

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Φεβρουάριος 2013

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. Η ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ.....	1
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....	2
3. ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ.....	6
4. ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ.....	8
ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
1. Η γεωγραφική θέση και ο ευρύτερος χώρος της περιφέρειας.....	10
1.1. Η θέση της Περιφέρειας, η διοικητική διάρθρωση και η σχέση της με τους αναπτυξιακούς άξονες της χώρας.....	10
1.2. Ο διασυνοριακός χώρος.....	11
1.3. Ο άμεσος συνοριακός χώρος.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	17
2. Συνοπτική εικόνα της Περιφέρειας – Αναπτυξιακές τάσεις.....	17
2.1. Δημογραφικές Μεταβολές - Χαρακτηριστικά.....	17
2.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά - Τάσεις.....	17
2.3. Περιβάλλον.....	23
2.4. Τα συγκριτικά Πλεονεκτήματα της ΑΜΘ.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	25
3. Το Ευρύτερο Οικονομικό Περιβάλλον – Κατευθύνσεις και Προτεραιότητες της Ε.Ε. – Χωροταξικός Σχεδιασμός.....	25
3.1. Αποτελέσματα προηγούμενων αναπτυξιακών πολιτικών στην ΑΜΘ.....	25
3.2. Η Τρέχουσα Οικονομική Κρίση και Η Δυνατότητα Άσκησης Περιφερειακής Αναπτυξιακής Πολιτικής.....	26
3.3. Η Ευρωπαϊκή Αναπτυξιακή Πολιτική.....	27
3.4. Ο εθνικός αναπτυξιακός σχεδιασμός για την προγραμματική περίοδο 2014-2020.....	30
3.5. Ο εθνικός χωροταξικός σχεδιασμός.....	31
3.5.1. Ο βαθμός αποτελεσματικότητας του Χωροταξικού Σχεδιασμού.....	31
3.6. Ο Υποκείμενος χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός.....	38
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	41
4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	41
4.1. ΑΕΠ και Επενδύσεις.....	41
4.2. Πρωτογενής Τομέας.....	42
4.2.1. Υφιστάμενη κατάσταση.....	42
4.2.2. Χαρακτηριστικά προβλήματα και τάσεις.....	44
4.2.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα - Δυνατότητες.....	49
4.3. Δευτερογενής Τομέας.....	50
4.3.1. Υφιστάμενη Κατάσταση.....	50
4.3.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις.....	55
4.3.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα - Δυνατότητες.....	57
4.3.4. Συνοπτικό Συμπέρασμα.....	57
4.4. Εμπόριο – Υπηρεσίες.....	59
4.4.1. Υφιστάμενη κατάσταση.....	59
4.4.2. Τάσεις – Προβλήματα.....	61
4.5. Τουρισμός.....	62
4.5.1. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης.....	62
4.5.2. Αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της περιφέρειας.....	70
4.5.3. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις – Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα και Δυνατότητες.....	80
4.6. Έρευνα & Καινοτομία – Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών.....	84
4.6.1. Υφιστάμενη κατάσταση.....	84
4.6.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις.....	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	106

5.	<i>ΚΟΙΝΩΝΙΑ</i>	106
5.1.	<i>Δημογραφικά χαρακτηριστικά</i>	106
5.1.1.	Δημογραφικές εξελίξεις και τάσεις	106
5.1.2.	Περιοχές συγκέντρωσης.....	107
5.2.	<i>Οικονομικά χαρακτηριστικά</i>	109
5.2.1.	Ανάλυση της Συμμετοχής στην Απασχόληση.....	109
5.2.2.	Ανεργία	112
5.3.	<i>Κοινωνικά χαρακτηριστικά</i>	115
5.3.1.	Ειδικές πληθυσμιακές ομάδες	115
5.3.2.	Οικονομικοί και άλλοι μετανάστες	116
5.3.3.	Ηλικιακές Ομάδες – Μορφωτικό επίπεδο	116
5.4.	<i>Τομείς Κοινωνικής Πολιτικής και Υποδομές</i>	117
5.4.1.	Υγεία.....	118
5.4.2.	Πρόνοια.....	123
5.4.3.	Εκπαίδευση – Παιδεία – Δια-βίου μάθηση	129
5.4.4.	Πολιτισμός – Αναψυχή - Αθλητισμός.....	138
5.5.	<i>Οικιστικό δίκτυο</i>	142
5.5.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	142
5.5.2.	Χαρακτηριστικά προβλήματα – Τάσεις	149
5.5.3.	Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Πόλοι Ανάπτυξης.....	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....		153
6.	<i>ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ</i>	153
6.1.	<i>Φυσικό περιβάλλον</i>	153
6.1.1.	Γεωμορφολογία.....	153
6.1.2.	Γεωλογία.....	156
6.1.3.	Γεώτοποι	157
6.2.	<i>Κλίμα</i>	157
6.3.	<i>Οικοσυστήματα, βιότοποι και δάση</i>	158
6.3.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	159
6.3.2.	Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Τάσεις.....	162
6.3.3.	Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες.....	162
6.4.	<i>Υδατικοί Πόροι</i>	163
6.4.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	163
6.4.2.	Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Τάσεις.....	166
6.5.	<i>Ορυκτός πλούτος</i>	166
6.5.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	166
6.5.2.	Χαρακτηριστικά Προβλήματα	171
6.5.3.	Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες.....	172
6.6.	<i>Γεωθερμικά πεδία</i>	172
6.6.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	172
6.6.2.	Χαρακτηριστικά Προβλήματα	175
6.6.3.	Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες.....	176
6.7.	<i>Περιοχές εκτεθειμένες σε κινδύνους – Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής</i>	177
7.	<i>ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ</i>	179
7.1.	<i>Σύστημα μεταφορών ΑΜΘ</i>	179
7.1.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	179
7.1.2.	Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Προκλήσεις - Τάσεις.....	184
7.1.3.	Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες.....	185
7.2.	<i>Ενέργεια</i>	186
7.2.1.	Υφιστάμενη Κατάσταση	186
7.2.2.	Χαρακτηριστικά προβλήματα και τάσεις.....	193
7.2.3.	Συγκριτικά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα – Δυνατότητες.....	193
7.3.	<i>Υποδομές διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων</i>	194
7.3.1.	Υφιστάμενη κατάσταση	194
7.3.2.	Χαρακτηριστικά προβλήματα	194
7.4.	<i>Χρήσεις γης και συγκρούσεις</i>	196
7.4.1.	Χρήσεις γης.....	196
7.4.2.	Συγκρούσεις για τη χρήση γης	197
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....		198
8.	<i>ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ</i>	198
8.1.	<i>Ανάλυση Δυναμικών στοιχείων-αδυναμιών, ευκαιριών-κινδύνων (SWOT) υφιστάμενης κατάστασης</i> 198	
8.2.	<i>Συμπεράσματα – το όραμα και η στρατηγική της περιφέρειας</i>	207
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.....		213

9.	<i>ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ</i>	213
9.1.	<i>Οικονομία</i>	213
9.1.1.	Πρωτογενής Τομέας.....	213
9.1.2.	Δευτερογενής Τομέας.....	214
9.1.3.	Εμπόριο - Υπηρεσίες.....	215
9.1.4.	Τουρισμός.....	217
9.2.	<i>Κοινωνία</i>	218
9.2.1.	Υποδομές Υγείας - Πρόνοιας.....	218
9.2.2.	Απασχόληση και κοινωνική συνοχή.....	218
9.2.3.	Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση.....	219
9.3.	<i>Φυσικό Περιβάλλον – Τεχνικές Υποδομές</i>	220
9.3.1.	Φυσικό Περιβάλλον.....	220
9.3.2.	Μεταφορές.....	221
9.3.3.	Ενέργεια.....	223
9.4.	<i>Χωρική Διάσταση</i>	224

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1:	Πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα 1991-2011.....	17
Εικόνα 2:	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως % του μ.ο. της Ε.Ε. 2000-2010.....	18
Εικόνα 3:	Ποσοστά ανεργίας 2000-2012.....	20
Εικόνα 4:	Ποσοστά απασχόλησης πληθυσμού άνω των 15 ετών 2000-2012.....	21
Εικόνα 5:	Απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης, 2008-2011 (άτομα).....	22
Εικόνα 6:	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε PPS) ως ποσοστό του μ.ο. ΕΕ-27.....	41
Εικόνα 7:	Μεταβολή Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον τριτογενή τομέα και στο σύνολο της οικονομίας για την ΑΜΘ και τη χώρα, 2005-2009.....	59
Εικόνα 8:	Κατανομή ξενοδοχειακών μονάδων ανά Π.Ε. (2012).....	63
Εικόνα 9:	Κατανομή ξενοδοχειακών κλινών ανά Π.Ε. – 2012.....	63
Εικόνα 10:	Κατανομή ξενοδοχειακών μονάδων ανά κατηγορία (2012).....	64
Εικόνα 11:	Κατανομή κλινών ανά κατηγορία (2012).....	64
Εικόνα 12:	Ποσοστιαία κατανομή ξενοδοχειακών κλινών ανά κατηγορία στις Περιφέρειες (2012).....	64
Εικόνα 13:	Εξέλιξη συνόλου διανυκτερεύσεων (κατοίκων και μη κατοίκων) σε ξενοδοχειακά καταλύματα 2000-2011.....	65
Εικόνα 14:	Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία και κάμπινγκ σε περιφέρειες NUTS 2 της ΕΕ.....	66
Εικόνα 15:	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα (2009-2011).....	67
Εικόνα 16:	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών σε κάμπινγκ 2009-2011.....	67
Εικόνα 17:	Αφίξεις – σύνολο – σε τουριστικά καταλύματα της περιφέρειας ΑΜΘ (1996-2011).....	68
Εικόνα 18:	Αφίξεις – ημεδαποί και αλλοδαποί – σε τουριστικά καταλύματα της περιφέρειας ΑΜΘ (1996-2011).....	68
Εικόνα 19:	Αφίξεις τουριστών ανά μήνα της Π.Ε. της Περιφέρειας ΑΜΘ (2009).....	69
Εικόνα 20:	Υδάτα κολύμβησης Υδατικών Διαμερισμάτων Αν. Μακεδονίας & Θράκης.....	72
Εικόνα 21:	Ακτές με «Γαλάζια Σημαία» (2010) σε σχέση με τις προστατευόμενες περιοχές Natura και τα Εθνικά Πάρκα, και σε σχέση με σημεία εξαιρετικής ποιότητας υδάτων κολύμβησης.....	72
Εικόνα 22:	Περιοχές υδατοκαλλιεργειών σε σχέση με τις ακτές που έχουν «Γαλάζιες Σημαίες» και εξαιρετική ποιότητα νερών κολύμβησης.....	73
Εικόνα 23:	Αφίξεις επιβατών με πτήσεις εξωτερικού στα αεροδρόμια Καβάλας και Αλεξανδρούπολης 1994-2012.....	75
Εικόνα 24:	Ευρωπαϊκό μονοπάτι E6.....	79
Εικόνα 25:	Διαχρονική εξέλιξη της ΑΕΔΕΤΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ (1999-2005).....	84
Εικόνα 26:	Ενταγμένα έργα Έρευνας και Τεχνολογίας στην ΓΓΕΤ μέχρι 18/9./12.....	86
Εικόνα 27:	Ένταξη ερευνητικών έργων/φορέων ανά θεματική περιοχή σύμφωνα με τις προκηρύξεις της ΓΓΕΤ.....	87
Εικόνα 28:	Επιχειρηματικές Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη σε σχέση με το Περιφερειακό ΑΕΠ.....	90
Εικόνα 29:	Δαπάνες για Μη R&D καινοτομία σε ποσοστό του συνολικού κύκλου εργασιών.....	92
Εικόνα 30:	Ποσοστό μικρομεσαίων εταιρειών που έχουν τμήματα εισαγωγής καινοτομίας.....	93
Εικόνα 31:	Ποσοστό Καινοτόμων ΜΜΕ που συνεργάζονται με άλλες.....	94
Εικόνα 32:	Δημόσιες-Ιδιωτικές Συνδημοσιεύσεις ανά εκατομμύριο πληθυσμού.....	95
Εικόνα 33:	Μη τεχνολογική καινοτομία (marketing και οργανωτική καινοτομία).....	96
Εικόνα 34:	Ποσοστό πωλήσεων νέων καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών επί του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων.....	97
Εικόνα 35:	Πλήρης ηλεκτρονική διαθεσιμότητα 20 Υπηρεσιών.....	102
Εικόνα 36:	Χρήση Ηλεκτρονικά Διαθέσιμων Υπηρεσιών, ανά περιφέρεια.....	103
Εικόνα 37:	Ποσοστό νοικοκυριών με ευρυζωνική κάλυψη.....	103
Εικόνα 38:	Ευρυζωνική Διείσδυση (2011).....	104
Εικόνα 39:	Εξέλιξη πληθυσμού 1991-2011.....	106
Εικόνα 40:	Μεταβολή πληθυσμού ανά Καλλικρατικό Δήμο 2001-2011.....	107
Εικόνα 41:	Ποσοστό πληθυσμού που διαμένει σε αστικές, αγροτικές και ημιαστικές περιοχές ανά Π.Ε. το 2001.....	108
Εικόνα 42:	Συμμετοχή στην απασχόληση (15 ετών και άνω) 2000-2012.....	109
Εικόνα 43:	Συμμετοχή στην απασχόληση ανά ηλικιακή κλάση (2000-2012).....	109
Εικόνα 44:	Συμμετοχή στην απασχόληση ανά φύλο (2000-2012).....	110
Εικόνα 45:	Παραγωγικότητα της εργασίας στην ΑΜΘ (2000-2009).....	112
Εικόνα 46:	Συμμετοχή στην απασχόληση ανά φύλο (2000-2012).....	112

Εικόνα 47: Διακυμάνσεις στην προσφορά εργασίας στην ΑΜΘ.....	113
Εικόνα 48: Ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες, τους μακροχρόνια άνεργους και τους νέους (2000-2012).....	114
Εικόνα 49: Ποσοστό ανεργίας στην ΑΜΘ, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2005-2011).....	115
Εικόνα 50: Εκπαιδευτικό επίπεδο πληθυσμού 1991, 2001.....	117
Εικόνα 51: Εξέλιξη των δαπανών για υγεία 2009-2011.....	119
Εικόνα 52: Αιτίες θανάτου ανά 100.000 κατοίκους (2006-2008).....	120
Εικόνα 53: Νοσοκομειακές κλίνες ανά 100.000 κατοίκους (2009).....	121
Εικόνα 54: Ιατροί και νοσηλευτικό προσωπικό ανά 100.000 κατοίκους (2009).....	121
Εικόνα 55: Αριθμός νοσηλευτών και μαιών ανά 100.000 κατοίκους (2000-2008).....	122
Εικόνα 56: Επίπεδο Εισοδηματικής φτώχειας στην Ε.Ε. – 27 (2010-2011).....	125
Εικόνα 57: Η φτώχεια στην Ελλάδα 1994-2010.....	125
Εικόνα 58: Κίνδυνος φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ε.Ε – 27 (2008).....	126
Εικόνα 59: Διαχρονική εξέλιξη δείκτη σχολικής διαρροής (1996-2006).....	130
Εικόνα 60: Ποσοστό μεταβολής μαθητικού πληθυσμού (2006-2011).....	132
Εικόνα 61: Ποσοστό μεταβολής υπηρετούντος εκπαιδευτικού προσωπικού (2006-2011).....	132
Εικόνα 62: Ποσοστό μεταβολής σχολικών μονάδων (2006-2011).....	133
Εικόνα 63: Δομές ειδικής αγωγής ανά Π.Ε. (2009/2010).....	134
Εικόνα 64: Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που σπουδάζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	135
Εικόνα 65: Ποσοστό ενεργού πληθυσμού (25-64) με αποφοίτηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	135
Εικόνα 66: Ποσοστό των ερευνητών ως προς το σύνολο των απασχολούμενων.....	136
Εικόνα 67: Δομές παροχής υπηρεσιών δια-βίου μάθησης (ΑΜΘ).....	138
Εικόνα 68: Πληθυσμιακή μεταβολή 2001-2011 κύριων αστικών κέντρων ΑΜΘ.....	142
Εικόνα 69: Τα αστικά κέντρα ΑΜΘ με τους σχετικούς πληθυσμούς 2011.....	143
Εικόνα 70: Γεωμορφολογικός χάρτης Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης όπου απαριθμούνται τα κυριότερα πεδινά τμήματα ..	154
Εικόνα 71: Κλιματική κατάταξη της Ελλάδας κατά Korpen-Geiger.....	158
Εικόνα 72: Περιοχές Natura 2000 - Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (SCI).....	159
Εικόνα 73: Περιοχές Natura 2000 - Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA).....	160
Εικόνα 74: Περιοχές Προστασίας (Εθνικά Πάρκα, δίκτυο Natura).....	160
Εικόνα 75: Χάρτης ορυκτού πλούτου στην περιοχή Μακεδονίας-Θράκης.....	167
Εικόνα 76: Θέσεις και χαρακτηριστικά των γεωθερμικών πεδίων της Περιφέρειας ΑΜΘ.....	173
Εικόνα 77: Δίκτυα μεταφοράς ΦΑ.....	187
Εικόνα 78: Κοιτάσματα αργού στην περιοχή Πρίνου και η πιθανή διαδρομή αγωγού για την έγχυση ΦΑ στην υπό σχεδίαση υπόγεια αποθήκη του πεδίου Νότιας Καβάλας.....	188
Εικόνα 79: Χάρτης σχεδιαζόμενης διαδρομής αγωγού αργού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης.....	189
Εικόνα 80: Χάρτης θέσεων λειτουργούντων αιολικών πάρκων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.....	191
Εικόνα 81: Χάρτης θέσεων αιτήσεων για την δημιουργία αιολικών πάρκων (περιοχές με μπλε χρώμα) στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Επίσης σημειώνονται με κίτρινη γραμμή τα περιγράμματα ζωνών αποκλεισμού.....	191
Εικόνα 82: Παραγωγή ξυλείας για θερμικές χρήσεις (σε MJ) στην Περιφέρεια ΑΜΘ το 2003. (Το μέγεθος του κύκλου υποδηλοί την συνολική δυναμικότητα για παραγωγή ενέργειας: 1-25MJ, 26-71MJ, 72-220MJ και 221-737MJ).....	192

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

Πίνακας 1: FUAs.....	13
Πίνακας 2: Σύγκριση ΠΑΜΘ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.....	14
Πίνακας 3: Περιοχές Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών.....	35
Πίνακας 4: Σχέδια ΓΠΣ – ΣΧΟΟΑΠ στην ΠΑΜΘ.....	38
Πίνακας 5: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά κλάδο (εκ. €).....	45
Πίνακας 6: Τόννοι αζώτου και φωσφόρου από τη γεωργία που επιβαρύνουν τους επιφανειακούς υδατικούς πόρους ετησίως.....	48
Πίνακας 7: Διαθέσιμες Υποδομές στις ΒΠΠΕ/ΒΙΟΠΑ.....	53
Πίνακας 8: Κατάσταση εκτάσεων και πληρότητα ΒΠΠΑ/ΒΙΟΠΑ.....	54
Πίνακας 9: Συνεδριακά Κέντρα ΑΜΘ.....	78
Πίνακας 10: Αριθμός ημερών λειτουργίας ανά περίοδο εναέριου αναβατήρα Χιονοδρομικού Κέντρου Φαλακρού.....	80
Πίνακας 11: Μορφές τουρισμού.....	80
Πίνακας 12: Κύριοι φορείς εκτέλεσης ερευνητικής δραστηριότητας-2003.....	84
Πίνακας 13: Απασχόληση – ανεργία ανά ΠΕ.....	114
Πίνακας 14: Δομές ειδικής αγωγής (2009/2010).....	134
Πίνακας 15: Υποδομές Πολιτισμού στην ΑΜΘ.....	139
Πίνακας 16: Αθλητικές Υποδομές στην ΑΜΘ.....	140
Πίνακας 17: Παραδοσιακοί οικισμοί ΠΑΜΘ.....	149
Πίνακας 18: Μικροί Νησιωτικοί Υγρότοποι στην ΑΜΘ.....	161
Πίνακας 19: Ανακτήσιμα αποθέματα κοιτασμάτων χρυσού στη Θράκη.....	168
Πίνακας 20: Κατάσταση αδειοδοτικής εξέλιξης έργων ΑΠΕ. Η ισχύς δίδεται σε MW.....	190
Πίνακας 21: Κατανομή των εκτάσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης. (χιλιάδες στρέμματα).....	196

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η σκοπιμότητα εκπόνησης του σχεδίου

Με το νόμο 3852/2010 (γνωστό ως Καλλικράτη) συγκροτήθηκε στο περιφερειακό επίπεδο η Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση (β' βαθμός Τ.Α.) με αρμοδιότητες στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή των περιφερειακών αναπτυξιακών προγραμμάτων, στην περιφερειακή εξειδίκευση των εθνικών πολιτικών και στη μελέτη – κατασκευή – συντήρηση των έργων περιφερειακής κλίμακας. Κύρια νομοποιητική βάση της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης είναι οι αρμοδιότητές της στον αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Η δημιουργία της αιρετής περιφερειακής διοίκησης αποσκοπεί:

- Στην εδραίωση της «τοπικής ηγεμονίας», με την έννοια της ανάδειξης πολιτικού προσωπικού που οδηγείται σε αποφάσεις με γνώμονα τα συμφέροντα της τοπικής κοινωνίας και την υιοθέτηση του στρατηγικού σχεδιασμού
- Στη δημοκρατική αναγέννηση, με την έννοια της ενίσχυσης συμμετοχικών θεσμών και της πολιτικής αντιπροσώπευσης που οδηγούν στη διαβουλευτική δημοκρατία, που διευρύνει την αντιπροσωπευτική και τη συμμετοχική δημοκρατία
- Στην αποτελεσματικότητα της διαχείρισης, με την υιοθέτηση της «διοίκησης βέλτιστων πρακτικών» και της «διοίκησης ολικής ποιότητας».

Αν και ο νόμος διευρύνει τις αναπτυξιακές και προγραμματικές αρμοδιότητες της αιρετής Περιφέρειας, σε σχέση με το προηγούμενο θεσμικό καθεστώς, στην πράξη οι αρμοδιότητες της Περιφέρειας περιορίζονται από αυτές της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και της κεντρικής διοίκησης, όπου υπάγονται τα κρίσιμα ζητήματα των πόρων, των δικτύων και του χώρου. Ταυτόχρονα - τα ζητήματα που συνδέονται με την διαχείριση του χώρου και την εφαρμογή των συγκεκριμένων αναπτυξιακών δράσεων - εμπλέκουν στη διαδικασία και την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Η σχέση της Περιφέρειας με την κεντρική διοίκηση και την Αποκεντρωμένη Διοίκηση, μέσα από τις διαδικασίες διαχείρισης των διαθέσιμων χρηματικών πόρων, προσλαμβάνει (ή διατηρεί) μια κατεύθυνση «από πάνω προς τα κάτω» με σταδιακή ενίσχυση της λήψης αποφάσεων στους εκτός της Περιφέρειας θεσμούς. Στην Περιφέρεια παραμένει σχετικά περιορισμένος χώρος εφαρμογών.

Παρόλα αυτά, η Περιφέρεια έχει τη δυνατότητα άσκησης ενός επιτελικού και στρατηγικού ρόλου στο ζήτημα του σχεδιασμού της ανάπτυξης στη διοικητική της περιοχή καθώς επίσης και τη δυνατότητα άσκησης του ρόλου του υποκινητή όλων των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων της περιοχής της, υπέρ ενός κοινού σκοπού, συμφωνημένου και ρεαλιστικού.

Στο πλαίσιο αυτό, το Περιφερειακό Συμβούλιο της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, μετά από πρόταση του Περιφερειάρχη, αποφάσισε να εκπονήσει ένα ολοκληρωμένο μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης της Περιφέρειας, με σκοπό την ανάδειξη της ταυτότητας της Περιφέρειας, τον προσδιορισμό του οράματός της και των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων σε όλους τους τομείς, σε χρονικό ορίζοντα εικοσαετίας. Η απόφαση αυτή της Περιφέρειας έχει ιδιαίτερη σημασία στην τρέχουσα κρίσιμη οικονομική συγκυρία (2012-2013), όπου διαμορφώνονται νέες οικονομικές συνθήκες, τα αναπτυξιακά πρότυπα μεταβάλλονται και οι συνέπειες στην κοινωνία και στο περιβάλλον είναι άμεσες. Η απόφαση αυτή στηρίζεται στην ανάγκη που διαπιστώνει η διοίκηση της Περιφέρειας για ανατροπή της αρνητικής εξέλιξης των τελευταίων ετών, για την άσκηση του ρόλου της ως φορέα προγραμματισμού της ανάπτυξης και τέλος στην ανάγκη συντονισμού της δράσης όλων των αναπτυξιακών φορέων της Περιφέρειας βάσει ενός σχεδίου, για τη δημιουργία του οποίου θα έχουν όλοι συμβάλλει.

Η εκπόνηση του συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδίου προσδιορίζεται από μια σειρά παραγόντων, όπως:

- **τα βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας** και τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από αυτά σε συνδυασμό με τα προβλήματα που αυτή αντιμετωπίζει,

- **το αναπτυξιακό όραμα της Περιφέρειας**, όπως διατυπώνεται από τη Διοίκηση της Περιφέρειας και περιλαμβάνει «τη σταδιακή ανασυγκρότηση και εκσυγχρονισμό του παραγωγικού προτύπου της περιφέρειας, τη διατήρηση και κατά το δυνατόν εμπάθυνση της κοινωνικής συνοχής σε περιβάλλον αυξανόμενου ανταγωνισμού, ύφεσης και κρίσης, με την αξιοποίηση των πόρων της Περιφέρειας, την κινητοποίηση των υφισταμένων αλλά και νέων συλλογικοτήτων και την αξιοποίηση της γεωγραφικής της θέσης» και εξειδικεύεται σε δύο στρατηγικές επιλογές:
 - στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας και των έργων υποδομής που σχεδιάζονται από άλλους φορείς (Διευρωπαϊκά μεταφορικά και ενεργειακά δίκτυα) με στόχο την ανάδειξή της σε διαμετακομιστικό κέντρο και την ανάδειξη νέων δυναμικών κλάδων, όπως είναι το διαμετακομιστικό εμπόριο (logistics) και την αλλαγή της παραγωγικής βάσης της Περιφέρειας
 - στην αξιοποίηση του συνόλου των ενδογενών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της περιφέρειας, τα οποία δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς, όπως για παράδειγμα το ιδιαίτερα πλούσιο φυσικό περιβάλλον της Περιφέρειας που μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές και αγροτικές περιοχές, διαμορφώνοντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος και απασχόλησης¹.
- **τη συγκεκριμένη οικονομική συγκυρία** και τις εκτιμήσεις για την εξέλιξή της κατά την περίοδο που εκπονείται το στρατηγικό σχέδιο, αλλά και καθ' όλη την περίοδο που αυτό πρόκειται να καλύψει, σε συνδυασμό με τις ασκούμενες πολιτικές και αναμενόμενες σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις,
- **το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα** της Περιφέρειας της περιόδου 2012-2014, καθώς και παλαιότερες αναπτυξιακές, χωροταξικές και σχεδιαστικές προσεγγίσεις που αφορούν σε υποσύνολα της Περιφέρειας, δηλαδή Αναπτυξιακά Προγράμματα, χωρικές και πολεοδομικές προσεγγίσεις (που είτε έχουν σχεδιαστεί είτε εφαρμόζονται), ΣΧΟΟΑΠ και ΓΠΣ,
- **τη διοικητική αναδιάρθρωση** της χώρας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο νόμο 3852/2010, με τον οποίο μεταρρυθμίζονται τα σχετικά με την αυτοδιοίκηση και την περιφερειακή διοίκηση της χώρας ζητήματα,
- **το αναπτυξιακό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της χώρας**, όπως αυτό προσδιορίζεται από το ΕΣΠΑ 2007-2013 και τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της χώρας για το 2020,
- την πρόσφατη αναθεώρηση του **χωροταξικού σχεδιασμού** της Περιφέρειας.

2. Μεθοδολογική προσέγγιση του σχεδιασμού

Τόσο στο επίπεδο της Περιφέρειας όσο και των Περιφερειακών της Ενοτήτων, ασκούνται συγκεκριμένες πρακτικές σχεδιασμού, ήδη από το 1981 και εκπονούνται μελέτες στο πλαίσιο της εκπόνησης των εγγράφων προγραμματισμού των διαφόρων αντιστοιχών περιόδων, των σχετικών με τις κοινοτικές πρωτοβουλίες κειμένων, αντιστοιχών σε επίπεδο «προκαποδοστριακών», «καποδοστριακών» και «καλλικρατικών» ΟΤΑ, αλλά και κειμένων που αφορούν σε διάφορες κλίμακες ρυθμίσεως του χώρου, όπως για παράδειγμα:

- Ε.Σ.Π.Α. και τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα
- Π.Ε.Π. Μακεδονίας και Θράκης 2007 – 2013
- Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α) 2007-2013

¹ Η δεύτερη επιλογή στοχεύει παράλληλα στην ενίσχυση κρίσιμων παραγόντων οικονομικής ανάπτυξης, όπου παρατηρούνται ελλείψεις που επιδρούν στις συνθήκες ποιότητας ζωής και συνακόλουθα και στην ελκυστικότητα της Περιφέρειας, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τα αστικά κέντρα και την αναγκαιότητα ενίσχυσης του ρόλου τους στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνουν οι ευρύτερες εξελίξεις (είσοδος Βουλγαρίας – Ρουμανίας στην Ε.Ε, σταδιακή προσέγγιση της Τουρκίας με την Ε.Ε, ανεξάρτητα του χρόνου και της μορφής που θα λάβει η προσέγγιση αυτή - πλήρες μέλος, ειδική σχέση).

- Ολοκληρωμένα προγράμματα ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) 2000-2006
- Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης Αλιείας (Ε.Σ.Σ.Α.ΑΛ.) 2007-2013

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι οι αρμόδιες αρχές και θεσμοί δεν στερούνται των αναγκαίων εμπειριών και γνώσεων. Η εμπειρία και οι αναγκαίες για το σχεδιασμό γνώσεις, θεωρούνται δεδομένες και διαθέσιμες.

Το ίδιο ισχύει και για τις διαδικασίες και τη λειτουργία των οργάνων υλοποίησης των σχεδίων που έχουν εκπονηθεί. Κατά την διάρκεια των ΜΟΠ, των τριών ΚΠΣ και του εξελισσόμενου ΕΣΠΑ 2007-2013 έχουν διατυπωθεί συγκεκριμένα και διαφορετικά μεταξύ τους σχήματα υλοποίησης των σχεδίων. Άρα και εδώ δεν μπορεί να διαπιστωθεί έλλειψη εμπειρίας.

Αντίθετα, μπορεί να υποστηριχθεί, ότι τα διάφορα σχέδια και προγράμματα, οι υποστηρικτικές προς αυτά μελέτες και οι μελέτες ωρίμανσης των διαφόρων δράσεων, έχουν συγκροτήσει έναν κατάλογο πρακτών που είναι, ουσιαστικά, εξαντλητικός. Αυτό που, ενδεχομένως διαφοροποιείται, από διαχειριστική σε διαχειριστική περίοδο, είναι η ιεράρχηση των διαφόρων προτάσεων, καθώς ορισμένα από τα προτεινόμενα υλοποιούνται και αποκτούν δική τους δυναμική και άλλα, για πρακτικούς λόγους, καθίστανται ανεπίκαιρα.

Κατά τη σύνταξη του μακροπρόθεσμου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης, τέθηκαν ερωτήματα που σχετίζονται με:

- Τη σχέση του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού με το μεσοπρόθεσμο σχεδιασμό της Περιφέρειας (Ε.Π. 2012-2014), με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της νέας προγραμματικής περιόδου 2013 – 2020 και με το χωροταξικό σχεδιασμό της Περιφέρειας
- Την αξιοποίηση προηγούμενων θεματικών μελετών που διαθέτει η Περιφέρεια
- Τα αποτελέσματα των προηγούμενων πολιτικών που εφαρμόστηκαν στην περιφέρεια (κυρίως ενισχύσεις των αναπτυξιακών νόμων) και τα οποία δεν ήταν τα αναμενόμενα
- Την παρατεταμένη οικονομική κρίση και την ανάγκη εξεύρεσης νέων προτάσεων και λύσεων

Τα προηγούμενα συζητήθηκαν τόσο στην ομάδα μελέτης όσο και με τα αρμόδια στελέχη της Περιφέρειας και συμφωνήθηκε ότι για να λειτουργήσει το μακροπρόθεσμο σχέδιο ως πυξίδα για τη μελλοντική πορεία της περιφέρειας θα πρέπει:

- να επιδιώκει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή όλων των χωρικών και διοικητικών υποσυνόλων της Περιφέρειας
- να είναι συμβατό με τις πολιτικές και τις προσεγγίσεις του μεσοπρόθεσμου Επιχειρησιακού Προγράμματος που έχει ήδη εκπονηθεί από την αιρετή Περιφέρεια αλλά και με το υπό εκπόνηση χωροταξικό σχέδιο
- να λαμβάνει υπόψη τις απόψεις όλων των φορέων που εμπλέκονται στη διαδικασία αναπτυξιακού σχεδιασμού της Περιφέρειας, έτσι ώστε και το στρατηγικό σχέδιο να εμπλουτίζεται και η εφαρμογή του, μετά την υιοθέτηση του, να γίνεται αποτελεσματικότερα.
- να επανα-ιεραρχεί, σύμφωνα με σύγχρονα τεκμηριωμένα κριτήρια, τις προτάσεις και τα αναπτυξιακά πρότυπα που έχουν κατά καιρούς συζητηθεί,
- να ανταποκρίνεται στις ανάγκες, προκλήσεις, δυνατότητες και επιλογές της σημερινής εποχής, καθώς αυτή, όχι μόνο έχει αλλάξει ριζικά ως προς τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά της (προβλήματα, προκλήσεις, διεθνές περιβάλλον, κλπ) σε σχέση με προηγούμενες περιόδους, αλλά έχουν πλέον μεταβληθεί σημαντικά και οι αρχές (δηλ. τα αναπτυξιακά μοντέλα) που καθορίζουν τις ασκούμενες πολιτικές, για να μην αναφερθούμε στον σχετικό περιορισμό των διαθέσιμων χρηματικών πόρων.
- να προβλέπει την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των δομών που λειτουργούν στην Περιφέρεια, όπως επίσης και των υφισταμένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που

μπορούν να συμβάλλουν όχι μόνο στη φάση του σχεδιασμού αλλά και στη φάση της εφαρμογής (μελέτες, έρευνες, επιστημονικές εργασίες, κλπ

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη σύνταξη του σχεδίου υιοθέτησε κοινά στοιχεία και αρχές των ακόλουθων μοντέλων:

- **Μοντέλο στρατηγικού σχεδιασμού με βάση το όραμα ή τους στόχους**

Πρόκειται ίσως για την απλούστερη διαδικασία και χρησιμοποιείται συνήθως όταν ο στρατηγικός σχεδιασμός γίνεται για πρώτη φορά. Αποτελείται από τα εξής βήματα: α) ορισμός οράματος, β) επιλογή στόχων, γ) επιλογή στρατηγικών για την επίτευξη του κάθε στόχου, δ) συγκερασμός των παραπάνω σε ένα συνεκτικό σχέδιο, και ε) έλεγχος και τροποποίηση του σχεδίου κατά την υλοποίηση ανάλογα με το βαθμό επιτυχίας.

- **Μοντέλο στρατηγικού σχεδιασμού με βάση τα προβλήματα/ανάγκες.**

Εκπονείται κυρίως σε περιπτώσεις που ο λόγος εκπόνησης του στρατηγικού σχεδιασμού είναι να αντιμετωπιστούν άμεσα και μεγάλα προβλήματα και οι πόροι/μέσα παρέμβασης είναι περιορισμένοι. Ο στόχος του είναι η άμεση αντιμετώπιση των αναγκών και όχι τόσο η επίτευξη μακροπρόθεσμων στόχων. Αποτελείται από τα εξής βήματα: α) αναγνώριση άμεσων/σοβαρών προβλημάτων/αναγκών, β) καταγραφή εναλλακτικών λύσεων, αξιολόγηση και επιλογή, γ) συγκερασμός των παραπάνω σε ένα συνεκτικό σχέδιο, και ε) έλεγχος και τροποποίηση του σχεδίου κατά την υλοποίηση ανάλογα με το βαθμό επιτυχίας.

- **Μοντέλο στρατηγικού σχεδιασμού σύγκλισης.**

Εκπονείται όταν επιχειρείται η διασφάλιση της σύγκλισης μεταξύ του υφιστάμενου οράματος η πρότερου στρατηγικού σχεδίου και των διατιθέμενων πόρων/μέσων. Αυτή η προσέγγιση εφαρμόζεται όταν ο φορέας θέλει να τελειοποιήσει τις στρατηγικές του ή να εντοπίσει τους λόγους για τους οποίους δεν λειτουργούν αποτελεσματικά. Αποτελείται από τα εξής βήματα: α) επανακαθορισμός του οράματος, των προβλημάτων/αναγκών, και των διαθέσιμων πόρων/μέσων, β) αναγνώριση των επιτυχημένων στρατηγικών και των επιτυχημένων, γ) επιλογή διορθώσεων, δ) ενσωμάτωση των διορθώσεων στο στρατηγικό σχέδιο.

- **Μοντέλο στρατηγικού σχεδιασμού με υποθετικά σενάρια.**

Η προσέγγιση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μόνη της ή σε συνδυασμό με άλλες προσεγγίσεις και είναι πολύ χρήσιμη σε περιπτώσεις μεγάλης ρευστότητας στο ευρύτερο περιβάλλον αλλά και πολλών εναλλακτικών στόχων. Αποτελείται από τα εξής βήματα: α) επιλογή των εξωτερικών παραγόντων που επηρεάζουν καθοριστικά το σύστημα για το οποίο γίνεται ο στρατηγικός σχεδιασμός, β) για κάθε ένα από αυτούς τους παράγοντες κατασκευή τουλάχιστον 3 διαφορετικών σεναρίων (καλύτερη περίπτωση, χειρότερη περίπτωση, πλέον πιθανή περίπτωση), γ) επιλογή κατάλληλων αποκρίσεων για κάθε σενάριο, δ) καθορισμός κοινών δράσεων στα διαφορετικά σενάρια, ε) κατάρτιση σχεδίου συνήθως αποτελούμενου από τις κοινές δράσεις και τις στρατηγικές που αντιστοιχούν στα πλέον πιθανά σενάρια. Η δεύτερη επιλογή βεβαίως εξαρτάται και από την «κουλτούρα» του φορέα ο οποίος εκπονεί το στρατηγικό σχεδιασμό. Για παράδειγμα, επιχειρηματικοί φορείς τείνουν να υιοθετούν τα πιο τολμηρά σενάρια ενώ φορείς του δημόσιου τομέα τα πιο συντηρητικά.

- **Μοντέλο στρατηγικού σχεδιασμού σε πραγματικό χρόνο.**

Η προσέγγιση αυτή θεωρεί τις παραπάνω (κλασικές ή ολοκληρωμένες) προσεγγίσεις ξεπερασμένες επειδή τα δεδομένα σχεδιασμού μεταβάλλονται πολύ πιο γρήγορα απ' ό,τι στο παρελθόν. Πιστεύουν ότι ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι μία συνεχής διαδικασία που γίνεται σε πραγματικό χρόνο και αναθεωρείται διαρκώς. Η διαδικασία αυτή προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή όλων των συμμετόχων (stakeholders) σε όλα τα στάδια και βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε έναν αποτελεσματικό μηχανισμό επικοινωνίας και ανάδρασης.

Τα κοινά εργαλεία/τεχνικές που χρησιμοποιούν τα προηγούμενα μοντέλα είναι:

Ανάλυση Συνθηκών Βάσης ή Υφιστάμενης Κατάστασης: αφορά την ανάλυση του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού περιβάλλοντος του φορέα που εκτελεί το στρατηγικό σχεδιασμό και καταλήγει στη SWOT ανάλυση. Αποτελείται από τα εξής στοιχεία: τα εσωτερικά

διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, το θεσμικό περιβάλλον, το εξωτερικό περιβάλλον και ο ανταγωνισμός, και το επίπεδο της τεχνολογίας.

Διαδικασία Στοχοθέτησης: αφορά συνήθως τη διατύπωση στόχων (ή επιθυμητών καταστάσεων προς επίτευξη εντός του χρονικού ορίζοντα του σχεδίου) σε ιεραρχική διάταξη (όραμα – κεντρικός στόχος – επιμέρους στόχοι, κλπ). Οι ανώτεροι ιεραρχικά στόχοι περιγράφουν το «τι» θέλουμε να πετύχουμε (ποια είναι η επιθυμητή μελλοντική κατάσταση), οι μεσαίοι ιεραρχικά το «γιατί» (ποια είναι η συσχέτιση αιτίου-αιτιατού που συνδέει την επιθυμητή κατάσταση με τις μεταβλητές στις οποίες μπορούμε να παρέμβουμε), ενώ οι κατώτεροι ιεραρχικά στόχοι το «πώς» θέλουμε να το πετύχουμε (δηλ. με ποια συγκεκριμένα εργαλεία/παρεμβάσεις). Όλο αυτό το σύστημα των ιεραρχημένων στόχων πρέπει να υπακούει σε κάποια «θεωρία αλλαγής» (change theory) η οποία και περιγράφει το λογικό μοντέλο το οποίο αποδεχόμαστε ως το πλέον ενδεδειγμένο για την περίπτωση που μελετάται. Υπάρχουν δύο τρόποι καθορισμού της ιεραρχίας των στόχων:

Από πάνω προ τα κάτω (top-down): με τη μέθοδο αυτή ξεκινάμε από ένα – λίγο ως πολύ αυθαίρετο – όραμα το οποίο καθορίζεται από τον φορέα που εκπονεί ή για λογαριασμό του οποίου εκπονείται το στρατηγικό σχέδιο. Το όραμα αυτό εξειδικεύεται περαιτέρω σε στόχους σύμφωνα με τη «θεωρία αλλαγής²» που έχουμε υιοθετήσει. Οι απαιτούμενοι πόροι, τα μέσα και το χρονικό διάστημα που χρειάζονται για την επίτευξη των στόχων απορρέουν από την απόσταση που πρέπει να διανύσουμε για να επιτευχθεί το όραμα και τις γενικότερες συνθήκες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων³. Ο κίνδυνος με τη μέθοδο αυτή είναι να καθοριστεί ένα όραμα τόσο φιλόδοξο που να είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί (δηλ. να χρειάζεται υπερβολικά πολλούς πόρους ή πολύ μακρό χρονικό ορίζοντα).

Από κάτω προς τα πάνω (bottom-up): η μέθοδος αυτή είναι πιο πραγματιστική καθώς ξεκινάει από τις συνθήκες βάσης, τους διατιθέμενους πόρους και το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο θέλουμε να επιτευχθεί η επιθυμητή αλλαγή, και εκτιμά τον πιθανό μελλοντικό στόχο που μπορεί να επιτευχθεί, βάσει πάντα της υιοθετημένης «θεωρίας αλλαγής» και των συνθηκών που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων. Ο κίνδυνος με τη μέθοδο αυτή είναι να καθοριστεί ένα όραμα όχι επαρκώς φιλόδοξο.

Τεχνικές λήψης αποφάσεων μεταξύ εναλλακτικών τρόπων δράσης: αφορά την ανάλυση των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών (κόστος, επιπτώσεις, χρονική αποτελεσματικότητα, κ.α) κάθε εναλλακτικού τρόπου δράσης, τη διατύπωση κριτηρίων λήψης απόφασης και τη μέθοδο με την οποία συσχετίζονται τα χαρακτηριστικά με τα κριτήρια ώστε να οδηγούν σε συγκρίσιμα συμπεράσματα ώστε να διευκολύνεται η επιλογή μεταξύ εναλλακτικών τρόπων δράσης. Οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιούνται όταν για την επίτευξη ενός στόχου υπάρχουν περισσότεροι από έναν τρόπο δράσης και είναι όλοι εφικτοί (βάσει της υποκείμενης «θεωρίας αλλαγής» και των διατιθέμενων μέσων).

Συνοψίζοντας, για την εκπόνηση του στρατηγικού σχεδίου ακολουθήθηκε η εξής μεθοδολογία:

- έγινε ανάλυση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, ανά θεματικό τομέα,
- καταρτίστηκε ο πίνακας με τα πλεονεκτήματα – μειονεκτήματα και τις ευκαιρίες και απειλές (ανάλυση SWOT) της περιοχής
- διατυπώθηκε το όραμα της περιφέρειας (το οποίο έχει κατά καιρούς συζητηθεί με τον Περιφερειάρχη και την Εκτελεστική Επιτροπή) και η γενική στρατηγική επίτευξής του (εξειδικεύσεις)
- καθορίστηκαν, βάσει των προηγούμενων, ειδικότερα τομεακά ή θεματικά οράματα που είναι εφικτά - δεδομένων των οικονομικών, κοινωνικών και άλλων προϋποθέσεων - και διατυπώθηκαν στρατηγικές προσεγγίσεις για την επίτευξη του κάθε θεματικού οράματος

² Στην περίπτωσή μας θα ήταν κάποια θεωρία ή μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης.

³ Υπάρχουν διάφορες τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε αυτή την περίπτωση όπως: back-casting, προσομοιώσεις, σενάρια, κ.α.

- έγινε ιεράρχηση και συσχέτιση όλων των στρατηγικών κατευθύνσεων ανά θεματική περιοχή σε μία συνεκτική στρατηγική για την περιφέρεια.

Με τις πρώτες 5 ενέργειες ολοκληρώθηκε η α' φάση της μελέτης. Στη συνέχεια και μετά τις αναγκαίες διαδικασίες διαβούλευσης, θα καταρτισθεί η επιχειρησιακή πρόταση (κατευθύνσεις κατά τομέα, μέτρα πολιτικής, και δράσεις) .

3. Ομάδα έργου και διαδικασία εκπόνησης του σχεδίου

Η Περιφέρεια, μέσω προγραμματικής σύμβασης, ανέθεσε τη σύνταξη του μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδίου στην Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.). Η Ε.Ε.Τ.Α.Α, για τις ανάγκες του έργου, εξασφάλισε συνεργασίες με τους ακόλουθους εμπειρογνώμονες:

Κ. Γαλανόπουλο, Οικονομολόγο με ειδίκευση στην αγροτική οικονομία, Καθηγητή του τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου.

Γ. Διαμαντή, Γεωλόγο, Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου.

Θ. Έξαρχο, Πληροφορικό, με ειδίκευση σε ζητήματα Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Γ. Καρανίκα, Χωροτάκτη – πολεοδόμο – αρχιτέκτονα, με ειδίκευση σε ζητήματα περιφερειακής πολιτικής και πολιτικής χωρικής ανάπτυξης.

Μ. Κυπραίο, Πληροφορικό, με ειδίκευση σε θέματα κοινωνικής πολιτικής.

Δ. Λάλα, Μηχανολόγο Μηχανικό, με ειδίκευση σε ζητήματα ενέργειας και περιβάλλοντος.

Κ. Μιμίδη, Πολιτικό Μηχανικό και Μηχανικό Περιβάλλοντος.

Τ. Τύλη, Πολιτικό Μηχανικό, Συγκοινωνιολόγο.

Α. Χατζηδάκη, Αρχιτέκτονα Μηχανικό - Πολεοδόμο, με ειδίκευση σε θέματα τουρισμού.

Τη σύνθεση και την επιστημονική ευθύνη του έργου ανέλαβε ο κ. **Γ. Χατζόπουλος** και η κ. **Χ. Πετρίτση**.

Υπεύθυνη για το έργο από την πλευρά της Ε.Ε.Τ.Α.Α., ήταν η **Β. Φλέγγα**, Οικονομολόγος, Msc Περιφερειακής Ανάπτυξης, στέλεχος της Διεύθυνσης Οργάνωσης και Πληροφορικής.

Η ΕΕΤΑΑ και η υπεύθυνη του έργου ευχαριστεί ιδιαίτερος τον κ. Ζ. Δεμαθά, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, για την επιστημονική του συμβολή τόσο κατά την αρχική φάση του σχεδιασμού του έργου όσο και για τις κατευθύνσεις, την εποπτεία και συμβουλευτική υποστήριξη που παρείχε προς την υπεύθυνη του έργου και την ομάδα μελέτης κατά τη διάρκεια της α' φάσης.

Κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της σύνταξης του μακροπρόθεσμου σχεδίου, η ΕΕΤΑΑ συνεργάστηκε με τα στελέχη που όρισε η Περιφέρεια ως αρμόδια και συγκεκριμένα με τους:

Κ. Καλούδη, Αρχιτέκτονα-Μηχανικό, Γενικό Διευθυντή Αναπτυξιακού Προγραμματισμού, Περιβάλλοντος και Υποδομών της Περιφέρειας, ως υπεύθυνου του έργου,

Θ. Κούρο, Πολιτικό Μηχανικό, Συνεργάτη του Περιφερειάρχη ΑΜΘ και σύμβουλο ανάπτυξης της ΠΕΔ ΑΜΘ,

Μ. Κούρου, Διευθύντρια Αναπτυξιακού Προγραμματισμού,

Γρ. Θεοδορίδη, Σύμβουλο Αντιπεριφερειάρχη Καβάλας,

Ε. Τζήμου, στέλεχος της ΠΕ Δράμας,

Π. Κουδουμάκη, Προϊστάμενο Μονάδας Α' της Ενδιάμεσης Διαχειριστικής Αρχής Περιφέρειας ΑΜΘ.

Το στρατηγικό σχέδιο θα ολοκληρωθεί σε δύο φάσεις:

- Στην πρώτη φάση, παραδοτέο της οποίας αποτελεί το παρόν τεύχος, γίνεται η ανάλυση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, σε όλους τους τομείς και τα θέματα που σχετίζονται με την αναπτυξιακή προοπτική της Περιφέρειας και παρουσιάζονται το αναπτυξιακό μοντέλο και οι στρατηγικές κατευθύνσεις.
- Στη δεύτερη φάση και μετά από τη διαβούλευση με τους αναπτυξιακούς φορείς της περιοχής, θα εξειδικευθούν οι στρατηγικές κατευθύνσεις σε συγκεκριμένες δράσεις,

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη σύνταξη της Α' φάσης του σχεδίου, ήταν η ακόλουθη:

- Η ΕΕΤΑΑ ενημερώθηκε από τον Περιφερειάρχη για τη σκοπιμότητα σύνταξης του μακροπρόθεσμου σχεδίου και τις ειδικότερες αναπτυξιακές επιδιώξεις της Περιφέρειας.
- Με βάση την ενημέρωση αυτή, η ΕΕΤΑΑ συνέταξε ένα αναλυτικό κείμενο με τα επιμέρους ζητήματα που προκύπτουν κατά το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, από το ευρύτερο πλαίσιο (χώρα, Ευρωπαϊκή Ένωση), όπως οι πολιτικές και οι περιορισμοί που δημιουργούνται από αυτές, οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις και οι αρχές των αντιλήψεων του σχεδιασμού αλλά και πρακτικά ζητήματα όπως οι αναγκαίες ειδικότητες, ο τρόπος οργάνωσης του έργου και τέλος οι φάσεις και το περιεχόμενό του.
- Στη συνέχεια, με βάση το κείμενο αυτό, έγινε συνάντηση της ομάδας έργου με την Εκτελεστική Επιτροπή της Περιφέρειας, τον Πρόεδρο της ΠΕΔ και τους Δημάρχους όλων των Δήμων της Περιφέρειας, προκειμένου να ενημερωθούν για το έργο και τη σκοπιμότητά του και να εκφράσουν τις απόψεις τους για τα ζητήματα της περιοχής τους. Κατά τη συνάντηση ζητήθηκε από τους Δημάρχους να συμπληρώσουν ειδικά δομημένο ερωτηματολόγιο για την καταγραφή των προτεραιοτήτων τους σε σχέση με το Δήμο τους αλλά και με την Περιφέρεια.
- Η ομάδα έργου επεξεργάστηκε τα δεδομένα της βιβλιογραφίας, τα συμπεράσματα προηγούμενων μελετών της Περιφέρειας και τα στοιχεία των ερωτηματολογίων και κατέληξε σε ορισμένα βασικά συμπεράσματα για τα προβλήματα και τις προοπτικές της Περιφέρειας.
- Τα βασικά συμπεράσματα παρουσιάστηκαν σε δύο συναντήσεις: η πρώτη με την Εκτελεστική Επιτροπή και η δεύτερη με στελέχη της ΠΕΔ, της Περιφέρειας και της Διαχειριστικής Αρχής. Οι παρατηρήσεις τόσο των Αντιπεριφερειάρχων – μελών της Εκτελεστικής Επιτροπής όσο και των στελεχών ελήφθησαν υπόψη για την τελική διαμόρφωση τόσο της ανάλυσης SWOT όσο και για τον προσδιορισμό των προοπτικών της περιφέρειας.
- Έγινε συγκριτική αποτίμηση των κύριων αναπτυξιακών μοντέλων και θεωριών και της δυνατότητάς τους να εξηγήσουν αποτελεσματικά την αναπτυξιακή διαδικασία καθώς και αποτίμηση της αποτελεσματικότητας διαφόρων αναπτυξιακών πολιτικών που έχουν ακολουθηθεί στο παρελθόν σε τοπικό αλλά και εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τα συμπεράσματα από αυτή τη διαδικασία χρησιμοποιήθηκαν για την επιλογή του αναπτυξιακού προτύπου (change theory) βάσει του οποίου σχεδιάστηκαν οι επιμέρους στόχοι και κατευθύνσεις πολιτικής.
- Καθορίστηκαν οι μακροπρόθεσμοι στόχοι συνολικά (βασικές στρατηγικές) και ανά θεματικό πεδίο, βάσει του οράματος για την ανάπτυξη της περιφέρειας, και για κάθε θεματικό πεδίο και των συμπερασμάτων από την ανάλυση. Οι στόχοι αυτοί ιεραρχήθηκαν από τα μέλη της ομάδας σε σχέση με τη σημασία τους για την αναπτυξιακή διαδικασία και επελέγησαν οι πλέον καθοριστικοί.
- Τέλος πραγματοποιήθηκαν όλες οι απαιτούμενες έρευνες σχετικά με τον προγραμματισμό δράσεων και έργων κεντρικών φορέων στην περιφέρεια ώστε να συνεκτιμηθεί η υφιστάμενη δυναμική από έργα και παρεμβάσεις που είναι ήδη προγραμματισμένα ή υλοποιούμενα.

Στο παραδοτέο της α' φάσης, θα γίνουν παρατηρήσεις τόσο από το στελεχιακό δυναμικό της Περιφέρειας όσο και από τη διοίκησή της και αφού γίνει αποδεκτό θα παρουσιαστεί σε ημερίδα στην οποία θα κληθούν να εκφράσουν την άποψή τους οι εκπρόσωποι όλων των φορέων της Περιφέρειας.

Με την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας θα ξεκινήσει η σύνταξη του προγράμματος εφαρμογής το οποίο αποτελεί τη Β' φάση του έργου

4. Τα περιεχόμενα του στρατηγικού σχεδίου

Τα περιεχόμενα του στρατηγικού σχεδίου είναι συνοπτικά τα ακόλουθα:

ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Κεφάλαια 1, 2 και 3

όπου δίνεται η μακροσκοπική εικόνα των συνθηκών βάσης της περιφερειακής οικονομίας σε σχέση με το ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο, παρουσιάζεται σύντομο ιστορικό της αναπτυξιακής πορείας και της σημερινής κατάστασης, αναλύονται οι προηγούμενες αναπτυξιακές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και τα αποτελέσματά τους, το διεθνές οικονομικό περιβάλλον με έμφαση στην τρέχουσα οικονομική κρίση, και το ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο σχεδιασμού (ευρωπαϊκή πολιτική, εθνική αναπτυξιακή πολιτική, χωροταξική πολιτική, κλπ).

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

Κεφάλαια 4, 5, 6 και 7

όπου γίνεται η λεπτομερής ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της περιφέρειας σε όλους τους τομείς .

Κεφάλαιο 8,

όπου παρουσιάζονται οι δυνατότητες και οι προοπτικές ανάπτυξης της περιφέρειας.

Κεφάλαιο 9,

όπου παρουσιάζονται οι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι, γίνεται ειδική μνεία στους κρίσιμους κλάδους/θεματικές περιοχές για την στρατηγική ανάπτυξης, και αναλύεται η πρόταση στρατηγικής με συγκεκριμένες και ιεραρχημένες κατευθύνσεις πολιτικής ανά τομέα.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Θα περιλαμβάνει:

- Εξειδίκευση της Πρότασης Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης με προτεινόμενες παρεμβάσεις ανά τομέα
- Εξειδίκευση των προτάσεων του στρατηγικού σχεδίου - όπου κρίνεται σκόπιμο – ανά κατάλληλα επιλεγμένη χωρική ενότητα.
- Τη χρονική αλληλουχία και συμπληρωματικότητα των δράσεων σε σχέση με την λογική της σταδιακής διαμόρφωσης της επιθυμητής εικόνας της Περιφέρειας
- Δείκτες παρακολούθησης της αναπτυξιακής διαδικασίας (συμβατοί με τον προβληματισμό της αξιολόγησης)

ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Κεφάλαιο 1

1. Η γεωγραφική θέση και ο ευρύτερος χώρος της περιφέρειας

1.1. Η θέση της Περιφέρειας, η διοικητική διάρθρωση και η σχέση της με τους αναπτυξιακούς άξονες της χώρας

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της Ελληνικής Επικράτειας και συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με τη Βουλγαρία και δυτικά με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Νοτιοδυτικά βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος και νοτιοανατολικά από το Θρακικό.

Διοικητικά αποτελείται από 5 Περιφερειακές Ενότητες (πρώην Νομούς): Δράμας, Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου και 22 Καλλικρατικούς Δήμους. Τα νησιά Θάσος και Σαμοθράκη ανήκουν διοικητικά στις ΠΕ Καβάλας και Έβρου αντίστοιχα.

Η έκταση της Περιφέρειας είναι 14.157 km² και καλύπτει το 10,7% της συνολικής επιφάνειας της χώρας. Μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας, είναι η 4η σε έκταση και η 6η σε πληθυσμό.

Πηγή: <http://el.wikipedia.org/wiki>

Πηγή: <http://www.anatolikimakedoniathraki>

Βασικό χαρακτηριστικό της Περιφέρειας αποτελεί η συνοριακή της θέση. Η Περιφέρεια βρίσκεται στα βορειοανατολικά σύνορα της χώρας καταλαμβάνοντας συνοριακή θέση στα εσωτερικά σύνορα αλλά και στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ καθώς αυτή συνορεύει με τη Βουλγαρία και τη Τουρκία αντίστοιχα. Επιπρόσθετο χαρακτηριστικό της περιφέρειας συνιστά και η «έκκεντρη» θέση της ως προς τους θεωρούμενους παραδοσιακούς «άξονες ανάπτυξης» της χώρας.

Η συγκεκριμένη συνοριακή θέση, μέχρι σχετικά πρόσφατα (1989), επέβαλε σημαντικούς περιορισμούς σε κάθε είδους κινητικότητα, προς βορρά αλλά και προς ανατολάς. Με δεδομένες τις σχέσεις της χώρας με την προ του 1989 Βουλγαρία και Τουρκία, η συγκεκριμένη θέση συνεπαγόταν μια σημαντική απομόνωση και αποκοπή της περιφέρειας από την ιστορική⁴ ενδοχώρα της που παλιότερα καθόριζε και τις εξαρτήσεις της ΑΜΘ από τα αστικά κέντρα της Θεσσαλονίκης, της Κωνσταντινούπολης, της Αδριανούπολης και της Σόφιας. Με αυτές τις εξαρτήσεις συνδέονταν και το σχετικά καθετοποιημένο ιστορικό παραγωγικό πρότυπο της, του οποίου κύρια προϊόντα ήταν ο καπνός ανατολικών ποικιλιών στους Γιακάδες της Ροδόπης και το μετάξι στον Έβρο.

Την τελευταία δεκαετία όμως η περιφέρεια ΑΜΘ μετασχηματίζεται από «ακριτική περιφέρεια» σε «πύλη της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Κύριοι παράγοντες στην κατεύθυνση αυτή είναι η ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού και η διεύρυνση της ΕΕ με γειτονικά κράτη.

Σήμερα, τα σύνορα έχουν «ανοίξει» και η Βουλγαρία αποτελεί κράτος μέλος της ΕΕ. Παράλληλα, μέσα στην τελευταία εικοσαετία, οι αγορές έχουν παγκοσμιοποιηθεί με

⁴ Προ της δημιουργίας των Εθνικών Κρατών, π.χ. κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το Βυζάντιο, κλπ

αποτέλεσμα την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων. Τόσο η Βουλγαρία όσο και η Τουρκία, αποτελούν, τουλάχιστο με τα μέχρι πρόσφατα δεδομένα, χώρες «χαμηλού μισθολογικού κόστους» και σχετικά χαμηλών τιμών σε ευρείας κατανάλωσης καταναλωτικά προϊόντα αλλά και πρώτες ύλες. Με δεδομένες τις αποστάσεις, τις οδικές υποδομές και την κινητικότητα που αυτές επιτρέπουν, η κατάσταση αυτή συνιστά παράγοντα που περιορίζει την ελκυστικότητα της περιφέρειας ως τόπου εγκατάστασης παραγωγικών μονάδων και άλλων επιχειρήσεων και περιορίζει σημαντικά τον αναπτυξιακό δυναμισμό της Περιφέρειας.

Παράλληλα, οι γεωγραφικές αυτές περιοχές αποτελούν και πηγές ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών. Ενδεικτικό των δυνατοτήτων αυτών είναι οι τάσεις που καταγράφονται πρόσφατα στις εξαγωγές Ελληνικών προϊόντων: ενώ στο παρελθόν οι εξαγωγικοί εταίροι της χώρας ήταν κυρίως τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρόσφατα οι εξαγωγές της Ελλάδας προς την ΕΕ (27) εμφανίζουν στασιμότητα ενώ αξιοσημείωτη αύξηση καταγράφεται στις εξαγωγές προς τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ (Ισλανδία, Νορβηγία, Ελβετία, Τουρκία) φέρνοντας την Τουρκία στην πρώτη θέση, κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, και τη Βουλγαρία στην πέμπτη θέση (μετά τις Ιταλία, Γερμανία και Γιβραλτάρ).

Πριν την κατασκευή της Εγνατίας οδού και τις συνδέσεις της με τα βόρεια σύνορα, δηλαδή μέχρι τις αρχές του 2000 περίπου, αναπτυξιακός άξονας της χώρας θεωρούνταν ο άξονας Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Καβάλα. Ουσιαστικά έφθανε μόνο μέχρι το δυτικότερο αστικό κέντρο της περιφέρειας που συνιστά, ταυτόχρονα, και ένα από τα δευτερεύοντα αστικά κέντρα της χώρας. Η ολοκλήρωση της Εγνατίας και η ήδη ενταγμένη στο ΕΣΠΑ σύνδεση του λιμένα Αλεξανδρούπολης με το σιδηροδρομικό δίκτυο δημιουργούν πλέον τις προϋποθέσεις επέκτασης του λεγομένου εθνικού αναπτυξιακού άξονα προς ανατολάς συμβάλλοντας σημαντικά στην εσωτερική συνοχή της περιφέρειας περιορίζοντας τις χρονοαποστάσεις μεταξύ των αστικών κέντρων. Οι κύριες εσωτερικές αλλαγές που έφερε η δημιουργία της Εγνατίας στην περιφέρεια μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Η βελτίωση της σύνδεσης με τη Θεσσαλονίκη επέδρασε σε διαφορετικό βαθμό στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι, η Καβάλα και η Δράμα –και δευτερευόντως η Ξάνθη– φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο δημιουργώντας τάσεις αστικής συμπληρωματικότητας με τη συμπρωτεύουσα.
- Οι σχέσεις που αναπτύσσονται με τη Θεσσαλονίκη αφορούν περισσότερο το επίπεδο της ποιότητας ζωής και δευτερευόντως κάποιες μορφές τουρισμού από τη Θεσσαλονίκη προς την περιφέρεια ΑΜΘ, οι οποίες σχετίζονται με τους τουριστικούς, φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους (ιδιαίτερα της Θάσου και της ενότητας Καβάλας - Δράμας - Ξάνθης).
- Η μείωση των χρονοαποστάσεων μεταξύ των αστικών κέντρων της περιφέρειας φαίνεται να ενδυναμώνει την εσωτερική της συνοχή, παράγοντας νέες ενδοπεριφερειακές σχέσεις

Οι αναπτυξιακές επιπτώσεις του συγκεκριμένου οδικού άξονα – και κυρίως τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα από την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας - δεν πρόλαβαν να υλοποιηθούν πλήρως λόγω της καθυστέρησης στην ολοκλήρωση των καθέτων αξόνων και των έργων συνδυασμένων μεταφορών – κυρίως των σιδηροδρομικών – και διότι η κατασκευή του συνέπεσε χρονικά με την φάση αποβιομηχάνισης της περιφέρειας που άρχισε ήδη από την δεκαετία του 1980 και εκδηλώθηκε σε δύο κύματα: α) το κύμα της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ, και β) το κύμα της παγκοσμιοποίησης και του εκτός ελέγχου ανταγωνισμού, ενώ στη συνέχεια ακολούθησαν η εκδήλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης και οι συνέπειες της ύφεσης.

1.2. Ο διασυνοριακός χώρος⁵

Η Περιφέρεια ΑΜΘ έχει το μεγαλύτερο μήκος χερσαίων συνόρων από κάθε άλλη περιφέρεια του ελληνικού χώρου. Η πρώτη χώρα με την οποία συνορεύει, η Βουλγαρία, είναι ενταγμένη

⁵ Βλέπε χάρτη Ευρύτερης περιοχής

στην Ε.Ε. των 25 από το 2007. Ήδη με την περιφέρεια ΑΜΘ υλοποιεί κοινές δράσεις και προγράμματα⁶ που ωστόσο βρίσκονται σε αρχικά στάδια εφαρμογής. Η δεύτερη, η Τουρκία, δεν έχει καταφέρει να αποκτήσει προενταξιακό καθεστώς, και ως τρίτη χώρα παρουσιάζει κάποιες δυσχέρειες ως προς την ανάπτυξη συνεργιών και ανταλλαγών.

Για τους σκοπούς προσδιορισμού της υφιστάμενης κατάστασης και τις μακροχρόνιες προβλέψεις χωρικής ανάπτυξης της περιφέρειας, ο συνοριακός χώρος μπορεί να προσδιοριστεί σε δυο επίπεδα: α) τον άμεσο ευρύτερο χώρο που περιλαμβάνει τις νότιες περιφέρειες της Βουλγαρίας και την περιοχή της Τουρκίας που περιλαμβάνει την Περιφέρεια της Θάλασσας του Μαρμαρά και την μητροπολιτική περιοχή της Κωνσταντινούπολης και β) το λοιπό ευρύτερο χώρο. Ο λοιπός ευρύτερος χώρος επιρροών ανήκει σε κλίμακα και επίπεδο γεωπολιτικό όπου η θεώρηση αφορά περισσότερο σύνολα κρατών και λιγότερο μια μεμονωμένη περιφέρεια .

Στην *άμεση ευρύτερη περιοχή*, η περιφέρεια συνορεύει με δυο περιφέρειες της Βουλγαρίας, Yugozapaden (Νοτιο-Δυτική) και Yuzhen tsentralen (Νοτιο-Κεντρική) και μια της Τουρκίας, την περιφέρεια του Μαρμαρά (Marmara Region). Η Περιφέρεια ΑΜ-Θ προς βορρά συνορεύει κατά το πλείστον με την περιφέρεια Yuzhen tsentralen με κύριο αστικό κέντρο και έδρα το Plovdiv, την ιστορική Φίλιππούπολη. Μόνο τμήμα των συνόρων της Π.Ε. Δράμας είναι κοινό με τη νοτιοδυτική περιφέρεια της Βουλγαρίας Yugozapaden με έδρα την Σόφια. Το χερσαίο σύνορο με την Τουρκία και την περιφέρεια Marmara καθορίζει η κοίτη του ποταμού Έβρου.

Ο ευρύτερος χώρος των τεσσάρων ανωτέρω περιφερειών (3 στη Βουλγαρία και 1 στην Τουρκία) μαζί με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αναμένεται μακροπρόθεσμα να επηρεάσει τη χωρική ανάπτυξη της ΠΑΜΘ. Πρόκειται για έναν διακρατικό χώρο όπου υπάρχουν ιστορικές σχέσεις συνεργασίας και ανάπτυξης εδαφικής συνοχής, οι οποίες όμως συναντούν εμπόδια από γεωγραφικούς φραγμούς και από ιστορικούς φραγμούς γεωπολιτικής φύσεως που θα πρέπει να ξεπεραστούν. Στο χώρο αυτό κυριαρχούν τα εξής μεγάλα αστικά κέντρα (κατά σειρά μεγέθους) Istanbul (Κωνσταντινούπολη), Θεσσαλονίκη, Sofia, και Plovdiv που βρίσκονται στους τρεις άξονες ανάπτυξης και διαμετακομιστικού εμπορίου:

- Βιέννη, Βελιγράδι, Nis, Sofia, Plovdiv, Ορεστιάδα, Edirne, Istanbul
- Θεσσαλονίκη, Nis, Βελιγράδι, Βιέννη
- Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη, Istanbul

Η Εγνατία οδός και οι κάθετοι άξονες αποτελούν ένα σχετικά νέο συγκοινωνιακό σύστημα που βρίσκεται στα πρώτα στάδια ανάπτυξής του με σκοπό να συνδέσει τους εσωτερικούς άξονες της βαλκανικής ενδοχώρας με τα βόρεια παράλια του Αιγαίου. Το διακρατικό σύστημα μεταφορών (διευρωπαϊκά δίκτυα, χερσαίοι/θαλάσσιοι διάδρομοι)⁷ εντάσσει μακροπρόθεσμα την περιφέρεια στο ευρύτερο διεθνές σύστημα μεταφορών, με κόμβους τα λιμάνια Αλεξανδρούπολης και Καβάλας να παίζουν ιδιαίτερο ρόλο.

1.3. Ο άμεσος συνοριακός χώρος

Η θεώρηση του άμεσου συνοριακού χώρου απαιτεί εστίαση στο υποκείμενο επίπεδο διοικητικής διαίρεσης (NUTS3), δηλαδή για την ΠΑΜΘ τις Περιφερειακές Ενότητες και για την Βουλγαρία τις επαρχίες (districts)⁸.

Η συγκριτική εξέταση χωρικών δεικτών για τις νότιες περιφέρειες και επαρχίες (districts) της Βουλγαρίας οδηγεί στις παρακάτω γενικές διαπιστώσεις:

⁶ Βλέπε αναφορές στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΠΑΜΘ 2012-2014, κεφ. Διασυνοριακότητα, Ενότητα Ι Στρατηγικός Σχεδιασμός

⁷ Βλέπε Κεφάλαια μεταφορών

⁸ Η ένταξη της Βουλγαρίας στην Ε.Ε. είχε ως συνέχεια την σταδιακή υιοθέτηση του ευρωπαϊκού προτύπου χωρικού σχεδιασμού και κυρίως όσον αφορά στην περιφερειακή ανάπτυξη σε επίπεδο NUTS2. Ωστόσο, η περιφερειακή αντίληψη δεν έχει εδραιωθεί και σε αυτή την μεταβατική περίοδο κυριαρχεί η αναφορά στο επίπεδο district που προσεγγίζει την Περιφερειακή Ενότητα.

- Η εδαφική έκταση στην οποία ανήκει η ΠΑΜΘ ορίζεται μεταξύ των μεγάλων αστικών κέντρων Θεσσαλονίκη – Σόφια – Κωνσταντινούπολη.
- Το σύστημα Εγνατία – Κάθετοι άξονες στην πλήρη ανάπτυξη του θα προσφέρει μακροπρόθεσμα κύριες συνδέσεις με τα ευρύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα με κυρίαρχους τους άξονες που ξεκινάνε από την Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη.
- Το οικιστικό δίκτυο της ευρύτερης περιοχής κυριαρχείται από τα μεγάλα αστικά κέντρα Σόφιας και Plovdiv, ενώ στα κοντινότερα αστικά κέντρα οι πληθυσμοί προσεγγίζουν την κλίμακα του οικιστικού δικτύου της ΠΑΜΘ.
- Οι αντίστοιχες διοικητικές ενότητες (όμορες της ΠΑΜΘ) Smolyan, Kurdzhali (ή Kardzhali), Blagoevgrad και Haskovo υστερούν ως προς τους δείκτες ανάπτυξης της ελληνικής πλευράς ως προς τον πληθυσμό και κυρίως ως προς το ΑΕΠ και ΑΕΠ ανά κάτοικο.

Συμπερασματικά, κάθε χωρική ανάπτυξη που βασίζεται σε ανταλλαγές και σχέσεις θα αναφέρεται στα βασικά κέντρα της Βουλγαρίας Σόφια, Plovdiv, Haskovo δημιουργώντας όμως και μικρές σε ένταση συνθήκες ανάπτυξης των οικιστικών κέντρων που βρίσκονται στην άμεση συνοριακή περιοχή των δύο χώρων.

Πίνακας 1: FUAs

Περιοχή	Έκταση λειτουργικής αστικής περιοχής FUA (τ.χλμ.)	Πληθυσμός 2001	Πληθυσμός 2006	Μεταβολή πληθυσμού 2001-2006 (%)	ΑΕΠ ανά κάτοικο
Sofia	4066	1.272.116	1.328.089	4,4	7.000
Blagoevgrad	1173	92.996	90.578	-2,6	2.000
Petrich	7	3.302	3.216	-2,6	2.000
Pernik	484	104.248	97.993	-6,0	3.000
Kyustendil	1399	74.873	70.231	-6,2	2.000
Plovdiv	1227	439.061	434.231	-1,1	3.000
Asenovgrad	76	51.936	51.365	-1,1	3.000
Haskovo	740	98.693	94.745	-4,0	2.000
Dimitrovgrad	567	64.852	62.258	-4,0	2.000
Pazardzhik	37	78.855	75.780	-3,9	3.000
Kardzhali	29	45.659	44.244	-3,1	2.000
Αλεξανδρούπολη	807	56.498	60.842	7,7	13.000
Ξάνθη	505	76.383	76.493	0,1	12.000
Κομοτηνή	932	68.762	69.824	1,5	10.000
Δράμα	1212	71.860	76.176	6,0	12.000
Καβάλα	628	92.356	92.558	0,2	14.000

Πηγή: Ulysses, Case study3: Greece - Bulgaria Cross - Border Area, ESPON 09/2011

Πίνακας 2: Σύγκριση ΠΑΜΘ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

	Έκταση σε τετρ.χιλ. ESPON	Έκταση στο σύνολο %	Πληθυσμός 2009 ESPON	Πληθυσμός %	Μεταβολή Πληθυσμού 1999 - 2004 (%)	Μεταβολή Πληθυσμού 2005 - 2009 (%)	ΑΕΠ 2008 (εκ. ευρώ)	ΑΕΠ μεταβολή 2004 - 2008 (%)	ΑΕΠ ανά κάτοικο 2008 (ευρώ)	ΑΕΠ μεταβολή ανά κάτοικο 2004 - 2008 (%)
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	111.001,90		7.606.551		-5,21	-2,50	35.431	73,8	4.700	80,8
Yugozapaden	20.306,40	35,73	2.115.042	49,8	-1,48	0,24	16.394	100,7	7.800	100,0
Sofia (stolitsa)	1.348,90		1.249.798	29,4	2,19	2,35	13.296	116,8	10.700	109,8
Sofia	7.062,30		253.010	6,0	-2,95	-3,44	920	39,4	3.600	44,0
Blagoevgrad	6.449,50		327.885	7,7	-4,04	-2,10	1.046	45,9	3.200	52,4
Pernik	2.394,20		136.249	3,2	-8,81	-4,22	716	126,6	5.200	136,4
Kyustendil	3.051,50		145.577	3,4	-9,67	-5,76	416	22,0	2.800	27,3
Yuzhen tsentralen	22.365,10	39,63	1.538.142	36,2	-6,50	-2,67	4.999	56,9	3.200	60,0
Plovdiv	5.972,90		701.684	16,5	-2,09	-1,25	2.456	57,3	3.500	59,1
Haskovo	5.533,30		256.408	6,0	-6,18	-4,44	751	45,0	2.900	52,6
Pazardzhik	4.456,90		290.614	6,8	-5,93	-3,16	906	69,7	3.100	72,2
Smolyan	3.192,80		124.795	2,9	-13,06	-6,18	455	69,1	3.600	80,0
Kardzhali	3.209,10		154.719	3,6	-24,59	-3,23	431	41,8	2.800	47,4
ΕΛΛΑΔΑ	131.957,00		11.260.402		1,65	1,99	236.917	27,9	21.100	26,3
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	14.157,00	24,91	606.622	14,3	0,47	0,17	9.055	22,2	14.900	22,1
Π.Ε. Έβρου	4.242,00		149.000	3,5	0,61	0,07	2.370	21,2	15.900	21,4
Π.Ε. Ξάνθης	1.793,00		107.000	2,5	3,66	2,20	1.583	21,7	14.800	19,4
Π.Ε. Ροδόπης	2.543,00		111.000	2,6	1,09	-0,18	1.514	21,0	13.600	20,4
Π.Ε. Δράμας	3.468,00		100.000	2,4	0,20	-1,19	1.442	17,0	14.400	18,0
Π.Ε. Καβάλας	2.111,00		140.000	3,3	-0,21	-0,50	2.145	28,3	15.300	28,6
Σύνολο Περιφερειών	56.828,50		4.247.739				35.336	61,0	8.600	43,3

Πηγή: Ulysses, Case study3: Greece - Bulgaria Cross - Border Area, ESPON 09/2011, Προβολές και Εκτιμήσεις

Από τα στοιχεία του Πίνακα 2 μπορούν να εντοπιστούν οι παρακάτω διαπιστώσεις:

- Στον ευρύτερο χώρο οι επαρχίες Sofia (Stolitsa) και Sofia (1.5εκ. κατ.) επικρατούν ως προς την πληθυσμιακή συγκέντρωση με δεύτερο το Plovdiv (701.600 κατ.)
- Στις δυο αυτές επαρχίες συγκεντρώνεται το 62% του πληθυσμού των 2 περιφερειών της Βουλγαρίας. Τόσο η Σόφια όσο και το Plovdiv βρίσκονται σε απομακρυσμένη θέση από τη συνοριακή γραμμή της ΠΑΜΘ.
- Στις υπόλοιπες άμεσες όμορες επαρχίες οι πληθυσμοί κυμαίνονται στην τάξη 150.000 – 300.000 προσεγγίζοντας τα ανάλογα μεγέθη των Π.Ε. της ΠΑΜΘ, που όμως κυμαίνονται στην τάξη μεγέθους 100.000 – 150.000.

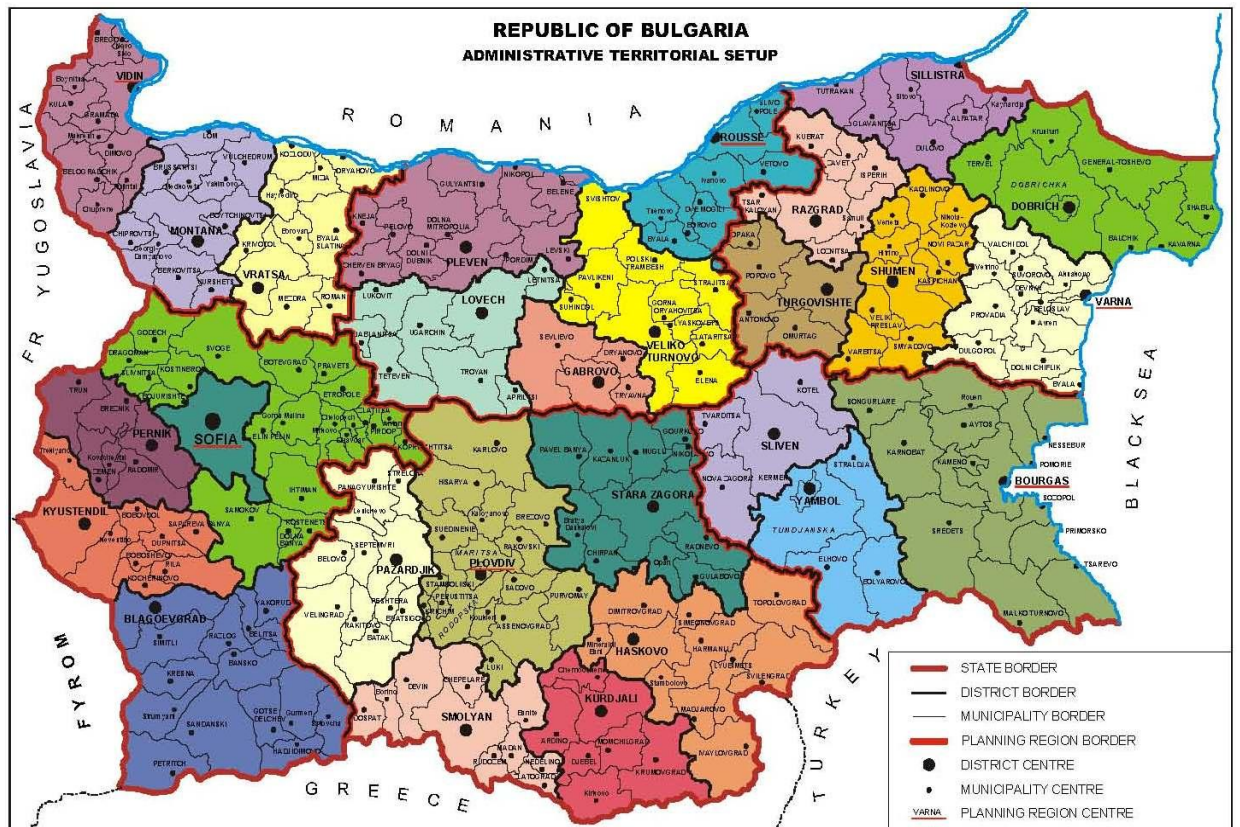
Οι διαπιστώσεις για τις επαρχίες επιβεβαιώνονται και από την πρώτη θεώρηση του οικιστικού δικτύου (βλ. Πίνακα FUA). Στην άμεση πλευρά της Βουλγαρίας συναντώνται τρία αστικά κέντρα το Kardjali, το Smolyan και λίγο πιο βόρεια το Haskovo, που αντιστοιχούν στα νοτιότερα Κομοτηνή, Ξάνθη, Ορεστιάδα.

Στην δυτική πλευρά της περιφέρειας η σχέση με την επαρχία Blagoevgrad διαφοροποιείται μια και το αστικό κέντρο της επαρχίας αυτής βρίσκεται στο βορειότερο άκρο σε θέση που έχει σχέση με τη Σόφια και το Pernic. Σ' αυτά τα κέντρα αναφέρεται ο άξονας Καβάλα – Δράμα – Προσοτσάνη – Κάτω Νευροκόπι από κοινού με τις Σέρρες.

Η συνοπτική θεώρηση των στοιχείων και χαρακτηριστικών των περιφερειών, επαρχιών και αστικών κέντρων δείχνει μια μεταβολή, προς αρνητική κατεύθυνση, του πληθυσμού των βουλγαρικών ενοτήτων εκτός της Σόφιας, εξαιρετικά δυσμενή μείωση στις όμορες επαρχίες Smolyan, Kardjali της κοιλάδας του Άρδα, τάση που το διάστημα 2005 – 2009 δείχνει να διορθώνεται. Αντίθετα, στις Π.Ε. της ΑΜ-Θ εμφανίζονται στοιχεία μιας πληθυσμιακής σταθερότητας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μετά το 2009 οικονομικές εξελίξεις και στις δυο χώρες είναι δυνατόν ή και προβλέψιμο να ανατρέψουν την εικόνα που παρουσιάζουν τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία.

Ως προς το ΑΕΠ και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τα στοιχεία δείχνουν ότι η περιφέρεια Yuzhen tsentralen το 2008 έχει το 59% του ΑΕΠ της ΑΜ-Θ. Οι μεταβολές 2004 – 2008 για τη Βουλγαρία κυμαίνονται στο εύρος του +50% (πλην Σόφιας, 100%) ενώ για την ΑΜΘ περιορίζονται στο 20% (πλην Καβάλας, 28,3%). Το ανά κάτοικο ΑΕΠ παρουσιάζει εντυπωσιακότερες διαφοροποιήσεις: για τη Σόφια μόνο είναι υποδιπλάσιο, ενώ για τις άλλες αστικές περιοχές υποτετραπλάσιο και υποπενταπλάσιο της αντίστοιχης αστικής περιοχής της ΑΜ-Θ.

Πηγή: National Centre for Regional Development, <http://www.coe.int>

Κεφάλαιο 2

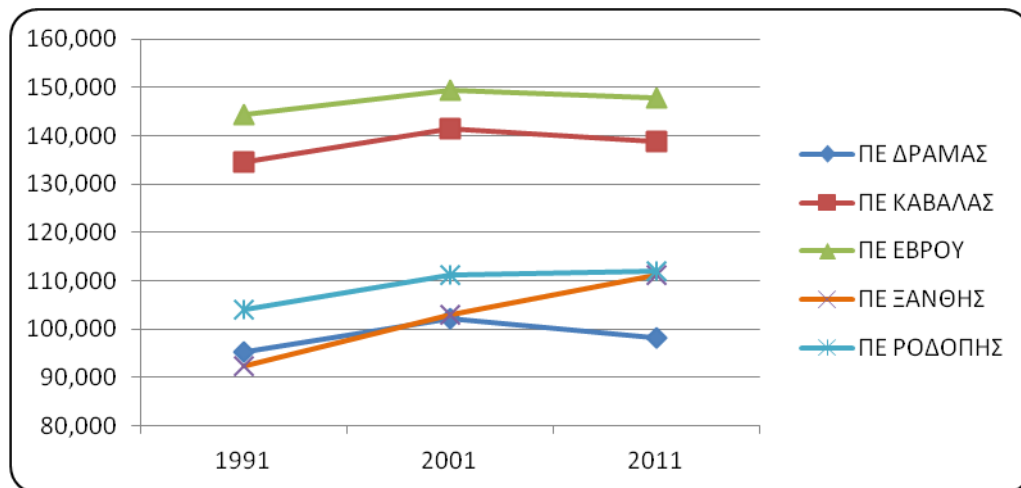
2. Συνοπτική εικόνα της Περιφέρειας – Αναπτυξιακές τάσεις

2.1. Δημογραφικές Μεταβολές - Χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια ΑΜΘ διατήρησε στη δεκαετία 2001-2011 τον πληθυσμό της, τη στιγμή που σε εθνικό επίπεδο καταγράφηκε για πρώτη φορά μείωση πληθυσμού (1991 και 2001 αύξηση κατά 7,1% και 2001 - 2011 αύξηση κατά 0,54%).

Σύμφωνα με τις απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ του 2011, 2001 και 1991 ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα διαχρονικά παραμένει σχετικά σταθερός.

Εικόνα 1: Πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα 1991-2011

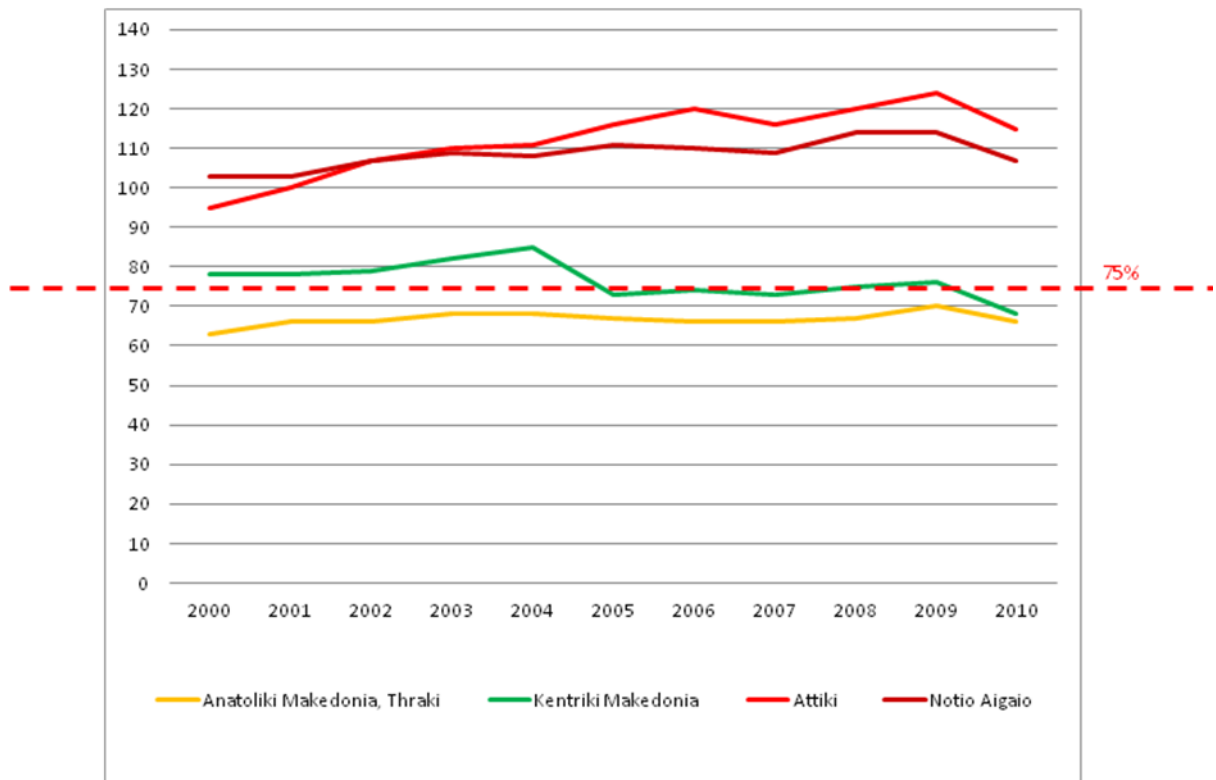
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Οι δημογραφικές πυραμίδες, όπως και οι δομικοί δείκτες (δείκτες: γήρανσης, εξάρτησης, αντικατάστασης) του πληθυσμού το 2001 δείχνουν ότι οι ΠΕ Ροδόπης και Ξάνθης, που χαρακτηρίζονται από εντονότερη παρουσία μουσουλμανικού πληθυσμού, παρουσιάζουν νεανική δομή, ενώ αντίθετα οι ΠΕ Έβρου, Καβάλας και Δράμας παρουσιάζουν τάσεις γήρανσης. Σαν γενική τάση επίσης συνεχίζεται - με διαφορετική κατά τύπους ένταση - η μετακίνηση πληθυσμού από την ενδοχώρα και τις πιο απομακρυσμένες περιοχές προς τις αστικές και περιαστικές ζώνες των εδρών των ΠΕ. Το μορφωτικό επίπεδο στις τρεις ΠΕ της Θράκης είναι ιδιαίτερα χαμηλό με αυξημένη σχολική διαρροή, αν και πρόσφατα παρατηρείται μεγαλύτερη συμμετοχή της μειονότητας στην εκπαίδευση.

2.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά - Τάσεις

Η περιφέρεια ΑΜΘ καθ' όλη την ενδεκαετία 2000-2010 δεν έχει καταφέρει να ξεπεράσει το 75% του μ.ο. της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσον αφορά το κατά κεφαλήν περιφερειακό ΑΕΠ, παρά τη μικρή αλλά παροδική βελτίωση (από 63% το 2000 σε 70% το 2009 και σε 66% το 2010), η οποία μάλλον οφείλεται στην πτώση του μ.ο. λόγω της ένταξης κρατών με χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης παρά σε πραγματική αύξηση της παραγωγικότητας και μεγέθυνση της περιφερειακής οικονομίας.

Εικόνα 2: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως % του μ.ο. της Ε.Ε. 2000-2010

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Αυτό οφείλεται κυρίως στους χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας⁹ οι οποίοι (κατά την δεκαετία 2000-2009) κυμάνθηκαν από -1% έως 11% και κατά μέσο όρο στο 5%, όταν οι αντίστοιχοι ρυθμοί για τη χώρα ήταν κατά μ.ο. 6%, για την Αττική 9% και για το Νότιο Αιγαίο και τα Ιόνια Νησιά 6%.

Κατά τη δεκαετία 2001-2009 η ΑΜΘ εμφάνισε οριακή μείωση της συμμετοχής της στο εθνικό ΑΕΠ (από 4,1% σε 4,0%), διατηρώντας έτσι τη σχετικά χαμηλή της θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας, ενώ η παραγωγικότητα (κατά κεφαλήν ΑΕΠ) παρέμεινε στα χαμηλότερα επίπεδα της χώρας. Παράλληλα, οι Περιφερειακές Ενότητες συμμετέχουν άμεσα στη διαμόρφωση του περιφερειακού ΑΕΠ, φαινόμενο που οξύνθηκε μεταξύ 2001-2009. (Οι σημαντικότερες μεταβολές παρατηρούνται στις ΠΕ Καβάλας και Δράμας, με την πρώτη να αυξάνει τη συμμετοχή της στο συνολικό ΑΕΠ της Περιφέρειας από 24% σε 27%, και τη δεύτερη να πέφτει από 15% σε 13%.)

Αντιθέτως, η συμμετοχή της ΑΜΘ στο πεδίο των εξαγωγών θεωρείται αρκετά σημαντική, από την άποψη ότι είναι σχεδόν ανάλογη της πληθυσμιακής βαρύτητας της περιφέρειας και ότι συγκρίνεται με την αναμενόμενη κυριαρχία των δύο μεγαλύτερων, μητροπολιτικών περιφερειών της χώρας. Εν τούτοις, οι αγορές των χωρών της ΝΑ Ευρώπης, που ενδιαφέρουν ιδιαίτερα την περιφέρεια ΑΜΘ, χαρακτηρίζονται ως ευκαιριακές λόγω του ότι βρίσκονται σε καθεστώς μετάβασης. Η σημαντικότερη αγορά είναι η Τουρκία.

Κατά την ίδια περίοδο, οι επιδόσεις της περιφέρειας στην ανάπτυξη της καινοτομίας δεν είναι ικανοποιητικές. Σήμερα εντάσσεται στην κατηγορία των περιφερειών με

⁹Όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στους ρυθμούς αύξησης του περιφερειακού ΑΕΠ.

υψηλή παραγωγική δυνατότητα αλλά μέσο επίπεδο καινοτομίας, στην 7η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας και στο 25% με τις χαμηλότερες επιδόσεις μεταξύ των περιφερειών Ευρωπαϊκής Ένωσης.

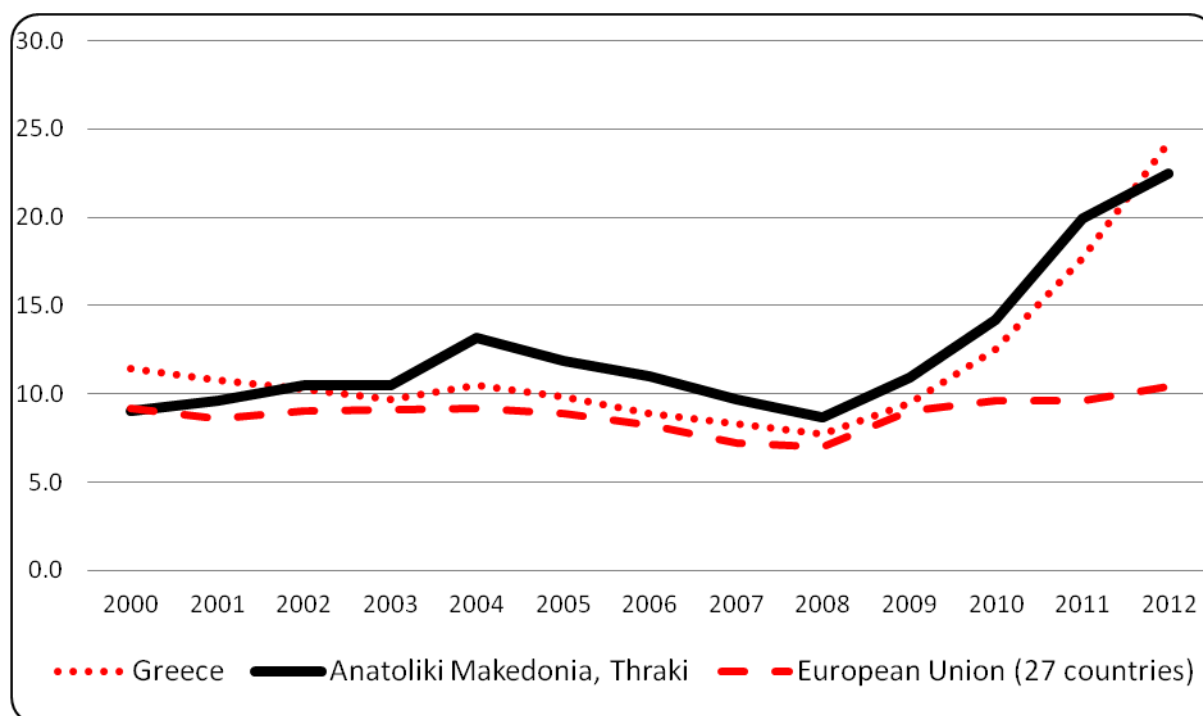
Όσον αφορά την τομεακή διάρθρωση του περιφερειακού ΑΕΠ, σημειώνεται σημαντική και αναμενόμενη πτώση στον πρωτογενή τομέα (της τάξης του 9% μεταξύ 2005-2009) με σχετική αύξηση στον τριτογενή και τον δευτερογενή τομέα (6% και 5% αντίστοιχα στο ίδιο διάστημα), λόγω της σταδιακής τριτογενοποίησης της περιφερειακής οικονομίας. Παρόλα αυτά, η οικονομία της περιφέρειας συνεχίζει να παραμένει έντονα αγροτική καθώς εξακολουθεί να εμφανίζει τη μεγαλύτερη συμμετοχή στην ακαθάριστη αξία παραγωγής (7,25% το 2009) του αγροτικού τομέα της χώρας από κάθε άλλη περιφέρεια. Άλλοι κλάδοι με σχετικά σημαντική συμμετοχή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε επίπεδο χώρας περιλαμβάνουν τη δημόσια διοίκηση (σχεδόν 6% το 2009), τη μεταποίηση (σχεδόν 5% το 2009) και σε μικρότερο βαθμό τις κατασκευές (4% το 2009).

Ένας από τους δυναμικότερους κλάδους στην ΠΑΜΘ - ο σημαντικότερος με ισχυρό εξαγωγικό προσανατολισμό - είναι ο κλάδος των ορυχείων-λατομείων, λόγω των πλούσιων μαρμαροφόρων κοιτασμάτων Δράμας-Καβάλας-Θάσου (με κύρια λατομικά κέντρα στις περιοχές Φαλακρού, Παγγαίου και Θάσου). Το 80% των συνολικών εξαγωγών ελληνικού μαρμάρου προέρχεται από αυτή την περιοχή, που συγκεντρώνει το 40% των ενεργών λατομείων μαρμάρου της χώρας (80 ενεργά λατομεία). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ο κλάδος δεν αποτελεί σημαντική πηγή απασχόλησης στην Περιφέρεια (λιγότερο από 1% του συνόλου), ενώ και η ίδια η δραστηριότητα δείχνει κάποια στασιμότητα τα τελευταία χρόνια.

Στο βιομηχανικό τομέα η περιφέρεια βιώνει μία μεγάλης διάρκειας φάση αποβιομηχάνισης: κλείσιμο των μεγάλων συνεταιριστικών εργοστασίων, μεταφορά στις γειτονικές βαλκανικές χώρες των βιομηχανιών του κλάδου της ένδυσης, τη διάλυση του συστήματος υπεργολαβιών, κλπ. Σε αντιστάθμισμα, υπάρχουν κάποιες προσπάθειες μικρότερων και νεότερων μονάδων που παρουσιάζουν θετικές τάσεις και προοπτικές. Ο κλάδος όμως με τις διαρκώς αυξανόμενες προοπτικές είναι αναμφισβήτητα αυτός της ενέργειας.

Όσον αφορά τους κοινωνικούς δείκτες της περιφέρειας, η ανεργία εμφανίζει συστηματικά υψηλότερα ποσοστά από αυτά του μ.ο. της ΕΕ-27, από το 2001 μέχρι σήμερα, ενώ από το 2010 η ψαλίδα διευρύνεται διαρκώς (14,2% και 9,6% αντίστοιχα για το 2010, 19,9% και 9,6% για το 2011, 22,5% και 10,4% το 2012), ιδιαίτερα στους μακροχρόνια άνεργους, αλλά και στους νέους. Σε σχέση με το μ.ο. της χώρας, η περιφέρεια επιδεικνύει συστηματικά υψηλότερη ανεργία όλη την περασμένη δεκαετία, με εξαίρεση το 2012, που από τη 2η χειρότερη θέση πέρασε στην 8η χειρότερη κατάταξη ανάμεσα στις 13 περιφέρειες (λόγω δυσμενέστερων εξελίξεων σε άλλες περιφέρειες). Παράλληλα, το ποσοστό πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με την ΕΕ-27 από το 2006 και μετά.

Εικόνα 3: Ποσοστά ανεργίας 2000-2012

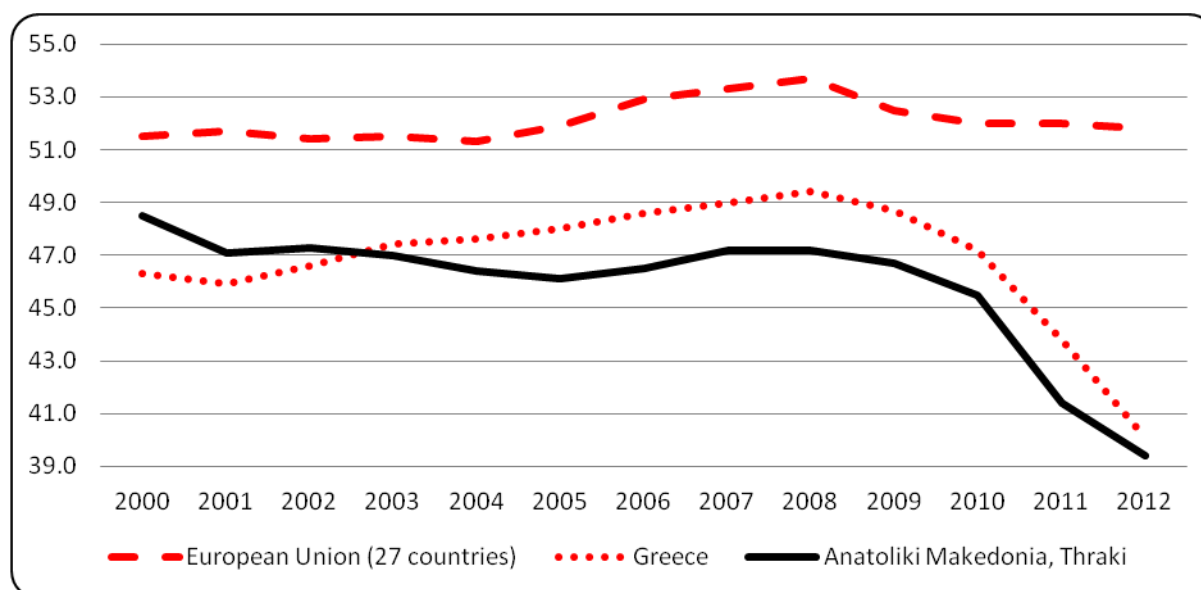

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Τέλος, οι επιπτώσεις του δίδυμου οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης σε όλα τα πεδία είναι προφανείς. Ενώ όλοι οι δείκτες κοινωνικής συνοχής παρουσίαζαν κατά την περίοδο 1999-2008 μια θετική πορεία, μετά το 2008 αυτή η τάση αντιστράφηκε απότομα και οι δείκτες τείνουν να επιστρέψουν στα επίπεδα του 1997. Το 2009, έτος έναρξης της οικονομικής ύφεσης στη χώρα, παρατηρείται σημαντική πτώση των επενδύσεων στην περιφέρεια σε όλους τους τομείς.

Η συμμετοχή της περιφέρειας στην απασχόληση, συνεχίζει να υπολείπεται το 2012 ελαφρώς του μ.ο. της χώρας (39,4% και 40,1% αντίστοιχα) και κατατάσσεται στην 8η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών.

Εικόνα 4: Ποσοστά απασχόλησης πληθυσμού άνω των 15 ετών 2000-2012

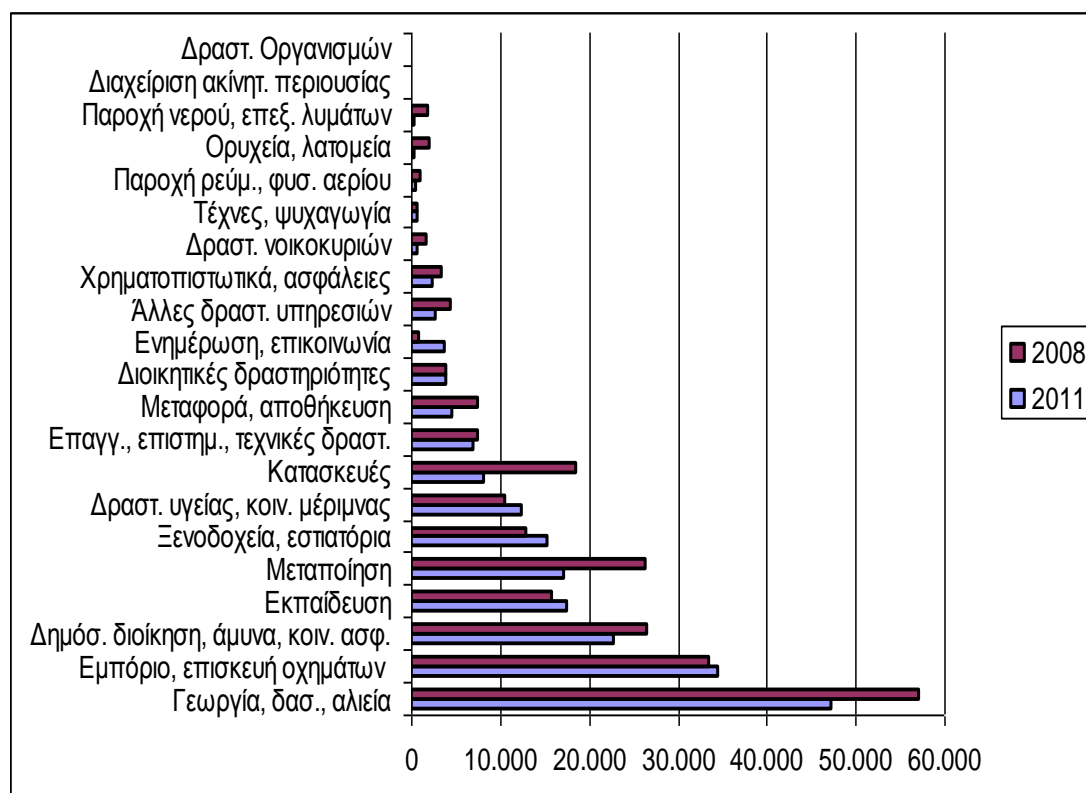
Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Η ΠΕ Δράμας έχει το χαμηλότερο ποσοστό εργαζομένων και το υψηλότερο ποσοστό συνταξιούχων, μαζί με την ΠΕ Έβρου, ενώ οι νεανικότερες πληθυσμιακά ΠΕ Ξάνθης και Ροδόπης βρίσκονται στον αντίποδα, διαθέτοντας το υψηλότερο ποσοστό εργαζομένων και το χαμηλότερο συνταξιούχων. Οι δύο αυτές ΠΕ εμφανίζουν ταυτόχρονα και το υψηλότερο ποσοστό ατόμων στην οικιακή απασχόληση, γεγονός που σχετίζεται με τα ιδιαίτερα πολιτισμικά γνωρίσματα της μειονότητας όπου η γυναίκα απασχολείται στη φροντίδα του σπιτιού.

Οι επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην απασχόληση¹⁰ περιλαμβάνουν την απώλεια 34.205 θέσεων εργασίας. Η υψηλότερη μείωση της απασχόλησης παρατηρείται στο δευτερογενή τομέα κατά 46,8% (απώλεια 23.278 θέσεων εργασίας), ακολουθεί ο πρωτογενής τομέας με μείωση κατά 17,2% (απώλεια 9.844 θέσεων εργασίας) και τέλος ο τριτογενής με μείωση μόλις 0,8% (απώλεια 1.083 θέσεων εργασίας).

¹⁰ «Πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και επάγγελμα 2008-2011», ΕΥΣΕΚΤ

Εικόνα 5: Απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης, 2008-2011 (άτομα)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, β΄ τρίμηνο

Παρά τη σημαντική μείωση, για το έτος 2011 ο κλάδος της γεωργίας – κτηνοτροφίας παραμένει ο πρώτος σε μέγεθος απασχόλησης κλάδος, με συμμετοχή στην απασχόληση κατά 23,4%. Τη μεγαλύτερη συνολική μείωση εμφανίζει ο κλάδος των κατασκευών (10.629 άτομα), ενώ σημαντικές μειώσεις παρατηρούνται στην δημόσια διοίκηση και άμυνα (3.727) καθώς και στον κλάδο μεταφορών και αποθήκευσης (2.783). Παράλληλα, ορισμένοι κλάδοι σημειώνουν αύξηση της απασχόλησης: ενημέρωση και επικοινωνία, ξενοδοχεία – εστιατόρια, υγεία, εκπαίδευση και εμπόριο. Τα σχετικά μεγέθη όμως είναι ιδιαίτερα περιορισμένα.

Όσον αφορά τα επαγγέλματα, στις κατηγορίες που εμφανίζουν τους υψηλότερους ρυθμούς μείωσης της απασχόλησης συγκαταλέγονται κυρίως επαγγέλματα της μεταποίησης, γεγονός που καταδεικνύει τις συνέπειες της βιομηχανικής οπισθοχώρησης (αποβιομηχάνισης), κάποια επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα (αλιείς, δασοκόμοι, και υλοτόμοι), αλλά και επιστημονικά επαγγέλματα όπως νομικοί, εκπαιδευτικοί και εν γένει απασχολούμενοι στο χώρο της εκπαίδευσης. Ειδικότερα οι μειώσεις της απασχόλησης σε κάποια επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα, σε συνδυασμό με την αύξηση της απασχόλησης στους κτηνοτρόφους - πτηνοτρόφους, παρέχουν ενδείξεις σημαντικών τάσεων επαγγελματικής αναδιάρθρωσης που επικρατούν στο χώρο.

Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ανέργων, η πλειονότητα εντοπίζεται στην ηλικιακή ομάδα των 20 με 29 ετών (18.431 άνεργοι το 2011) και ακολουθούν οι άνεργοι ηλικίας 30 με 44 ετών (17.564), ενώ σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο οι δυσμενέστερες επιπτώσεις παρατηρούνται στην κατηγορία «Αναλφάβητοι και Ορισμένες τάξεις του δημοτικού».

2.3. Περιβάλλον

Στον τομέα του περιβάλλοντος, παρά την ύπαρξη έντονων ανθρώπινων επιδράσεων, τόσο τα χερσαία όσο και τα υδροτοπικά και αζωνικά οικο-συστήματα διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τη φυσικότητά τους. Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες αποτελούν τον κύριο παράγοντα για τη ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ ο ποταμός Νέστος είναι ήδη ιδιαίτερα επιβαρυνμένος από τα λύματα που καταλήγουν σε αυτόν από τη Βουλγαρία, χωρίς προηγούμενη επεξεργασία. Ανάλογη επιβάρυνση παρατηρείται και στον ποταμό Έβρο. Γενικά παρατηρείται έντονη ανάγκη για έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό αποτελεσματικής περιβαλλοντικής διαχείρισης και προστασίας στο σύνολο των φυσικών πόρων – αλλά κυρίως για τους υδατικούς πόρους.

Τα σημαντικότερα προβλήματα στη διαχείριση των αστικών λυμάτων προκύπτουν από την παραγόμενη λυματολάσπη στις υφιστάμενες ΕΕΛ. Στον τομέα των στερεών απορριμμάτων το σημαντικότερο πρόβλημα είναι οι συνεχιζόμενοι ΧΑΔΑ, ενώ αναφέρονται σοβαρά προβλήματα από την ανεξέλεγκτη απόρριψη ανεπεξέργαστων ποσοτήτων σφαγίων σε ΧΥΤΑ.

Όσον αφορά τη διαχείριση φυσικών κινδύνων στην περιφέρεια εντοπίζονται ζώνες πλημμυρικού κινδύνου (κυρίως σε γειτνίαση με το Νέστο και τον Έβρο), ζώνες κινδύνου δασικών πυρκαγιών και ζώνες κινδύνου διάβρωσης (κυρίως στις ακτές). Όσον αφορά τους λοιπούς κινδύνους, από τις μονάδες που βρίσκονται εγκατεστημένες στην ΠΑΜΘ, σημαντική απειλή αποτελούν κυρίως η βιομηχανία λιπασμάτων, τα διυλιστήρια πετρελαίου και η εξορυκτική βιομηχανία χρυσού. Πέρα από τη σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω μικρών διαρροών και εκπομπών κατά τη συνήθη λειτουργία των εγκαταστάσεων, υπαρκτός είναι και ο κίνδυνος πρόκλησης ενός μεγάλου ατυχήματος.

Τέλος, σε σχέση με την οικονομία χαμηλών ρύπων, η περιφέρεια τείνει να εξελιχθεί σε ενεργειακό κέντρο της χώρας στον τομέα των αιολικών πάρκων. Ταυτόχρονα, είναι η μόνη περιφέρεια που είναι αυτοδύναμη ενεργειακά και με παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με ιδιαίτερα χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα (υδροηλεκτρικά, αιολικά, φωτοβολταϊκά και παραγωγή από φυσικό αέριο).

2.4. Τα συγκριτικά Πλεονεκτήματα της ΑΜΘ

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αξιοποίηση του Βόρειο - Βορειοανατολικού άξονα ανάπτυξης της χώρας προς τα Βαλκάνια, τη νέα Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη, συμβάλλοντας έτσι στη δυναμική ένταξη της Ελλάδας στο διεθνές και ιδιαίτερα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Επιπλέον συγκεντρώνει τα εξής συγκριτικά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα:

- Σχετικά ευρεία παραγωγική βάση.
- Ευρείας διαφοροποίησης και πλούσιους αναπτυξιακούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων του υδατικού δυναμικού, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και άλλων ενεργειακών πόρων, του φυσικού περιβάλλοντος και του οικολογικού αποθέματος, των ορυκτών πόρων, και των πολιτιστικών πόρων.
- Ικανοποιητικά ανεπτυγμένες υποδομές οδικών μεταφορών και υπό ανάπτυξη λιμενικές, αερολιμενικές και σιδηροδρομικές υποδομές, και διασυνδέσεις με τα Διευρωπαϊκά δίκτυα.
- Ικανοποιητικής στάθμης και ισόρροπα ανεπτυγμένες υποδομές βιομηχανικής συγκέντρωσης (ΒΙΠΕ/ΒΙΟΠΑ).
- Επαρκώς ανεπτυγμένες αστικές υποδομές (ύδρευση – αποχέτευση – διαχείριση απορριμμάτων).

- Επαρκώς αναπτυγμένες μονάδες υγείας νομαρχιακού και περιφερειακού επιπέδου.
- Ισχυρή ταυτότητα των κύριων αστικών κέντρων.
- Διαπολιτισμικότητα.
- Σχετική εμπέδωση πνεύματος κατευθυνόμενου από τη συνεχή προσέγγιση της αιφόρου ανάπτυξης και της ποιότητας ζωής.

Κεφάλαιο 3

3. Το Ευρύτερο Οικονομικό Περιβάλλον – Κατευθύνσεις και Προτεραιότητες της Ε.Ε. – Χωροταξικός Σχεδιασμός

3.1. Αποτελέσματα προηγούμενων αναπτυξιακών πολιτικών στην ΑΜΘ

Ύστερα από μια τριακονταετία περίπου άσκησης περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε., η Περιφέρεια, παρά τα όσα έχουν επιτευχθεί, παραμένει μια από τις πιο αδύναμες της Ε.Ε. Μετά την Ήπειρο και τη Δυτική Ελλάδα, η ΠΑΜΘ έχει το χαμηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας. Η κατάσταση αυτή ισχύει διαχρονικά και κατά την παρούσα οικονομική συγκυρία έχει χειροτερεύσει. Αν στις υπό εξέταση πολιτικές υπαχθούν η περιφερειακή πολιτική, η γεωργική πολιτική της ΕΕ και οι πολιτικές ρύθμισης διαφόρων επιπέδων του χώρου, προφανώς δεν θα υπάρξουν μεγάλες διαφωνίες στη θέση ότι αυτές υπήρξαν, κατά τα τελευταία 30 χρόνια, μερικά μόνο επιτυχείς και κατά διαφορετικό τρόπο η κάθε μια από αυτές. Το ίδιο ισχύει και για τις λοιπές, θεσμικές δηλ. χωρίς χρηματικούς πόρους πολιτικές της ΕΕ.

Το τελικό αποτέλεσμα όλων αυτών των προσπαθειών συνίσταται στον εμπλουτισμό της περιφέρειας με σημαντικά στοιχεία υποδομών, στην κυριαρχία περίπου απόλυτα της εμπορευματοποίησης, στη σχετική βελτίωση του υλικού επιπέδου της ποιότητας ζωής των κατοίκων μέσα από την αύξηση της κατανάλωσης, καθώς και στη βελτίωση ορισμένων από τα προβλήματα αστικής ανάπτυξης, αστικών υποδομών και περιβάλλοντος. Ακόμα όμως και αν χρησιμοποιηθούν οι δείκτες, με τη βοήθεια των οποίων αποτιμώνται οι πολιτικές που αναφέρονται προηγουμένως, πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί και μετρημένοι ως προς την αποτίμηση των ουσιαστικών αποτελεσμάτων των συγκεκριμένων προσπαθειών. Καθώς οι προσπάθειες που πραγματοποιήθηκαν κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους χαρακτηρίζονται κυρίως από μια λογική έργων και δράσεων που συνδέονται με την μεσοπρόθεσμη αποτελεσματικότητα του προγραμματισμού και τη μεγιστοποίηση της απορροφητικότητας των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων, αλλά όχι με την οικονομική και κοινωνική λειτουργικότητα των στοιχείων των προγραμμάτων που έχουν κατά περίοδο υλοποιηθεί, μπορεί να υποστηριχθεί η θέση ότι εκτός από τον τομέα των υποδομών τα αποτελέσματα στην αναδιάρθρωση του παραγωγικού προτύπου ήταν πολύ περιορισμένα.

Παράλληλα, είναι προφανή τα σημάδια της κατάρρευσης μιας πολιτικής εκβιομηχάνισης μέσω ειδικών κινήτρων, καθώς οι βιομηχανίες της Περιφέρειας δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν ούτε το κύμα ανταγωνισμού από την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ τη δεκαετία των 1980, ούτε το κύμα ανταγωνισμού από το 1989, όπως αυτός διαμορφώθηκε από την παγκοσμιοποίηση, τη διεύρυνση της ΕΕ στη συνέχεια και τις τέσσερις «κινητικότητες». Αυτό βεβαίως θα ήταν αναμενόμενο αν οι πολιτικές κινήτρων δεν βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων όπως φαίνεται να υποδεικνύει πληθώρα σχετικών μελετών (βλέπε παραπάνω).

Εν τέλει, οι ασκούμενες πολιτικές δεν μπορούν να φθάσουν πιο πέρα από εκεί που έχουν φθάσει, δηλαδή στην μερική ενοποίηση του χώρου μέσα από τις υποδομές, και στη σχετική βελτίωση της κατανάλωσης και της ποιότητας ζωής, αποτελέσματα που και αυτά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις συνθήκες οικονομικής σταθερότητας και της μη έκθεσης της τοπικής οικονομίας σε συνθήκες ύφεσης, κρίσης και μη ελεγχόμενου ανταγωνισμού. Υπό αυτό το πρίσμα, οι ανεπαρκείς επιδόσεις των πολιτικών που ασκούνται μέχρι σήμερα και έχουν ασκηθεί κατά το παρελθόν, θα

πρέπει να θεωρηθούν σε σημαντικό τμήμα τους ως συστηματικό αποτέλεσμα και όχι ως ανεπάρκεια των θεσμών και παθογένεια της κοινωνίας.

3.2. Η Τρέχουσα Οικονομική Κρίση και Η Δυνατότητα Άσκησης Περιφερειακής Αναπτυξιακής Πολιτικής

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 φαίνεται να είναι η γενεσιουργός αιτία της διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διατρέχουμε ακόμη και σήμερα. Ανεξάρτητα όμως από τα αίτια και τις συγκεκριμένες συνέπειες της κρίσης, οι ανισότητες στην οικονομία και την κοινωνία αυξάνονται κατά την μετά το 2008 περίοδο. Επίσης, σε συνθήκες κρίσης και ύφεσης καταγράφεται γενική μείωση των μακροοικονομικών μεγεθών, με ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας, μείωση ή μετασχηματισμός της επιχειρηματικότητας και των οικονομικών πρακτικών σε «παρά» καταστάσεις, μείωση της κατανάλωσης και της ποιότητας ζωής.

Η ανάγκη άσκησης περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής, άρα πολιτικής περιορισμού ή υπέρβασης των ανισοτήτων, προκύπτει είτε από ηθικές αντιλήψεις περί ισότητας και κοινωνικής συνοχής είτε από τη λογική της επέκτασης ενός λειτουργικού οικονομικού χώρου με παρεπόμενα κέρδη και για τις δύο πλευρές: αναπτυγμένη και αναπτυσσόμενη. Αυτού του είδους η αλληλεγγύη χαρακτηρίζει την παραδοσιακή περιφερειακή πολιτική της ΕΕ (μέχρι την Λισσαβόνα), και είναι κατεξοχήν οικονομική. Το δεύτερο χαρακτηριστικό αυτής της πολιτικής συνίσταται στο ότι πρόκειται για μια πολιτική αναδιανομής χρηματικών πόρων που στοχεύουν είτε σε άμεσες είτε σε έμμεσες επενδύσεις. Στόχος δε της δημόσιας δαπάνης είναι να κινητοποιήσει ιδιωτικές επενδύσεις ώστε να λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά.

Στη λογική αυτή, η αναπτυξιακή περιφερειακή πολιτική, ως αναδιανεμητική πολιτική μπορεί να ασκείται σε περιόδους σχετικής ευημερίας και με την προϋπόθεση της διαθεσιμότητας και πρόθεσης πραγματοποίησης επενδύσεων. Είναι περίπου αυτονόητο, ότι σε μια περίοδο όπως η σημερινή, όπου η μορφή με την οποία εκδηλώθηκε η κρίση στην Ελλάδα, ως δημοσιονομική και χρηματοπιστωτική, και προστέθηκε στην μακροπρόθεσμη διαδικασία αποδιάρθρωσης σημαντικών τμημάτων του δευτερογενή τομέα και σε ένα μη λειτουργικό προσανατολισμό των παραγωγών του αγροτικού τομέα, και σε συνδυασμό με τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση του προβλήματος του δημοσίου χρέους, της ρευστότητας και αξιοπιστίας των τραπεζών, και ονομάστηκαν χαρακτηριστικά «εσωτερική υποτίμηση» και κατέστησαν την ύφεση και την έλλειψη ρευστότητας δημοσίου και ιδιωτών ενδημική και χρόνια, περιορίζονται σημαντικά οι δυνατότητες άσκησης της ήδη σχεδιασμένης περιφερειακής πολιτικής της τρέχουσας περιόδου (ΕΣΠΑ 2007-2013) και οποιασδήποτε άλλης μελλοντικής περιφερειακής πολιτικής. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι είτε η επιβράδυνση είτε η αναστολή συγκεκριμένων έργων και δράσεων και η εγκατάλειψη πολλών άλλων κυρίως ιδιωτικών.

Η εφαρμογή των μέτρων οικονομικής πολιτικής αντιμετώπισης της κρίσης ορίζοντα και σε σημαντικό βαθμό χωρίς κρίσιμες κοινωνικές διαφοροποιήσεις, αλλά και χωρίς διαφοροποιήσεις σε περιφερειακό επίπεδο, σε συνδυασμό με τη μειούμενη ικανότητα συγκέντρωσης των αυξημένων φόρων που επιβλήθηκαν και επιβάλλονται, επιτάχυνε την ύφεση και οδήγησε την ανεργία σε μεγάλα ποσοστά, χειροτερεύοντας τη θέση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Επίσης, την περίοδο που ασκείται η συγκεκριμένη πολιτική, φάνηκε και η αδυναμία των φορέων σχεδιασμού και άσκησης οικονομικής πολιτικής, τόσο ως προς την

ικανότητα αναδιάρθρωσης του φορολογικού συστήματος, όσο και ως προς τον εμπλουτισμό του με στοιχεία οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης, αλλά και αναπτυξιακής στόχευσης. Στο ίδιο διάστημα, οι αρμόδιες αρχές εξακολούθησαν να μην μπορούν να ελέγξουν την άνοδο του επιπέδου τιμών, κυρίως στα είδη ευρείας κατανάλωσης, οδηγώντας την οικονομία σε μια ιδιότυπη «κύφηση με πληθωρισμό».

3.3. Η Ευρωπαϊκή Αναπτυξιακή Πολιτική

Η κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική Ευρώπη 2020, που αποφασίστηκε στη σύνοδο κορυφής του Μαρτίου 2010, αποτελεί το βασικό πλαίσιο αναπτυξιακών επιλογών για όλες τις χώρες - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την περίοδο 2014-2020. Η στρατηγική αυτή θα εφαρμοσθεί μέσω επτά «Εμβληματικών πρωτοβουλιών», για τις οποίες οι ευρωπαϊκές και οι εθνικές αρχές θα πρέπει να συντονίσουν τις προσπάθειές τους ώστε να επιτύχουν καλύτερα αποτελέσματα. Ο εμβληματικές πρωτοβουλίες κατανέμονται ανά θεματική ενότητα ως εξής:

Θεματική ενότητα	Εμβληματική πρωτοβουλία
Έξυπνη ανάπτυξη	Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη Ένωση Καινοτομίας Νεολαία σε κίνηση
Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη	Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους της Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης
Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς	Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας

Οι θεματικοί στόχοι της E2020 είναι οι ακόλουθοι:

- Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
- Ενίσχυση της πρόσβασης, χρήσης και ποιότητας, των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ), και της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών (για το ΕΤΘΑ)
- Ενίσχυση της μετάβασης προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών ρύπων σε όλους τους τομείς
- Προώθηση της προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές, της πρόληψης και της διαχείρισης του κινδύνου
- Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων
- Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και απομάκρυνση των σημείων συμφόρησης σε σημαντικά δίκτυα υποδομών
- Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων
- Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας
- Επένδυση στην εκπαίδευση, τις δεξιότητες και στη δια βίου μάθηση
- Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» θα υπάρχει, σε επίπεδο ΕΕ, ενισχυμένη εποπτεία για την αντιμετώπιση σημαντικών μακροοικονομικών προκλήσεων και θεματική προσέγγιση για την επιτάχυνση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού εξαμήνου.

Για να εξασφαλιστεί ότι τα ταμεία του Κοινού Πλαισίου Στρατηγικής (ΚΠΣ) επιφέρουν μακροπρόθεσμες οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η Επιτροπή πρότεινε μία νέα προσέγγιση για τη χρήση των ταμείων, στην πρότασή της για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020. Η προσέγγιση τονίζει την ανάγκη για αυστηρή ιεράρχηση προτεραιοτήτων και παραγωγή αποτελεσμάτων και απαλλαγή από μια νοοτροπία κεκτημένων δικαιωμάτων.

Τα ταμεία του ΚΠΣ θα αποτελέσουν, σημαντική πηγή δημόσιων επενδύσεων στην Ελλάδα και αναμένεται να λειτουργήσουν ως καταλύτης για τη χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη μέσω της μόχλευσης υλικών επενδύσεων και επενδύσεων σε ανθρώπινο δυναμικό και της ταυτόχρονης ικανοποίησης συγκεκριμένων απαιτήσεων του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής (ΜΣ).

Στο πλαίσιο αυτό, δημοσιεύτηκε το Νοέμβριο του 2012 έγγραφο με τη «θέση των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ανάπτυξη συμφωνίας εταιρικής σχέσης και προγραμμάτων στην Ελλάδα για την περίοδο 2014-2020» με σκοπό να ορίσει το πλαίσιο του διαλόγου μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής (συμπεριλαμβανομένης της Ομάδας Δράσης για την Ελλάδα) και της Ελλάδας για την προετοιμασία της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και των προγραμμάτων. Το έγγραφο προσδιορίζει τις ειδικές προκλήσεις της χώρας και παρουσιάζει τις προκαταρκτικές θέσεις της Επιτροπής για τις κύριες προτεραιότητες χρηματοδότησης στην Ελλάδα όσον αφορά τις δημόσιες δαπάνες για την ενίσχυση της ανάπτυξης.

Η προσέγγιση αυτή είναι σύμφωνη με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2012 όσον αφορά τη χρήση του προϋπολογισμού της Ένωσης, που καλούν την Ελλάδα να εφαρμόσει το μνημόνιο συναντίληψης (ΜΣ). Οι κύριοι στόχοι του ΜΣ αφορούν την αποκατάσταση της ισορροπίας της ελληνικής οικονομίας, την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα καθώς και την επανεξέταση της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, με σκοπό να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά της. Ένας άλλος βασικός στόχος είναι η ενίσχυση της εφαρμογής της πολιτικής συνοχής μέσω της βελτίωσης του νομικού πλαισίου και της διαχειριστικής ικανότητας των φορέων που εμπλέκονται στην εφαρμογή των διαρθρωτικών ταμείων

Σύμφωνα με το ανωτέρω έγγραφο, κάθε ταμείο θα πρέπει να δίνει προτεραιότητα, κατά περίπτωση, σε τομείς πολιτικής που εξετάζονται στις συστάσεις ανά χώρα/ΜΣ, στις δεσμεύσεις στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και στα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων.

Για το σκοπό αυτό, η παρέμβαση των ταμείων του ΚΠΣ πρέπει να εστιάζεται σε στοχευμένο αριθμό προτεραιοτήτων και θα πρέπει να δίνεται έμφαση στο να υπάρχει συνεκτικότητα με τις επενδύσεις και τις προσεγγίσεις σε γειτονικές χώρες.

Η Επιτροπή προτείνει πέντε προτεραιότητες χρηματοδότησης, σύμφωνα με τις ειδικές προκλήσεις της χώρας βάσει των οποίων να συγχρηματοδοτήσει στην Ελλάδα για την επόμενη περίοδο προγραμματισμού 2014-20.

Η σειρά παρουσίασης των προτεραιοτήτων χρηματοδότησης δεν έχει αξιολογικό χαρακτήρα, τονίζεται ωστόσο, ότι οι μεγαλύτερες προσπάθειες θα πρέπει να εστιαστούν στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης που, με τη σειρά της, θα πρέπει να στηρίζει τις μεταρρυθμίσεις.

- Δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος προς τις επιχειρήσεις με στόχο την προσέλκυση επενδύσεων, μέσω της:

- Μείωσης της διοικητικής επιβάρυνσης για τις επιχειρήσεις και της καταπολέμησης της γραφειοκρατίας
 - Διευκόλυνσης της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και παροχή προηγμένων υπηρεσιών σε επιχειρήσεις
 - Στήριξης στοχευμένων τομέων με συγκριτικό πλεονέκτημα
 - Ενίσχυσης των συνδέσεων της E&A&K με τον κόσμο των επιχειρήσεων για την προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας
 - Στήριξης και προώθησης της ανάπτυξης ηλεκτρονικών επιχειρήσεων
- Αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας μέσω βελτιωμένων πολιτικών απασχόλησης, ενεργητικής ένταξης και εκπαίδευσης/ανάπτυξης δεξιοτήτων, μέσω της:
 - Μεγαλύτερης ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας με βελτιωμένες και καινοτόμες πολιτικές ενεργοποίησης
 - Βελτίωσης της αποτελεσματικότητας και επάρκειας ενεργητικών πολιτικών για τους ανέργους
 - Ενθάρρυνσης της ενεργού και υγιούς γήρανσης
 - Προώθησης μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής και πολιτικών ενεργητικής ένταξης
 - Βελτίωσης της ποιότητας και της συνάφειας της εκπαίδευσης/κατάρτισης και της διά βίου μάθησης με την αγορά εργασίας
 - Προώθησης της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμησης της φτώχειας
- Διατηρήσιμη υποδομή για ανάπτυξη και απασχόληση μέσω της:
 - Δημιουργίας σύγχρονων και διατηρήσιμων υποδομών, τόσο σε εθνικό όσο και σε διασυνοριακό επίπεδο, ιδίως στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας και του περιβάλλοντος,
 - Βελτιστοποίησης των υποδομών πρόσβασης (ολοκλήρωση ενός σύγχρονου σιδηροδρομικού δικτύου, διασύνδεση των λιμένων με το σιδηροδρομικό δίκτυο, τις οδικές και σιδηροδρομικές συνδέσεις με τρίτες χώρες και ολοκλήρωση των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών (ΔΕΔ-Μ).
 - Εκσυγχρονισμού των ενεργειακών δικτύων
 - Διασφάλισης σύγχρονων συστημάτων διαχείρισης αποβλήτων και λυμάτων
- Φιλική προς το περιβάλλον και με επάρκεια πόρων οικονομία για ανάπτυξη και απασχόληση, μέσω της:
 - Βελτίωσης της διαχείρισης των φυσικών πόρων και της προστασίας του περιβάλλοντος
 - Προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και μετριασμός της
 - Μετάβασης σε μια ενεργειακά αποδοτική οικονομία με χαμηλές εκπομπές άνθρακα και της προώθησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ)
- Διοικητική μεταρρύθμιση για μια αποτελεσματική και υπόλογη διοίκηση, με ειδικότερους στόχους:
 - Τη διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση για την αύξηση της θεσμικής ικανότητας και αποτελεσματικότητας της κεντρικής κυβέρνησης και της περιφερειακής και τοπικής διοίκησης.
 - Τη στήριξη της ανάπτυξης, την προώθηση και εφαρμογή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών στους πολίτες

- Την ενίσχυση της ικανότητας κινητοποίησης των ενδιαφερόμενων φορέων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για τη μεταρρύθμιση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής

3.4. Ο εθνικός αναπτυξιακός σχεδιασμός για την προγραμματική περίοδο 2014-2020

Ήδη από το Σεπτέμβριο του 2012 ξεκίνησε η διαδικασία του αναπτυξιακού σχεδιασμού των Περιφερειών στο πλαίσιο του «νέου Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ)» για την περίοδο 2014-2020. Σύμφωνα με τη 2η Εγκύκλιο Σχεδιασμού, οι εθνικές στρατηγικές επιλογές για την περίοδο 2014-2020 έχουν διαμορφωθεί ως εξής:

Αναπτυξιακό όραμα

«Η συμβολή στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης».

Για την πραγματοποίηση του οράματος αυτού επιλέγονται πέντε (5) κύριοι άξονες αναπτυξιακής στρατηγικής,

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας

Ο στρατηγικός στόχος για την ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού ιστού της χώρας είναι η σταδιακή μεταστροφή της εγχώριας επιχειρηματικότητας από μη διεθνώς ανταγωνιστικούς τομείς (κυρίως υπηρεσιών προς τελικούς χρήστες) προς την παραγωγή διεθνώς ανταγωνιστικών προϊόντων, προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής εγχώριας προστιθέμενης αξίας καθώς και υπηρεσιών προς επιχειρήσεις.

- Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση

Ο στόχος αυτός αφορά κυρίως την ανάγκη αντιμετώπισης των διαρθρωτικών προβλημάτων της αγοράς εργασίας, προκειμένου να βελτιωθεί η σύζευξη των αναζητούντων εργασία με τις νέες κενές θέσεις εργασίας, και να αποφευχθεί η μετατροπή της ανεργίας από κυκλική σε διαρθρωτική. Ένα τέτοιο πακέτο θα περιλαμβάνει τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, τη στήριξη της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και τη θέσπιση ενός επαρκούς δικτύου κοινωνικής προστασίας με τη δημιουργία νέων προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας για όσους έχουν ανάγκη.

- Προστασία του περιβάλλοντος – μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον

Ο στόχος αυτός αφορά τη μετάβαση σε μια οικονομία φιλική στο περιβάλλον με ενίσχυση της Απασχόλησης, αποδοτική χρήση των πόρων και χαμηλά επίπεδα εκπομπών άνθρακα, με κύρια επιδίωξη την προστασία του φυσικού και δομημένου Περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, με παράλληλη προστασία της δημόσιας υγείας και της ζωής των Πολιτών.

- Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – συμπλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

Αφορά την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του Εθνικού Συστήματος Μεταφορών και την ανάδειξη της Ελλάδας σε κύρια Βαλκανική πύλη και κόμβο μεταφορών της

Ανατολικής Μεσογείου, επαρκώς συνδεδεμένης με τα άλλα κράτη μέλη και κυρίως τον κεντρικό αναπτυξιακό πυρήνα της Ε.Ε.

- Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης
Η μεταρρύθμιση αυτή αποτελεί προϋπόθεση αλλά και καθοριστικό παράγοντα για την είσοδο της χώρας σε τροχιά ανάκαμψης και αφορά τη βελτίωση της οργανωτικής αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα, των δεξιοτήτων των εργαζομένων σε αυτόν και την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

3.5. Ο εθνικός χωροταξικός σχεδιασμός

Ο χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας αποκτά την πρώτη ολοκληρωμένη θεσμική βάση με το Ν.2742/99. Ωστόσο, τα πρώτα θεσμοθετημένα κείμενα του εθνικού χώρου συγκροτούνται με τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΣΧΑΑ) που συνθέτουν κατά μια άνιση και κατακερματισμένη προσέγγιση του εθνικού χώρου, ωστόσο προσέφερε μια πρώτη εικόνα για την χωρική οργάνωση της χώρας – πλην Αττικής – καθώς και τις προοπτικές χωρικής ανάπτυξης. Με την γνωμοδότηση του Περιφερειακού Συμβουλίου της ΠΑΜΘ της 20.06.2003 οριστικοποιείται και το ισχύον ΠΠΣΧΑΑ (ΦΕΚ 1471 της 9.10.2003). Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης θεσμοθετείται στις 3.8.2008 μετά από μια πενταετία και σηματοδοτεί την έναρξη έκδοσης της σειράς των Ειδικών Χωροταξικών που συγκροτούν εξειδικευμένη τομεακή θεώρηση του εθνικού χώρου. Το 2008 – 2009 εγκρίνονται τα Ειδικά Πλαίσια για τις ΑΠΕ, τον Τουρισμό και τη Βιομηχανία και πρόσφατα, το 2011 για τις Υδατοκαλλιέργειες.

Τα Ειδικά Χωροταξικά αντιμετωπίζουν τομείς της παραγωγής (τουρισμός, βιομηχανία, υδατοκαλλιέργειες, ΑΠΕ) παρουσιάζοντας και αυτά αδυναμίες υστέρησης ως προς την παρακολούθηση των οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων.

Την τρέχουσα περίοδο εξελίσσεται η αξιολόγηση και αναθεώρηση τόσο του ΠΠΣΧΑΑ της Περιφέρειας όσο και του ΕΠΠΣΧΑΑ για τον Τουρισμό, παράλληλες διαδικασίες που αν συντονιστούν, αποτελούν και ευκαιρία συγκρότησης ενός συνεκτικού χωροταξικού σχεδιασμού για την ΠΑΜΘ.

3.5.1. Ο βαθμός αποτελεσματικότητας του Χωροταξικού Σχεδιασμού

Από την παρακολούθηση των διαβουλεύσεων στην ΠΑΜΘ για το νέο χωροταξικό σχέδιο - σε περιφερειακό επίπεδο και σε επίπεδο αυτοδιοίκησης Β' βαθμού - επισημαίνεται κατ' επανάληψη η 'έλλειψη αφομοίωσης χωροταξικού σχεδιασμού' καθώς το χωροταξικό υφίσταται, αν και κάποιοι άξονές του έπαψαν να ισχύουν, γεγονός που αναδεικνύει το πρόβλημα της αποτελεσματικότητας αλλά και σε πολλές περιπτώσεις το διαφορετικό περιεχόμενο που διάφορες πλευρές προσδίδουν στο συγκεκριμένο Θεσμικό Πλαίσιο. Οι προσδοκίες από τους διάφορους συντελεστές για τις χωρικές πολιτικές διαφοροποιούνται ανάλογα με το σκοπό και περιεχόμενο που προσδίδεται:

- Για την Περιφερειακή Διοίκηση ως άσκηση πολιτικής ή δυνατότητα παρέμβασης στο πλαίσιο της περιορισμένης σε γνωμοδοτικό επίπεδο αρμοδιότητα της.
- Για την Περιφέρεια ως Διοικητικό μηχανισμό -και κυρίως την Αποκεντρωμένη Διοίκηση- η ανάγκη συγκεκριμένων και επεξεργασμένων στο χώρο κατευθύνσεων που να καθορίζουν το πλαίσιο σημαντικής κλίμακας αδειοδοτήσεων.

- Για τους κοινωνικούς εταίρους η δυνατότητα ασφάλειας δικαίου και προϋποθέσεων για τον μεσοπρόθεσμο τουλάχιστον προγραμματισμό, των επενδυτικών δραστηριοτήτων τους
- Για τον τοπικό παράγοντα των Δήμων η επίλυση των συγκρούσεων χρήσεων γης, φυσικών πόρων και δραστηριοτήτων, όπως τελικά εμφανίζονται στην εδαφική τους περιφέρεια.

Με τη σύντομη αυτή παράθεση των σημαντικότερων ελλειμμάτων αποτελεσματικότητας του χωροταξικού σχεδιασμού, που ιστορικά διανύει τα πρώτα βήματα σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε., διαφαίνεται ότι την περίοδο αυτή η διαδικασία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού στη ΠΑΜΘ μπορεί να κινηθεί σε σχετικά ευρύτερα πλαίσια μια και το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο μπορεί να χαρακτηριστεί ότι βρίσκεται σε μεταβατική κατάσταση. Εξάλλου ο ορίζοντας 15-ετίας που καθορίζει το ελάχιστο όριο του χωροταξικού σχεδιασμού ταυτίζεται με την έννοια του μεσο-μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Τρέχουσες εξελίξεις που αφορούν στην εκτεταμένη μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της χώρας φαίνεται να έχουν ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση του ρόλου του Περιφερειακού χωροταξικού σχεδίου επαναπροσδιορίζοντας τόσο το περιεχόμενο όσο και την θεσμική του εμβέλεια καθιστώντας την παρέμβαση της περιφέρειας στο επίπεδο αυτό του σχεδιασμού ακόμη περισσότερο αναγκαία.

a. Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ 1471 της 9.10.2003)

Τα κυριότερα σημεία του σχεδίου είναι τα ακόλουθα:

- Διακρίνει τρεις μεγάλες γεωγραφικές ενότητες (πεδινές, ημιορεινές, ορεινές) και κατηγοριοποιεί τις πόλεις και οικισμούς ανάλογα με το γεωγραφικό τους προσδιορισμό και τον αριθμό των κατοίκων τους. Με αυτό τον τρόπο προκύπτει ένα μοντέλο διοικητικής πρωταρχικώς οργάνωσης με κέντρο την Κομοτηνή (κατηγορία 1) και με «δορυφόρους» τις υπόλοιπες πόλεις με τη Αλεξανδρούπολη σε ένα πιο αναβαθμισμένο ρόλο λόγω του λιμένα της. Για κάθε μία από τις περιοχές αυτές καθορίζει αρμοδιότητες ανάλογα με το πλούτο που διαθέτουν η κάθε μία, και σε τρίτο επίπεδο ανάλυσης καθορίζονται και για τις υπόλοιπες οικιστικές περιοχές διακριτοί άξονες ανάπτυξης.
- Καθορίζεται πλήρως η ενεργειακή ταυτότητα της περιοχής και η γεωπολιτική της αναβάθμιση μέσα από την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης, ενώ ορίζεται και η χρήση των ΑΠΕ και των γεωθερμικών πεδίων της περιοχής.
- Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον αγροτικό χαρακτήρα και το ρόλο που θα πρέπει να διαδραματίσει στο μέλλον, καθώς η Περιφέρεια βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση από άποψη εύφορων πεδιάδων σε σχέση με άλλες περιφερειακές ενότητες. Επισημαίνονται οι προοπτικές ανάπτυξης και σε επίπεδο μεταποίησης, κτηνοτροφίας, υδατοκαλλιεργειών.
- Στο ζήτημα της αξιοποίησης του μεταλλευτικού πλούτου δεν δίνονται συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές,. Γίνεται αναφορά στην εκμετάλλευση πετρελαίου η οποία χαρακτηρίζεται περιορισμένη και στη δραστηριοποίηση που υπάρχει στην εξόρυξη μαρμάρου, χωρίς να προσδιορίζεται ευκρινές πλαίσιο ορθολογικής εκμετάλλευσης και αξιοποίησης.
- Φυσικοί πόροι - υδατικό δυναμικό – περιβάλλον, τονίζονται ιδιαίτερα και προτείνονται τρόποι διαχείρισης.

b. Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

(ΓΠΧΣΑΑ) ΦΕΚ 128/Α/3.7.2008

Με την εισηγητική έκθεση και το κυρίως κείμενο, το Γενικό Πλαίσιο αντιμετωπίζει το χωροταξικό σχεδιασμό στο σύνολο του εδάφους της χώρας σε διαπεριφερειακή κλίμακα θεώρησης. Ωστόσο, αναφέρεται σε θέματα που αφορούν την Περιφέρεια ΑΜΘ, το συγκεκριμένο δίκτυο οικισμών, τις υποδομές και τη διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο.

Τα κυριότερα σημεία που έμμεσα ή άμεσα αφορούν την ΠΑΜΘ αναφέρονται συνοπτικά παρακάτω είτε ως διαπιστώσεις είτε ως κατευθύνσεις.

- Αναγνωρίζεται η μειονεκτική θέση της ΠΑΜΘ, που μαζί με την Ήπειρο και τη Δυτική Ελλάδα μειονεκτούν ως προς το εισόδημα, την ευημερία και την ανταγωνιστικότητα.
- Σε αντίθεση με το ΠΠΧΣΑΑ (ΦΕΚ 1471 9.10.2003), προτείνεται το μοντέλο του διπόλου Κομοτηνής - Αλεξανδρούπολης
- Διαπιστώνονται οι προοπτικές αγροτικής ανάπτυξης με την αξιοποίηση των μεγάλων πεδινών και γόνιμων εκτάσεων, καθώς και η προοπτική εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου.
- Γίνεται εκτενής αναφορά για τη συμβολή των συγκοινωνιακών υποδομών (Εγνατία – κάθετοι άξονες, σιδηρόδρομος, λιμένες) με έμφαση στη σύνδεση με τους διευρωπαϊκούς άξονες.
- Η ΠΑΜΘ και ο ρόλος της ως κόμβου ή πύλης για την πραγματοποίηση ανταλλαγών με το ΝΑ Βαλκανικό και τον παρευξείνιο χώρο τονίζεται σε συνδυασμό με την ανάγκη εξωστρέφειας της χώρας.
- Καταγράφονται γενικές κατευθύνσεις που αφορούν εξειδικευμένες κατηγορίες χώρου ‘ορεινός, παράκτιος, παραμεθόριος’. Οι κατευθύνσεις αυτές έχουν ήδη αρχίσει να εξειδικεύονται για την ΠΑΜΘ και να εφαρμόζονται για τον ορεινό και παράκτιο χώρο με τα επιχειρησιακά προγράμματα (ΟΠΒΑΟΡ, Παράκτια Ζώνη).
- Για την παραμεθόριο, δηλαδή την ΠΑΜΘ ως συνοριακή περιοχή – εξωτερικών και εσωτερικών συνόρων της ΕΕ – αναδεικνύονται ευκαιρίες συνεργασιών με τις αντίστοιχες γείτονες χώρες στους τομείς της ‘επιχειρηματικότητας, του τουρισμού, του πολιτισμού, της διαχείρισης των υδάτων και γενικά της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και του συνοριακού ελέγχου’.
- Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στις συνδυασμένες μεταφορές και στα δυο λιμάνια (Καβάλα, Αλεξανδρούπολη) ως κομβικά σημεία σύγκλισης, κυρίως εμπορευματικών μεταφορών ένταξης στα διεθνή δίκτυα.
- Για την επίτευξη του στόχου προσδίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο λιμένα Αλεξανδρούπολης για τον οποίο ο σχεδιασμός προβλέπει κάθε είδους εξειδικευμένη λειτουργία (δυλιστήρια, εγκαταστάσεις αποθήκευσης, πετρελαιοειδών, εφοδιασμού πλοίων, πρόγνωσης και αντιμετώπισης ναυτικών ατυχημάτων κλπ.)
- Τέλος, προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση η πρόταση υιοθέτησης δυο νέων παραλιακών πανευρωπαϊκών διαδρόμων κατά μήκος της Αδριατικής και ακτών του Εύξεινου (για την ΠΑΜΘ: Αλεξανδρούπολη – Ορμένιο – Μπουργκάς – Βάρνα – Κωσταντζα – Βουκουρέστι).

c. ***Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΕΠΧΣΑΑ – ΑΠΕ, ΦΕΚ 2464/Β/3.12.2008)***

c.1. *Αιολική Ενέργεια*

Η Περιφέρεια περιλαμβάνει στο ανατολικό ακραίο της τμήμα μια από τις τέσσερις Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (Π.Α.Π.) της χώρας. Αυτή χωροθετείται στο νότιο τμήμα της Π.Ε. Έβρου και την βορειοανατολική ορεινή Ροδόπη. Αποτέλεσμα του προσδιορισμού είναι και το αυξανόμενο ενδιαφέρον για εγκαταστάσεις στους Δήμους Αλεξανδρούπολης, Δ.Ε. Σουφλίου, Δ.Ε. Τυχερού, Δ.Ε. Αρριανών, και Δ.Ε. Κέχρου, όπου έχει προσδιοριστεί και αυξημένη φέρουσα ικανότητα από το Ειδικό Πλαίσιο σε αριθμό και έκταση Αιολικών Πάρκων.

Η χωροθέτηση των Αιολικών Πάρκων και τα σχετικά μεγέθη ρυθμίζονται με αναλυτικούς κανονιστικούς όρους περιοχών αποκλεισμού και ελέγχου για τις επιπτώσεις στο τοπίο.

c.2. Δοιπές Εγκαταστάσεις Α.Π.Ε.

Το ΕΠΧΣΑΑ περιλαμβάνει γενικές ρυθμίσεις και κατευθύνσεις για τα Μικρά Υδροηλεκτρικά Έργα (ΜΥΗΕ), τις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης ηλιακής ενέργειας, εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης από βιομάζα ή βιοαέριο καθώς και εγκαταστάσεις γεωθερμικής ενέργειας. Για τις κατηγορίες αυτές προβλέπονται γενικές κατευθύνσεις, ορισμένοι όροι περιοχών αποκλεισμού και ένα απλούστερο κανονιστικό πλαίσιο σε σχέση με τα Αιολικά Πάρκα.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην δυναμική αξιοποίηση των γεωθερμικών πεδίων που έχουν εντοπιστεί σε όλη την έκταση της Περιφέρειας.

Τα αυξημένα κίνητρα και η διάθεση σχολαζουσών εκτάσεων τόσο στον αγροτικό χώρο όσο και σε υποδοχείς βιομηχανίας έχουν προσελκύσει επενδύσεις για Φωτοβολταϊκούς σταθμούς με σημαντικές συγκεντρώσεις στις ΒΙΠΕ.

d. Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για την Βιομηχανία (ΦΕΚ 151/Α ΑΑΠΘ της 13.4.2009)

Το Ειδικό Πλαίσιο αναφέρεται τόσο στο γενικό επίπεδο στρατηγικής για τη χώρα όσο και σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις σε επίπεδο περιφέρειας και νομού. Στις βασικές διαπιστώσεις αναγνωρίζει την σημαντική συμβολή της βιομηχανίας στην αναπτυξιακή διαδικασία αλλά και τις τάσεις αποβιομηχάνισης την οικονομίας. Η Περιφέρεια ΑΜΘ περιλαμβάνεται στους δευτερεύοντες πόλους διαπεριφερειακής εμβέλειας διακρίνοντας δυο πόλους: τη ζώνη Καβάλας – Ξάνθης – Δράμας και τη ζώνη Αλεξανδρούπολης – Κομοτηνής.

Ο σχεδιασμός προβλέπει τη δημιουργία ή εξυγίανση οργανωμένων υποδοχέων διαφορετικών τύπων αλλά και διάσπαρτη ή μεμονωμένη εγκατάσταση εκτός σχεδίου, ωστόσο διακρίνεται η πρόθεση με χρήση κινήτρων ή διοικητικών διαδικασιών περιορισμού εγκαταστάσεων στον εξωαστικό χώρο.

Με γενικούς όρους τίθεται προς διερεύνηση η σκοπιμότητα δημιουργίας ελεύθερων ζωνών στην Καβάλα ή την Αλεξανδρούπολη και άλλες παραμεθόριες περιοχές.

Το χωροταξικό πρότυπο για την ΠΑΜΘ που προτείνεται αναγνωρίζει ως κύριο άξονα την ζώνη της Εγνατίας οδού και τους ήδη εγκατεστημένους υποδοχείς ΒΙΠΕ – ΒΙΟΠΑ ως σημαντική μη αξιοποιημένη υποδομή. Αναφέρονται επίσης δυνατότητες χωροθέτησης ελεύθερων ζωνών στα λιμάνια Καβάλας και Αλεξανδρούπολης καθώς και σε συνοριακούς υποδοχείς (Ορμένιο, Δ.Ε. Τριγώνου).

e. Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τον Τουρισμό (ΦΕΚ 1138/Β ΑΑΠΘ της 11.6.2009)

Το ισχύον ειδικό πλαίσιο αναγνωρίζει μια σειρά κατηγοριών του χώρου ως προς τις κατευθύνσεις, το πρότυπο και τη δεκτικότητα μορφών τουρισμού και αναψυχής. Σε

συνδυασμό με τουριστικούς πόρους και τις υποδομές συγκροτείται η γενική κατεύθυνση για κάθε τουριστική περιοχή.

Στην ΠΑΜΘ αναγνωρίζονται 5 περιοχές διαφορετικής τυπολογίας του χώρου αναδεικνύοντας τις πολλαπλές κατευθύνσεις τουριστικής ανάπτυξης και δυνατοτήτων διάχυσης στο χώρο της Περιφέρειας. Συνοπτικά αυτές είναι 11 :

Αναπτυγμένες Τουριστικά Περιοχές (Α)	Θάσος, Νέα Ηρακλείτσα, Νέα Πέραμος
Αναπτυσσόμενες Τουριστικά Περιοχές (Β1) με περιθώρια ανάπτυξης μαζικού τουρισμού	Μάκρη, Δίκηλα, Μαρώνεια
Αναπτυσσόμενες Τουριστικά Περιοχές (Β2) με περιθώρια ανάπτυξης ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού	Ανατολική και Δυτική Ροδόπη, Όρη Λεκάνης, Παγγαίο, Σύμβολο, Φαλακρό – Παρανέστια περιοχή – Δέλτα Έβρου, Δαδιά, Παράρδιες περιοχές
Περιοχές Τουριστικού Ενδιαφέροντος (Γ) με μειονεκτήματα χαρακτηριστικά και κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό.	Πομακοχώρια (βόρειας Ξάνθης – Κομοτηνής), Ροδόπη (Ελάτια)

Λοιπές κατηγορίες ως προς τον προσανατολισμό και τις μορφές αναψυχής αφορούν τον αστικό τουρισμό που κατανέμεται στα αστικά κέντρα και τον τουρισμό στον νησιωτικό χώρο σε έμμεση ή άμεση σχέση με τα παράλια (Θάσος, Σαμοθράκη).

Η αναθεώρηση του Ειδικού Πλαισίου που βρίσκεται σε εξέλιξη αλλά δεν αναμένεται να ανατρέψει την παραπάνω αναφερθείσα δομή του χώρου ή τις γενικές κατευθύνσεις.

Ορισμένες αλλαγές ενδεχομένως να αφορούν τύπους και μορφές τουριστικών καταλυμάτων σε συνάρτηση με πρόσφατη νομοθεσία (σύνθετα τουριστικά καταλύματα) και ευελιξία στους περιορισμούς ακατοίκητων νησίδων και βραχονησίδων ¹².

f. Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505/Β της 4.11.2011)

Σκοπός του ειδικού χωροταξικού για τις υδατοκαλλιέργειες είναι κυρίως η ρύθμιση χωροθέτησης και προϋποθέσεων λειτουργίας των υδατοκαλλιεργειών εκτροφής σε οργανωμένους χώρους με χρήση εγκαταστάσεων τεχνικών μέσων. Προβλέπονται Περιοχές Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών (Π.Α.Υ.) στον παράκτιο θαλάσσιο χώρο ευρύτερης έκτασης που καθορίζουν τα όρια ΠΟΥ περιοχών μέσα στις οποίες μπορούν να χωροθετηθούν εγκαταστάσεις οργανωμένων υποπεριοχών (Π.Ο.Α.Υ.). Προβλέπονται επίσης και μεταβατικές ρυθμίσεις για την μετεγκατάσταση, την επέκταση ή την ίδρυση νέων Π.Ο.Α.Υ

Στην ΠΑΜΘ οριοθετούνται 5 περιοχές ανάπτυξης υδατοκαλλιεργειών συγκεκριμένων κατηγοριών:

Πίνακας 3: Περιοχές Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών

B: ΠΕΡΙΟΧΕΣ Π.Α.Υ. ΜΕ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

¹¹ Βλ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΠΑΜΘ 2012 – 2014, σελ.125

¹² Βλ. Σχέδιο Αναθεώρησης ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό (υπό διαβούλευση)

A/A	Περιοχή	Περιφερειακή Ενότητα Αρμοδιότητας Π.Α.Υ.	Κύρια Υδατοκαλλιεργητική Δραστηριότητα
B.12	Στρυμωνικός Κόλπος	Σερρών – Καβάλας	Ιχθυοκαλλιέργεια - Οστρακοκαλλιέργεια - Λοιποί Υδρίβιοι Οργανισμοί
B.13	Ηρακλείτσα - Νέα Πέραμος	Καβάλας	
B.14	Άγιασμα - Κεραμωτή - Εράσμιο	Καβάλας – Ξάνθης	
B.15	Μαρώνεια	Ροδόπης – Έβρου	
Δ: ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ			
Δ.2	Βιστωνικός Κόλπος	Ξάνθης – Ροδόπης	Ιχθυοκαλλιέργεια - Οστρακοκαλλιέργεια - Λοιποί Υδρίβιοι Οργανισμοί

Πηγή: ΕΠΧΣΑΑ για τις Υδατοκαλλιέργειες

Από τις διάφορες αναφορές σε διαδικασίες και προϋποθέσεις αδειοδότησης Π.Ο.Α.Υ. το Ειδικό Πλαίσιο παραπέμπει στον καθορισμό των χωροθετήσεων στα ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ ως προς τα κριτήρια συμβατότητας με τις χρήσεις γης στο χερσαίο χώρο καθώς και προϋποθέσεις που αφορούν την περιβαλλοντική αδειοδότηση.

g. Η πρόσφατη γενική νομοθεσία για το Περιβάλλον, τη Χωροταξία και τον Τουρισμό

Την περίοδο 2010 – 2011 βρίσκεται σε εξέλιξη η θέσπιση σειράς νομοθετημάτων σε κεντρικό επίπεδο που έμμεσα ή άμεσα παρεμβαίνουν στο θεσμικό πλαίσιο για τη χωροταξία. Πρόκειται για ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της περιόδου κρίσης και οικονομικής ύφεσης. Η εκ των άνω αυτή παρέμβαση στην εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου όπως προδιαγράφεται από την βασική νομοθεσία για τις ρυθμίσεις του χώρου (Ν.2742/99, Ν.2508/97) δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στο ήδη πολύπλοκο θεσμικό καθεστώς που επιβάλλουν την επίλυση τους στο πεδίο εφαρμογής αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύουν και τάσεις και κατευθύνσεις που μακροπρόθεσμα θα ακολουθηθούν και υιοθετηθούν σε συγκεκριμένους τομείς της θεσμικής θεώρησης του χώρου.

Παρακάτω αναφέρονται συνοπτικά τα κυριότερα νομοθετήματα κατά την εφαρμογή των οποίων αναμένεται να αξιολογηθεί και στην πράξη η αποτελεσματικότητά τους.

g.1. N.3937 (ΦΕΚ 60/Α / 31.03.2011) – Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις

Οριστικοποιείται ο κατάλογος των περιοχών NATURA 2000 (34 ΖΕΠ και ΕΖΔ για την Περιφέρεια ΑΜΘ), κατατάσσονται όλες οι περιοχές προστασίας και θεσπίζονται όροι για τις επιτρεπόμενες εντός αυτών δραστηριότητες.

Ταξινομούνται και οι υπόλοιπες περιοχές προστασίας (εθνικοί δρυμοί, καταφύγια άγριας ζωής), καθώς και νεότερα θέματα που αφορούν πραστατευόμενα τοπία ποικίλων κατηγοριών (αισθητικό δάσος, γεωπάρκο, αγροτικό/αστικό τοπίο κ.ά.).

Εκτενείς αναφορές αφορούν θέματα σημαντικά για την ΠΑΜΘ όπως η φύλαξη υγροτόπων γενικώς αλλά και περιοχών Ramsar, καθώς και η θέσπιση όρων και καλών πρακτικών για την αλιεία στις λιμνοθάλασσες και την παράκτια ζώνη.

g.2. N.3986 (ΦΕΚ 152/Α / 1.07.2011) – Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015

Ιδρύεται ο φορέας ‘‘Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου Α.Ε.’’ και θεσπίζονται αναλυτικοί όροι για την πολεοδομική ωρίμανση ακινήτων του Δημοσίου, προβλέπεται η έγκριση Ειδικών Σχεδίων Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ) καθώς και οι όροι χωροθέτησης σε σχέση με τα ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ. Η διαχείριση των εκτάσεων του δημοσίου αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τον σχεδιασμό στην ΠΑΜΘ εφόσον αυτές εντοπιστούν και τύχουν ένταξης στο πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης.

g.3. N.4014 (ΦΕΚ 209/Α/21.09.2011) – Περιβαλλοντική Αδειοδότηση Έργων και Δραστηριοτήτων, Ρύθμιση Αυθαιρέτων σε Συνάρτηση με Δημιουργία Περιβαλλοντικού Ισοζυγίου και άλλες διατάξεις Αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος

Πρόκειται για νόμο που αφορά θέματα του ΥΠΕΚΑ. Το πρώτο τμήμα αφορά την περιβαλλοντική αδειοδότηση για κάθε κατηγορία έργων του Ν.1650/86, ειδικές ρυθμίσεις για τις περιοχές NATURA 2000 και θεσμοθέτηση Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης στο ΥΠΕΚΑ. Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η εφαρμογή του νόμου με την Υ.Α. 1985/2012 (ΦΕΚ21/Β/13.1.2012) ‘Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες’ με την οποία αντιμετωπίζεται συστηματικά το πρόβλημα χαρακτηρισμού κάθε έργου.

g.4. Κ.Υ.Α. 145116 (ΦΕΚ 354/8.3.2011)Καθορισμός μέτρων, όρων και διαδικασιών για την επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων και άλλες διατάξεις

Πρόκειται μια απόφαση η οποία αντιμετωπίζει πλέον το νερό της εκροής από τα επεξεργασμένα υγρά απόβλητα ως μέρος του υδατικού ισοζυγίου και θέτει τις βάσεις για την επαναχρησιμοποίησή του σε διάφορες δραστηριότητες (εμπλουτισμός υπόγειου υδροφόρου συστήματος, άρδευση κλπ).

g.5. N. 4002/11 (ΦΕΚ 180 Α/22-8-2011) – Μέρος Β: Προώθηση Τουριστικών Επενδύσεων, Σύνθετα Τουριστικά Καταλύματα και άλλες διατάξεις Τουριστικής Νομοθεσίας

Ορίζονται οι όροι αδειοδότησης τουριστικών συγκροτημάτων άνω των 300 κλινών σε γήπεδα άνω των 150 στρεμμάτων σε συνδυασμό με οργανωμένη παραθεριστική κατοικία, καθώς και διάφορα θέματα σε σχέση με το Ειδικό Χωροταξικό του Τουρισμού και την σχέση των αναπτύξεων με τα ΣΧΟΟΑΠ – ΓΠΣ. Μέσω του μηχανισμού αυτού είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν μεγάλου μεγέθους τουριστικές εγκαταστάσεις σε μορφή οργανωμένης παραθεριστικής κατοικίας σε παραλιακές κυρίως περιοχές της ΠΑΜΘ.

g.6. N.4061/12 (ΦΕΚ 66/22-3-2012) Διαχείριση και προστασία ακινήτων Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων – Ρύθμιση εμπραγμάτων δικαιωμάτων και λοιπές διατάξεις

Ορίζονται οι όροι παραχώρησης και διαχείρισης εκτάσεων που ανήκουν στο Υπ.Α.Α.Τ., για επενδυτικούς σκοπούς.

Συμπερασματικά, θα έλεγε κανείς ότι η αποτελεσματικότητα του υπερκείμενου θεσμικού πλαισίου υπονομεύεται:

- από το σύνολο πολύπλοκων νομοθετημάτων υποκείμενου θεσμικού επιπέδου που επηρεάζουν ‘αποτελεσματικά’ την εφαρμογή, σε κατευθύνσεις που ενίοτε αναιρούν τους αρχικούς στόχους του υπερκείμενου σχεδιασμού, και
- από μια δύσκαμπτη δημόσια διοίκηση με πολλές υπηρεσίες οι οποίες λόγω ανακατανομής αρμοδιοτήτων και συγχωνεύσεων δυσχεραίνουν την όποια προσπάθεια επένδυσης και απορρόφησης πόρων.

Στη συγκυρία αυτή προστίθεται ένα εξελισσόμενο πλαίσιο νομοθετικών ρυθμίσεων που ουσιαστικά παρακάμπτει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο ως αναγκαιότητα που προκύπτει για την άμεση αδειοδότηση επενδύσεων ασκώντας οιοει και πολιτική γης (δημόσια ακίνητα, σύνθετα τουριστικά καταλύματα κ.ά.)

Η Χωροταξική κατάσταση και οι προοπτικές της ΠΑΜΘ αντιμετωπίζονται θεσμικά από το πλέγμα των παραπάνω νομοθετημάτων στο βαθμό που επιτυγχάνεται μια συγκροτημένη και σαφής προσέγγιση, ενώ σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζονται αντιφάσεις, κενά και δυσχέρειες ερμηνειών.

3.6. Ο Υποκείμενος χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός

a. Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) – Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ)

Στην Περιφέρεια ΑΜΘ όπως και στην υπόλοιπη χώρα εξελίσσεται από τη θεσμοθέτηση του Ν.2508/97 η διαδικασία εκπόνησης και έγκρισης των ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ. Ο σχεδιασμός συναντά σημαντικά προβλήματα σε όλη τη χώρα που συνοψίζονται στην έλλειψη συντονισμού ορθολογικής κατανομής των πόρων και προτεραιοτήτων, έλλειψη συντονισμού κατευθύνσεων κ.ά. Ο σχεδιασμός έχει περιοριστεί μέχρι σήμερα στις ενότητες Καποδιστριακών Δήμων μια και δεν έχει εναρμονιστεί η διοικητική πρακτική του χωροταξικού σχεδιασμού με τα νέα δεδομένα της διοικητικής μεταρρύθμισης ‘Καλλικράτη’.

Μια μόνο περιφέρεια (της Κεντρικής Μακεδονίας) έχει καλύψει σημαντικό τμήμα των ΟΤΑ και έχει ολοκληρώσει τα περισσότερα, ενώ στην υπόλοιπη χώρα οι επιδόσεις εγκρίσεων βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο.

Στην γενική αυτή κατάσταση χαμηλών επιδόσεων η Περιφέρεια ΑΜΘ συγκαταλέγεται μαζί με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας στις περιφέρειες με τον μικρότερο αριθμό ΟΤΑ στις οποίες έχει κινηθεί η διαδικασία σύνταξης και έγκρισης σχεδίων του ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ.

Τα ΓΠΣ – ΣΧΟΟΑΠ που θα εκπονηθούν στην Περιφέρεια μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση συγκρούσεων εφόσον λειτουργούν σε Καλλικρατικό επίπεδο και αρθρωθούν συντονισμένα, πράγμα που μέχρι σήμερα σ’ όλη τη χώρα δεν επιτυγχάνεται.

Η συγκρότηση αυτών των τοπικών σχεδίων οφείλει να επηρεάσει προς τα πάνω το σχεδιασμό της Περιφέρειας με κόμβο το Περιφερειακό Χωροταξικό Σχέδιο.

Πίνακας 4: Σχέδια ΓΠΣ – ΣΧΟΟΑΠ στην ΠΑΜΘ

ΓΠΣ - ΣΧΟΟΑΠ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΜΘ (Ν.2508/97)				
A/A	ΟΤΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	ΑΡΧΙΚΗ ΥΠΟΒΟΛΗ	ΣΤΑΔΙΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
1	ΔΗΜΟΣ ΙΑΣΜΟΥ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΙΑΣΜΟΥ	2005	Εγκρίθηκε Αποφ. Γ.Γ. Περιφέρειας

				ΑΜΘ (ΦΕΚ ΑΑΠΠ/19.11.2010)
2	ΔΗΜΟΣ ΧΡΥΣΟΥΠΟΛΗΣ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΧΡΥΣΟΥΠΟΛΗΣ	2006	ΣΧΟΠ και Έγκριση Γ.Γ. Αποκ. Διοίκησης
3	ΔΗΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΒΑΛΑΣ	2007	ΣΧΟΠ και Έγκριση Γ.Γ. Αποκ. Διοίκησης
4	ΔΗΜΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ	2008	Εκπονείται το Β2 Στάδιο
5	ΔΗΜΟΣ ΟΡΦΑΝΟΥ	ΣΧΟΟΑΠ ΔΗΜΟΥ ΟΡΦΑΝΟΥ	2008	Οριστικοποιείται το Β1 Στάδιο
6	ΔΗΜΟΣ ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ	ΣΧΟΟΑΠ ΔΗΜΟΥ ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ	2006	Οριστικοποιείται το Β1 Στάδιο
7	ΔΗΜΟΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	ΣΧΟΟΑΠ ΔΗΜΟΥ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	2008	Οριστικοποιείται το Β1 Στάδιο
8	ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΕΙΡΟΥ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΑΙΓΕΙΡΟΥ	2009	Οριστικοποιείται το Β1 Στάδιο
9	ΔΗΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	ΓΠΣ ΔΗΜΟΥ ΞΑΝΘΗΣ	2011	Εκπονείται το Α' Στάδιο

Συμπερασματικά προκύπτει ότι ο υποκείμενος σχεδιασμός που αφορά κρίσιμους τομείς όπως οι χρήσεις γης στον εξωαστικό χώρο και η οργάνωση των οικιστικών και τουριστικών περιοχών υπολείπεται του στόχου να καλύψει ακόμα και τις περιοχές άμεσης προτεραιότητας. Με συνεκτικό τρόπο έχουν καλυφθεί οι παραλιακές Δημοτικές Ενότητες της Π.Ε. Καβάλας, η Δ.Ε. Ξάνθης καθώς και μεγάλο τμήμα του σημερινού Δήμου Ιάσμου. Οι σημαντικότερες ελλείψεις αναγκών πρώτης προτεραιότητας παρουσιάζονται στα αστικά κέντρα Δράμας, Κομοτηνής, Αλεξανδρούπολης, την Π.Ε. Δράμας στο σύνολο της καθώς και το νησί της Θάσου.

b. Τα Ρυθμιστικά Σχέδια (ΡΣ) αστικών περιοχών της ΠΑΜΘ

Τα ρυθμιστικά σχέδια όπως προβλέπονται από τον Ν.2508/97 αποτελούν ένα ενδιάμεσο επίπεδο σχεδιασμού μεταξύ του σχεδιασμού σε επίπεδο χώρας και του υποκείμενου σχεδιασμού μια και αφορά ρύθμιση μεγάλων και μεσαίων αστικών κέντρων της χώρας σε εκτάσεις που περιλαμβάνουν και τον ευρύτερο περιαστικό χώρο..

Για την περιφέρεια ΑΜΘ προβλέπεται τόσο από τον Ν.2508/97 όσο και από το ισχύον Περιφερειακό Πλαίσιο η θεσμοθέτηση του ΡΣ και για την Καβάλα. Η επιλογή της εδαφικής περιοχής αρμοδιότητας του ΡΣ δεν θα αφορά μόνο τον Καλλικρατικό Δήμο Καβάλας που περιορίζεται στις Δ.Ε. Καβάλας και Φιλίππων, περιοχή αρκετά περιορισμένη ως προς το κριτήριο άμεσης επιρροής του κέντρου που φαίνεται να προσεγγίζει το σύνολο του χερσαίου χώρου της Π.Ε. Καβάλας, δηλαδή τον πρώην νομό Καβάλας χωρίς τη Θάσο.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

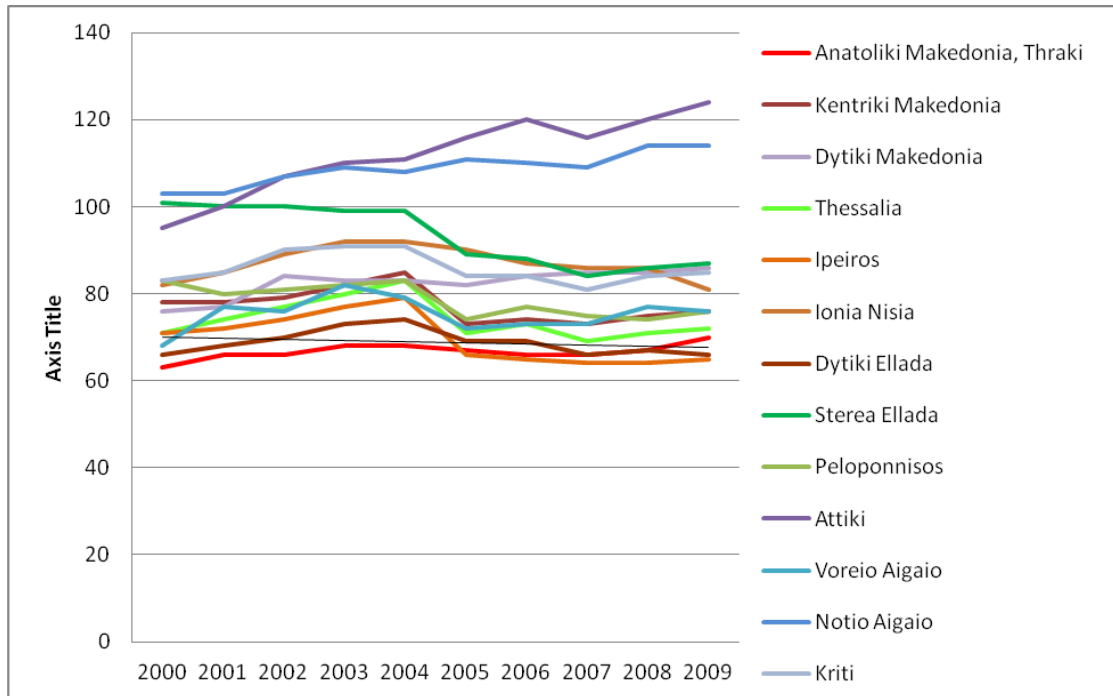
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

4.1. ΑΕΠ και Επενδύσεις

Η περιφέρεια ΑΜΘ, μόλις από το 2005 και μετά, βρέθηκε σε καλύτερη σειρά κατάταξης, σε σχέση με τις λοιπές Ελληνικές περιφέρειες, ως προς το κατά κεφαλήν παραγόμενο ΑΕΠ (αρχικά σε σχέση με την Ήπειρο και πρόσφατα με τη Δυτική Ελλάδα)

Εικόνα 6: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε PPS) ως ποσοστό του μ.ο. ΕΕ-27

Πηγή: Eurostat

Η πρόοδος αυτή, εν μέρει μόνο, οφείλεται σε αύξηση της παραγωγικότητας του περιφερειακού παραγωγικού συστήματος.

Η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις ΠΕ της ΑΜΘ δείχνει σημαντική βελτίωση της θέσης της ΠΕ Καβάλας, οριακή βελτίωση της ΠΕ Ξάνθης, ενώ σημαντική επιδείνωση εμφανίζουν οι ΠΕ Έβρου και Ροδόπης. Η ΠΕ Δράμας, που κατείχε ήδη από το 2001 την τελευταία θέση, επιδεινώνεται περαιτέρω.

Οι επενδύσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ βασίστηκαν στα κίνητρα που καθορίστηκαν στους Αναπτυξιακούς Νόμους της περιόδου μετά το 1990. Με το Ν. 3299/2004 (που κάλυψε τη μεγαλύτερη χρονική περίοδο της τελευταίας δεκαετίας) επιδοτήθηκε κυρίως ο πρωτογενής και ο τριτογενής τομέας, με έμφαση στις δραστηριότητες του τουρισμού. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων) στην περιφέρεια κατά το διάστημα ισχύος του Ν. 3299 δείχνουν ότι κυρίως ο τριτογενής τομέας ήταν αυτός που επωφελήθηκε από επενδύσεις, όχι όμως και ο πρωτογενής. Το 2009 - έτος έναρξης της οικονομικής ύφεσης στη χώρα - σηματοδοτεί σημαντική πτώση των επενδύσεων στην περιφέρεια σε όλους τους τομείς με μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση να καταγράφεται στον πρωτογενή τομέα.

Πρόσφατη μελέτη¹³ έδειξε ότι οι παρεμβάσεις μέσω των αναπτυξιακών νόμων υπήρξαν σε μεγάλο ποσοστό ανεπιτυχείς αφού πάνω από το 40% των επιχειρήσεων που επιδοτήθηκαν δεν υφίστανται πλέον. Τα αίτια αυτής της αποτυχίας εντοπίζονται στο εφαρμοζόμενο σύστημα αξιολόγησης και επιλογής των επενδυτικών σχεδίων, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στις πιεστικές ανάγκες της εποχής, είναι αναποτελεσματικό και επηρεάζει αρνητικά τους όρους επιβίωσης μιας επιχείρησης.

Βάσει των αποτελεσμάτων έρευνας σε δείγμα επιχειρηματιών της περιφέρειας:

- Το σύστημα προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, που αφορά στην ενημέρωση, τη συμβουλευτική-τεχνική υποστήριξη των επενδυτών, καθώς και τη συνολική διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, είναι μη ικανοποιητικό έως καθόλου ικανοποιητικό, γεγονός που οφείλεται σε σημαντικές αδυναμίες-ελλείψεις που εμφανίζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες στον τομέα της γενικής και ειδικής στήριξης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας.
- Η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη, όσον αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες.
- Οι τράπεζες φαίνεται να ενημερώνουν σε σχετικά ικανοποιητικότερο βαθμό τους επιχειρηματίες που σχεδιάζουν να επενδύσουν σε κάποιον τομέα, ενώ ανάλογη εικόνα παρατηρείται και σχετικά με την αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τα Επιμελητήρια.
- Η πλειονότητα των επιχειρηματιών θεωρούν όμως ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία στη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων (81,8%), ενώ το ποσοστό αυτών που εκτιμούν τη διαδικασία ως διαφανή είναι σχετικά πολύ μικρό (4,1%).
- Τέλος, σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων αναδεικνύει μία σειρά άλλων παραμέτρων που εμποδίζουν την επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα (αυθαιρεσία υπαλλήλων, έλλειψη ελέγχου αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, έλλειψη συντονισμού, πολύπλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα έκδοσης αδειών, έλλειψη ικανών τεχνοκρατών, κλπ).

4.2. Πρωτογενής Τομέας

4.2.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Στην περιφέρεια της ΑΜΘ ο πρωτογενής τομέας (γεωργία-δασοκομία-αλιεία) αποτελεί σημαντικό παράγοντα, τόσο από οικονομική όσο και από κοινωνική άποψη. Απασχολεί το μεγαλύτερο τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφέρειας (περίπου 20%), συμμετέχει με περίπου 40% στις συνολικές εξαγωγές της Περιφέρειας, ενώ παράλληλα αποτελεί τη βάση για μεγάλο αριθμό μεταποιητικών βιομηχανιών της περιοχής (τροφίμων, ποτών, κλωστοϋφαντουργίας, σιγαρέτων). Ο **δευτερογενής τομέας (μεταποίηση – βιομηχανία) εμφανίζει ιδιαίτερα μεγάλη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα**, δεδομένου ότι αφορά κυρίως στην αξιοποίηση της παραγωγής του γεωργικού τομέα (βιομηχανία τροφίμων και ποτών, κλωστοϋφαντουργία, σιγαρέτα) και του λατομικού – μεταλλευτικού πλούτου και στη μεταποίηση άλλων πρώτων υλών (κλάδοι χημικών, κλάδοι μη μεταλλικών ορυκτών, κτλ.).

¹³ Νικολαΐδης, Χριστοπούλου, Καρασαββόγλου, Μανδήλας, Μαδυτινός, «Εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων στην Ελλάδα: Η περίπτωση των αναπτυξιακών κινήτρων στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης», Αειχώρος, 2009, τεύχος 12.

Στην Περιφέρεια δραστηριοποιείται μεγάλος αριθμός δυναμικών επιχειρήσεων μεταποίησης γεωργικών προϊόντων (ελαιόλαδο, ούζο, τσίπουρο, κρασί, μύρα, τυροκομικά, γαλακτοκομικά, αλλαντικά και κρεατοσκευάσματα, αλίπαστα, γλυκά και ζυμαρικά καθώς και μια μεγάλη ποικιλία άλλων προϊόντων), ενώ υπάρχουν και μεγάλες βιομηχανίες (εκκοκκιστήρια, βιομηχανία επεξεργασίας ξύλου, γαλακτοβιομηχανία, κ.ά.).

Σύμφωνα με στοιχεία του Ι.Γ.Ε.Κ.Ε, το Ακαθάριστο Γεωργικό Προϊόν ανά απασχολούμενο στην Περιφέρεια ΑΜΘ ανέρχεται στο 69% του εθνικού μέσου όρου, ενώ αντίστοιχα χαμηλοί είναι και οι λοιποί δείκτες: παραγωγικότητα του εδάφους στο 76%, παραγωγικότητα εργασίας στο 77%.

Η Περιφέρεια ΑΜΘ μπορεί να χαρακτηριστεί κυρίως αγροτική, δεδομένου ότι ο πρωτογενής τομέας αποτελεί το βασικό παραγωγικό τομέα της: το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) της Περιφέρειας ανέρχεται σε 6,2%, ποσοστό διπλάσιο του εθνικού μέσου όρου, ενώ παράλληλα, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) του πρωτογενή τομέα της ΑΜΘ συμβάλει κατά 7-9% στο εθνικό γεωργικό ΑΕΠ, ενώ η συμβολή των άλλων δύο τομέων στους αντίστοιχους εθνικούς δείκτες είναι πολύ μικρότερη και κυμαίνεται μεταξύ 3-5%.

Ωστόσο, ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει σημαντική τάση συρρίκνωσης¹⁴ την τελευταία δεκαετία (ιδιαίτερα όσο αφορά τον όγκο παραγωγής, αλλά και τις καλλιεργούμενες εκτάσεις για ορισμένες κατηγορίες προϊόντων όπως καπνός, κ.ά.), ιδιαίτερα δε μετά την τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ (ενδιάμεση αναθεώρηση του 2003), όταν και υιοθετήθηκε η Ενιαία Αποδεσμευμένη Ενίσχυση (ΕΑΕ)¹⁵. Το σκεπτικό για την υιοθέτηση της ΕΑΕ υπήρξε η προσπάθεια ενίσχυσης της μεταβολής του παραγωγικού μοντέλου της γεωργίας, μέσω της απελευθέρωσης εκτάσεων για την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων στοχευμένων στη ζήτηση και τις διεθνείς αγορές. Ωστόσο, εξαιτίας του στρεβλού ελληνικού παραγωγικού μοντέλου που ακολουθήθηκε στην ελληνική γεωργία μετά την ένταξη στην ΕΟΚ το 1981 (κύρια επιδίωξη η μεγιστοποίηση της παραγωγής και των επιδοτήσεων, μικρή έμφαση σε ποιότητα, απουσία επιχειρηματικότητας, κτλ), η αδυναμία προσαρμογής υπήρξε εμφανής: Από το 2006 και μετά, παρατηρείται συνεχής μείωση της παραγωγής των βασικών γεωργικών προϊόντων της χώρας¹⁶.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ το 2005 η ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα ήταν περίπου 682 εκατ. €, το 2008 και το 2009 μειώθηκε σε 457 και 462 εκατ. €, αντίστοιχα. Η πρόσφατη κρίση που βιώνει η χώρα, εκτιμάται ότι ενδεχομένως να αντιστρέψει αυτή την τάση, καθώς ολοένα και περισσότεροι θα στρέφονται στον πρωτογενή τομέα, αλλά αυτό μένει να αποδειχθεί.

Η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση της περιφέρειας ανέρχεται σε 4.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα ή στο 28% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Αρδεύεται το 58% περίπου των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Στην Περιφέρεια υπάρχει μια τάση εξειδίκευσης σε βιομηχανικές ή/και εκτατικές καλλιέργειες (κυρίως σε Ξάνθη και Ροδόπη) όπως το βαμβάκι, το καλαμπόκι, ο καπνός, τα σιτηρά. Παράλληλα όμως, η περιφέρεια ΑΜΘ εκτός από την εξειδίκευση σε ΦΜΚ (φυτά

¹⁴ Όσον αφορά τον όγκο και την αξία παραγωγής.

¹⁵ Με την ΕΑΕ, αποσυνδέθηκε το ύψος της επιδότησης από τον όγκο παραγωγής, και οι αγρότες δικαιούνται το σύνολο της κοινοτικής επιδότησεως της περιόδου 2000-2002, ανεξάρτητα από το ύψος της παραγωγής τους (ακόμη και εάν έχουν διακόψει πλήρως την παραγωγή).

¹⁶ Ασφαλώς υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που συνετέλεσαν στη μείωση της παραγωγής, όπως η κατακόρυφη αύξηση των τιμών των εισροών και η συνακόλουθη μεγάλη μείωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων

μεγάλης καλλιέργειας), παρουσιάζει και μία σημαντική εξειδίκευση σε εντατικές καλλιέργειες (μη επιδοτούμενες οι περισσότερες – αλλά επηρεαζόμενες εμμέσως από την ΚΑΠ). Έτσι η ΑΜΘ (λόγω της ΠΕ Καβάλας) είναι το πρώτο κέντρο παραγωγής επιτραπέζιων σταφυλιών στην Ελλάδα και από τα σημαντικότερα στην Ν. Ευρώπη. Επίσης υπάρχει σημαντική παραγωγή σε ακτινίδια, σπαράγγια, αμύγδαλα, ελιές (βρώσιμες & λάδι), πατάτες, κρασί και σε μικρότερο βαθμό σε αμύγδαλα, μποστανικά, φασόλια κ.λπ. Η κτηνοτροφία, αν και έχει πολλές δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης στην περιοχή, αποτελεί προς το παρόν συμπληρωματική δραστηριότητα, ενώ αρκετά αναπτυγμένος είναι ο τομέας της αλιείας (θαλάσσια και υδατοκαλλιέργειες).

4.2.2. Χαρακτηριστικά προβλήματα και τάσεις

Ο σχεδιασμός ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα, την τρέχουσα περίοδο, αποτελεί ιδιαίτερα δύσκολο έργο για δύο βασικούς λόγους που επιδρούν αρνητικά, αυξάνοντας την αβεβαιότητα και τη συνακόλουθη αδυναμία πρόβλεψης του γενικότερου μακροοικονομικού περιβάλλοντος: η οικονομική κρίση και αναμενόμενη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ 2014-2020.

Η οικονομική κρίση που μαστίζει τη χώρα και αναμένεται να διαρκέσει πολλά χρόνια ακόμη, έχει ανατρέψει όλες τις σταθερές της ελληνικής οικονομίας, έχει μειώσει σε σημαντικό βαθμό τα διαθέσιμα κεφάλαια για επενδύσεις, ενώ η διαρκώς επιδεινούμενη κατάσταση κάνει ακόμη πιο δυσχερή την εκτίμηση των τελικών επιπτώσεων σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Για τον πρωτογενή τομέα, υπάρχουν εκτιμήσεις¹⁷ ότι η οικονομική κρίση θα επιφέρει και ορισμένες θετικές επιπτώσεις, όπως η στροφή νέων στην πρωτογενή παραγωγή, η στροφή προς τις εξαγωγικές αγορές, η μείωση των εισαγωγών κ.ά. Από την άλλη μεριά υπάρχουν πολλές αρνητικές επιπτώσεις, όπως η μείωση των εισοδημάτων των παραγωγών, η αύξηση του ρυθμού αποεπένδυσης (λόγω και της αδυναμίας εύρεσης πίστωσης) που καταγράφηκε από την προηγούμενη δεκαετία, το κλείσιμο πολλών μεταποιητικών μονάδων κτλ. Παράλληλα, ορισμένα θετικά στοιχεία των τελευταίων ετών, όπως π.χ. η αύξηση των τιμών ορισμένων δημητριακών, μπορεί να αύξησε το εισόδημα ορισμένων παραγωγών, αλλά συνετέλεσε στην κατακόρυφη αύξηση του κόστους παραγωγής στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις¹⁸, σε συνδυασμό μάλιστα με μια θεαματική αύξηση των τιμών σχεδόν όλων των χρησιμοποιούμενων εισροών¹⁹.

Η αλλαγές που θα επιφέρει η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, κατά την επόμενη περίοδο, δεν είναι ακόμη γνωστές, αλλά έχουν μόνο ανακοινωθεί οι βασικές κατευθύνσεις της. Παρότι υπάρχουν αρκετά σημεία τα οποία δεν είναι βέβαιο εάν τελικά θα υιοθετηθούν (π.χ. περιφερειοποίηση) είναι δεδομένο ότι το γενικότερο περιβάλλον της ευρωπαϊκής προστασίας της γεωργίας θα μεταβληθεί σημαντικά. Με δεδομένο ότι η προηγούμενη αναθεώρηση οδήγησε σε θεαματική – πέραν των προβλέψεων - πτώση της αξίας της αγροτικής παραγωγής, καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη η χάραξη ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου στην αρχή μιας περιόδου έντονων θεσμικών αλλαγών που θα έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον μέσα στο οποίο θα κληθούν να λειτουργήσουν οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις και ο πρωτογενής τομέας συνολικά.

¹⁷ Που βασίζονται στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος γενικά και των εναλλακτικών πηγών απασχόλησης.

¹⁸ Η προσαρμογή των καλλιεργειών στις διακυμάνσεις τιμών των αγροτικών προϊόντων είναι αργή (ασύμμετρη αντίδραση προσφοράς) λόγω του μεγάλου σταθερού και μικρού μεταβλητού κόστους παραγωγής.

¹⁹ Προκειμένου να ενισχυθεί η παραγωγή ζωοτροφών, πρόσφατα δόθηκε ενίσχυση 6 ευρώ ανά στρέμμα στις καλλιέργειες ψυχανθών και οσπρίων.

Πάντως, οι μακροπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής γεωργίας δεν είναι ιδιαίτερα θετικές. Η μείωση της αξίας της αγροτικής παραγωγής τα τελευταία έτη, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, καθώς και οι άνισοι όροι ενσωμάτωσης του πρωτογενή τομέα (γεωργικές εκμεταλλεύσεις) στο αγροδιατροφικό σύστημα (ψαλίδα τιμών παραγωγού-καταναλωτή, καρτέλ, κτλ) αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη του τομέα.

Πίνακας 5: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά κλάδο (εκ. €)

Κλάδοι Περιφέρειες και νομοί	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία				
	2005	2006*	2007*	2008*	2009*
Σύνολο Ελλάδος	8,428	6,838	6,864	6,197	6,370
Βόρεια Ελλάς	3,850	2,830	3,004	2,780	2,901
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	682	490	557	457	462
Έβρος	182	111	126	111	105
Ξάνθη	106	86	86	72	75
Ροδόπη	145	79	99	84	93
Δράμα	118	98	112	89	94
Καβάλα	130	116	133	102	95

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Είναι χαρακτηριστικό ότι σήμερα, μετά την τελευταία αναθεώρηση της ΚΑΠ, η Περιφέρεια ΑΜΘ έχει υποστεί μία καθίζηση όσον αφορά την παραγωγή σε καπνό, τεύτλα και βιομηχανική τομάτα και αυτό έχει επηρεάσει τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και την παραγωγή προϊόντων καθώς και τους άλλους τομείς της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, η αποσύνδεση οδήγησε σε ουσιαστική απαξίωση της παραγωγής καπνού, ενώ ομοίως, η βιομηχανική τομάτα χάθηκε με την αποσύνδεση και το κλείσιμο της ΣΕΒΑΘ²⁰ (Συνεταιριστική Εταιρεία Βιομηχανικής Αναπτύξεως Θράκης) και η παραγωγή τεύτλων μειώθηκε εξαιτίας της υπολειτουργίας της ΕΒΖ (Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης).

Στρατηγικός στόχος πρέπει να είναι η εξασφάλιση των προοπτικών βιώσιμης ανάπτυξης στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης της υπαίθρου που θα διασφαλίζει την οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας. Στα πλαίσια αυτά, απαιτείται ένα σχέδιο διαρθρωτικής αγροτικής πολιτικής που θα προωθεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής, αντί του έως τώρα ‘κοινού’ και μονοδιάστατου μοντέλου που βασιζόταν στο δίπτυχο επιδοτήσεις – εντατικοποίηση.

Έτσι, ο ρόλος της Περιφέρειας αναδεικνύεται ως καταλύτης για την βιώσιμη ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα: Απαιτείται λεπτομερής καταγραφή των αδυναμιών που θα τονίσουν τις αναγκαιότητες παρέμβασης, ιεράρχηση των προτεραιοτήτων και εφαρμογή του κατόπιν συνεργασίας με τους επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς. Η περιφέρεια ΑΜΘ διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα (όπως αποτυπώνονται παρακάτω), που ευνοούν την ανάπτυξη του τομέα στο μέλλον, αλλά απαιτούνται θεσμικές και οργανωτικές παρεμβάσεις (όπως π.χ. προώθηση της συλλογικότητας).

²⁰ Ίδρύθηκε το 1975, και από το 1977 λειτούργησε το πρώτο υπερσύγχρονο εργοστάσιο επεξεργασίας βιομηχανικής τομάτας στην περιοχή, και ένα από τα μεγαλύτερα στη Β. Ελλάδα. Προϊόντα: προτηγανισμένη κατεψυγμένη πατάτα και πουρέ, κατεψυγμένα λαχανικά, τοματοπολτός, κ.α.

Ωστόσο, ένα ακόμη πιο σημαντικό πρόβλημα που δυσχεραίνει τη χάραξη ενός περιφερειακού σχεδίου ανάπτυξης, είναι η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που χρήζουν παρεμβάσεων σε συνδυασμό με την επικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ των περιφερειακών και των εθνικών οργάνων. Ενώ - σύμφωνα με τον Καλλικράτη - οι αναπτυξιακές αρμοδιότητες της Περιφέρειας είναι διευρυμένες σε σχέση με το προηγούμενο θεσμικό καθεστώς, αυτό στην πράξη δεν ισχύει ή έστω περιορίζεται από τις αρμοδιότητες σε θέματα πόρων, δικτύου, χώρου κτλ που παραμένουν στη δικαιοδοσία του κράτους. Ιδιαίτερα όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, η ΚΑΠ αποκλείει την άσκηση διαφορετικής πολιτικής εντός της χώρας. Έτσι, πολλά από τα προτεινόμενα σχέδια δράσης απαιτούν όχι μόνο την έγκριση ή/και χρηματοδότηση από εθνικούς οργανισμούς αλλά και προϋποθέτουν την αποτελεσματική ενεργοποίησή τους: η εμπειρία από τα προηγούμενα Ε.Π. και τις ανεπιλημμένες υποχρεώσεις από προηγούμενες περιόδους, η τρέχουσα καθυστέρηση στην έγκριση των Σχεδίων Βελτίωσης, είναι μάλλον αρνητικά στοιχεία.

Σε αυτά τα πλαίσια, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής τομέας στην Περιφέρεια ΑΜΘ, συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Η εξειδίκευση σε συγκεκριμένες καλλιέργειες που παρατηρείται στην Περιφέρεια οφείλεται στην εφαρμογή της ΚΑΠ και του συνακόλουθου παραγωγικού μοντέλου που βασίστηκε στις επιδοτήσεις οι οποίες έστρεψαν μεγάλο αριθμό παραγωγών σε αυτές τις καλλιέργειες σε βάρος άλλων που παραμελήθηκαν, παρότι έχουν δυναμικές τάσεις για το μέλλον (π.χ. βιομηχανικά κηπευτικά, νωπά οπωροκηπευτικά, βιολογική γεωργία κτλ). Είναι χαρακτηριστική η εγκατάλειψη ως πρόσφατα, του μαλακού σιταριού προς όφελος του επιδοτούμενου σκληρού, με αποτέλεσμα η χώρα να είναι σήμερα ελλειμματική σε μαλακό σιτάρι.

Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται στην Περιφέρεια μια συνεχής μείωση του αριθμού των μεταποιητικών βιομηχανιών που χρησιμοποιούσαν γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα. Αρκετές (π.χ. κλωστοϋφαντουργικές, επεξεργασίας καπνού) έκλεισαν, είτε λόγω έλλειψης πρώτης ύλης, είτε λόγω αδυναμίας ανταγωνισμού με προϊόντα από τρίτες χώρες, είτε μετεγκαταστάθηκαν σε γειτονικές χώρες. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει τις προοπτικές του πρωτογενή τομέα²¹, καθώς έχουν περιοριστεί ακόμη περισσότερο οι αγορές για τα προϊόντα τους.

- Το προηγούμενο, αν συνδυαστεί με τη γενικότερη (στη χώρα μας) αδυναμία των συνεταιριστικών οργανώσεων να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στα στάδια της εμπορίας, μετά τη συγκομιδή-συλλογή (περιοριζόμενες κυρίως στη διανομή αγροτικών επιδοτήσεων και άλλων μη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων), εξηγεί εν μέρει την αδυναμία διάθεσης των προϊόντων σε ικανοποιητικές τιμές (και ενδεχομένως και τη – γενικότερη – τάση για άνοιγμα της ψαλίδας τιμών παραγωγού-καταναλωτή). Ας σημειωθεί σχετικά, ότι η ύπαρξη αυτής της ‘ψαλίδας τιμών’, συνεπάγεται προφανώς και σημαντικά περιθώρια κέρδους για τους ‘μεσάζοντες’, τομέα στον οποίο ουδέποτε δραστηριοποιήθηκαν αποτελεσματικά οι συνεταιριστικές οργανώσεις (αλλά και αγροτικές επιχειρήσεις) για να τα καρπωθούν.
- Ένα άλλο πρόβλημα που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, λόγω της μεγάλης αύξησης τιμών των γεωργικών εφοδίων, αλλά και της εισόδου της Βουλγαρίας στην ΕΕ, είναι οι παράνομες και παράτυπες εισαγωγές φυτοφαρμάκων από γειτονικές χώρες λόγω ελλείψεων συνοριακών ελέγχων. Το γεγονός αυτό, δεν έχει

²¹ Η απουσία μιας τοπικής μεταποιητικής βιομηχανίας θεωρείται καταλυτικός παράγοντας για την απαξίωση της γεωργικής παραγωγής: όχι μόνο μειώνει τις εναλλακτικές πηγές διάθεσης, αλλά μειώνει και την προστιθέμενη αξία των προϊόντων, εφόσον αυτά τελικά διατίθενται νωπά.

μόνο ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία τόσο των παραγωγών όσο και των χρηστών, αλλά συνεπάγεται επίσης σημαντικές απώλειες εσόδων τόσο για το κράτος, όσο και για τις τοπικές επιχειρήσεις γεωργικών εφοδίων, γεγονός που επιφέρει πολλαπλασιαστικές αρνητικές συνέπειες στην τοπική οικονομία.

Θα πρέπει να σημειωθεί εντούτοις, ότι στην Περιφέρεια υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα επιτυχημένων επιχειρηματικών δράσεων (ομάδες παραγωγών, ιδιωτικές επιχειρήσεις), τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως πρότυπα ανάπτυξης ανάλογων δράσεων.

Τα κυριότερα διαρθρωτικά προβλήματα του πρωτογενή τομέα στην Περιφέρεια ΑΜΘ μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

Ιδιοκτησιακό καθεστώς και πολυτεμαχισμός: Οι ασυνέχειες με τις οποίες επιβαρύνεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς στον αγροτικό χώρο δυσχεραίνουν την εφαρμογή αναδασμών ενώ διευκολύνουν παράλληλα την αυθαίρετη κάλυψη μεγάλων δημόσιων εκτάσεων (στη Θράκη μπορεί να φτάνουν και το 30% της καλλιεργήσιμης γης). Το μικρό και πολυτεμαχισμένο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων (52,5 στρέμματα ανά εκμετάλλευση κατανεμημένα σε 5,4 τεμάχια κατά μ.ο.) επιβαρύνει δυσανάλογα το κόστος παραγωγής, αποτρέποντας την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων παραγωγής, ακυρώνοντας την αξιοποίηση του αγροτικού εξοπλισμού και περιορίζοντας τις οικονομίες κλίμακας με τελικό αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του γεωργικού εισοδήματος.

Προβλήματα άρδευσης: Το σχετικά μικρό ποσοστό αρδευόμενων γεωργικών εκτάσεων (περίπου το 60%), με ταυτόχρονα όμως πολύ υψηλό κόστος χρήσης νερού αλλά και έντονων προβλημάτων υφαλμύρισης σε όλες τις παράκτιες περιοχές, λόγω υπεράντλησης του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα άρδευσης, αποτελεί ένα επίσης σοβαρό πρόβλημα. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να συνδυαστεί και με την επιβάρυνση των επιφανειακών και υπόγειων αποδεκτών υδάτων από τις γεωργικές δραστηριότητες: Σύμφωνα με το «Σχέδιο Διαχείρισης του Υδατικού Διαμερίσματος 12 Θράκης» της Ειδικής Γραμματείας Υδάτων, καταλήγουν ετησίως στα Υδάτινα Σώματα (ΥΣ) 5.612 τόννοι αζώτου εκ των οποίων το 55% φθάνει στα επιφανειακά ύδατα καθώς και 952 τόννοι φωσφόρου, οι οποίοι επιβαρύνουν κυρίως τα επιφανειακά ΥΣ (βλ. σχετικό Πίνακα).

Πίνακας 6: Τόννοι αζώτου και φωσφόρου από τη γεωργία που επιβαρύνουν τους επιφανειακούς υδατικούς πόρους ετησίως.

Σιτηρά	2.333	361
Καλαμπόκι	1.416	137
Βαμβάκι ποτιστικό	523	166
Μηδική	301	33
Ελαιόδενδρα για ελιές ελαιοποιήσεως	291	76
Βαμβάκι ξερικό	181	40
Ηλίανθος	103	0
Κηπευτικά	93	27
Ελαιόδενδρα για ελιές βρώσιμες	91	22
Ρυζι	52	3
Ζαχαρότευτλα	43	11
Σπαράγγια	41	6
Πατάτες	33	18
Αμπέλια	27	2
Ακρόδρυα	23	8
Καρπούζια	18	2
Καπνός	18	23
Πυρηνόκαρπα	10	3
Όσπρια	7	11
Πεπόνια	7	1
Σύνολο	5.612	952

Πηγή: Σχέδιο Διαχείρισης του Υδατικού Διαμερίσματος 12, ΓΓ Υδάτων

Δημογραφικά χαρακτηριστικά γεωργών: Η μεγάλη ηλικία των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η απουσία εξασφαλισμένης διαδοχής, καθώς και το ελλιπές επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτών, επηρεάζει αρνητικά την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα, δεδομένου ότι περιορίζει την υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων στο χωράφι και την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων εμπορίας των προϊόντων.

Συνοψίζοντας και επιγραμματικά, τα πιο σημαντικά, **δομικά αδιέξοδα του πρωτογενή τομέα** σήμερα, αναφέρονται:

- στην στρεβλή έμφαση στην εντατικοποίηση της παραγωγής με βάση τις επιδοτήσεις της ΕΕ και τη μη αξιοποίηση πλεονεκτημάτων,
- στην απουσία ενός σχεδίου και πολιτικής γεωργικής γης, με συνακόλουθη απουσία χωροταξικού σχεδιασμού ζωνών γεωργίας και κτηνοτροφίας²², σύμφωνα με τις ιδιαίτερες δυνατότητες κάθε περιοχής

²² Μόλις πρόσφατα (Μάρτιος 2013) ανακοινώθηκε από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων η εκπόνηση «μίνι» χωροταξικού σχεδίου για τη δημιουργία ειδικών θερμοκηπιακών, κτηνοτροφικών και ιχθυοκαλλιεργητικών ζωνών σε διάφορες Περιφέρειες της χώρας. Στόχος είναι η απλοποίηση της αδειοδοτικής διαδικασίας για όσες μονάδες εγκατασταθούν εντός αυτών των ζωνών.

- στην έλλειψη συστηματικής και επαγγελματικής συνεργασίας μεταξύ παραγωγών με αποτέλεσμα τη σχεδόν πλήρη απουσία συλλογικών δράσεων,
- στην απουσία σύνδεσης μεταξύ επιστημονικής έρευνας και εφαρμοσμένης γεωργικής πρακτικής, καθώς και
- στην ελλιπή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση των αγροτών με ταυτόχρονη απουσία επιστημονικής και τεχνικής στήριξής τους.

Αποτέλεσμα αυτών, είναι:

- η μη ελκυστικότητα στους νέους, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς υποδομές που υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής στην ύπαιθρο.

4.2.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα - Δυνατότητες

Η Περιφέρεια ΑΜΘ, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα για την εξωστρεφή ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, ιδιαίτερα εάν συνδυαστεί με μια οργανωμένη προσπάθεια σύνδεσης του πρωτογενούς τομέα με το δευτερογενή τομέα (μεταποιητικές βιομηχανίες τροφίμων και ποτών).

Τα ενεργειακά φυτά²³ φαίνεται ότι προσφέρουν μια διέξοδο στη κατεύθυνση της διατήρησης της γεωργικής δραστηριότητας σε περιοχές με μικρές δυνατότητες για εναλλακτικές καλλιέργειες. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η στροφή σε καλλιέργειες των λεγόμενων 'non-food products' έχει αρνητικές συνέπειες στη συνολική παραγωγή τροφίμων, γεγονός που σε συνδυασμό με τους φόβους μιας επανάληψης της επισιτιστικής κρίσης του 2008, οδηγεί σήμερα την ΕΕ σε σκέψεις επιβολής πλαφόν στις καλλιεργούμενες εκτάσεις.

Η Περιφέρεια είναι απολύτως κατάλληλη για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας με τη δημιουργία επιπλέον κτηνοτροφικών μονάδων. Η χώρα μας είναι ελλειμματική σε προϊόντα ζωικής προέλευσης και συνεπώς υπάρχει επαρκής ζήτηση, ωστόσο το υψηλό κόστος παραγωγής (ειδικά των ζωοτροφών²⁴) και οι χαμηλές τιμές πώλησης του γάλακτος επηρεάζουν αρνητικά τις προοπτικές της κτηνοτροφίας.

Η Περιφέρεια ΑΜΘ διαθέτει επίσης ένα ακόμη συγκριτικό πλεονέκτημα: την ύπαρξη μεγάλου αριθμού δασών και δασικών εκτάσεων (θαμνότοποι), σε ποσοστά μεγαλύτερα του εθνικού μέσου όρου. Τα δάση αποτελούν πρόσθετο πλουτοπαραγωγικό πόρο και μπορούν να αξιοποιηθούν και τουριστικά. Το φυσικό περιβάλλον της Περιφέρειας αποτελεί ένα από τα βασικά συγκριτικά της πλεονεκτήματα, τόσο για τη γεωμορφολογική του ποικιλία (ορεινός όγκος, πεδινή περιοχή, παραθαλάσσια ζώνη, νησιωτικότητα), όσο και για το υψηλό επίπεδο διατήρησής του, παρά τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Οι κλάδοι της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών είναι ιδιαίτερα δυναμικοί και παρουσιάζουν ανάπτυξη σε όλους τους νομούς της Περιφέρειας. Μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας και οστρακοκαλλιέργειας εντοπίζονται κυρίως στους υγροτόπους του θαλασσίου μετώπου και μικρότερος αριθμός στα νερά της ενδοχώρας. Ο τομέας της παράκτιας αλιείας είναι επίσης ένας σημαντικός παραγωγικός κλάδος για την Περιφέρεια με παρουσία σε όλες τις ΠΕ που έχουν θαλάσσιο μέτωπο.

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί η ύπαρξη στην περιφέρεια ενός δυναμικού Πανεπιστημίου (ΔΠΘ) το οποίο, σε συνδυασμό με τα άλλα ερευνητικά κέντρα και το επιστημονικό δυναμικό των υπηρεσιών της Περιφέρειας, μπορεί να συμβάλει στην εξάλειψη ενός άλλου σημαντικού προβλήματος που ταλανίζει χρόνια τώρα τον

²³ Αλλά και τα απόβλητα της αγροτικής δραστηριότητας (ζωικά και φυτικά) που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγή ενέργειας και καυσίμων.

²⁴ Το οποίο έχει αυξηθεί πάνω από 500% την τελευταία δεκαετία.

αγροτικό τομέα της χώρας: τη διασύνδεση της επιστημονικής έρευνας με την παραγωγή αλλά και το σχεδιασμό της αγροτικής πολιτικής. Η ανάπτυξη των συνεργασιών με το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ (καθώς και άλλα) μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού διάχυσης των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας, καθώς και στην ανάπτυξη συνεργασιών για τη στοχευμένη έρευνα σε θέματα που αφορούν την πρωτογενή παραγωγή στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Υπάρχουν πολλές προτάσεις που έχουν κατά καιρό κατατεθεί για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα. Το Ε.Π. της Περιφέρειας ΑΜΘ 2012-2014 κρίνεται επαρκές και μπορεί να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία θα σχεδιαστεί ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα δεν μπορεί να περιοριστεί στην καθαρά τεχνική και οικονομική διαδικασία της παραγωγής, αλλά για να έχει τις βέλτιστες προοπτικές θα πρέπει να εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σχέδιο αγροτικής ανάπτυξης και ανάπτυξης της υπαίθρου. Στην κατάρτιση ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδίου, ο πρωτογενής τομέας δεν μπορεί να εξεταστεί αποσπασματικά και περιοριστικά στην διαδικασία της παραγωγής και διάθεσης, αλλά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη (και να υλοποιούνται) γενικότεροι στόχοι ανάπτυξης της υπαίθρου, δεδομένης της έντονης αλληλεξάρτησης της αγροτικής παραγωγής με τον αγροτικό χώρο αλλά και των πολλαπλών ρόλων που επιτελεί η γεωργία στην ύπαιθρο. Έτσι, ως βάση για το προτεινόμενο σχέδιο της Περιφέρειας ΑΜΘ μπορεί να χρησιμοποιηθεί το ευρύτερο θεματικό πλαίσιο που επιδιώκεται για την αγροτική ανάπτυξη μετά το 2013 από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης²⁵:

4.3. Δευτερογενής Τομέας

4.3.1. Υφιστάμενη Κατάσταση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2009, το κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (κ.κ. ΑΕΠ) ανέρχεται, σε τρέχουσες τιμές, στην Περιφέρεια ΑΜ-Θ, σε 15.300€ έναντι 20.500 € στο επίπεδο της χώρας, κατατάσσοντας την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης στην ενδέκατη (11η) θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας.

Ενδοπεριφερειακά, στη Π.Ε. Δράμας καταγράφεται το χαμηλότερο κ.κ. ΑΕΠ, 11.700 €, ενώ το υψηλότερο κ.κ. ΑΕΠ, 17.900 € καταγράφεται στη Π.Ε. Καβάλας. Στις λοιπές Π.Ε. το καταγραφόμενο κ.κ. ΑΕΠ είναι 15.400 € στη Π.Ε. Έβρου, 15.700 € στη Π.Ε. Ξάνθης και 14.600 € στη Π.Ε. Ροδόπης.

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης το σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας που παράγεται ανέρχεται σε 8,264 δισεκατομμύρια €, ποσό το οποίο αντιστοιχεί στο 3,9% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της χώρας. Κατά τομέα συμμετέχει στο 7,6% της εθνικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του αγροτικού τομέα, στο 4,6% του δευτερογενούς τομέα και στο 3,5% του τριτογενούς τομέα, σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία (σε τρέχουσες τιμές) του 2009.

Σύμφωνα με τα οικονομικά μεγέθη του έτους 2008, ο δευτερογενής τομέας, συγκρινόμενος με τους άλλους δύο τομείς παραγωγής, έρχεται τρίτος σε απασχόληση

²⁵ «Πρόταση στρατηγικών επιλογών για την αγροτική ανάπτυξη μετά το 2013 με τη συμμετοχή των εταίρων». Σχέδιο Εγγράφου Εργασίας, Δεκέμβριος 2012.

(20,5%) και δεύτερος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της Περιφέρειας (22,3%). Οι απασχολούμενοι στο δευτερογενή τομέα για το έτος 2008 (Κλάδοι: 10-14 Ορυχεία και λατομεία, 15-37 Μεταποίηση, 41-43 Ηλεκτρισμός, ύδρευση, φυσικό αέριο και 45. Κατασκευές) ήταν 48.406 άτομα και αποτελούσαν το 20,5% του συνόλου των απασχολούμενων στην Περιφέρεια (σε σχέση με το 21,3% – 50.846 απασχολούμενοι το έτος 2000).

Στο εσωτερικό του τομέα, η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης δίνει πρώτο τον κλάδο της Μεταποίησης (11,1%), δεύτερο τον κλάδο των Κατασκευών (7,5%) και ακολουθούν με πολύ μικρά ποσοστά οι κλάδοι Ηλεκτρισμός, ύδρευση, φυσικό αέριο (1,0%) και Ορυχεία και Λατομεία (0,9%).

Οι γενικότερες τάσεις όμως μεταξύ των ετών 2000-2008, δείχνουν μείωση της απασχόλησης κατά 2.440 άτομα ή κατά 4,8%. Η μείωση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αντίστοιχη μείωση της απασχόλησης στον κλάδο της Μεταποίησης κατά 3.521 άτομα (-11,9%) και στον κλάδο των Ορυχείων και Λατομείων κατά 207 άτομα (-8,5%). Αντίθετα έχουμε σημαντική αύξηση στον κλάδο Ηλεκτρισμός, ύδρευση, Φυσικό αέριο κατά 629 άτομα (+ 37,4%), ποσοστό όμως που μπορούμε να υποθέσουμε ότι εμπεριέχει και εργαζόμενους οι οποίοι στην ουσία απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών. Επίσης, μικρή σχετική αύξηση παρουσιάζει και ο κλάδος των κατασκευών (κατά 659 άτομα ή 3,9%). Τα στοιχεία όμως δείχνουν ότι τα αμέσως επόμενα χρόνια η αύξηση αυτή εξανεμίζεται και ειδικά μετά το 2009 περνάμε σε αρνητικό πρόσημο. Έτσι κατά την τριετία 2008 – 2011 ο δευτερογενής τομέας καταγράφει απώλειες στην απασχόληση της τάξης του 47% με τις κατασκευές να σημειώνουν τη μεγαλύτερη μείωση (-55,5%)ακολουθούμενες από τη μεταποίηση.

Οι παραπάνω σχέσεις δεν διαφοροποιούνται σημαντικά όταν αναφερόμαστε στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στην ΠΑΜΘ. Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της Περιφέρειας για το έτος 2009 φτάνει το 22,26%, έναντι αντίστοιχου ποσοστού 19,19% για το σύνολο της χώρας, τη στιγμή που το 2001 έφτανε το 26,46%, (έναντι 21,39% για το σύνολο της χώρας) και το 2005 έφτανε το 21,37% (έναντι 19,7% για το σύνολο της χώρας. Παρατηρούμε λοιπόν διαχρονικά μία ευθεία αντιστοιχία μεταξύ ΑΕΠ και απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα, στο επίπεδο της Περιφέρειας.

Η συμμετοχή του ΑΕΠ του δευτερογενούς τομέα της περιφέρειας στον αντίστοιχο τομέα για το σύνολο της χώρας κυμαίνεται από 5% για το 2001, 4,37% για το 2005 και 4,6% για το 2009, τη στιγμή που το συνολικό ΑΕΠ της περιφέρειας αποτελεί σταθερά περίπου το 4% του ΑΕΠ της χώρας. Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι τη ΠΑΜΘ εμφανίζει αντίστοιχο επίπεδο εξειδίκευσης τομέων (ως προς το ΑΕΠ) με το σύνολο της χώρας.

Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ διαφοροποιείται ανά Περιφερειακή Ενότητα και φτάνει στην ΠΕ Δράμας στο 22,21%, στην ΠΕ Καβάλας & Θάσου στο 22,72%, στην ΠΕ Ξάνθης στο 28,21%, στην ΠΕ Ροδόπης στο 27,8% και στην ΠΕ Έβρου στο 13,5%. Οι διαφοροποιήσεις αυτές σχετίζονται κυρίως με τη δυναμική των ΒΙΠΕ (το 2008) αλλά και με τις χωροθετήσεις διάσπαρτων μονάδων σε περιοχές με εύκολη πρόσβαση στα μεγάλα αστικά κέντρα και τους σημαντικούς μεταφορικούς άξονες.

Η διάρθρωση του τομέα περιλαμβάνει τρεις βασικούς κλάδους, τις εκμεταλλεύσεις ορυκτού πλούτου, τη μεταποίηση και τις κατασκευές. Από τον πρώτο κλάδο ξεχωρίζουν σήμερα μόνον δύο κατηγορίες, οι εκμεταλλεύσεις Πετρελαίου στο νομό Καβάλας και τα Λατομεία Μαρμάρου στις Περιφερειακές Ενότητες Καβάλας και Δράμας. Αντίθετα, οι τρεις Περιφερειακές Ενότητες της Θράκης εμφανίζουν προβάδισμα στον κλάδο της μεταποίησης.

Ο τομέας της μεταποίησης αφορά κυρίως στην αξιοποίηση της παραγωγής του πρωτογενή τομέα, του λατομικού – μεταλλευτικού πλούτου και στη μεταποίηση άλλων πρώτων υλών. Στη μεταποίηση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα περιλαμβάνονται το ελαιόλαδο, το ούζο, το τσίπουρο, το κρασί, η μύρα, τα τυροκομικά, τα γαλακτοκομικά, τα αλλαντικά και τα κρεατοσκευάσματα, τα αλίπαστα, τα γλυκά και τα ζυμαρικά καθώς και μια μεγάλη ποικιλία άλλων προϊόντων. Εξέχουσα θέση κατέχει η βιομηχανία μαρμάρου, η οποία έχει σημαντική παρουσία τόσο στην εγχώρια, όσο και στη διεθνή αγορά, τα εκκοκκιστήρια, η βιομηχανία επεξεργασίας ξύλου και η γαλακτοβιομηχανία. Ιδιαίτερης σημασίας για την περιοχή είναι οι βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας παραγωγής συσσωρευτών, ηλεκτρολογικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, φαρμακευτικών προϊόντων και παροχής σύγχρονων και ολοκληρωμένων υπηρεσιών άμεσου Marketing.

Όσον αφορά το επίπεδο της τεχνολογίας, στον τομέα κυριαρχεί η παρουσία δομών μέσης και χαμηλής τεχνολογίας, όπως η βιομηχανία στο κλάδο τροφίμων, κλωστοϋφαντουργίας και ειδών ένδυσης, η μεταλλευτική βιομηχανία και η εκμετάλλευση λατομείων, η κατασκευή χαρτομάζας, χάρτου και χαρτονιού και η παραγωγή προϊόντων καπνού. Υπάρχουν όμως και κάποιες μεγαλύτερες βιομηχανίες υψηλότερης εντάσεως τεχνολογίας, και συγκεκριμένα στον τομέα των χημικών προϊόντων και κατασκευής μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού. Η ενσωμάτωση E&A κυμαίνεται σε επίπεδα αρκετά χαμηλότερα από τον μέσο όρο στην Ελλάδα και η συμμετοχή των επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερος μικρή.

Πιθανός αναδυόμενος τομέας είναι εκείνος της ενέργειας. Η αποτελεσματική αξιοποίηση της γεωθερμίας της περιοχής προς το παρόν παραμένει «ευοίωνη πιθανότητα²⁶», ενώ οι άλλες εναλλακτικές μορφές ενέργειας δεν έχουν ξεφύγει από την ευκαιριακή αξιοποίηση των χρηματοδοτικών μέσων που οδήγησαν στην αλόγιστη εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πάρκων. Παρόλα αυτά, μέσω της εγκατεστημένης και προγραμματιζόμενης παραγωγής αιολικής ενέργειας και της δημιουργίας μονάδων φυσικού αερίου και συμπαραγωγής ενέργειας φαίνεται ότι ο κλάδος της ενέργειας σταθεροποιεί ένα σημαντικό ρόλο στη χώρα και την περιοχή.

Στην περιφέρεια λειτουργούν πέντε ΒΙ.ΠΕ., μία σε κάθε νομό και δύο (ΒΙΟ.ΠΑ.) Βιοτεχνικά Πάρκα, στο Παρανέστι Δράμας και στην Ορεστιάδα Ν. Έβρου. Η μεγαλύτερη σε έκταση ΒΙΠΕ είναι της Κομοτηνής, η μικρότερη της Ξάνθης, ενώ η λιγότερο αξιοποιημένη είναι αυτή της Αλεξανδρούπολης. Αναλυτικότερα στοιχεία για κάθε ΒΙΠΕ δίνονται στη συνέχεια:

²⁶ Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν γίνει βήματα καθώς από την Περιφέρεια έχουν προκηρυχθεί τα πεδία. Σε άλλα έχει εκχωρηθεί το δικαίωμα, ενώ αλλού συναντήθηκαν προβλήματα όπου λόγω της γραφειοκρατείας δεν έχουν επιλυθεί. Ακόμη όμως απτά επιστημονικά αποτελέσματα δεν υπάρχουν ως προς την εκμετάλλευση της πλήρους δυναμικότητας αυτών.

ΒΙΠΕ Δράμας, (ΦΕΚ 454Δ/1977). Αναπτύσσεται σε έκταση 2231 στρ. στην περιοχή του οικισμού «Σταυρός», βορειοδυτικά της πόλης της Δράμας, στον οδικό άξονα Δράμας – Νευροκοπίου.

ΒΙΠΕ Καβάλας, (ΦΕΚ 152Δ/1981, ΦΕΚ 1465Δ/2003). Αναπτύσσεται σε έκταση 2081 στρ., στην περιοχή του οικισμού «Ποντολίβαδο», βορειοανατολικά της πόλης της Καβάλας, επί της (παλαιάς) Εθνικής Οδού Καβάλας – Ξάνθης.

ΒΙΠΕ Ξάνθης, (ΦΕΚ 93Δ/1977, ΦΕΚ 147Δ/1998, ΦΕΚ 370Δ/2002, ΦΕΚ 1155Δ/2003). Αναπτύσσεται σε έκταση 1577 στρ., νοτιοδυτικά της πόλης της Ξάνθης, επί της (παλαιάς) Εθνικής Οδού Καβάλας – Ξάνθης.

ΒΙΠΕ Κομοτηνής, (ΦΕΚ 158Δ/1981, ΦΕΚ 81Δ/2002). Αναπτύσσεται σε έκταση 4336 στρ., νοτιοανατολικά της πόλης της Κομοτηνής, επί της (παλαιάς) Εθνικής Οδού Κομοτηνής – Αλεξανδρούπολης.

ΒΙΠΕ Αλεξανδρούπολης, (ΦΕΚ 731/Δ/93, ΦΕΚ 958/Δ/93, ΦΕΚ 401/Δ/206, Πολεοδομικό σχέδιο υπό τροποποίηση και επέκταση). Αναπτύσσεται σε έκταση 1996 στρ., στην περιοχή του οικισμού Άβαντας, βορειοανατολικά της πόλης της Αλεξανδρούπολης, κοντά στην (παλαιά) Εθνική Οδό Αλεξανδρούπολης – Κήπων.

ΒΙΟΠΑ Σαπών, (ΦΕΚ 84Δ/2002). Αναπτύσσεται σε έκταση 465 στρ., στην περιοχή του οικισμού Σάπες, νοτιοανατολικά της πόλης της Κομοτηνής, κοντά στην Εγνατία Οδό (900 μ.).

ΒΙΟΠΑ Ορεστιάδας, (ΦΕΚ 292Δ/2002). Αναπτύσσεται σε έκταση 435 στρ., στην περιοχή του οικισμού Πύργος, νοτιοδυτικά της πόλης της Ορεστιάδας, κοντά στην Εθνική Οδό Αλεξανδρούπολης – Ορμενίου.

Πίνακας 7: Διαθέσιμες Υποδομές στις ΒΙΠΕ/ΒΙΟΠΑ

Βιομηχανική Περιοχή	Υδρευση	Αποχέτευση Ακαθάρτων	Αποχέτευση Ομβρίων	Μονάδα Καθαρισμού	Ηλεκτροδότηση	Τηλέφωνο	Φυσικό Αέριο	Εργαστήριο Ελέγχου Ρύπανσης	Φωτισμοί	Φύλαξη	Εκθεσιακό Κέντρο
ΒΙΠΕ Δράμας	√	√	√	√	√	√	√		√		
ΒΙΠΕ Καβάλας	√	√	√		√	√	√		√	√	
ΒΙΠΕ Ξάνθης	√	√	√	√	√	√	√		√		
ΒΙΠΕ Κομοτηνής	√	√	√	√	√	√	√	√	√		√
ΒΙΠΕ Αλεξανδρούπολης	√	√	√		√	√	√		√	√	
ΒΙΟΠΑ Ορεστιάδας	√	√	√	√	√	√			√		
ΒΙΟΠΑ Σαπών	√	√	√		√	√			√		

Πηγή: ΕΤΒΑ/ΒΙΠΕ

Τα τελευταία έργα αναβάθμισης²⁷ των βιομηχανικών περιοχών έγιναν πριν από 5 περίπου χρόνια στις ΒΙΠΕ Δράμας, Ξάνθης και Αλεξανδρούπολης και στα 2 ΒΙΟΠΑ αλλά εν γένει οι υποδομές τους είναι παλιές. Οι ΒΙΠΕ κατέστησαν χώροι υποδοχής των επιδοτούμενων επενδύσεων σε μεγάλο βαθμό ωστόσο ένας σημαντικός αριθμός μονάδων χωροθετείται εκτός ΒΙΠΕ.

²⁷ Κυρίως έργα υδροδότησης, ηλεκτροφωτισμού και πρασίνου.

Η εγκατάσταση επιχειρήσεων στις περιοχές των ΒΙΠΕ – ΒΙΟΠΑ παρουσιάζεται φθίνουσα. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων δεν προβλέπονται ειδικά κίνητρα για τη χωροθέτηση μονάδων εντός των ΒΙΠΕ – ΒΙΟΠΑ, ενώ και οι παρεχόμενες υπηρεσίες εντός των περιοχών δεν επαρκούν για να τις καταστήσουν ελκυστικές, ξεπερνώντας άλλα εμπόδια (ιδιοκτησιακό, τιμές της γης κλπ Έτσι, πολλές από τις υφιστάμενες ΒΙΠΕ παρουσιάζουν πληθώρα εγκαταλελειμμένων εγκαταστάσεων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Περιφέρειας, οι εγκατεστημένες μονάδες στις ΒΙΠΕ της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης σε συνάρτηση με το υφιστάμενο καθεστώς λειτουργίας τους έχει ως εξής:

Πίνακας 8: Κατάσταση εκτάσεων και πληρότητα ΒΙΠΑ/ΒΙΟΠΑ

ΒΙΠΕ/ΒΙΟΠΑ	Δράμας	Καβάλας	Ξάνθης	Κομοτηνής	Αλεξ/πολης	Ορεστιάδας	Σαπών
Εγκατεστημένες Μον.	76	59	35	95	28	9	1
Κλειστές Μον.	α	12	12	11	41	20	
	ρ %	16%	20%	31%	43%	71%	
Συνολική Ανεπτυγμένη Έκταση	1.743.383	1.531.216	1.038.558	3.005.230	659.829	283.443	302.576
Διαθ. Χώρος	τμ	861.759	882.912	531.119	531.270	160.066	209.797
	ς %	49%	57%	51%	18%	24%	74%
							232.899
							77%

Πηγή: Περιφέρεια ΑΜΘ, ΕΒΑ – ΒΙΠΕ Α.Ε.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και κυρίως τα τελευταία χρόνια γίνονται σημαντικές κινήσεις από τους τοπικούς φορείς με στόχο να θεσμοθετηθεί η ΔΕΒΖΟΣ (Διασυνοριακή Ελεύθερη Βιομηχανική Ζώνη Συναλλαγών και Εμπορίου) στα βόρεια σύνορα της Π.Ε. Έβρου με κύριο στόχο τη διατήρηση των θέσεων εργασίας στον τομέα του ετοιμού ενδύματος, λόγω της μετεγκατάστασης πολλών μονάδων προς τη νότια Βουλγαρία²⁸.

Εκτός από την ΕΟΖ σε τοπικό επίπεδο αναπτύσσονται δράσεις για τη δημιουργία ΒΙΟΠΑ με πρωτοβουλίες της Αυτοδιοίκησης. Το ΒΙΟΠΑ Καβάλας έχει θεσμοθετηθεί με προσανατολισμό και οργάνωση που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Το ΒΙΟΠΑ Δράμας στην Προσοτσάνη που δημιουργήθηκε πρόσφατα αντιμετωπίζει το ίδιο πλαίσιο χρονοβόρων διαδικασιών και δυσχερειών θεσμοθέτησης που αντιμετώπισε το αντίστοιχο εγχείρημα της Καβάλας.

Όσον αφορά στις εξορυκτικές δραστηριότητες, η δημιουργία Περιοχής Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ) για λατομικές δραστηριότητες μαρμάρου δεν έχει προχωρήσει, ενώ προβλήματα συγκρούσεων με άλλες χρήσεις γης εντοπίζονται στη Θάσο και στο Παγγαίο. Η χωροθέτηση των λατομείων και η σχέση τους με το περιβάλλον και με άλλες δραστηριότητες δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς στην περιφέρεια. Άλλες παρόμοιες δραστηριότητες έχουν πάρει αδειοδότηση αλλά δεν λειτουργούν ως ενεργά μεταλλεία.

²⁸ Προς το παρόν όμως η περιοχή αυτή προσελκύει εγκαταστάσεις ΑΠΕ.

4.3.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις

Ο δευτερογενής τομέας της Περιφέρειας ΑΜΘ χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη αποβιομηχάνιση. Αυτό προκύπτει από το κλείσιμο των μεγάλων συνεταιριστικών εργοστασίων που ειδικεύονταν στην καθετοποίηση της γεωργικής παραγωγής, από τη μεταφορά στις γειτονικές βαλκανικές χώρες των βιομηχανιών του κλάδου της ένδυσης και τη διάλυση του συστήματος υπεργολαβιών και από την κρίσιμη κατάσταση στην οποία βρίσκονται παραδοσιακές μεγάλες μονάδες (Βιομηχανία Φωσφορικών Λιπασμάτων Καβάλας, Βιομηχανία Ζάχαρης κλπ). Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι, αν και στην Περιφέρεια υπάρχουν τουλάχιστον 5 σημαντικές βιομηχανικές περιοχές, που οι περισσότερες έχουν ενσωματώσει σημαντικές υποδομές (σύνδεση με οδικούς άξονες, δίκτυα ύδρευσης, παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, δίκτυα οπτικών ινών, φυσικού αερίου, δίκτυο αποχέτευσης υγρών αποβλήτων και μονάδες επεξεργασίας) που προσδίδουν σημαντικές εξωτερικές οικονομίες στις εγκατεστημένες επιχειρήσεις, οι περισσότερες από αυτές υπολειπούνται.

Σε αντιστάθμισμα, υπάρχουν κάποιες προσπάθειες μικρότερων και νεότερων μονάδων που παρουσιάζουν εξαιρετικά θετικές τάσεις και προοπτικές (π.χ. η βιομηχανία «Πλαστικά Θράκης», η «Ζυθοποιεία Μακεδονίας Θράκης» (μύρα Βεργίνα)

Η εμπειρία των προηγούμενων πολιτικών περιφερειακής συνοχής που ασκήθηκαν, είτε μέσω των κοινοτικών πόρων, είτε μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και των Επενδυτικών Νόμων, αποδεικνύει ότι εξυπηρετήθηκε λιγότερο η βιώσιμη ανάπτυξη και περισσότερο η εύκολη λογική της απορρόφησης πόρων χωρίς σχέδιο και στόχευση.

Σύμφωνα με την επίσημη Εισηγητική Έκθεση του νέου Επενδυτικού Νόμου 3908/11 (κατά την κατάθεσή του στη Βουλή) επισημαίνεται ότι «...Αν η αναπτυξιακή διάσταση της πολιτικής επενδυτικών ενισχύσεων είναι αμφισβητήσιμη, η περιφερειακή διάσταση της θα πρέπει να θεωρείται ως αποτυχημένη. Στα 30 χρόνια λειτουργίας των αναπτυξιακών νόμων η Αττική αύξησε δραματικά το ειδικό βάρος της στην οικονομία και παράγει πλέον το 50% του ΑΕΠ της χώρας. Μαζί με τους δορυφόρους νομούς (Βοιωτία, Κορινθία) και τη Θεσσαλονίκη παράγει πάνω από το 60% του ΑΕΠ της χώρας. Στον αντίποδα, οι πλέον αδύνατες περιφέρειες της χώρας, όπως η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Ήπειρος και η Πελοπόννησος κατέγραψαν σημαντική μείωση της συμμετοχής τους στο ΑΕΠ της χώρας και υποχώρηση του επιπέδου ανάπτυξής τους...».

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης βίωσε και βιώνει ακόμη τα αρνητικά αποτελέσματα της πρακτικής αυτής, καθώς ο αριθμός των ανέργων (που απασχολούνταν στη μεταποίηση) αυξάνεται, ενώ τόσο οι ενδοπεριφερειακές όσο και οι διαπεριφερειακές ανισότητες οξύνθηκαν.

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ή κατά την τελευταία πενταετία δραστηριοποιούνταν στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, είναι επιχειρήσεις μικρού μεγέθους με απασχόληση κάτω των 50 εργαζομένων. Πρόκειται συχνά για οικογενειακές επιχειρήσεις, με ασημάτιστες οργανωτικές και διοικητικές δομές, σοβαρές αδυναμίες και περιορισμένες δυνατότητες ευελιξίας προσαρμογής. Οι επενδυτικές επιλογές τους στοχεύουν περισσότερο στον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού παρά στην παραγωγική επέκταση τους δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι επί ισχύος του

αναπτυξιακού Νόμου 3299/04 στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης υπεβλήθησαν 635 επενδυτικά σχέδια, αιτούμενα την υπαγωγή τους στο κίνητρο της επιχορήγησης και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, ενώ κανένα από αυτά δεν διεκδικούσε υπαγωγή στο κίνητρο επιδότησης του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης.

Η τρέχουσα περίοδος της οικονομικής κρίσης έχει οδηγήσει σε περαιτέρω συρρίκνωση του δευτερογενούς τομέα, μέσω των μέτρων εσωτερικής υποτίμησης, σταθεροποίησης των δημοσίων οικονομικών και αύξησης των φορολογικών επιβαρύνσεων, αλλά και του περιορισμού της χρηματοδότησης της οικονομίας (επενδυτικά κεφάλαια και ρευστότητα) από την πλευρά των τραπεζών. Οι συνέπειες της κρίσης - που διανύει ήδη τον τέταρτο χρόνο ύφεσης - έχουν οδηγήσει σε σημαντικό περιορισμό της ρευστότητας των επιχειρήσεων η οποία σε συνδυασμό με την κατάσταση της αγοράς των όμορων χωρών (μειωμένες τιμές) περιορίζει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων της περιφέρειας. Ταυτόχρονα η συμπίεση του κόστους εργασίας δεν φαίνεται ότι μπορεί να ανατρέψει αυτή την κατάσταση.

Η εικόνα αυτή - που σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζει συνολικά τη χώρα - την περίοδο αυτή αποτυπώνεται με ιδιαίτερη ένταση στην περιφέρεια και εξαιτίας της θέσης της, αλλά κυρίως εξαιτίας των σχετικά περιορισμένων αποτελεσμάτων των πολιτικών που ασκήθηκαν κατά την τελευταία τριακονταετία (πολιτικές κινήτρων και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης) και οι οποίες δεν κατάφεραν να συγκροτήσουν ένα μίγμα αλληλοσυμπληρούμενων οικονομικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια που να αντέχει στις πιέσεις της αγοράς.

Η συνοπτική παρουσίαση της κατάστασης στον δευτερογενή τομέα μπορεί να ολοκληρωθεί με δύο παρατηρήσεις.

Η πρώτη συνδέεται με τη διαπίστωση ότι περισσότερες από τις μονάδες του δευτερογενή τομέα δραστηριοποιούνται γύρω από τα αστικά κέντρα της περιφέρειας και εντός του ημερήσιου συστήματος μετακινήσεων που έχει συγκροτηθεί γύρω από αυτά. Έτσι, οι διαδικασίες αποβιομηχάνισης και περιορισμού της επιχειρηματικής δραστηριότητας αποτυπώνονται στο χώρο με ιδιαίτερη ένταση στις οργανωμένες περιοχές υποδοχής παραγωγικών δραστηριοτήτων, με τη μορφή κτιρίων που είτε σχολάζουν είτε δεν πρόλαβαν ποτέ να ολοκληρωθούν κατασκευαστικά και λειτουργικά. Τα κτίρια αυτά και οι εκτάσεις που συνήθως συνδέονται μαζί τους ιδιοκτησιακά ανήκουν είτε στα κατάλοιπα των επιχειρηματικών φορέων είτε στις τράπεζες και θα μπορούσαν να αποτελέσουν, κάτω από προϋποθέσεις και με τις κατάλληλες διευθετήσεις, ένα σημαντικό απόθεμα για αναπτυξιακή αξιοποίηση και εγκατάσταση στο μέλλον παραγωγικών δραστηριοτήτων. Επίσης, λόγω της σχετικής ισορροπίας - ως προς το μέγεθος και τη δυναμική των αστικών κέντρων της περιφέρειας - αυτό το πρότυπο χωροθέτησης, σε συνάρτηση και με τις αναπτυσσόμενες δικτύσεις μεταξύ συγκεκριμένων κατά περίπτωση αστικών κέντρων, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο που μπορεί να λειτουργήσει προς την αναπτυξιακή κατεύθυνση περιορισμού των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Η δεύτερη παρατήρηση, που είναι επίσης ιδιαίτερα κρίσιμη, συνδέεται με το γεγονός ότι σημαντικές μεγάλες επιχειρηματικές μονάδες, αλλά και πολλές μικρές ανθίστανται στις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης και της ύφεσης. Από τις μονάδες αυτές μπορεί να αντληθεί σημαντική γνώση ως προς τις αντιδράσεις τους στην κρίση, και μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα μιας αναπτυξιακής διαδικασίας.

Συνοψίζοντας, τα κυριότερα προβλήματα του δευτερογενούς τομέα σχετίζονται με:

- Την εκτεταμένη αποβιομηχάνιση και τη μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων σε γειτονικές χώρες
- τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και τον κοστολογικό ανταγωνισμό από γειτονικές χώρες
- Τη «γήρανση» των υποδομών των υφιστάμενων ΒΙ.ΠΕ.
- το υψηλό μεταφορικό κόστος των παραγόμενων προϊόντων και την απουσία δικτύων διάθεσης των προϊόντων σε μεγάλα αστικά κέντρα
- Το πλήθος των φορέων και αδειοδοτήσεων που απαιτούνται για την ίδρυση και λειτουργία μεταποιητικών μονάδων και τις επακόλουθες καθυστερήσεις
- Τις ασάφειες στον καθορισμό χρήσεων γης

4.3.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα - Δυνατότητες

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στο δευτερογενή τομέα στηρίζονται:

- στη μεγάλη ποικιλία πρώτων υλών (ορυκτός πλούτος, ενεργειακές πηγές, αγροτικά προϊόντα)
- στη βελτίωση των περιφερειακών υποδομών (δίκτυο νεοκατασκευασθέντων δρόμων που ενώνουν την περιοχή με την υπόλοιπη Ελλάδα, την Νοτιοανατολική Ευρώπη και τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες)
- στη γεωγραφική τοποθεσία, στο σταυροδρόμι της Ευρώπης και της Ασίας, κοντινή απόσταση από τη Θεσσαλονίκη
- στην παρουσία πανεπιστημίου και ΤΕΙ της Περιφέρειας
- στις μεγάλες δυνατότητες από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- στη ζήτηση για οικολογικά αγροτικά προϊόντα που αυξάνεται παγκοσμίως
- στη διασύνδεση των υφιστάμενων ΒΙ.ΠΕ. μεταξύ τους και με το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο
- στα ιδιαίτερα ευνοϊκά οικονομικά και άλλα κίνητρα που χορηγούνται από το κράτος για την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων.

4.3.4. Συνοπτικό Συμπέρασμα

Όπως προαναφέρθηκε, η κατάσταση στον δευτερογενή τομέα χαρακτηρίζεται από έντονη αποβιομηχάνιση η οποία επιδεινώθηκε μετά το 2008 από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και της ύφεσης. Αν και τα φαινόμενα, που συνδέονται με τις εξελίξεις που αναφέρονται παραπάνω ακολουθούν τις γενικές τάσεις αντιστοίχων εξελίξεων στη χώρα, αυτά αποτυπώνονται στην περιφέρεια με ιδιαίτερη ένταση καθώς αυτή κατά το παρελθόν είχε γίνει αποδέκτης ειδικών πολιτικών κινήτρων με αποτέλεσμα την προσέλκυση σε ορισμένες περιοχές σημαντικών επενδύσεων του δευτερογενή τομέα, μεγάλο μέρος από τις οποίες σήμερα αργεί.

Ο τομέας στην περιφέρεια, όπως άλλωστε σε όλη τη χώρα, χαρακτηρίζεται από ένα δυισμό: στους περισσότερους κλάδους δραστηριοποιούνται ελάχιστες μεγάλες μονάδες (με κριτήριο τον αριθμό των απασχολούμενων) και σχετικά πολλές μικρές έως πολύ μικρές μονάδες. Ειδικά οι μικρές και οι πολύ μικρές μονάδες θα πρέπει να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες: σε αυτές που λειτουργούν σύμφωνα με τους κανόνες του οικονομικού ορθολογισμού και σε αυτές που λειτουργούν σε ένα πλαίσιο πρακτικών επιβίωσης πέρα από τους κανόνες της οικονομίας. Αυτές οι μονάδες δύσκολα αντιμετωπίζονται με οριζόντια μέτρα πολιτικής κατά τρόπο που να

διασφαλίζεται η λειτουργία τους. Μάλιστα, πολλές φορές παρεμβάσεις προς τη κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού τους οδηγούν στα ακριβώς αντίθετα από τις προθέσεις τους αποτελέσματα.

Παρά τις δυσμενείς εξελίξεις που περιγράφονται παραπάνω, εξακολουθούν να λειτουργούν στην περιφέρεια σημαντικές μονάδες και των δύο τύπων δηλ. μεγάλης και μικρής μορφής αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τη Βιομηχανία, ισχυρό στοιχείο της χωρικής οργάνωσης του δευτερογενούς τομέα στην περιφέρεια αποτελεί η ζώνη κατά μήκος της Εγνατίας Οδού που περιλαμβάνει ήδη υπάρχοντες βιομηχανικούς πόλους:

- τη ζώνη Καβάλας – Ξάνθης – Δράμας (περιοχή εντατικοποίησης) και
- τη ζώνη Αλεξανδρούπολης – Κομοτηνής (περιοχή επέκτασης με πυρήνες εντατικοποίησης)

αλλά δημιουργεί και νέες ευκαιρίες. Σημαντικά στοιχεία που επισημαίνει το Χωροταξικό είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μονάδων Σεβέζο²⁹, η αναγκαιότητα προώθησης διαχειριστικών μέτρων προστασίας περιβάλλοντος, η αναγκαιότητα δημιουργίας Τεχνοπόλεων της ΠΕ Καβάλας και Έβρου, ενώ δίδεται και κατεύθυνση για επιλεκτική διατήρηση της υφιστάμενης χωροθέτησης μεγάλου ποσοστού/ αριθμού υπαρχουσών μονάδων.

Αν και η ανασυγκρότηση του παραγωγικού προτύπου της Περιφέρειας, και κατά συνέπεια, και η ανασυγκρότηση του δευτερογενή τομέα αποτελεί συλλογικό στόχο που προϋποθέτει την υιοθέτηση μακροχρόνιου σχεδιασμού από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και συντελεστές, η Περιφέρεια αναλαμβάνει καθοριστικό ρόλο στην όλη διαδικασία κινητοποιώντας, διευθύνοντας συντονίζοντας, παρέχοντας την αναγκαία επίκαιρη γνώση, συμβιβάζοντας διαφορές και εξομαλύνοντας ενδεχόμενες συγκρούσεις.

Για την επιτυχία της πολιτικής κινητοποίησης και συντονισμού προϋπόθεση αποτελεί:

- η λεπτομερής γνώση των χαρακτηριστικών των επιμέρους κλάδων του τομέα (δυναμικότητα, ανταγωνιστικότητα, κλπ)
- η κινητοποίηση των υφιστάμενων συλλογικοτήτων αλλά και η ενσωμάτωση της στις εξελισσόμενες διαδικασίες και σε νέες που θα προκύψουν, ώστε να επιτευχθούν και να διασφαλιστούν συνδέσεις εντός του τομέα μεταξύ των δρώντων επιχειρήσεων, αλλά και μεταξύ του τομέα και των άλλων δύο (πρωτογενής και υπηρεσίες)
- η σταδιακή συγκρότηση τοπικών και περιφερειακών δικτύσεων (clusters) και συνεργασιών σε όλο το κύκλο παραγωγής και διάθεσης προϊόντων.
- η προβολή της περιφέρειας και των πλεονεκτημάτων της ως τόπου εγκατάστασης μονάδων του τομέα.

Τα 1 και 2 μπορούν κάλλιστα να επιτευχθούν μέσα από τη διαδικασία έξυπνης εξειδίκευσης η οποία θα ολοκληρωθεί στο πλαίσιο της κατάρτισης των προγραμμάτων της περιόδου 2014-2020.

²⁹ Μονάδες με επικίνδυνες ουσίες που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των κατοίκων της περιοχής σε περίπτωση ενός βιομηχανικού ατυχήματος, όπως έγινε στο Σεβέζο της Ιταλίας.

4.4. Εμπόριο – Υπηρεσίες

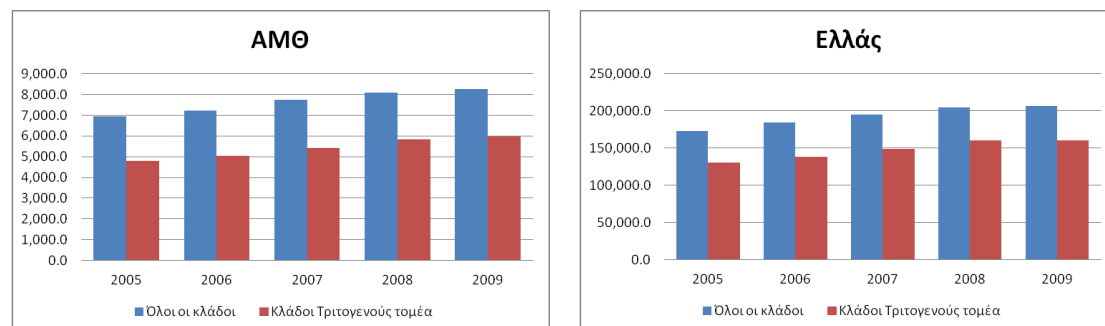
4.4.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Η οικονομία της περιφέρειας είναι – συγκριτικά με το μ.ο. της χώρας – λιγότερο «τριτογενοποιημένη». Αυτό αντικατοπτρίζεται και στο μικρό ποσοστό με το οποίο συμμετέχει η περιφέρεια ΑΜΘ στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του τομέα σε εθνικό επίπεδο, η οποία κινείται κατά την περίοδο 2005-2009 από 3,68% σε 3,71% (ποσοστό χαμηλότερο από τη συνολική συμμετοχή της περιφέρειας στην εθνική ΑΠΑ από όλους τους τομείς, που είναι σταθερά γύρω στο 4%) και στο σχετικά χαμηλότερο ποσοστό με το οποίο συμμετέχει ο τομέας στην συνολική ΑΠΑ από όλους τους κλάδους της περιφέρειας, το οποίο κινείται από 69% έως 72% στην ΑΜΘ και από 75% έως 78% σε εθνικό επίπεδο την ίδια περίοδο.

Κατά την περίοδο αυτή ο τριτογενής τομέας αυξήθηκε κατά 20% και το σύνολο της περιφερειακής οικονομίας κατά 16% (σε όρους ΑΠΑ), ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τη χώρα ήταν για το ίδιο διάστημα 19% και 16% αντιστοίχως. Επομένως δεν εντοπίζονται δραματικές διαφοροποιήσεις της περιφερειακής οικονομίας σε σχέση με την εθνική αλλά μία πολύ αργή και σταδιακή τάση προσέγγισης³⁰.

Το 2010 το μερίδιο του Τριτογενή τομέα στη Συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της Περιφέρειας ήταν 74,8%, λίγο μικρότερο από ότι το αντίστοιχο της Χώρας (τον τελευταίο χρόνο μειώθηκε σε τρέχουσες τιμές). Η μείωση της συμμετοχής του τριτογενή τομέα στην ΑΠΑ οφείλεται κυρίως στον Κλάδο του Εμπορίου, της παροχής Καταλύματος και των Υπηρεσιών Εστίασης.

Εικόνα 7: Μεταβολή Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον τριτογενή τομέα και στο σύνολο της οικονομίας για την ΑΜΘ και τη χώρα, 2005-2009

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά την απασχόληση, μεταξύ των ετών 2000-2008 ο τριτογενής τομέας εμφανίζει αύξηση κατά 51.922 άτομα ή κατά 49,1%. Η αύξηση αυτή προέρχεται κυρίως από τον κλάδο της Δημόσιας Διοίκησης, που σημειώνει αύξηση κατά 7.543 εργαζόμενους (39,9%), της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας κατά 4.540 εργαζόμενους (65,5%), της Εκπαίδευσης κατά 4.732 εργαζόμενους (42,4%) και του κλάδου Υγείας και κοινωνικής μέριμνας κατά 2.393 άτομα (28,3%). Σημαντική αύξηση εμφανίζεται και στους «Λοιπούς κλάδους Εμπορίου» (5.794 εργαζόμενοι ή 75,8%), ή οποία όμως συνοδεύεται από μείωση της απασχόλησης στο Λιανικό Εμπόριο (-3.392 εργαζόμενοι ή -14,3%), γεγονός που ενδέχεται να συνδέεται με

³⁰ Το 2009 στην τομεακή διάρθρωση της Περιφέρειας ΑΜΘ το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενούς στο ΑΕΠ είναι 72,1%. Στο σύνολο της χώρας, το αντίστοιχο ποσοστό συμμετοχής του τριτογενούς στο ΑΕΠ φτάνει το 77,73%.

διαφορετική μεθοδολογία υπολογισμού (κλαδικές ταξινομήσεις). Η σημαντική αύξηση της απασχόλησης και του παραγόμενου προϊόντος του τριτογενούς κατά την περίοδο αυτή, οφείλεται κυρίως στην άνθηση κλάδων που σχετίζονται με το δημόσιο τομέα (δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία) και την αυξημένη κατανάλωση στα αστικά κέντρα (εμπόριο, αναψυχή).

Το 2008 το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενούς στην απασχόληση ανερχόταν στο 54,7%, ενώ ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας συμμετείχαν περίπου ισόποσα στην απασχόληση (24,2% και 21,1% αντίστοιχα). Έκτοτε άλλαξαν άρδην αυτές οι συσχετίσεις, καθώς τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώθηκαν το 2009 σε 55,3%, 24,2% και 20,5% και έφτασαν το 2011 να είναι 63,5%, 23,4% και 13,1% αντίστοιχα. Αυτό οφείλεται βέβαια στη μεγάλη μείωση της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα (κατά 47%) και σημαντική στον πρωτογενή τομέα (κατά 17%) ενώ ο τριτογενής παρέμεινε σχεδόν αλώβητος (μείωση μόλις κατά 0,8%) στο διάστημα αυτό.

Ως προς τη δομή του ο τομέας παρουσίαζε το 2008 σημαντικές διαφορές, ανάλογα με την ιστορική και θεσμική συγκρότηση των επιμέρους κλάδων του: πρώτος ήταν ο κλάδος της Δημόσιας Διοίκησης (με 11,2% έναντι μόλις 8% το έτος 2000), δεύτερος ο κλάδος του Λιανικού Εμπορίου (8,63%), τρίτος της Εκπαίδευσης (6,72%) και ακολουθούσαν οι Λοιποί κλάδοι εμπορίου, Ξενοδοχεία και εστιατόρια, Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, Υγεία και κοινωνική μέριμνα, Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες κ.ά.

Με μία διαφορετική ανάγνωση, οι υπηρεσίες Δημόσιας Διοίκησης, Εκπαίδευσης, Υγείας και κοινωνικής μέριμνας (στις οποίες κύριος εργοδότης είναι το δημόσιο) απασχολούσαν συνολικά 53.173 εργαζόμενους ή ποσοστό 22,5% (όσο περίπου όλος ο δευτερογενής τομέας) ενώ στο Εμπόριο (Λιανικό, Χονδρικό και λοιπό) απασχολούνται συνολικά 33.827 εργαζόμενοι (14,32%). Αυτό σημαίνει ότι ο τομέας είναι κατά βάση προσανατολισμένος στις τοπικές ανάγκες παρά στις ανάγκες της εθνικής και της διεθνούς αγοράς.

Βεβαίως στο διάστημα 2008-2011 υπήρξαν σημαντικές ενδο-τομεακές διαφοροποιήσεις, καθώς σε άλλους κλάδους σημειώθηκε αύξηση της απασχόλησης (ενημέρωση-επικοινωνία, ξενοδοχεία-εστιατόρια, υγεία-κοινωνική μέριμνα, εκπαίδευση, και εμπόριο-επισκευές οχημάτων) ενώ σε άλλους σημειώθηκαν απώλειες, συχνά σημαντικές (δημόσια διοίκηση – άμυνα – κοινωνική ασφάλιση, μεταφορές – αποθήκευση, άλλες δραστηριότητες υπηρεσιών, χρηματοπιστωτικά – ασφάλειες, επαγγελματικές-επιστημονικές δραστηριότητες). Οι δραστηριότητες που σημείωσαν τις μεγαλύτερες απώλειες ήταν αυτές της δημόσιας διοίκησης και δευτερευόντως του διαμετακομιστικού εμπορίου.

Τα αποτελέσματα αυτά είναι πολύ διαφορετικά από το σύνολο της χώρας όπου κλάδοι όπως εμπόριο-επισκευές οχημάτων, και ξενοδοχεία-εστιατόρια ήταν από τους κλάδους με τις μεγαλύτερες απώλειες θέσεων εργασίας. Πιθανά στο αποτέλεσμα αυτό να συνέβαλε ο προσανατολισμός του τομέα στις τοπικές συνθήκες και η σχετική σταθερότητα των αγροτικών εισοδημάτων σε συνθήκες κρίσης που δεν συρρίκνωσαν θεματικά το διαθέσιμο οικογενειακό εισόδημα και επομένως και τη ζήτηση όπως σε άλλες περιοχές.

Η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ διαφοροποιείται ανά Περιφερειακή Ενότητα και φτάνει στην ΠΕ Δράμας στο 12,1% στην ΠΕ Καβάλας & Θάσου στο 27,3%, στην ΠΕ Ξάνθης στο 16,8%, στην ΠΕ Ροδόπης στο 15,9% και στην ΠΕ Έβρου στο 27,9%. Οι διαφοροποιήσεις αυτές, που αναδεικνύουν ως πιο εξειδικευμένες τις ΠΕ Καβάλας-Θάσου και Έβρου, προφανώς σχετίζονται με την ένταση της τουριστικής δραστηριότητας στις συγκεκριμένες ΠΕ.

4.4.2. Τάσεις – Προβλήματα

Οι επιπτώσεις των θεσμικών παρεμβάσεων και της κρίσης που βρίσκεται σε εξέλιξη, είναι αρνητικές για τον τομέα λόγω συρρίκνωσης της δημόσιας δαπάνης (και ευρύτερα του δημόσιου τομέα) και μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος (ντόπιων και φοιτητών). Στην περιφέρεια επλήγη περισσότερο η εμπορική δραστηριότητα (22%) και η μη οικιακή χρήση ηλεκτρικού ρεύματος (13%), ενώ σοβαρή αύξηση παρουσιάστηκε στο μέγεθος της ανεργίας (63%). Σε σχετικούς όρους η περιφέρεια σημείωσε μεταβολές εν γένει χαμηλότερες του εθνικού μέσου όρου.

Ειδικότερα ανά κλάδο εμφανίζονται τα εξής σημαντικά προβλήματα και αδυναμίες:

Το Λιανικό Εμπόριο τα τελευταία χρόνια βιώνει κρίση ως αποτέλεσμα της γενικότερης οικονομικής κρίσης της χώρας και παρατηρούνται συνεχείς μετακινήσεις αλλά και οριστικό κλείσιμο επιχειρήσεων. Το λιανικό εμπόριο στα αστικά κέντρα πιέζεται από τα νέα μεγάλα πολυκαταστήματα που εγκαθίστανται στα όρια ή και εκτός αστικού ιστού.

Την κρίση βιώνουν επίσης οι δραστηριότητες Εστίασης & Αναψυχής (κυρίως στα αστικά κέντρα). Στη Δημόσια Διοίκηση, η οποία αποτελεί βασικό κλάδο της απασχόλησης, προγραμματίζεται η κατάργηση/συγχώνευση φορέων και οργανισμών, η οποία θα μειώσει τις θέσεις εργασίας και θα δημιουργήσει μεγαλύτερες αρνητικές συνέπειες στην οικονομία. Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση πρόβλημα αποτελεί η διαφαινόμενη τάση συρρίκνωσης της χρηματοδότησης στο πλαίσιο της πολιτικής μείωσης των κρατικών δαπανών.

Οι λοιποί κλάδοι του εμπορίου (χονδρεμπόριο και υπερτοπικό εμπόριο, εκθέσεις αυτοκινήτων, συνδυασμένο εμπόριο, εμπορικά κέντρα) που παρουσίαζαν ανοδική πορεία στην απασχόληση έως το 2008, τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζουν προβλήματα ως αποτέλεσμα της γενικότερης οικονομικής κρίσης της χώρας.

Τράπεζες και ενδιάμεσες υπηρεσίες χρηματιστηριακών συναλλαγών, που παρουσίασαν τεράστια άνθηση στα αστικά κέντρα την περίοδο 2000-2005 έχουν σχεδόν εξαφανιστεί τα τελευταία χρόνια.

Μεσιτικά γραφεία και οικοδομικές επιχειρήσεις, που παρουσίαζαν σταθερή άνοδο τη δεκαετία 1995-2005, βιώνουν κρίση όπως και όλο το κύκλωμα της οικοδομικής δραστηριότητας (βλέπε δευτερογενής τομέας).

Οι περισσότερες από τις παραπάνω αλλαγές σχετίζονται με τη μείωση του οικογενειακού εισοδήματος λόγω ύφεσης και είναι πιθανά παροδικές. Οι μεταβολές οι οποίες γεννούν ιδιαίτερο προβληματισμό είναι αυτές στους κλάδους με εν μέρει εξωστρεφή προσανατολισμό: τον τουρισμό και το διαμετακομιστικό εμπόριο. Όσον αφορά τον πρώτο, τα πλέον πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι εμφανίζεται ανθεκτικός στις επιπτώσεις της κρίσης, και επομένως όλα τα θέματα που σχετίζονται με αυτόν είναι διαρθρωτικά, ενώ σε σχέση με το δεύτερο, οι μεγάλες απώλειες που έχει υποστεί σε θέσεις εργασίας κατά την τριετία 2008-2011 δείχνουν ότι δεν έχει ακόμη αναπτύξει τον εξαγωγικό του προσανατολισμό³¹.

Το άμεσο ζήτημα που τίθεται είναι η μεταστροφή των αρνητικών πιέσεων που ο κλάδος δέχεται και ο συσχετισμός του τριτογενή τομέα με τον πρωτογενή και δευτερογενή, αλλά αυτό είναι εν τέλει θέμα γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει η δυναμική ανάπτυξή του σε τομείς που συνδέονται με τις μεταφορές, τον πολιτισμό και τη γνώση και τις υπηρεσίες αναψυχής – τουρισμού.

³¹ Πιθανά λόγω μη ολοκλήρωσης των υποδομών που θα αναδείξουν την περιφέρεια σε διαμετακομιστικό κέντρο.

4.5. Τουρισμός

Ο τουριστικός τομέας αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα. Υπολογίζεται ότι το μερίδιο του κλάδου των ξενοδοχείων και των εστιατορίων στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία αυξήθηκε μεταξύ 2001 και 2008 κατά 0,3 εκατοστιαίες μονάδες (από 6,9% σε 7,5%).³² Μετά το 2008, ο τομέας άρχισε να συρρικνώνεται εξαιτίας του δυσμενούς διεθνούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος, της επιδείνωσης των τάσεων του διαθέσιμου εισοδήματος των τουριστών και της αρνητικής προβολής της χώρας μας εξαιτίας των συνεπειών της οικονομικής κρίσης.³³

Σύμφωνα με υπολογισμούς, που έχουν γίνει με τη χρήση των πινάκων εισροών-εκροών της ελληνικής οικονομίας για το 2010, η άμεση (direct) επίδραση του τουρισμού στην οικονομία το 2010 εκτιμάται σε 15,2 δισεκ. Ευρώ, η έμμεση (indirect) σε 5,2 δισεκ. Ευρώ και η προκαλούμενη (induced) σε 13,9 δισεκ. Ευρώ. Έτσι, η συνολική επίδραση υπολογίζεται ότι ανέρχεται σε 34,4 περίπου δισεκ. Ευρώ, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία που διαδραματίζει ο τουρισμός στην ελληνική οικονομία, καθώς συνεισφέρει το 15,1% του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος της χώρας.³⁴

Στην ανάλυση που ακολουθεί εξετάζονται τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, οι ιστορικές τάσεις και οι δυνατότητες του τουριστικού τομέα να αναπτυχθεί στην Περιφέρεια και να αποτελέσει δυναμικό παράγοντα της συνολικής οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Αναλύεται και αξιολογείται η τουριστική προσφορά και διερευνώνται οι τάσεις της ζήτησης ιδιαίτερα από χώρες του εξωτερικού. Επισημαίνονται τα προτερήματα και οι αδυναμίες, και μελετώνται οι προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Χρησιμοποιούνται στοιχεία και αναλύσεις που περιλαμβάνονται σε σχετικές πρόσφατες μελέτες, και ιδιαίτερα του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας, του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον Τουρισμό καθώς και επιμέρους αναπτυξιακών μελετών σε εθνικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο Περιφέρειας, Νομού ή Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, κ.ά.

4.5.1. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης

α. Τουριστική προσφορά (καταλύματα)

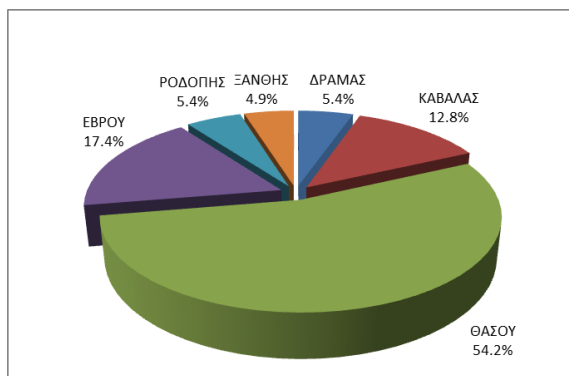
Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, σύμφωνα με το μητρώο του ΕΟΤ (2012), είναι εγκατεστημένες 391 ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες περιλαμβάνουν 11.037 δωμάτια και 21.672 κλίνες (μέσο μέγεθος 55 κλίνες), ενώ το 2002 λειτουργούσαν 346 ξενοδοχειακές μονάδες, με 9.011 δωμάτια και 17.204 κλίνες (μέσο μέγεθος 50 κλίνες).

³² P. Mylonas & N. Magginas “Unleashing Greece’s Medium-Term Growth Potential” στο National Bank of Greece, Greece, Economic & Market Analysis, November 2010, p. 11.

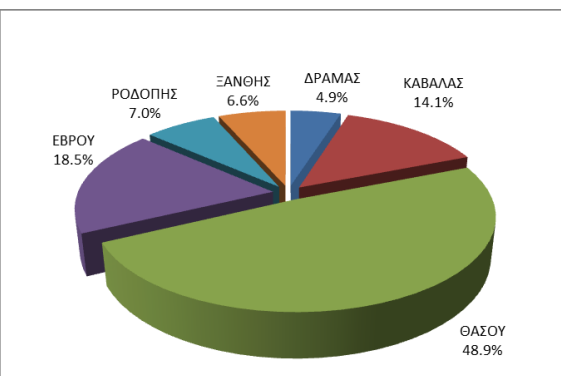
³³ Βλ. και Α. Χατζηδάκης, Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010, ΕΟΤ – Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 2011, σ.54 κ.ε.

³⁴ IOBE, Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία, Σεπτέμβριος 2012, σ.20.

Εικόνα 8: Κατανομή ξενοδοχειακών μονάδων ανά Π.Ε. (2012)

Εικόνα 9: Κατανομή ξενοδοχειακών κλινών ανά Π.Ε. – 2012

Πηγή: ΕΟΤ

Το μέσο μέγεθος των μονάδων είναι 55 κλίνες, αρκετά μικρότερο από τον εθνικό μέσο όρο (78 κλίνες ανά μονάδα). Είναι χαρακτηριστικό, ότι στη δεσπόζουσα κατηγορία των 2 αστερών το μέσο μέγεθος είναι μόλις 44 κλίνες.

Οι κυριότεροι προορισμοί, στους οποίους είναι εγκατεστημένο το μεγαλύτερο ποσοστό καταλυμάτων, είναι το νησί της Θάσου και η παραλιακή περιοχή της Καβάλας. Η πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων βρίσκεται στην Περιφερειακή Ενότητα Θάσου, όπου συγκεντρώνονται το ήμισυ του ξενοδοχειακού δυναμικού, συγκεκριμένα το 54,2% του συνολικού αριθμού των ξενοδοχειακών μονάδων της Περιφέρειας και το 48,9% του συνολικού αριθμού των κλινών (στοιχεία του ΕΟΤ για το 2012).

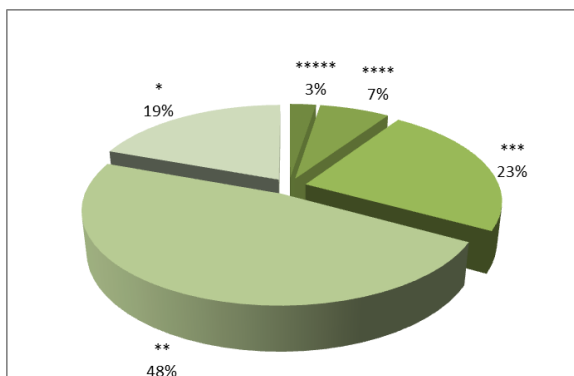
Ακολουθεί η Π.Ε. Έβρου με 17,4% σε μονάδες και 18,5% στις κλίνες. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην σημαντική ανάπτυξη που παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η τουριστική προσφορά της Σαμοθράκης και της περιοχής Αλεξανδρούπολης – Ν. Χιλής. Σε μεγάλη απόσταση ακολουθούν οι Π.Ε. Ροδόπης και Ξάνθης, όπου η συμμετοχή στη συνολική δυναμικότητα είναι 7,0% και 6,8% αντίστοιχα, και στην τελευταία θέση βρίσκεται η Π.Ε. Δράμας με συμμετοχή 5,4% στον αριθμό μονάδων και 4,9% των κλινών της Περιφέρειας. Στις τελευταίες τρεις Π.Ε. τα τουριστικά καταλύματα χωροθετούνται κυρίως στις αντίστοιχες πρωτεύουσες (Κομοτηνή, Ξάνθη και Δράμα) που αποτελούν και τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της περιοχής τους.

Όσον αφορά την κατανομή των ξενοδοχειακών μονάδων της περιφέρειας σε κατηγορίες βάσει του ισχύοντος συστήματος κατάταξης (ΠΔ 43/2002), παρατηρείται ότι σχεδόν οι μισές ξενοδοχειακές μονάδες της Περιφέρειας (το 48%) ανήκουν στην κατηγορία των 2 αστερών. Υπάρχουν μόνο 20 μονάδες της ανώτατης κατηγορίας (δηλαδή 5 αστερών) που βρίσκονται στις Π.Ε. Καβάλας, Ροδόπης και Έβρου και αποτελούν μόλις το 3% του συνολικού αριθμού ξενοδοχείων της περιφέρειας, ενώ οι 25 μονάδες 4 αστερών το 7%.

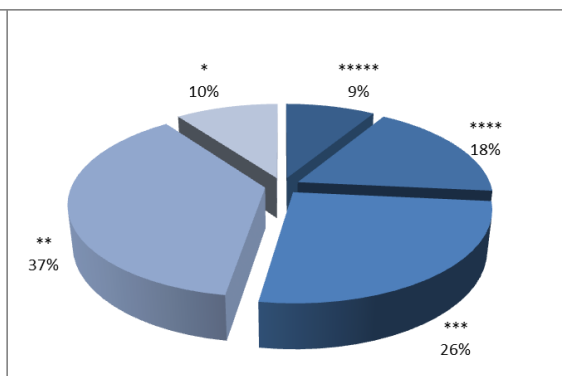
Είναι χαρακτηριστικό ότι τα 2/3 του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων (67%) και σχεδόν το ήμισυ του συνολικού αριθμού κλινών (47%) ανήκουν στις δύο χαμηλότερες κατηγορίες, παρέχουν δηλαδή κατά τεκμήριο χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες.³⁵ Ενώ στην κατηγορία πολυτελείας (5 αστερών) ανήκει μόνο το 9% του συνολικού αριθμού κλινών της Περιφέρειας (βλ. σχετικά διαγράμματα).

³⁵ Στοιχεία ΞΕΕ και ΕΟΤ, 2012.

Εικόνα 10: Κατανομή ξενοδοχειακών μονάδων ανά κατηγορία (2012)

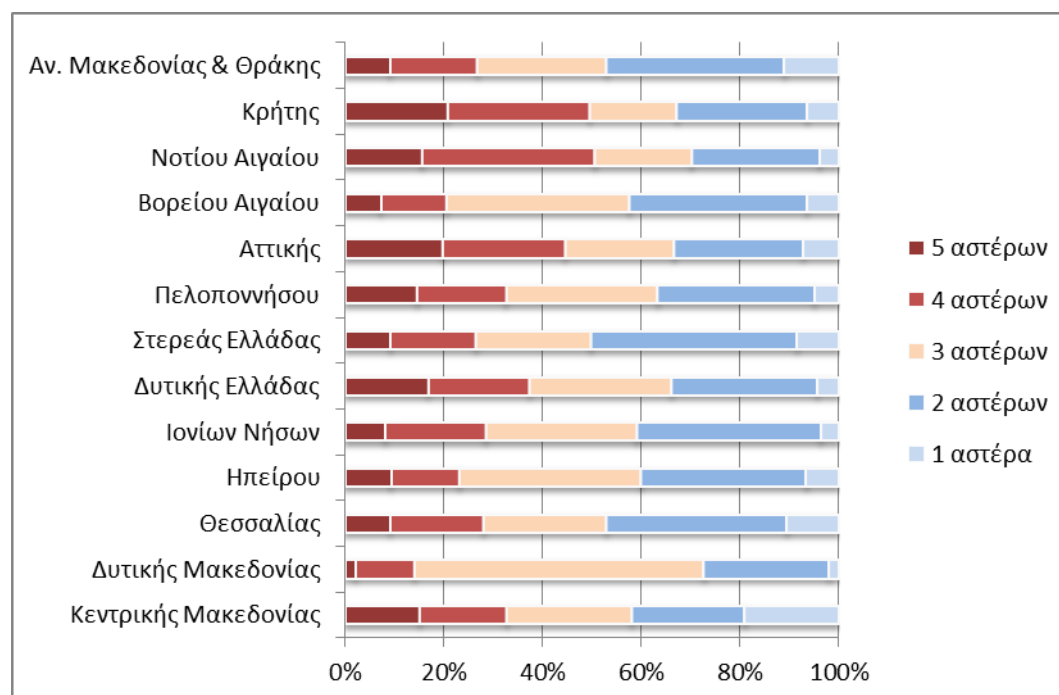
Εικόνα 11: Κατανομή κλινών ανά κατηγορία (2012)

Πηγή: ΞΕΕ και ΕΟΤ, ίδια επεξεργασία.

Σε σχέση με τις λοιπές Περιφέρειες της χώρας, από άποψη ποιότητας καταλυμάτων, η περιφέρεια ΑΜΘ βρίσκεται στις χαμηλότερες θέσεις, μαζί με τις Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Θεσσαλίας, με βάση το μερίδιο των δύο χαμηλότερων κατηγοριών στο σύνολο του ξενοδοχειακού δυναμικού κάθε Περιφέρειας.

Εικόνα 12: Ποσοστιαία κατανομή ξενοδοχειακών κλινών ανά κατηγορία στις Περιφέρειες (2012)

Πηγή στοιχείων: ΞΕΕ, ίδια επεξεργασία

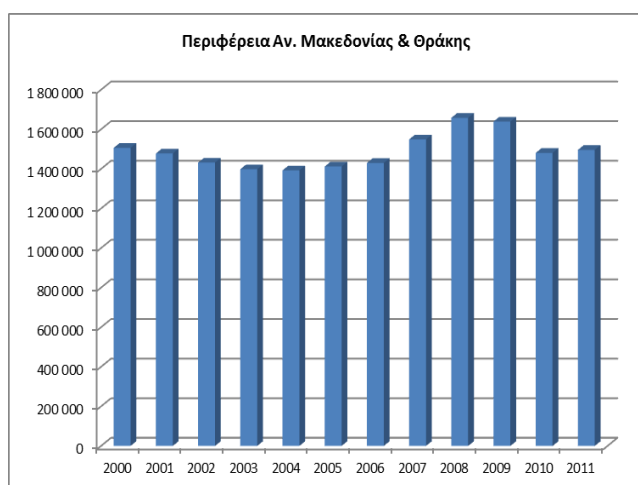
Στο συνολικό δυναμικό ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Περιφέρειας πρέπει να προστεθεί και ένα σύνολο τουλάχιστον 11.000 κλινών (10.842 κλινών σε 795 μονάδες μη κύριων καταλυμάτων, δηλαδή ενοικιαζομένων δωματίων και ενοικιαζομένων επιπλωμένων διαμερισμάτων, σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης 2005). Σύμφωνα με άλλη καταγραφή από την αντίστοιχη Περιφερειακή Υπηρεσία του ΕΟΤ, το 2004 είχαν καταγραφεί 840 μονάδες ΕΔΕΕΔ (μη κύριων καταλυμάτων) με 10.145 κλίνες, από τις οποίες οι 660 μονάδες

με 7.951 κλίνες υπήρχαν στη Θάσο, και ακόμη, υπήρχαν 27 μονάδες τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών (συνολικά 90 κατοικίες με 267 δωμάτια).

Ήδη, η Περιφέρεια ΑΜΘ καταγράφει (2011) συνολικά 954 μονάδες μη κύριων καταλυμάτων, με συνολική δυναμικότητα 12.895 κλινών. Στο σύνολο αυτό θα πρέπει να προστεθεί και άγνωστος αριθμός μονάδων που δεν έχουν καταγραφεί επειδή λειτουργούν χωρίς να τους έχει χορηγηθεί σχετική άδεια από τον ΕΟΤ.

b. Τουριστική ζήτηση

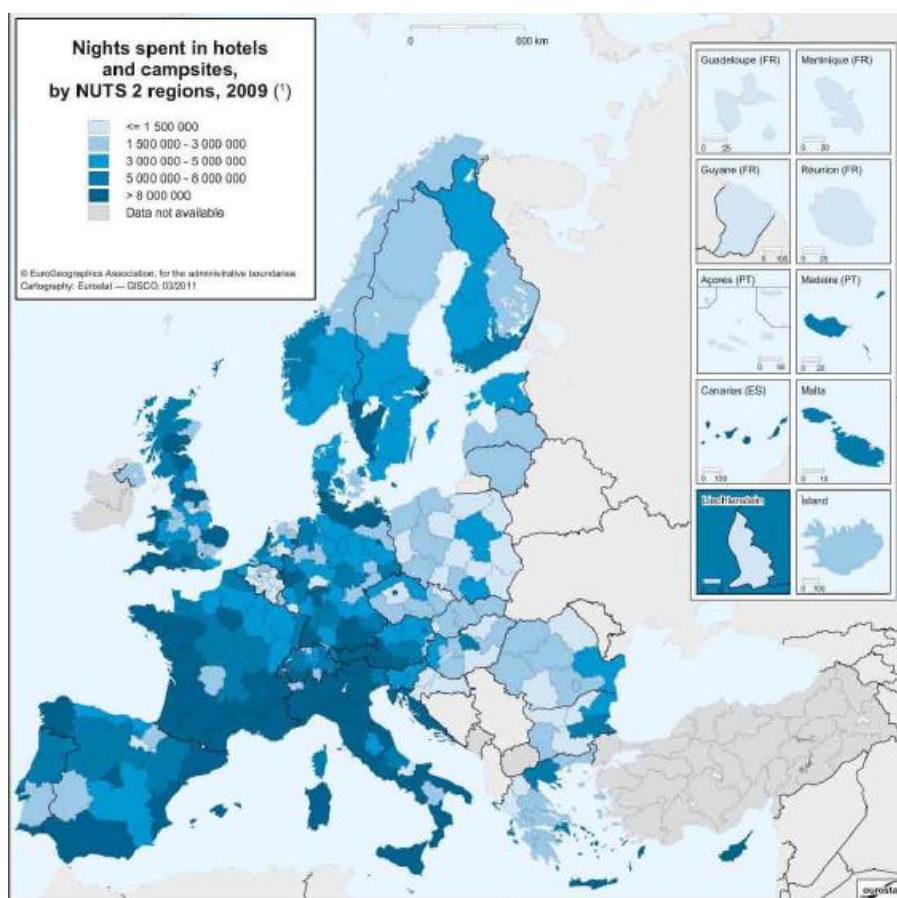
Εικόνα 13: Εξέλιξη συνόλου διανυκτερεύσεων (κατοίκων και μη κατοίκων) σε ξενοδοχειακά καταλύματα 2000-2011

Πηγή στοιχείων: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Το σύνολο των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα και σε κάμπινγκ το 2011 ήταν 1.601.647, έναντι 1.608.332 το 2010 και 1.635.272 το 2000, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΣΥΕ και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Η εμφανιζόμενη σχετική στασιμότητα της ζήτησης καταδεικνύει την αδυναμία επαρκούς αξιοποίησης των τουριστικών πόρων που διαθέτει η Περιφέρεια. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΑΜΘ ανήκει στην κατηγορία των περιφερειών με τις χαμηλότερες διανυκτερεύσεις.

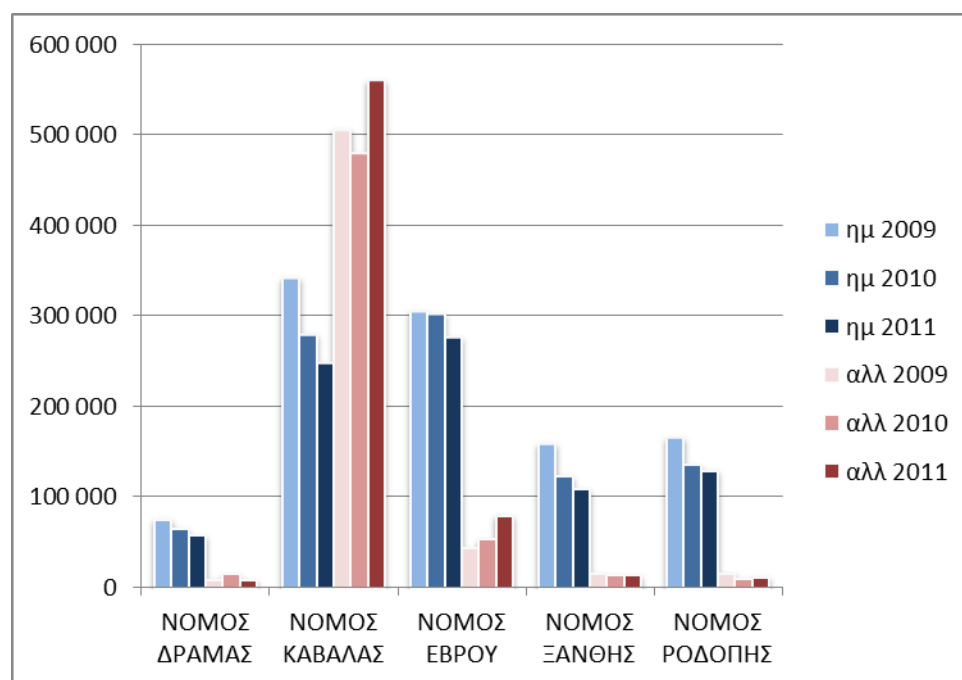
Εικόνα 14: Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία και κάμπινγκ σε περιφέρειες NUTS 2 της ΕΕ

Πηγή: EUROSTAT, Eurostat Regional Yearbook 2011

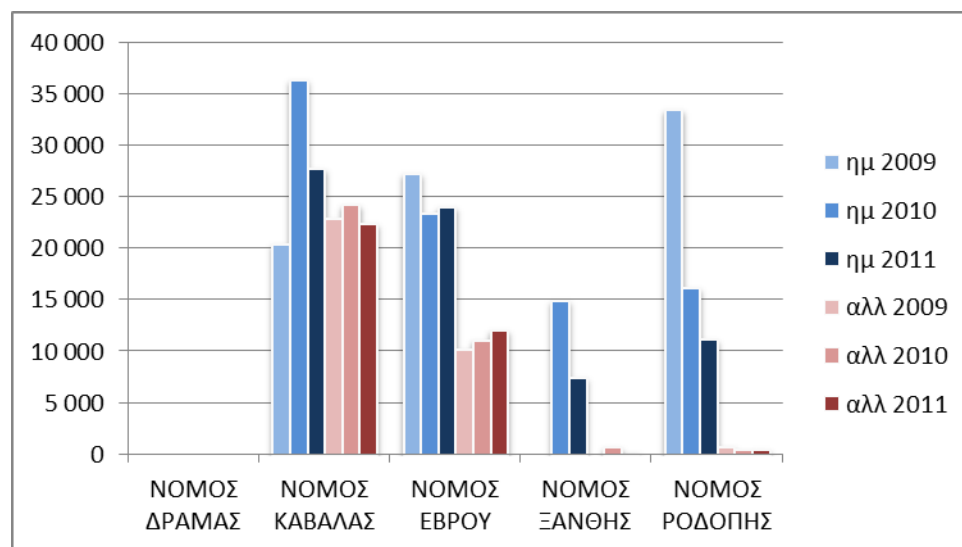
Ο αριθμός των πραγματοποιούμενων διανυκτερεύσεων τουριστών παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις την περίοδο 1996-2011, αν και οι σχετικές μετρήσεις τα προηγούμενα χρόνια είναι αμφισβητούμενης ακρίβειας. Το σύνολο των διανυκτερεύσεων στην Περιφέρεια το 1996 ανερχόταν σε 1.455.896 και το 2000 έφτασε τις 1.635.272 (ποσοστό αύξησης για την συγκεκριμένη περίοδο 13,79%). Ο αριθμός των συνολικών διανυκτερεύσεων (σε ξενοδοχειακά καταλύματα και σε κάμπινγκ) στην Περιφέρεια ΑΜΘ ως μερίδιο του συνολικού αριθμού διανυκτερεύσεων στη χώρα έχει πτωτική τάση: σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το μερίδιο αυτό ήταν 2,7% του συνόλου το 2009, 2,4% το 2010 και 2,3% του συνόλου το 2011, με 1.601.647 διανυκτερεύσεις, από τις οποίες οι 1.496.089 πραγματοποιήθηκαν σε ξενοδοχειακά καταλύματα.

Εικόνα 15: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα (2009-2011)

Πηγή στοιχείων: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Εικόνα 16: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών σε κάμπινγκ 2009-2011

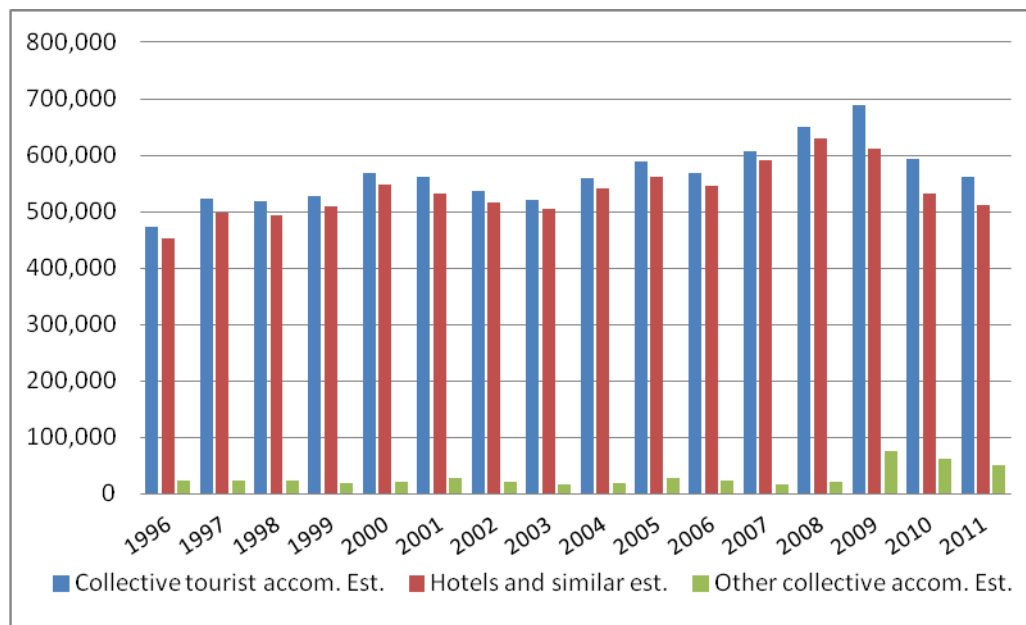

Πηγή στοιχείων: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Ο μέσος ετήσιος βαθμός πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων την πενταετία 1996-2000 ήταν αρκετά χαμηλός, κυμαινόμενος από 45% έως 50%, ενώ τα τελευταία χρόνια είναι ακόμη χαμηλότερος (40% το 2009 και 34% το 2010). Ειδικότερα, τους δύο μήνες αιχμής (Ιούλιος και Αύγουστος) η μηνιαία πληρότητα στο σύνολο της Περιφέρειας φθάνει μόνο το 47% και 57% αντίστοιχα, χάρη κυρίως στα ξενοδοχεία της Καβάλας και της Θάσου, ενώ τους υπόλοιπους μήνες του έτους κυμαίνεται από 20% έως 38%. Το γεγονός αυτό αντιστοιχεί στη μικρή διάρκεια της τουριστικής περιόδου και απεικονίζει την ευάλωτη θέση του ξενοδοχειακού δυναμικού της Περιφέρειας στον ανταγωνισμό.

Η ιστορική εξέλιξη των αφίξεων στα τουριστικά καταλύματα της περιφέρειας είναι ευθέως ανάλογη των τάσεων στις διανυκτερεύσεις. Παρατηρείται σημαντική κάμψη μετά το 2009 και μία ποσοστιαία αύξηση του αριθμού των αφίξεων στα «άλλα τουριστικά καταλύματα» όπως τα camping.

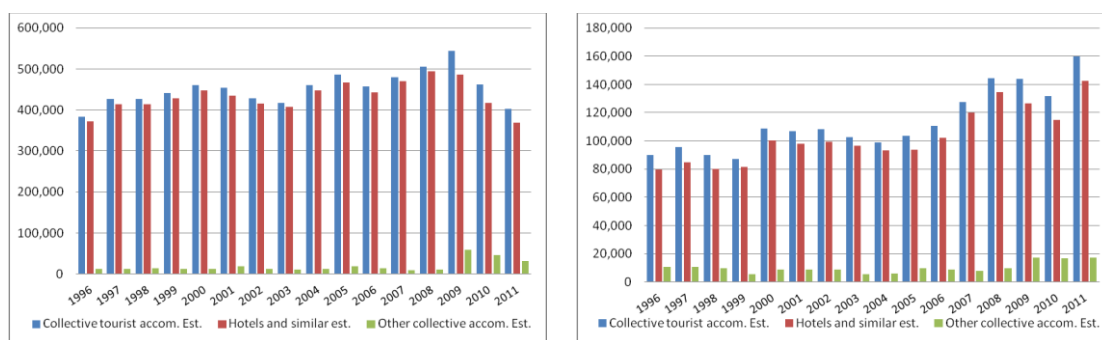
Εικόνα 17: Αφίξεις – σύνολο – σε τουριστικά καταλύματα της περιφέρειας ΑΜΘ (1996-2011)

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Αυτό που είναι σημαντικό όσον αφορά τα ιστορικά στοιχεία, είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος της κάμψης που παρατηρείται μετά το 2009, προέρχεται από τη μείωση αφίξεων ημεδαπών τουριστών, ενώ οι αφίξεις ξένων τουριστών – μετά από μία προσωρινή μείωση το 2010 – φαίνεται να ανακάμπτουν παροδικά το 2011, καθώς ο μειωμένος αριθμός αεροπορικών αφίξεων από το εξωτερικό στην Καβάλα το 2012 (ως προς το 2011) δεν επιβεβαιώνει κάποια σταθερή ανοδική τάση.

Εικόνα 18: Αφίξεις – ημεδαποί και αλλοδαποί – σε τουριστικά καταλύματα της περιφέρειας ΑΜΘ (1996-2011)

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Βέβαια αυτό, σχετική σημασία έχει της το παρόν για τον κλάδο, αφού ιστορικά μόνο της της πέντε περίπου τουρίστες είναι αλλοδαπός³⁶. Συγκεκριμένα, οι αφίξεις αλλοδαπών αποτελούν διαχρονικά ποσοστό 19% έως 22% του συνόλου

³⁶ Το ποσοστό αυτό ξεπεράστηκε το 2011, λόγω κυρίως της μεγάλης μείωσης των αφίξεων ημεδαπών τουριστών, και έφτασε το 28%. Δεν γνωρίζουμε κατά πόσο θα συνεχιστεί αυτή η τάση στο μέλλον.

αποδεικνύοντας ότι ο τουρισμός της περιφέρειας εξυπηρετεί ουσιαστικά την εσωτερική αγορά.

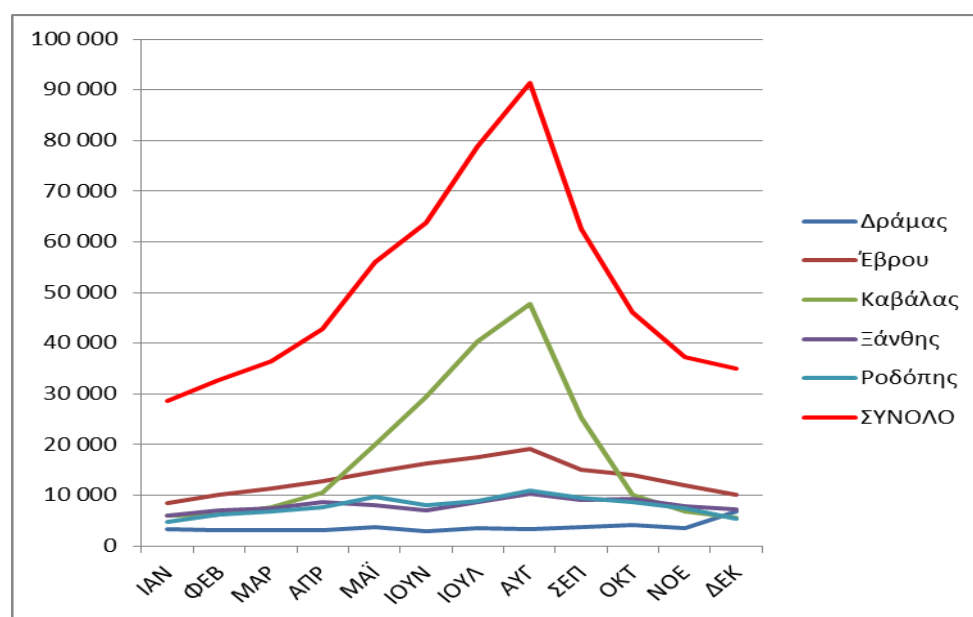
Ειδικότερα, όπως φαίνεται και στον σχετικό πίνακα (βλέπε Παράρτημα), οι τουρίστες που επισκέπτονται την Περιφέρεια προερχόμενοι από τις γειτονικές χώρες (Τουρκία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία, ΠΓΔΜ, Αλβανία) καλύπτουν το 37% του συνολικού αριθμού αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα της Περιφέρειας και το 30% του συνόλου των διανυκτερεύσεων κατοίκων εξωτερικού. Οι τουρίστες από τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο καλύπτουν αντίστοιχα το 15% και το 8% των αφίξεων και το 22% και το 10% των διανυκτερεύσεων (στοιχεία για το 2010 της ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Οι τουρίστες προερχόμενοι από τη Ρωσία, και εκείνοι από τις ΗΠΑ, έχουν ελάχιστο μερίδιο στο σύνολο, τόσο ως τις αφίξεις όσο και ως τις διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα, όπως προκύπτει από τους σχετικούς πίνακες.

Ως της την εποχικότητα, εμφανίζεται έντονη διαφοροποίηση μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων. Η έντονη εποχικότητα της Καβάλας (κυρίως λόγω Θάσου) και του Έβρου (κυρίως λόγω Σαμοθράκης) επηρεάζει τη συνολική εικόνα της εποχικότητας του τουρισμού στην Περιφέρεια, με αιχμή της μήνες Ιούλιο και Αύγουστο.

Το νησί της Θάσου και τα παράλια της Καβάλας (Π.Ε. Καβάλας), αποτελούν της κυριότερους τόπους υποδοχής και φιλοξενίας των ξένων τουριστών στην Περιφέρεια. Το γεγονός αυτό οφείλεται αφενός, στο γεγονός ότι η Θάσος είναι της διακριτός και καθιερωμένος «επώνυμος» τουριστικός προορισμός, αλλά της και στην ύπαρξη του Αεροδρομίου της Καβάλας (στη Χρυσούπολη), το οποίο δέχεται τακτικές και ναυλωμένες (chartered) πτήσεις από το εξωτερικό.

Οι λοιπές Π.Ε. δεν έχουν αναπτυχθεί ως αξιόλογοι προορισμοί αλλοδαπών τουριστών. Μόνο τα τελευταία δέκα χρόνια άρχισε να παρουσιάζεται σχετική ζήτηση στην περιοχή της Αλεξανδρούπολης και στη Σαμοθράκη, αφενός χάρη της τουριστικές εγκαταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί εκεί και, αφετέρου, της τάσεις της διεθνούς αλλά και της εσωτερικής ζήτησης για εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Εικόνα 19: Αφίξεις τουριστών ανά μήνα της Π.Ε. της Περιφέρειας ΑΜΘ (2009)

4.5.2. Αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της περιφέρειας.

Η περιφέρεια διαθέτει αξιόλογους φυσικούς πόρους τόσο σε πλήθος και ποικιλία όσο και σε επίπεδο διατήρησής τους. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί έναν προσανατολισμό της μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής στρατηγικής του τουριστικού κλάδου, προς την ανάπτυξη μορφών «ήπιων» τουριστικών δραστηριοτήτων και τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων (οικοτουρισμός, περιπατητικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, συνεδριακός, κ.ά.) σε όλη τη διάρκεια του έτους.

a. Φυσικοί τουριστικοί πόροι

a.1. Περιοχές φυσικού περιβάλλοντος ειδικής προστασίας

Η πολυμορφία του φυσικού περιβάλλοντος της ΑΜΘ αναφέρεται εκτενώς στο κεφάλαιο 6.1 «Φυσικό Περιβάλλον». Ορισμένες φυσικές περιοχές προστατεύονται ήδη με ιδιαίτερο θεσμικό καθεστώς, ως εθνικά πάρκα, ως περιοχές προστασίας του ευρωπαϊκού δικτύου NATURA, ως υγρότοποι της διεθνούς συνθήκης Ramsar, κ.α.. Στην Περιφέρεια έχουν θεσμοθετηθεί τρία Εθνικά Πάρκα, τα οποία προσελκύουν κυμαινόμενο πλήθος επισκεπτών από το εσωτερικό και από το εξωτερικό:

Το Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης, όπως ορίστηκε το 2008 με την Κ.Υ.Α 44549 (Φ.Ε.Κ. 497/Δ/17-10-2008), περιλαμβάνει τις προστατευόμενες περιοχές των υγροτόπων Δέλτα Νέστου, Λίμνης Βιστωνίδας, Λίμνης Ισμαρίδας και της ευρύτερης περιοχής τους, με χερσαία και υδάτινη συνολική έκταση 726.000 στρέμματα περίπου. Οι παραπάνω υγρότοποι προστατεύονται από τη διεθνή συνθήκη Ramsar.

Με την ευθύνη του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Αν. Μακεδονίας-Θράκης λειτουργούν δύο Κέντρα πληροφόρησης:

- Το Κέντρο Πληροφόρησης Λίμνης Βιστωνίδας βρίσκεται στην δυτική είσοδο του χωριού Πόρτο-Λάγος, στο Δ. Αβδήρων Ν. Ξάνθης.
- Το Κέντρο Πληροφόρησης Δέλτα Νέστου βρίσκεται στην Κεραμωτή Ν. Καβάλας.

Τα δύο Κέντρα του Φορέα Διαχείρισης Δέλτα Νέστου-Βιστωνίδας-Ισμαρίδας παρουσιάζουν χαμηλό επίπεδο επισκεψιμότητας. Σύμφωνα με στοιχεία του Φορέα, το έτος 2010 δέχθηκαν συνολικά 2.280 επισκέπτες.³⁷ Ειδικότερα, η επισκεψιμότητα στο Κέντρο Πληροφόρησης Δ. Νέστου άγγιξε τα 713 άτομα, με μεγαλύτερη κίνηση τους μήνες Ιούλιο – Αύγουστο, και στο Κέντρο Πληροφόρησης Λ. Βιστωνίδας & Ισμαρίδας η επισκεψιμότητα έφτασε τα 1.567 άτομα ενώ οι μήνες με την υψηλότερη επισκεψιμότητα ήταν από το Φεβρουάριο έως και τον Ιούνιο, και ο μήνας Νοέμβριος. Περισσότεροι από τα 2/3 των επισκεπτών του ΚΠ Βιστωνίδας – Ισμαρίδας ήταν μαθητές σχολείων.

- Το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου. Κέντρο Πληροφόρησης λειτουργεί στην Τραϊανούπολη (δεν υπάρχουν στοιχεία επισκεψιμότητας). Από εκεί οργανώνονται περιηγήσεις με ξενάγηση στο Δέλτα.
- Το Εθνικό Πάρκο Δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου. Κέντρο πληροφόρησης λειτουργεί στη Δαδιά, το οποίο επισκέπτονται κάθε χρόνο περί τα 30.000 έως 40.000 άτομα. Στο Κέντρο λειτουργεί και ξενώνας.

Εκτός από τα τρία Εθνικά Πάρκα, υπάρχουν και άλλες φυσικές περιοχές που προσελκύουν το ενδιαφέρον επισκεπτών και διέπονται από καθεστώς προστασίας

³⁷ Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, Έκθεση πεπραγμένων 2010, Ιανουάριος 2011.

βάσει της ευρωπαϊκής και της ελληνικής νομοθεσίας, όπως είναι οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 (βλέπε κεφάλαιο 6.1).

Κατά τόπους δραστηριοποιούνται στο χώρο της περιφέρειας οι παρακάτω περιβαλλοντικοί φορείς (ΜΚΟ):

- Εταιρεία Προστασίας και Ανάπτυξης Στενών Νέστου
- Εταιρεία Προστασίας της Φύσης και Οικοανάπτυξης
- WWF – Ελλάς
- Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
- Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης
- ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ
- MEDWET

Η ενεργός συμμετοχή των φορέων αυτών, σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία, στην προστασία, διαχείριση και ανάδειξη των περιοχών αυτών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την αξιοποίηση αυτών των φυσικών πόρων ως πόλων έλξης επισκεπτών στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού.

a.2. Ακτές – Ύδατα κολύμβησης³⁸

Οι ακτές, ιδιαίτερα της περιοχής της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης στο ηπειρωτικό τμήμα της Περιφέρειας καθώς και οι ακτές των νησιών Θάσου και Σαμοθράκης προσφέρονται για κολύμβηση και αναψυχή. Προσελκύουν παραθεριστές τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό και με κατάλληλα μέτρα μπορούν να παράσχουν ποικίλες υπηρεσίες αναψυχής σε αναβαθμισμένο περιβάλλον.

Σύμφωνα με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ στο Μητρώο Προστατευόμενων Περιοχών (ΜΠΠ) περιλαμβάνονται τα υδατικά συστήματα (ΥΣ) που έχουν χαρακτηριστεί ως ύδατα αναψυχής, συμπεριλαμβανομένων περιοχών που έχουν χαρακτηριστεί ως ύδατα κολύμβησης.³⁹

Σε εφαρμογή του ανωτέρω νομοθετικού πλαισίου, στο Υδατικό Διαμέρισμα Θράκης έχουν καθοριστεί 63 ύδατα κολύμβησης σε παράκτια ΥΣ. Τα ύδατα αυτά - προστατευόμενες περιοχές και τα παράκτια ΥΣ στα οποία απαντώνται - παρουσιάζονται στον ακόλουθο χάρτη (εικόνα 16). ενώ στο επόμενο χάρτη (εικόνα 17) παρουσιάζεται η ποιότητα των νερών κολύμβησης.

³⁸ Βάσει του ΥΠΕΚΑ, Σχέδιο Διαχείρισης Υδατικού Διαμερίσματος Θράκης, 10/2011, σ. 25 κ.ε.

³⁹ Η κοινοτική νομοθεσία που διέπει τα νερά κολύμβησης είναι:

- η Οδηγία 76/160/ΕΟΚ “περί της ποιότητας των υδάτων κολυμβήσεως” (σε ισχύ μέχρι το 2014) και
- η Οδηγία 2006/7/ΕΚ “σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας 76/160/ΕΟΚ”.

Η εθνική νομοθεσία εναρμονίστηκε με τις ανωτέρω Οδηγίες μέσω των ακόλουθων Κ.Υ.Α.:

- ΚΥΑ οικ. 46399/1352/86 “Απαιτούμενη ποιότητα των επιφανειακών νερών που προορίζονται για: «πόσιμα», «κολύμβηση», «διαβίωση ψαριών σε γλυκά νερά» και «καλλιέργεια και αλιεία οστρακοειδών», μέθοδοι μέτρησης, συχνότητα δειγματοληψίας και ανάλυση των επιφανειακών νερών που προορίζονται για πόσιμα, σε συμμόρφωση με τις οδηγίες του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 75/440/ΕΟΚ, 76/160/ΕΟΚ, 78/659/ΕΟΚ, 79/293/ΕΟΚ και 79/869/ΕΟΚ” και
- ΚΥΑ Η.Π. 8600/416/Ε103 “Ποιότητα και μέτρα διαχείρισης των υδάτων κολύμβησης, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/7/ΕΚ”

Εικόνα 20: Ύδατα κολύμβησης Υδατικών Διαμερισμάτων Αν. Μακεδονίας & Θράκης

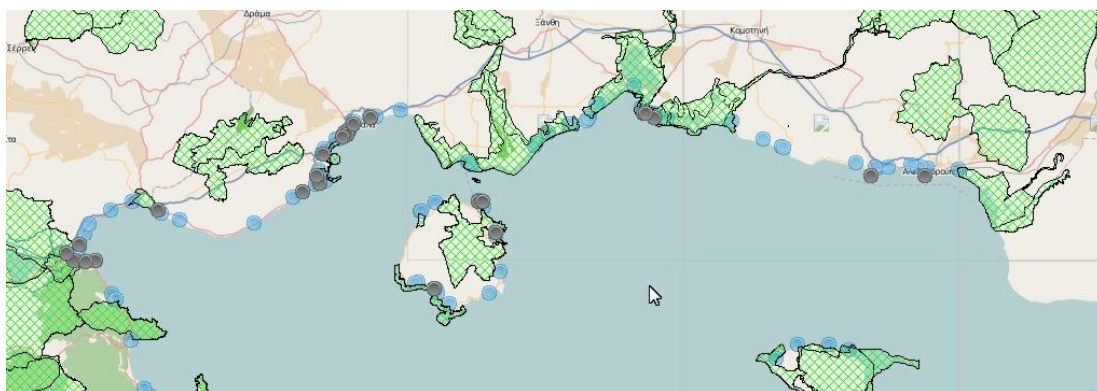
Πηγή: Σχέδια Διαχείρισης Υδατικών Διαμερισμάτων Ανατολικής Μακεδονίας (GR11) και Θράκης (GR12) και ίδια επεξεργασία.

Ορισμένες οργανωμένες ακτές κολύμβησης (πλαζ) παρέχουν ήδη σχετικά ικανοποιητικό επίπεδο υπηρεσιών, όπως φαίνεται και στον χάρτη με τις ακτές που τους έχει απονεμηθεί το ευρωπαϊκό σήμα της «Γαλάζιας Σημαίας» (Blue Flag), μέσω της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης.

Η απονομή του σήματος «Γαλάζια Σημαία» στηρίζεται σε 4 ομάδες κριτηρίων, σχετικά με την καθαριότητα της θάλασσας και της ακτής, την οργάνωση της ακτής, την ασφάλεια των επισκεπτών, την προστασία της φύσης και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Για το έτος 2012, στην Περιφέρεια ΑΜΘ έχουν αποκτήσει Γαλάζια Σημαία 23 ακτές (βλέπε κατάλογο σε Παράρτημα) ενώ για το 2013 προτείνονται 19 ακτές.

Εικόνα 21: Ακτές με «Γαλάζια Σημαία» (2010) σε σχέση με τις προστατευόμενες περιοχές Natura και τα Εθνικά Πάρκα, και σε σχέση με σημεία εξαιρετικής ποιότητας υδάτων κολύμβησης.

Πηγή: Δημόσια, Ανοιχτά Δεδομένα, geodata.gov.gr

Ορισμένες παραλιακές και παράκτιες περιοχές ωστόσο δεν προσφέρονται για ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι είναι ήδη εγκατεστημένες εκεί μονάδες **υδατοκαλλιέργειας** ή χαρακτηρίζονται ότι έχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης υδατοκαλλιέργειας (κυρίως οστρακοκαλλιέργεια και ιχθυοκαλλιέργεια), όπως καταδεικνύουν σχετικές μελέτες.⁴⁰

Οι περιοχές αυτές περιλαμβάνονται στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου ανάπτυξης για τις υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505/Β/4.11.2011, Παράρτημα) και απεικονίζονται στον παρακάτω χάρτη:

Εικόνα 22: Περιοχές υδατοκαλλιεργιών σε σχέση με τις ακτές που έχουν «Γαλάζιες Σημαίες» και εξαιρετική ποιότητα νερών κολύμβησης.

Πηγή: Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις υδατοκαλλιέργειες.(ΦΕΚ 2505/Β/4.11.2011, Παράρτημα), και ίδια επεξεργασία.

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω χάρτη συγκρούσεις μεταξύ τουριστικής ανάπτυξης και ανάπτυξης υδατοκαλλιεργιών παρατηρούνται ή αναμένονται στις περιοχές: Στρυμονικού κόλπου (περιοχή Καβάλας), Ηρακλείτσας, βόρειας ακτής της Θάσου, και Μαρώνειας.

a.3. Άλλοι φυσικοί πόροι

Η ΑΜΘ διακρίνεται για την πολυμορφία των φυσικών της πόρων και τοπίων που μπορούν να φιλοξενήσουν μια σειρά δραστηριοτήτων στη φύση, όπως τα στενά του Νέστου (canoe-sayak, rafting), οι υδροβιότοποι (birdwatching), οι δασικές περιοχές όπως το δάσος Φρακτού (το μοναδικό παρθένο δάσος της χώρας) και το δάσος Ελατιάς (το μοναδικό δάσος σημύδας της χώρας) που ενδείκνυνται για περιηγήσεις, οι ορεινοί σχηματισμοί όπως τα Θρακικά Μετέωρα, το αναρριχητικό πεδίο Στρώμης και οι σπηλιές του Νέστου που ενδείκνυνται για αναρριχήσεις, τα φαράγγια της Σαμοθράκης (canyoning), κ.α.

b. Ανθρωπογενείς πόροι

b.1. Υποδομές προσπέλασης

⁴⁰ Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, που συνοδεύει το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργιών (ΦΕΚ 2505/Β/ 4.11.2011, Παράρτημα).

Η πρόσβαση επισκεπτών, προερχόμενων τόσο από χώρες του εξωτερικού όσο και από το εσωτερικό, στους επιμέρους προορισμούς της Περιφέρειας γίνεται μέσω:

- των αεροδρομίων Καβάλας (Χρυσούπολης) και Αλεξανδρούπολης
- της Εγνατίας οδού (Ηγουμενίτσα-Θεσσαλονίκη-Κήποι) και του κάθετου άξονα 7 των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών TEN-T (Βουδαπέστη-Σόφια-Προμαχώνας)
- του σιδηροδρομικού δικτύου μέσω Θεσσαλονίκης
- των λιμένων της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης

Κύρια πύλη εισόδου τουριστών από το εξωτερικό είναι το αεροδρόμιο της Καβάλας⁴¹ (στη Χρυσούπολη), ενώ σημαντικό ρόλο για την πρόσβαση τουριστών από το εσωτερικό παίζει η Εγνατία οδός.

Η κίνηση του αεροδρομίου της Καβάλας «Μέγας Αλέξανδρος» στη Χρυσούπολη και του αεροδρομίου «Δημόκριτος» της Αλεξανδρούπολης στη διάρκεια των ετών 1994-2012 παρουσιάζεται στην εικόνα 19 που απεικονίζει τον ετήσιο αριθμό αφίξεων επιβατών με πτήσεις εξωτερικού.⁴² Ο κύριος όγκος των αφίξεων τουριστών από το εξωτερικό, προερχόμενων κυρίως από ευρωπαϊκές χώρες, συγκεντρώνεται στο αεροδρόμιο της Καβάλας, κυμαινόμενος την περίοδο 1994-2012 από 67.000 έως 123.000 αφίξεις ετησίως, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός αφίξεων στο αεροδρόμιο της Αλεξανδρούπολης είναι σχεδόν αμελητέος (μέγιστος αριθμός 2.987 αφίξεις).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η τουριστική ζήτηση που είναι απαραίτητη για την υποστήριξη ναυλωμένων πτήσεων (charter) κατά κανόνα δεν είναι αποτέλεσμα τόσο της ύπαρξης αεροδρομίων όσο της ελκυστικότητας του προορισμού⁴³.

Τέλος, ο αριθμός επισκεπτών της περιφέρειας μέσω σιδηροδρόμου και μέσω λιμένων Καβάλας και Αλεξανδρούπολης μπορεί να θεωρηθεί μάλλον αμελητέος, σε σχέση με τον συνολικό αριθμό.

⁴¹ Από τέλος Μαΐου αναμένεται και τακτικό δρομολόγιο της Aegean Αλεξανδρούπολη – Αγία Πετρούπολη.

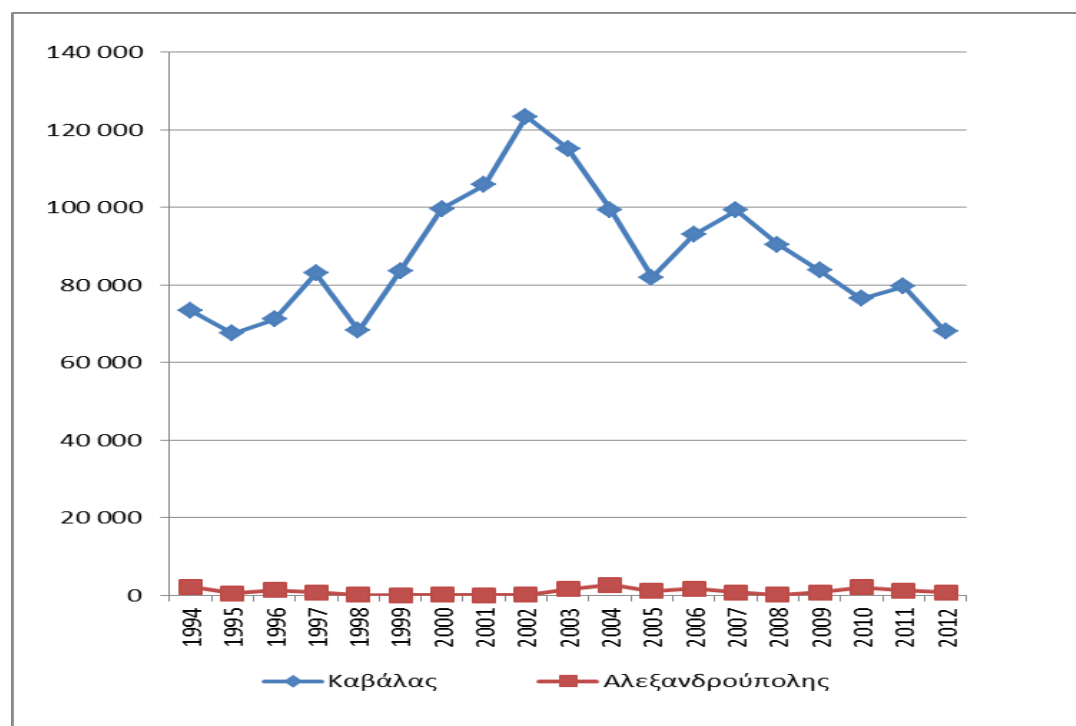
⁴² Τα στοιχεία της ΥΠΑ καταγράφουν αφίξεις επιβατών αδιακρίτως αν αυτοί είναι ημεδαποί ή αλλοδαποί. Τα στοιχεία της ΕΣΥΕ έως το έτος 2007 αναφέρονται μόνο σε αλλοδαπούς επιβάτες και τα μεγέθη είναι μειωμένα σε σύγκριση με εκείνα της ΥΠΑ. Το έτος 2012, οι αφίξεις άγγιξαν τα επίπεδα του 1995 και του 1998.

⁴³ Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα:

Η Μύκονος, ένα νησί που διαθέτει άρτια ξενοδοχειακή υποδομή με σύγχρονο μανάτζμεντ και αποτελεσματικό μάρκετινγκ, παρουσιάζει επί δεκαετίες υψηλή ζήτηση. Το 1996 οι αφίξεις τουριστών από το εξωτερικό έφτασαν τις 51.957, παρόλο που εκείνη την εποχή ο διάδρομος του αεροδρομίου της Μυκόνου ήταν μόλις 1.400 μ. Οι tour operators με βάση την αυξανόμενη ζήτηση για τον συγκεκριμένο προορισμό δρομολογούσαν πτήσεις παρόλο που ο διάδρομος δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις. Η επέκταση το 1997 στα 1.900 μ. εκτόξευσε την επιβατική κίνηση του αεροδρομίου (130.974 αφίξεις επιβατών από το εξωτερικό το 2011).

Η Μυτιλήνη, με σχετικά μη ανεπτυγμένο ξενοδοχειακό δυναμικό, δεν κατορθώνει να διατηρήσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζήτησης το οποίο μάλιστα μειώθηκε αισθητά τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο διαθέτει αεροδρόμιο με μήκος διαδρόμου 2.300 μ, μήκος υπεραρκετό για να δεχτεί τους τύπους αεροσκαφών που χρησιμοποιούν οι tour operators. Παρόλο που η Μυτιλήνη διαθέτει ένα επαρκές αεροδρόμιο, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει συνεχή μείωση στις αφίξεις με αποκορύφωμα τη φετινή χρονιά (2012) όπου ήδη ακυρώθηκαν 4 πτήσεις charter από Αγγλία, Νορβηγία και Ιταλία.

Εικόνα 23: Αφίξεις επιβατών με πτήσεις εξωτερικού στα αεροδρόμια Καβάλας και Αλεξανδρούπολης 1994-2012

Πηγή στοιχείων: ΥΠΑ

b.2. Πολιτιστικοί πόροι

Στο σύνολο της Περιφέρειας έχουν καταγραφεί από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού συνολικά 693 μνημεία, κτίρια και αρχαιολογικές θέσεις, τα οποία έχουν κηρυχτεί ότι χρήζουν κρατικής προστασίας, ως αξιόλογα τεκμήρια της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αναλυτικός πίνακας ανά Π.Ε. παρουσιάζεται στο Παράρτημα.

Σε αυτά περιλαμβάνονται αρχαίοι ναοί, αρχαία θέατρα, νεκροταφεία, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί και μοναστήρια, αρχαία και μεσαιωνικά κάστρα, πύργοι, γέφυρες και λοιπές κατασκευές, αρχαιολογικοί χώροι και σπήλαια (Μαρώνειας).

Ωστόσο, τα κρατικά μουσεία και οι οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι είναι σχετικά λιγοστά και παρουσιάζουν χαμηλή επισκεψιμότητα. Συγκεντρώνουν μόλις το 0,7% του συνόλου των επισκεπτών μουσείων και το 0,5% του συνόλου των επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων της χώρας, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΤΑΠ για το έτος 2011. Στο σύνολο της Περιφέρειας, καταγράφονται στοιχεία επισκεπτών για μόλις τρεις αρχαιολογικούς χώρους, έξι μουσεία και δύο αρχαιολογικές συλλογές (βλέπε Παράρτημα).

Τα αρχαία θέατρα (Μαρώνειας, Θάσου, Φιλίππων Σαμοθράκης) τα οποία ήδη χρησιμοποιούνται για ποικίλες δραστηριότητες (κυρίως κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο) που απευθύνονται στους επισκέπτες της περιοχής (φεστιβάλ, παραστάσεις, συναυλίες κλπ.), εφόσον γίνουν οι αναγκαίες ολοκληρωμένες εργασίες στερέωσης, αναστήλωσης και διαμόρφωσης προσβάσεων σε αυτά, θα μπορούσαν να αποτελέσουν πόλους έλξης τουριστών.

Εκτός από τα κρατικά μουσεία και τις αρχαιολογικές συλλογές, στην Περιφέρεια λειτουργούν επίσης και διάφορα θεματικά μουσεία με τοπικά χαρακτηριστικά (λαογραφικά κλπ.).

- Σημαντικό είναι το μουσείο Μεταξιού στο Σουφλί (Π.Ε. Έβρου), που στεγάζεται σε ένα κτίσμα της προβιομηχανικής κληρονομιάς της πόλης (το εργοστάσιο του

Τζίβρε) καθώς και το μουσείο Τέχνης Μεταξιού του οίκου Τσακίρη. Στον χώρο των δύο μουσείων ο επισκέπτης μπορεί να δει τα εργαλεία της δουλειάς τους καθώς και όλη τη διαδικασία εκτροφής μεταξοσκωλήκων και επεξεργασίας της ίνας.

- Το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης «Αγγελική Γιαννακίδου» στην Αλεξανδρούπολη στεγάζεται στο πέτρινο νεοκλασικό του 1899, επί της 14^{ης} Μαΐου 63.
- Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης από το 1982 λειτουργεί και στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτίριο του 1909 στη Λεονταρίδειο Σχολή (πρώην σχολείο αρρένων) στην πλατεία Μητροπόλεως.
- Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αλεξανδρούπολης βρίσκεται σε απόσταση 2 χλμ περίπου ανατολικά από το κέντρο της Αλεξανδρούπολης, στον Πλατανότοπο.
- Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Ροδόπης Παρανεστίου βρίσκεται στο Παρανέστι Δράμας. Δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Περιβάλλον» του ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. το 2002 και υπάγεται στην Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Παρανεστίου. Η επισκεψιμότητά του παρουσιάζεται στο Παράρτημα.

b.3. Παραδοσιακοί οικισμοί

Στην Περιφέρεια 34 οικισμοί έχουν χαρακτηριστεί από το ΥΠΕΚΑ (ΦΕΚ 398/13.11.1978) ως παραδοσιακοί που χρειάζονται κρατική προστασία (βλέπε Παράρτημα).

b.4. Πολιτιστικές διαδρομές

Σημαντικές δυνατότητες παρουσιάζει η οργάνωση πολιτιστικών διαδρομών αρχαιολογικού, κυρίως, ενδιαφέροντος, καθώς και το δίκτυο μουσείων και αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, που είτε έχουν ήδη αξιοποιηθεί ενμέρει (Αβδηρα, Φίλιπποι, Θάσος, κ.ά.) είτε έχει δρομολογηθεί η αξιοποίησή τους, όπως για παράδειγμα στην Π.Ε. Έβρου το αρχαιολογικό μουσείο Αλεξανδρούπολης, ο αρχαιολογικός χώρος της Δοξιάρας, η Κοσμοσώτηρα των Φερών, τα βυζαντινά μνημεία του Διδυμοτείχου (της μόνης πόλης της αυτοκρατορίας, εκτός της Κωνσταντινούπολης, όπου στέφθηκε αυτοκράτορας, με ό,τι αυτό σημαίνει για την ποιότητα των καλλιτεχνημάτων), το τέμενος Βαγιαζήτ, το σημαντικότερο και μεγαλύτερο οθωμανικό τέμενος σε ευρωπαϊκό χώρο.

Άλλο δίκτυο πολιτιστικών διαδρομών μπορεί να στηριχτεί στον πλούτο των θρησκευτικών και βυζαντινών μνημείων (ναών, μοναστηριών, οχυρών, κλπ.) και χώρων. Μεταξύ αυτών, η διαδρομή «Στα βήματα του Αποστόλου Παύλου», με σημεία στάσης στην Καβάλα, τους Φιλίππους (πηγές Λυδίας) και τη Σαμοθράκη, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό στοιχείο της τουριστικής προσφοράς με στόχο την προσέλκυση θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού.

Ακόμη, διαδρομές με επίκεντρο πολιτιστικά ενδιαφέροντα μπορούν να οργανωθούν σε ένα δίκτυο παραδοσιακών οικισμών.

Τέλος, με άξονα τις αμπελοκομικές και οινοπαραγωγικές περιοχές, μπορεί να οργανωθεί δίκτυο διαδρομών οινοτουρισμού⁴⁴ (πχ. Στην περιοχή της Δράμας και της Καβάλας, Αβδηρα, και Μαρώνεια).

⁴⁴ Ήδη οι οινοπαραγωγικές περιοχές της ΑΜΘ έχουν ενταχθεί στο δίκτυο «Δρόμοι του κρασιού της Βορείου Ελλάδος» και ειδικότερα στη διαδρομή «Δρόμοι του κρασιού του Διονύσου». Πολλά από τα οινοποιία των «δρόμων του κρασιού του Διονύσου» συμμετέχουν κάθε χρόνο το Μάιο στις «Ανοιχτές πόρτες», μία πανευρωπαϊκή εκδήλωση με ξεναγήσεις, γευστικές δοκιμές και πολλές άλλες εκδηλώσεις.

- Θα χρειαστεί όμως συστηματική και οργανωμένη συγκρότηση όλων των παραπάνω δικτύων, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει:
- προστασία και αναβάθμιση των μνημείων και των λοιπών πολιτιστικών πόρων
- βελτίωση της πρόσβασης στους επιμέρους πόλους έλξης
- οργανωμένα σχέδια διαχείρισης επισκεπτών
- οργάνωση της σήμανσης, ερμηνείας, ανάδειξης και προβολής των δικτύων
- διασύνδεση και ένταξη σε εθνικά και σε διεθνή αντίστοιχα δίκτυα
- προώθηση της ένταξης των πολιτιστικών δικτύων σε τουριστικά προγράμματα σε κατάλληλες πηγές ζήτησης
- διοργάνωση εκδηλώσεων

b.5. Πολιτιστικές-καλλιτεχνικές-αθλητικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες (φεστιβάλ, πανηγύρια, αγώνες).

Σε πολλές περιοχές της Περιφέρειας υπάρχει ήδη ένας πυρήνας από ποικίλες εκδηλώσεις (φεστιβάλ Φιλίππων – Θάσου, εκδηλώσεις παλιάς πόλης Ξάνθης, κινηματογραφικό φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους Δράμας, συνάντηση νέων Άρδα, η γιορτή του «Ηλιου» με τους παραδοσιακούς αγώνες πάλης στη Χίλγια, κ.ά.), οι οποίες απευθύνονται κυρίως στην τοπική κοινωνία ή στην ευρύτερη περιοχή και σε μικρότερο βαθμό στο εξωτερικό.

Οι πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις μπορεί να έχουν τις ακόλουθες μορφές:

- φεστιβάλ (καλλιτεχνικά, γαστρονομικά, νεολαίας, κ.α.)
- πανηγύρια και εορτασμοί
- παραστάσεις κυρίως θεάτρου και χορού(μεμονωμένες)
- εκθέσεις (εικαστικές, ιστορικές, θεματικές, κλπ.)
- συναυλίες

Πολλές από τις εκδηλώσεις αυτές έχουν αποκτήσει τη μορφή θεσμών, δηλαδή περιοδικά επαναλαμβανόμενων εκδηλώσεων, με καθορισμένους φορείς διοργάνωσης και προγραμματισμένη χρηματοδότηση (αν και πολλές φορές αντιμετωπίζουν προβλήματα). Υπό αυτές τις προϋποθέσεις έχουν τη δυνατότητα να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος των επιμέρους προορισμών της Περιφέρειας. Εφόσον διοργανωθούν και προβληθούν σωστά, μπορούν να αποκτήσουν διεθνή εμβέλεια και να αποτελέσουν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών.

Μεταξύ αυτών, εκδηλώσεις με πυρήνα τα Καβείρια μυστήρια στη Σαμοθράκη, έχουν τη δυνατότητα – υπό προϋποθέσεις – να αποτελέσουν τουριστικό πόλο έλξης διεθνούς εμβέλειας.

Το ίδιο ισχύει και για τις αθλητικές εκδηλώσεις και αγώνες κάθε είδους (επίγειους, θαλάσσιους ακόμη και εναέριους, όπως πχ. Το «Kavala Air Show» στην Καβάλα, στη Θάσο και την Κεραμωτή), οι οποίες μπορούν να προσελκύσουν τρεις κύριες ομάδες-στόχους:

- τους αγωνιζόμενους και τα συνεργεία προπονητών, τεχνικών κλπ.
- τους θεατές και τους συνοδούς τους
- δημοσιογράφους και λοιπούς τεχνικούς των media, μέσω των οποίων θα αποκτηθεί και διεύρυνση της «ορατότητας» (visibility) του αντίστοιχου προορισμού.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάδειξη των εκδηλώσεων σε τουριστικούς πόλους έλξης είναι οι παρακάτω:

- αξιοπιστία, αποδοχή και υποστήριξη του οργανωτικού φορέα
- εξασφάλιση σταθερών πηγών χρηματοδότησης (από δημόσιους και από ιδιωτικούς φορείς)
- κατάλληλοι χώροι και υποδομές εξυπηρέτησης επισκεπτών-θεατών
- επαρκής μεσοπρόθεσμος σχεδιασμός και προγραμματισμός

b.6. Υποδομές υποστήριξης τουρισμού (λιμένες σκαφών αναψυχής, συνεδριακά κέντρα, κέντρα ενημέρωσης επισκεπτών οικοτόπων, ορειβατικά καταφύγια, χιονοδρομικά κέντρα, κ.α.).

Στην περιφέρεια ξεκίνησε κατά το παρελθόν η δημιουργία ενός λιμένα σκαφών αναψυχής (μαρίνα) στον Λιμένα Θάσου, ο οποίος όμως δεν έχει ολοκληρωθεί και δεν βρίσκεται σε πλήρη λειτουργία. Ακόμη είναι υπό κατασκευή ένα καταφύγιο σκαφών αναψυχής στα Λιμενάρια Θάσου, χωρητικότητας 70 σκαφών, που δημοπρατήθηκε τον Ιούλιο 2012 (έργο ενταγμένο στο ΕΣΠΑ 2007-2013).

Η δυνατότητα αξιοποίησης της αυξανόμενης διεθνούς τάσης για ανάπτυξη της κρουαζιέρας, και ιδιαίτερα στη Μεσόγειο, συναρτάται με την ύπαρξη και την επάρκεια των εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης αυτής της δραστηριότητας. Εκτός από τον λιμένα της Καβάλας, θα μπορούσε ενδεχομένως να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές υποστήριξης και στον Λιμένα της Θάσου, στο πλαίσιο ενός εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού λιμενικών υποδομών (βλ. σχετικά και σε επόμενο κεφάλαιο).

Τα ολοκληρωμένα και πιστοποιημένα συνεδριακά κέντρα που λειτουργούν σε ειδικές εγκαταστάσεις στην Περιφέρεια έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στην προσέλκυση αστικού τύπου τουρισμού. Λειτουργούν δύο Συνεδριακά Κέντρα εφοδιασμένα με το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας του ΕΟΤ, με την ακόλουθη δυναμικότητα:

Πίνακας 9: Συνεδριακά Κέντρα ΑΜΘ

ΤΙΤΛΟΣ – ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΙΧΕΙΡΗ-ΜΑΤΙΑΣ	ΔΥΝΑΜΙ-ΚΟΤΗΤΑ	ΑΡ. Ε.Σ.Λ.
1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΡΑΚΗΣ – THRACE INTERNATIONAL CONVENTION CENTRE (αυτόνομο, εντός ξενοδοχείου Alexander Beach, 5 αστέρων, 125 δωμ.)	ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΚΩΣ ΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΕ	250	501010/8.8.2003
2ο χιλιόμετρο Εθνικής Οδού Αλεξανδρούπολης – Κομοτηνής , Ν. Χιλή 681 00 Αλεξανδρούπολη	ΘΡΑΚΗ ΠΑΛΛΑΣ – ΘΡΑΚΗ ΠΑΛΛΑΣ ΑΕ	ΞΕΝ. ΕΠΙΧ. 450	507440/24.12.2004
4 ^ο χλμ. ΑΛΕΞ/ΛΗΣ-ΘΕΣ/ΚΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ			

Πηγή: ΕΟΤ

Ωστόσο, για την ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού⁴⁵ με σημαντική διεθνή εμβέλεια απαιτούνται και ορισμένες πρόσθετες προϋποθέσεις, που θα επιτρέψουν την ανάδειξη των συνεδριακών προορισμών στον οξύ διεθνή ανταγωνισμό⁴⁶.

Επισημαίνεται ότι τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας δυσκολεύονται να τοποθετηθούν σε αξιόλογη θέση στον χάρτη των διεθνών συνεδρίων. Σε σχετικό πίνακα κατάταξης της Διεθνούς Ένωσης Συνεδρίων (ICCA) για το 2011 η Ελλάδα ως χώρα-προορισμός καταλαμβάνει την 28^η θέση, ενώ η Αθήνα την 35^η θέση με 55 διεθνή συνέδρια, η Θεσσαλονίκη την 120^η με 17 συνέδρια, η Κέρκυρα μόλις την 234^η θέση με 8 διεθνή συνέδρια και η Ρόδος την 345^η με 5 συνέδρια.⁴⁷

Θα χρειαστούν σύγχρονες και κατάλληλες συγκοινωνιακές υποδομές, άριστες τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, άρτια οργανωμένες επιχειρήσεις παροχής σχετικών υπηρεσιών, και παράλληλα, ανάπτυξη «αστικού» πολιτισμού με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, εμπορικά κέντρα, ανάδειξη τοπικών προϊόντων και υπηρεσίες εστίασης υψηλής ποιότητας, χώροι αναψυχής, νυκτερινή ψυχαγωγία, τοπικές συγκοινωνίες, διαδρομές περιπάτου και αναψυχής στη φύση, κλπ.

Σε ορισμένες σημαντικές προστατευόμενες περιοχές, όπως στο Δάσος Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου, στο Δέλτα Έβρου, στο Δέλτα Νέστου, στη Βιστωνίδα (Πόρτο Λάγος) λειτουργούν Κέντρα ενημέρωσης επισκεπτών, με κυμαινόμενο μέγεθος επισκεψιμότητας και ποικίλο βαθμό λειτουργικής αποτελεσματικότητας, ανάλογα και με τους διατιθέμενους πόρους, όπως έχει δείχθει προηγουμένως (βλ. κεφ. 1.1.1).

Από την Περιφέρεια διέρχεται το μονοπάτι Ε6, που είναι το ένα από τα δύο ευρωπαϊκά μονοπάτια που διασχίζουν τη χώρα μας. Το μονοπάτι Ε6 διατρέχει την Περιφέρεια σχεδόν παράλληλα με την ακτογραμμή (βλ. σχετικό χάρτη) επεκτεινόμενο και στη Σαμοθράκη.

Εικόνα 24: Ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε6

⁴⁵ Ο συνεδριακός και, γενικότερα, ο επιχειρηματικός τουρισμός (MICE) [= Meetings, Incentives, Conferences & Exhibitions], εκ των πιο προσοδοφόρων μορφών τουρισμού διεθνώς.

⁴⁶ Διεθνής έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Hospitality & Tourism to 2006, έδειξε ότι τα κορυφαία κριτήρια επιλογής ενός συνεδριακού προορισμού είναι η αεροπορική πρόσβαση, η ασφάλεια του προορισμού, το value-for-money, η φήμη και η ύπαρξη αξιόπιστου διοργανωτή.

⁴⁷ ICCA, Statistics Report 2002-2011, July 2012.

Στην Περιφέρεια ΑΜΘ λειτουργούν 10 ορειβατικά καταφύγια, όπως παρουσιάζονται στο Παράρτημα. Τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται στο όρος Φαλακρό (Π.Ε. Δράμας) και στο Παγγαίο. Στην ίδια περιοχή υπάρχουν επίσης και 2 δασικά χωριά⁴⁸: το δασικό χωριό Παγγαίου στη θέση «Δύο Καστανιές» (με ξύλινα σπίτια) στα 900 μ και με εύκολη πρόσβαση από την παλιά Ε.Ο. Καβάλας-Θεσσαλονίκης, και το δασικό χωριό Ελατιάς Δράμας στη θέση «Κούτρα» (με πέτρινα σπίτια), σε απόσταση 72 χλμ. Από τη Δράμα.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο (Χ.Κ.) στο όρος Φαλακρό (Π.Α. Δράμας) με 21 πίστες διαφορετικών βαθμών δυσκολίας έχει αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών κυρίως από τις γειτονικές περιοχές και από τη Θεσσαλονίκη. Διαθέτει τρεις συρόμενους αναβατήρες, τρία baby lifts και δύο εναέριους αναβατήρες, εκ των οποίων μόνο ο ένας (ο τετραθέσιος) μπορεί να θεωρηθεί ότι ανταποκρίνεται σε σύγχρονες απαιτήσεις ασφάλειας και ταχύτητας (5,8 m/sec). Η διοίκηση και διαχείριση της συνολικής έκτασης του Χ.Κ. ανήκει στο Δημόσιο, ύστερα από παραχώρηση από το Υπουργείο Γεωργίας προς τον ΕΟΤ το 2008 και, αυτοδίκαια προς την ΕΤΑ ΑΕ (νυν ΕΤΑΔ ΑΕ). Τα προηγούμενα χρόνια την εκμετάλλευση των εγκαταστάσεων του Χ.Κ. είχε αναλάβει η Αναπτυξιακή Εταιρεία Φαλακρού ΑΕ. Πρόσφατα παρατηρήθηκε μικρή αύξηση των επισκεπτών από γειτονικές χώρες στα χιονοδρομικά κέντρα της χώρας.

Πίνακας 10: Αριθμός ημερών λειτουργίας ανά περίοδο εναέριου αναβατήρα Χιονοδρομικού Κέντρου Φαλακρού

2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	μέσος όρος
45	44	36	28	36	28	26	0	20	21	28

Στην ευρύτερη περιοχή, σχεδιάζεται νέα ευρωπαϊκή **ποδηλατική διαδρομή**, στα ίχνη της αρχαίας και της σύγχρονης Εγνατίας οδού, από το Δυρράχιο της Αλβανίας έως την Κωνσταντινούπολη στην Τουρκία, διασχίζοντας το Λυχνιδό, την Ηράκλεια, την Πέλλα, τη Θεσσαλονίκη, την Αμφίπολη, τους Φιλίππους, το Τόπειρο, την Μαξιμιανούπολη και την Τραϊανούπολη, έναν από τους δύο σημαντικότερους δρόμους που κατέληγαν στην πρωτεύουσα Ρώμη κατά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Με την υποστήριξη και της Περιφέρειας ΑΜΘ, αναμένεται αναγνώριση από την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Ποδηλατών (ECF) το 2014.⁴⁹

Κέντρα mountain-bikes, ιππασίας, κανόε-καγιάκ, extreme sports, θαλασσιών αθλημάτων: Ορισμένα τέτοια κέντρα λειτουργούν κυρίως στην περιοχή του Νέστου, από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Για τα θαλάσσια αθλήματα δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις κυρίως στα δύο νησιά της Περιφέρειας και στα παράλια της Καβάλας.

4.5.3. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις – Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα και Δυνατότητες.

Στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης επικρατούν οι εξής μορφές τουρισμού κατά περιοχή:

Πίνακας 11: Μορφές τουρισμού

Μορφές Τουρισμού	Περιοχές
------------------	----------

⁴⁸ Είναι εν τούτοις συζητήσιμη η ορθή λειτουργία τους ως προς τη διασφάλιση παροχής ποιοτικών υπηρεσιών, την επιχειρηματική τους εκμετάλλευση, τις συνθήκες πυροπροστασίας, κλπ.

⁴⁹ <http://traveldailynews.gr/news/article/53009-22/5/2012>.

Παραθεριστικός τουρισμός («ήλιος & θάλασσα»)	Θάσος, Σαμοθράκη, Παραλία Καβάλας, Παραλία Αβδήρων, Παραλία Αλεξανδρούπολης- Ν.Χιλής έως Μαρώνεια, Παραλία Μαρώνειας.
Ορεινός – Χιονοδρομικός	Φαλακρό, Παγγαίο
Ήπιος-εναλλακτικός (οικολογικός-φυσιολατρικός, περιπατητικός)	Δέλτα Έβρου, Δέλτα Νέστου, όχθες Νέστου, Λίμνη Βιστωνίδας, Δάσος Ελατιάς, Δάσος Φρακτού, Δάσος Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου, ορεινή Ροδόπη, ορεινός Έβρος, Μενοίκιο Όρος.
Αρχαιολογικός πολιτιστικός	– Φίλιπποι, Αβδηρα, Μαρώνεια, Φερές, Σαμοθράκη, Θάσος και σε όλη την περιφέρεια.
Αθλητικός, «περιπέτειας»	Όχθες Νέστου, Φαλακρό, Δάσος Ελατιάς, Σαμοθράκη.
Αστικός (Πολιτιστικός, Επαγγ/κός, συνεδριακός, διασκέδαση, αγορές, κλπ)	Στα κυριότερα αστικά κέντρα της Περιφέρειας: Καβάλα, Δράμα, Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα Διδυμότειχο, Σουφλί.
Ιαματικός – ευεξίας	Ελευθερές, Θερμά, Κεσσάνη, Τραϊανούπολη.

Σημείωση. Ο πίνακας είναι ενδεικτικός και αναφέρεται στις πιο σημαντικές περιοχές.

a. Γενική αξιολόγηση του τουριστικού δυναμικού

Από τα παραπάνω στοιχεία της ανάλυσης αναδεικνύονται οι ακόλουθες βασικές διαπιστώσεις:

- Το επίπεδο ανέσεων που παρέχεται στους τουρίστες από τα καταλύματα της περιφέρειας είναι μέτριο έως χαμηλό. Η μεγάλη πλειοψηφία των τουριστικών καταλυμάτων είναι μικρού μεγέθους, ανήκουν στις χαμηλές και μεσαίες κατηγορίες και χρειάζονται εκσυγχρονισμό.
- Υπάρχει υπερσυγκέντρωση καταλυμάτων κάθε μορφής και συναφών τουριστικών δραστηριοτήτων στη Θάσο και στα παράλια της Καβάλας, ενώ η ενδοχώρα της περιφέρειας, και ιδιαίτερα οι Π.Ε. Δράμας, Ξάνθης και Ροδόπης παρουσιάζουν χαμηλό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης.
- Το τουριστικό προϊόν εμφανίζει μικρή διαφοροποίηση. Υπάρχουν ελάχιστες εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, υδροθεραπευτήρια) και λίγες εστιασμένες δυνατότητες παροχής υπηρεσιών για «εναλλακτικό» ή ειδικό τουρισμό οι οποίες επιδέχονται σημαντικής αναβάθμισης.
- Υπάρχει έλλειψη εμβληματικών πόλων έλξης (δυναμικών «σημαιοφόρων» της τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας), με εξαίρεση ίσως τη Σαμοθράκη και τα Καβείρια Μυστήρια.

- Η τουριστική προσφορά χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και απευθύνεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό. Ελπιδοφόρες είναι οι πρόσφατα παρατηρούμενες τάσεις αύξησης στις αφίξεις των αλλοδαπών τουριστών, οι οποίες όμως ακόμη παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα.
- Κατά πλειοψηφία ξένους τουρίστες προσελκύουν μόνο η Θάσος και η Καβάλα, όπου εμφανίζεται έντονη εποχικότητα.
- Υπάρχει γενική καχεξία στα μεγέθη και τη διάρθρωση της ζήτησης ιδιαίτερα από το εξωτερικό (αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων, επισκεψιμότητα μουσείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιοθέατων, κατά κεφαλή δαπάνη, κλπ).
- Διαπιστώνεται περιορισμένη διαφοροποίηση πηγών τουριστικού ρεύματος.
- Διαπιστώνεται έλλειψη συνολικής ταυτότητας της περιφέρειας ως ενιαίου τουριστικού προορισμού.

b. Αξιολόγηση των επιμέρους τουριστικών πόρων

- Με κριτήριο την τουριστική ανάδειξη των αξιόλογων περιοχών φυσικού περιβάλλοντος, διαπιστώνονται:
- Μη αποτελεσματική λειτουργία των Φορέων Διαχείρισης και επαρκής προστασία των φυσικών περιοχών
- Έλλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των συναρμόδιων υπηρεσιών.
- Καθυστερήσεις στην προώθηση συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων
- Τριβές με την τοπική κοινωνία για διάφορους κατά περίπτωση λόγους.
- Μη ικανοποιητικό επίπεδο συντήρησης των ορειβατικών και περιπατητικών μονοπατιών και μη ένταξη σε ολοκληρωμένο δίκτυο, με εξαίρεση το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E6.
- Περιορισμένες δυνατότητες εξυπηρέτησης επισκεπτών από τα ορειβατικά καταφύγια λόγω παλαιότητας κτιριακών και λοιπών εγκαταστάσεων και προβλημάτων συνολικής διαχείρισης.
- Περιορισμένες δυνατότητες αποδοτικής εκμετάλλευσης του χιονοδρομικού κέντρου λόγω της μικρής χιονοδρομικής περιόδου. Επί πλέον μειονέκτημα ως προς την ελκυστικότητα του κέντρου αποτελεί η σχετική γειτνίαση με το αρκετά πιο ανεπτυγμένο χιονοδρομικό κέντρο του Μπάνσκο στη Βουλγαρία, το οποίο πλεονεκτεί λόγω: κλιματολογικών συνθηκών (διάρκεια και επάρκεια χιόνωσης), έκτασης – εκσυγχρονισμού – ποιότητας – ποικιλίας εγκαταστάσεων, πληρότητας παρεχόμενων υπηρεσιών (διαμονή, εστίαση, εκπαίδευση, αναψυχή, κλπ.), ανταγωνιστικές τιμές.
- Με κριτήριο το επίπεδο αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων και κυρίως των μουσείων, διαπιστώνεται ότι:
- Το σημερινό επίπεδο επισκεψιμότητας τόσο των μουσείων όσο και των αρχαιολογικών χώρων δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικό. Αυτό είναι απόρροια: της έλλειψης πόρων για εκσυγχρονισμό, αναβάθμιση και προβολή τους, της λειτουργικής ανεπάρκειας (ελλείψεις σε προσωπικό, ωράριο λειτουργίας, χαμηλό επίπεδο υπηρεσιών προς τους επισκέπτες, κλπ), της ανεπαρκούς διασύνδεσης των πολιτιστικών πόρων με την τουριστική δραστηριότητα, της έλλειψης αναγκαίων συνεργασιών και κατάλληλων δικτυώσεων.
- Τα μουσεία που λειτουργούν (αρχαιολογικά, λαογραφικά, κ.ά.) μπορούν να εμπλουτίσουν το τουριστικό προϊόν, αλλά χρειάζονται αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό. Υπάρχει δε το ενδεχόμενο να χρειαστεί μακροπρόθεσμα να δημιουργηθούν νέα μουσεία (ή και να επεκταθούν τα υφιστάμενα) προκειμένου

να στεγαστούν νέα αρχαιολογικά ευρήματα ή νέα εκθέματα και δραστηριότητες σε νέα θεματικά πεδία του υλικού και του άυλου πολιτισμού.

c. Δυνατότητες – περιθώρια ανάπτυξης

- Οι υφιστάμενες τουριστικές εγκαταστάσεις έχουν περιθώρια αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού, καθώς το επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Υπάρχουν φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι, ιδιαίτερα της ενδοχώρας, που μπορούν να αξιοποιηθούν.
- Η στοχευμένη ανάπτυξη τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων (πολιτιστικός, οικολογικός, συνεδριακός, ευεξίας, κλπ.) παρουσιάζει δυνατότητες επέκτασης της τουριστικής περιόδου και διασποράς της τουριστικής δραστηριότητας και σε άλλες περιοχές πέραν Θάσου-Καβάλας. Η δημιουργία δικτύων διαδρομών (πολιτιστικών, οικολογικών, ορειβατικών, θρησκευτικών, ποδηλατικών, γαστρονομικών, κλπ.) και η διαμόρφωση ταυτότητας της περιφέρειας ως «συμπλέγματος επιμέρους αξιόλογων προορισμών» μπορούν να λειτουργήσουν προς αυτή την κατεύθυνση.
- Οι αναδυόμενες αγορές παρουσιάζουν ευκαιρίες διαφοροποίησης των πηγών ζήτησης, χρειάζεται όμως και παράλληλη βελτίωση της προσβασιμότητας (επέκταση και αξιοποίηση σιδηροδρόμου, εκσυγχρονισμός ακτοπλοΐας, νέοι σταθμοί).

Συμπερασματικά, με την κατάλληλη αξιοποίηση των πόρων, είναι δυνατόν να ξεκινήσει μια διαδικασία τουριστικής ανάπτυξης που:

- θα αποφεύγει την κυριαρχία του δίπτυχου «ήλιος – θάλασσα»
- θα κατανέμει ισόρροπα τις τουριστικές δραστηριότητες στον χώρο και στον χρόνο
- θα διαχέει τα οφέλη του τουρισμού σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα και
- θα διασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια.

4.6. Έρευνα & Καινοτομία – Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

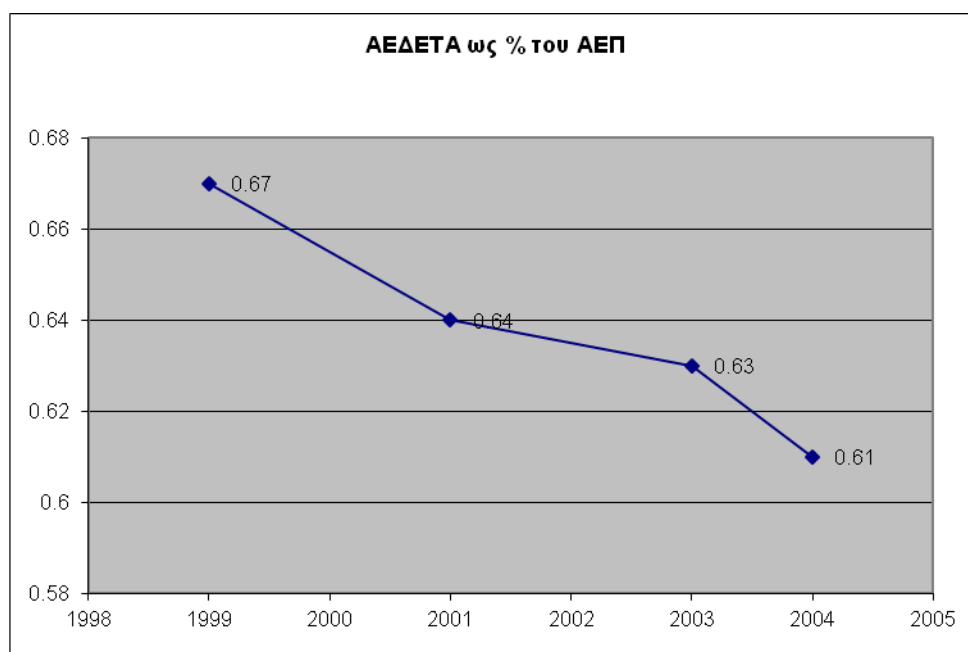
4.6.1. Υφιστάμενη κατάσταση

a. Έρευνα – Καινοτομία

Οι επιδόσεις σε Έρευνα και Καινοτομία στην περιφέρεια ΑΜΘ δεν είναι ασύνδετες από τις γενικές τάσεις και εφαρμοζόμενες πολιτικές σε επίπεδο χώρας. Το πεδίο δε της Έρευνας και Καινοτομίας αποτελεί μια κακή περίπτωση εφαρμοζόμενων πολιτικών, διαχρονικά στην Ελλάδα, με τις περιφέρειες να αποτελούν τους παρίες των μεγάλων αστικών Κέντρων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Η Ακαθάριστη Εγχώρια Δαπάνη για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη (ΑΕΔΕΤΑ) ως ποσοστό του ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), ανήλθε μόλις στο 0,62% το 2003, ενώ παρουσιάζει μικρή αλλά σταθερή κάμψη από το 1999 έως σήμερα που αποτελεί το 0,58% του ΑΕΠ (Διάγραμμα 2). Αυτό βέβαια δεν αντιστοιχεί σε πραγματική μείωση της δαπάνης, αλλά στο γεγονός ότι η αύξηση των δαπανών για έρευνα δεν μπόρεσε να ακολουθήσει τους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ που διατηρούνταν υψηλοί μέχρι το 2007, δεδομένου ότι οι τομείς που επέφεραν την εντυπωσιακή αυτή αύξηση δεν περιελάμβαναν δραστηριότητες έντασης γνώσης.

Εικόνα 25: Διαχρονική εξέλιξη της ΑΕΔΕΤΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ (1999-2005)

Το ήμισυ σχεδόν της ερευνητικής δραστηριότητας της χώρας μας εκτελείται από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Η συμμετοχή του παραγωγικού τομέα είναι χαμηλή και φαίνεται να σταθεροποιείται γύρω στο 30%. Η συμβολή των δημόσιων ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων ανέρχεται στο 20% περίπου, ενώ σχεδόν αμελητέα είναι εκείνη των Οργανισμών Μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα.

Πίνακας 12: Κύριοι φορείς εκτέλεσης ερευνητικής δραστηριότητας-2003

Φορέας Εκτέλεσης Ερευνητικής Δραστηριότητας	% της ΑΕΔΕΤΑ
Δημόσια Ερευνητικά Κέντρα	20,29
Επιχειρήσεις	32,06

Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	46,72
Οργανισμοί Μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα	0,93

Επισημαίνεται ότι στις τεχνολογικά προηγμένες χώρες τα ποσοστά αυτά αντιστρέφονται.

Είναι επίσης χρήσιμο να σημειωθεί ότι:

Ως προς την γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων που εκτελούν ερευνητική δραστηριότητα, υπήρχε συντριπτική υπεροχή των επιχειρήσεων της Αττικής (75,41%) και σημαντική συμμετοχή των επιχειρήσεων της Β. Ελλάδας⁵⁰ (18,06% με σημαντική συμμετοχή των επιχειρήσεων της Περιφερειακής Ενότητας της Θεσ/νίκης). Οι υπόλοιπες περιοχές (Περιφέρειες κατά NUTS 1) είχαν μικρή (Κεντρική Ελλάδα⁵¹ 5,14%) έως ασήμαντη (Νησιά Αιγαίου – Κρήτη 1,39%) συμμετοχή.

- Με βάση τον αριθμό επιχειρήσεων κατά διψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητα, τη «μερίδα του λέοντος» την καρπωνόταν με μεγάλη διαφορά ο κλάδος «Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες» με ποσοστό συμμετοχής 23,56% ακολουθούμενος από τους κλάδους:
 - Άλλες Επιχειρηματικές δραστηριότητες (υπηρεσίες) 15,23%
 - Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών 8,33%
 - Χημικές ουσίες και προϊόντα 7,47%
 - Χονδρικό και λιανικό εμπόριο – Επισκευή Αυτοκινήτων κλπ 7,47%

(Οι υπόλοιποι κλάδοι είχαν ποσοστό συμμετοχής σε ερευνητικά έργα < 5%)

Η περιφερειακή διάσταση αποτελούσε πάντα το σημαντικότερο πρόβλημα, όπως φαίνεται από τα ενδεικτικά στοιχεία κατανομής ανά περιφέρεια και τομέα του 2003 που παρατίθενται στο Παράρτημα. Συγκεκριμένα η περιφέρεια Αττικής συγκέντρωνε το 58 % περίπου της συνολικής ΑΕΔΕΤΑ, το 76% της δαπάνης των επιχειρήσεων, το 62% αυτής των δημόσιων ερευνητικών κέντρων και το 44% περίπου των ΑΕΙ. Ακολουθούσε η Κεντρική Μακεδονία με 15,5% του συνόλου της ΑΕΔΕΤΑ, το 14% των επιχειρήσεων, το 11% των δημόσιων ερευνητικών κέντρων και το 19% περίπου των ΑΕΙ.

Οι υπόλοιπες Ελληνικές Περιφέρειες παρουσίαζαν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Η Κρήτη συγκέντρωνε το 18% περίπου της δαπάνης των δημόσιων ερευνητικών κέντρων και το 8% αυτής των ΑΕΙ, γεγονός που αντανάκλα την συγκέντρωση ισχυρών ερευνητικών κέντρων στην εν λόγω Περιφέρεια. Υστερούσε όμως σημαντικά στον τομέα των επιχειρήσεων (0,66%).
- Στον τομέα των ΑΕΙ – δημόσιων ερευνητικών κέντρων, ικανή δραστηριότητα εμφάνιζε η Δυτική Ελλάδα, ενώ αναπτύσσονταν η Ήπειρος, η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, και η Θεσσαλία. Για τον τομέα των ΑΕΙ, θα μνημονεύσουμε και το Βόρειο Αιγαίο.
- Αντίθετα, ο τομέας των επιχειρήσεων, πέραν της Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, εμφάνιζε δραστηριότητα στην Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο, δηλαδή στην ευρύτερη βιομηχανική ζώνη γύρω από την Αττική.
- Οι Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας, Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων εμφάνιζαν επιδόσεις κάτω του 1% σε όλους τους τομείς.

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του Innovation Scoreboard 2006 για τις περιφέρειες των Κρατών Μελών της Ε.Ε 25:

- Σε σύνολο 203 Ευρωπαϊκών περιφερειών, η περιφέρεια της Αττικής καταλάμβανε την 86η θέση, ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες έπονταν κατά πολύ με την Ανατολική

⁵⁰ Δ. Μακεδονία, Κεντρική Μακεδονία, Αν. Μακεδονία – Θράκη, Θεσσαλία

⁵¹ Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Δ. Ελλάδα, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος

Μακεδονία-Θράκη στην 197η θέση.⁵² Αξιοσημείωτο είναι πως περιφέρειες χωρών που βρίσκονταν στο ίδιο επίπεδο με την Ελλάδα παρουσίαζαν καλύτερες επιδόσεις (όπως π.χ. περιφέρειες της Τσεχίας, της Ουγγαρίας και της Πολωνίας που βρίσκονταν στις πρώτες 65 θέσεις).

- Σημειώνεται ότι στις δέκα περιφέρειες με την καλύτερη καινοτομική απόδοση, τέσσερις ανήκαν στη Σουηδία, τέσσερις ανήκαν στη Γερμανία και από μία περιφέρεια είχαν η Γαλλία και η Φινλανδία.

Γενικά, τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τόσο τον υδροκεφαλισμό του Ελληνικού συστήματος, όσο και τις σημαντικές διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν τις περιφέρειες της χώρας, αλλά και την σημαντική υστέρηση των ελληνικών περιφερειών (πλην Αττικής) σε σχέση με αυτές της Ε.Ε.-25.

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι μια Περιφέρεια, για να είναι ανταγωνιστική μέσα στο σύστημα της παραγωγής - αξιοποίησης της γνώσης και της τελικής μετατροπής της σε οικονομική και κοινωνική ευημερία, θα πρέπει να συγκεντρώνει μια σειρά από παραμέτρους – κλειδιά:

- Την ύπαρξη κατάλληλης υποδομής για την παραγωγή και αξιοποίηση της γνώσης, όπως Πανεπιστήμια και ερευνητικά και τεχνολογικά κέντρα αλλά και ενδιάμεσους μηχανισμούς διάδοσης και αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας και υποστήριξης της καινοτομίας, τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες, γραφεία διαμεσολάβησης κλπ.
- Την ύπαρξη παράλληλα, αποτελεσματικών δικτύων που προωθούν την αύξηση της ζήτησης για νέα γνώση, μιας στενής δηλαδή συνέργιας και συνεργασίας με τον παραγωγικό ιστό και τις επιχειρήσεις, μεμονωμένα ή/ και σε clusters.

Οι τάσεις στην Έρευνα αυτή την στιγμή, έτσι όπως έχουν κωδικοποιηθεί από την Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, αφορούν 11 θεματικές ενότητες.

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης είναι κατά κύριο λόγο μια αγροτική περιφέρεια, με μικρό αριθμό βιομηχανικής παραγωγής (τρόφιμα, χημικά-πλαστικά, ορυκτά), ενώ οι επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία είναι λίγες και η διασύνδεσή τους με τον παραγωγικό ιστό ελλιπής. Στους ανθρώπινους πόρους παρουσιάζει υψηλό ποσοστό μαθητικής διαρροής (24%, Eurostat, 2012) και περίπου οι μισοί κάτοικοι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ το 1/3 των κατοίκων ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες. Η χαμηλές επενδύσεις στην έρευνα αποτυπώνονται στις παρακάτω εντάξεις έργων του ΕΣΠΑ.

Εικόνα 26: Ενταγμένα έργα Έρευνας και Τεχνολογίας στην ΓΓΕΤ μέχρι 18/9./12

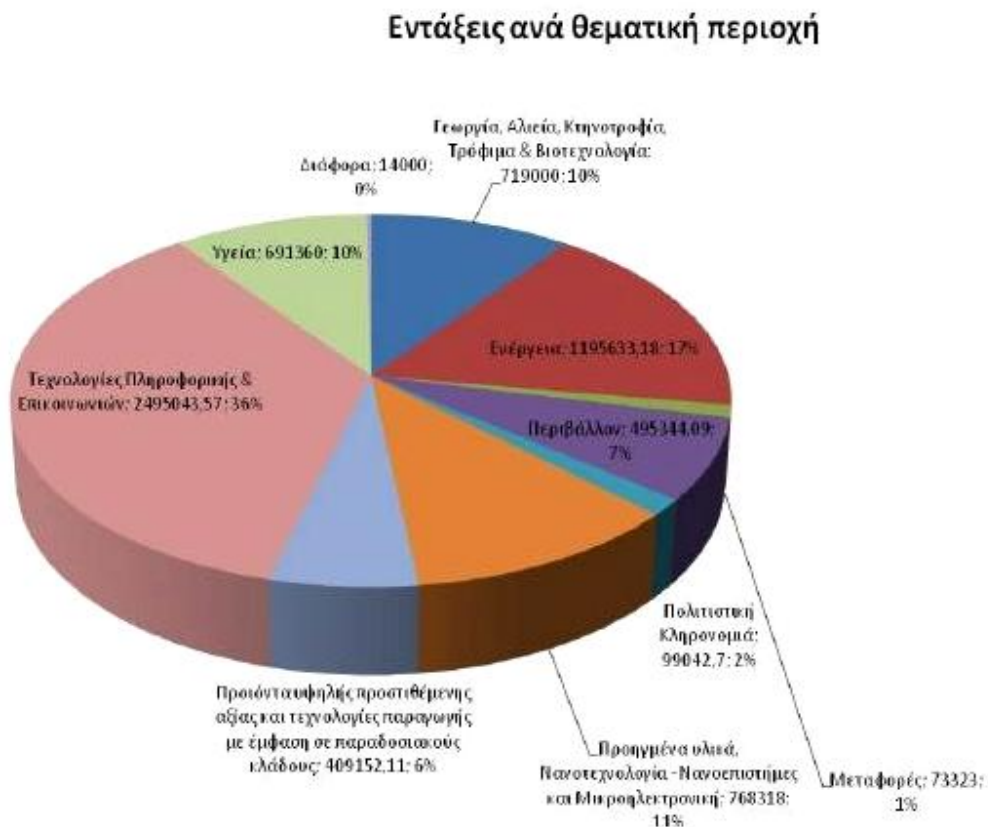
Αριθμός Φορέων	Δαπάνη / (Μέση Δαπάνη ανά φορέα)
Επιχειρήσεις (21)	5.420.243€ / (258.107€)
Ερευνητικοί Φορείς (4)	1.514.884€ / (378.721€)
Λοιποί Φορείς (1)	25.090€
Σύνολο (26 φορείς και 39 έργα)	6.960.217€ / (267.700€)

⁵² Δεν υπήρχαν στοιχεία για την Περιφέρεια Ιονίων νήσων.

Πηγή: Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας

Εικόνα 27: Ένταξη ερευνητικών έργων/φορέων ανά θεματική περιοχή σύμφωνα με τις προκηρύξεις της ΓΓΕΤ.

Πηγή: Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας

Από τα παραπάνω στοιχεία εξάγονται δύο συμπεράσματα.

- Η πολύ χαμηλή χρηματοδότηση για ερευνητικά έργα προς φορείς της ΠΑΜΘ
- Η απουσία στοχευμένης ερευνητικής δραστηριότητας με βάση την τοπική οικονομία (ιδιαίτερη εμφανής η απουσία ερευνητικών έργων αγροτικού τομέα)

Φυσικά τα Ακαδημαϊκά Ιδρύματα δεν μπορούν να ποδηγετούνται ερευνητικά από τις ανάγκες τις αγορές και δεν είναι καν αυτός ο ρόλος τους. Αλλά είναι εντυπωσιακή η έλλειψη ιδιωτικών φορέων που θα επένδυαν σε έρευνα, σε έναν ιδιαίτερα ανεπτυγμένο αγροτικό χώρο (με βάση την απασχόληση και όχι το ακαθάριστο περιφερειακό έσοδο)

Την παρούσα εικόνα έρχεται να συμπληρώσει αυτή των προηγούμενων ετών. Από πλευράς έρευνας, ανάπτυξης (E&A) και καινοτομίας, η περιοχή επένδυσε 30,5 εκατ. ευρώ σε E&A (ΑΕΔΕΤΑ, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) το 2005 (0,33% του ΑΕΠ της περιφέρειας και 2,25% του συνόλου της επικράτειας). Το ποσοστό είναι αρκετά χαμηλότερο από τον μέσο όρο στην Ελλάδα, ήτοι το 0,6% του συνολικού ΑΕΠ που έχει επενδυθεί σε E&A, και από το 1,83% που αποτελεί τον μέσο όρο στην ΕΕ27. Ιδιαίτερος σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι τοπικές επιχειρήσεις επένδυσαν μόνο 1,6 εκατ. ευρώ σε E&A (0,02% του ΑΕΠ της περιφέρειας), ή ποσοστό 5,4% του συνολικού ΑΕΔΕΤΑ σε επίπεδο περιφέρειας (σε σχέση με το 31% σε εθνικό επίπεδο και το 63% στην ΕΕ των 27. Από το 2008, οι ιδιωτικές επενδύσεις σε E&A δεν έχουν αυξηθεί (αντίθετα έχουν μειωθεί σαν ποσοστό του ΑΕΠ), 0,58 για το 2012) λόγω κρίσης ρευστότητας.

Οι δράσεις E&A στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη είναι συγκεντρωμένες κατά κύριο λόγο στον δημόσιο τομέα και ειδικότερα στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ) και σε μικρότερο βαθμό στο ΤΕΙ Καβάλας. Οι επενδύσεις σε E&A από την ανώτατη εκπαίδευση (25,2 εκατ. ευρώ, το 2005) αποτελούν το 82,7% του ΑΕΔΕΤΑ (0,28% ΑΕΠ της περιφέρειας). Είναι δηλαδή κατά πολύ υψηλότερες σε σχέση με τους μέσους όρους που ανέρχονται σε 47,5% για την Ελλάδα και σε 22,5% για την ΕΕ-27.

Το ποσοστό των ανθρώπινων πόρων για την Επιστήμη και την Τεχνολογία (HRST) αυξήθηκε σημαντικά, από το 15,9% του τοπικού εργατικού δυναμικού (ενεργός πληθυσμός) το 2000 σε 24,9% το 2011 (μέσος όρος για την Ελλάδα το 2011: 32,4%). Σε δράσεις E&A απασχολούνταν το 2005 1.023 άτομα (ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης), ή αλλιώς το 0,4% του τοπικού ενεργού πληθυσμού έναντι του ποσοστού 0,69% που ισχύει για την Ελλάδα και του 0,95% για την ΕΕ-27, με το 85% από αυτά στην ανώτατη εκπαίδευση. Ειδικότερα, οι ερευνητές αποτελούν το 0,23% του ενεργού πληθυσμού (0,4% στην Ελλάδα, 0,59% στην ΕΕ27).

Από πλευράς επιστημονικής επίδοσης, το ΔΠΘ κατατάσσεται 8ο ανάμεσα στα 21 Ελληνικά πανεπιστήμια με 4,5% του συνολικού όγκου των επιστημονικών δημοσιεύσεων των ελληνικών πανεπιστημίων και 22,5% εκείνων που περιλαμβάνουν και διεθνή συνεργασία. Ωστόσο, το ΔΠΘ έχει σχετικά χαμηλό δείκτη απήχησης, της τάξεως του 0,77. Συγκριτικά, το ΤΕΙ Καβάλας συντριπτικά λιγότερες επιστημονικές δημοσιεύσεις για την περίοδο αλλά συγκρίσιμο δείκτη απήχησης 0,71. Το ΔΠΘ συμμετέχει ενεργά σε μεγάλο εύρος επιστημονικών τομέων: ιατρική και επιστήμες υγείας, φυσικές επιστήμες, μηχανική και τεχνολογία, κοινωνικές επιστήμες και γεωτεχνικές επιστήμες. Το ΤΕΙ Καβάλας δραστηριοποιείται στις φυσικές επιστήμες (με καλό δείκτη απήχησης 0,92) στη μηχανική και την τεχνολογία.

Όσον αφορά τις εκροές καινοτομίας, οι περιορισμένες επενδύσεις των επιχειρήσεων αντικατοπτρίζονται και από το επίπεδο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Στη συγκεκριμένη περιφέρεια 1,65 άδειες δόθηκαν για ένα εκατομμύριο κατοίκους (σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας το 2008), ενώ στην Ελλάδα ο μ.ο. ανέρχεται σε 8,04 και σε 111,58 στην ΕΕ-27. Η περιορισμένη ικανότητα απορρόφησης της καινοτομίας, η χαμηλή ζήτηση για επιχειρήσεις που θα δραστηριοποιούνται σε έρευνα και καινοτομία και η έλλειψη υποδομών για την ενίσχυση της μεταφοράς τεχνολογίας περιορίζουν τα αποτελέσματα διάχυσής της (spillover) και τη μακροπρόθεσμη διασύνδεση των επιχειρήσεων της περιοχής με τα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης.

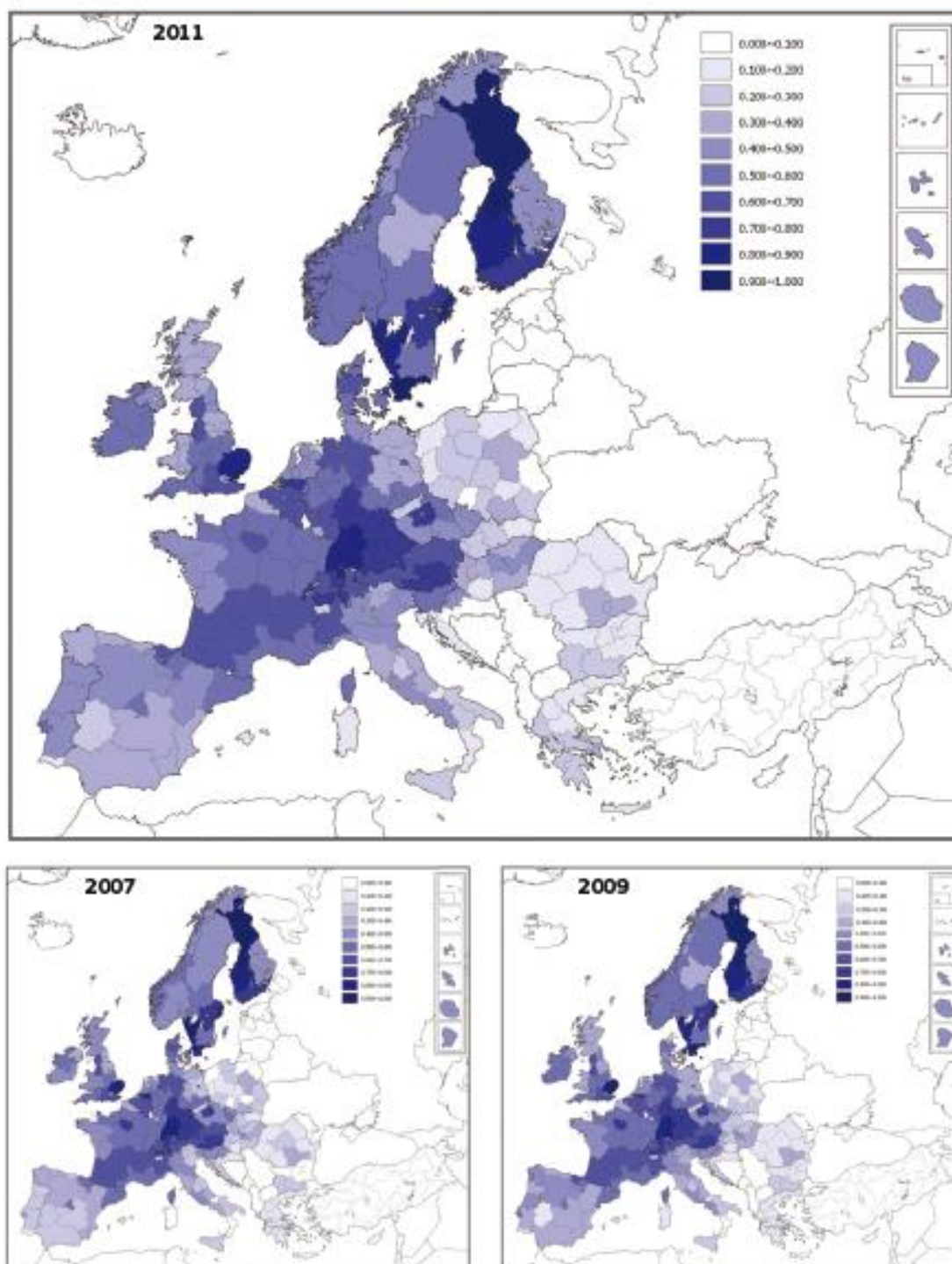
Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες στους οποίους οφείλονται οι πιέσεις στην ανταγωνιστικότητα της Τοπικής Οικονομίας στην περιοχή της Ανατολικής

Μακεδονίας Θράκης, είναι τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του παραγωγικού της συστήματος. Αυτά αφορούν κυρίως το πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, τον προσανατολισμό των παραγωγικών τομέων της οικονομίας σε δραστηριότητες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, το χαμηλό επίπεδο και την ανεπαρκή σύνδεση της καινοτομίας με την παραγωγική διαδικασία, το εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο των δαπανών για Έρευνα και Τεχνολογία, την περιορισμένη διείσδυση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών - και ειδικά των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε σχέση με ανταγωνιστικές χώρες - και το πολύ χαμηλό επίπεδο άμεσων ξένων παραγωγικών επενδύσεων ιδιαίτερα σε τεχνολογικά προηγμένους τομείς.

Επιπρόσθετα, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της τοπικής οικονομίας είναι συνάρτηση και των παραμέτρων που προσδιορίζουν την αγορά εργασίας καθώς και των προβλημάτων στην προσαρμοστικότητα και ποιότητα των ανθρώπινων πόρων, όπως η χαμηλή συμμετοχή σε προγράμματα διά βίου μάθησης και η ανεπαρκής σύνδεση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με την αγορά εργασίας.

Την εικόνα συμπληρώνουν τα παρακάτω συγκριτικά στοιχεία από την ετήσια έρευνα της ευρωπαϊκής επιτροπής REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012.

Εικόνα 28: Επιχειρηματικές Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη σε σχέση με το Περιφερειακό ΑΕΠ.

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

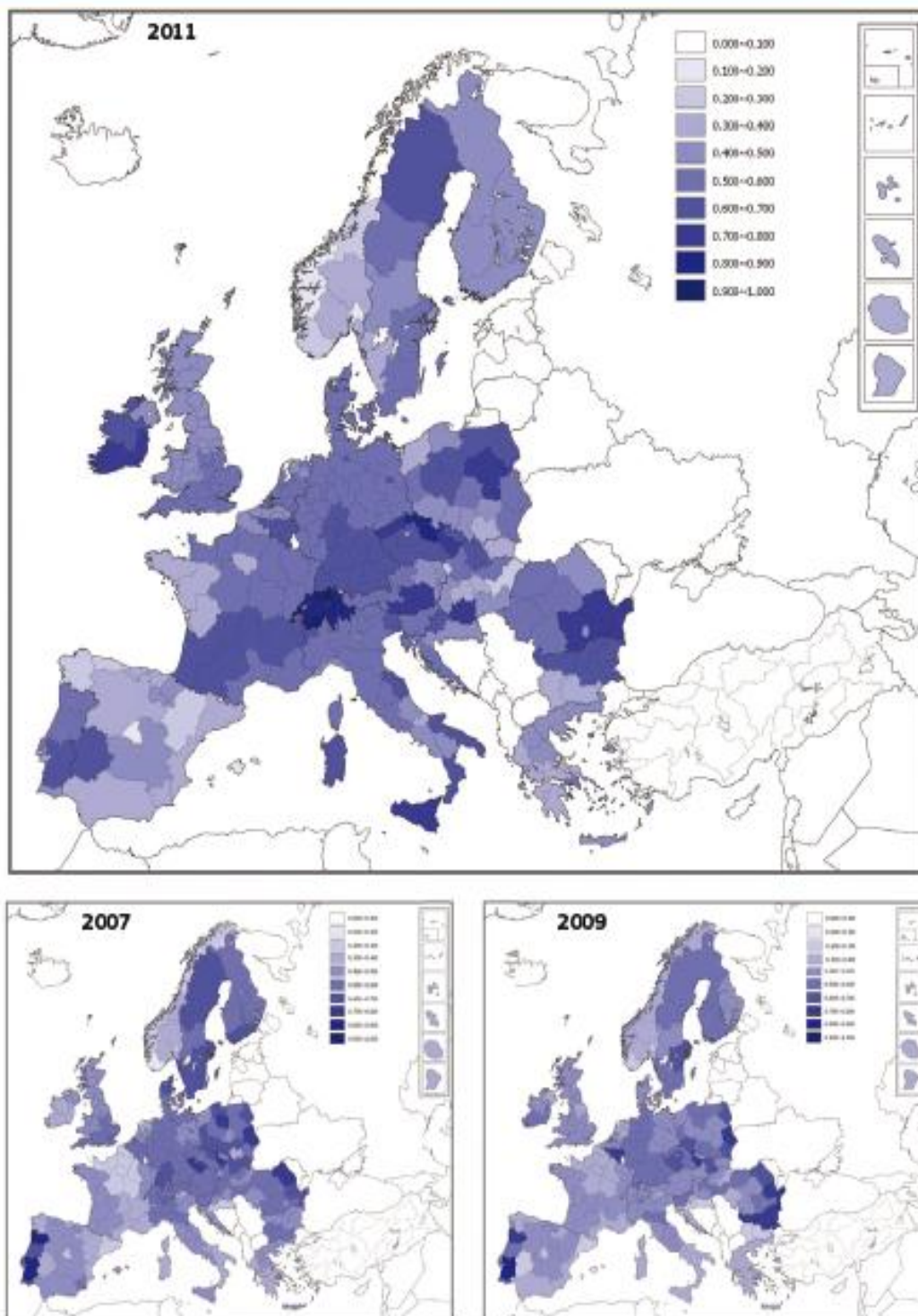
Η περιοχή της Βόρειας Ελλάδας και η ΠΑΜΘ βρίσκονται στις τελευταίες θέσεις κατάταξης όσον αφορά της επιχειρηματικές δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη. Βρίσκεται μάλιστα σε συγκρίσιμο σημείο με τις περισσότερες περιφέρειες της Βουλγαρίας και Ρουμανίας, χωρών που ενώθηκαν με την ΕΕ πολύ αργότερα από την Ελλάδα και οι οποίες μετά την πτώση του Ανατολικού μπλοκ πέρασαν αρκετά χρόνια πολιτικού αποπροσανατολισμού με ότι συνέπειες έχει για την επιχειρηματικότητα. Η

στασιμότητα στις ιδιωτικές επενδύσεις σε R&D (ουσιαστικά δεν υπήρχε καμία αύξηση από το 2007 μέχρι το 2011) θα πρέπει να προβληματίσει ιδιαίτερα την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση στην ΑΜΘ. Σύμφωνα με αποτελέσματα εθνικής μελέτης του IOBE, για κάθε 1% αύξηση στο ρυθμό μεταβολής των δαπανών ΕΤΑ των επιχειρήσεων (περίπου 4 εκ €), το ΑΕΠ μεταβάλλεται κατά 0,07% (περίπου 140 εκ €), γεγονός που αποδεικνύει την πολύ μεγάλη σημασία των δαπανών R&D των επιχειρήσεων για την οικονομία. Επίσης, αποτελεί επιχειρηματικό «θέσφατο», ότι η καινοτομία, δηλαδή η ενσωμάτωση της γνώσης σε προϊόντα και υπηρεσίες, αποτελεί τον μηχανισμό επιβίωσης και ανάπτυξης μιας οικονομίας (εθνικής, περιφερειακής, τοπικής,) καθώς εξασφαλίζει την ανταγωνιστικότητά της.

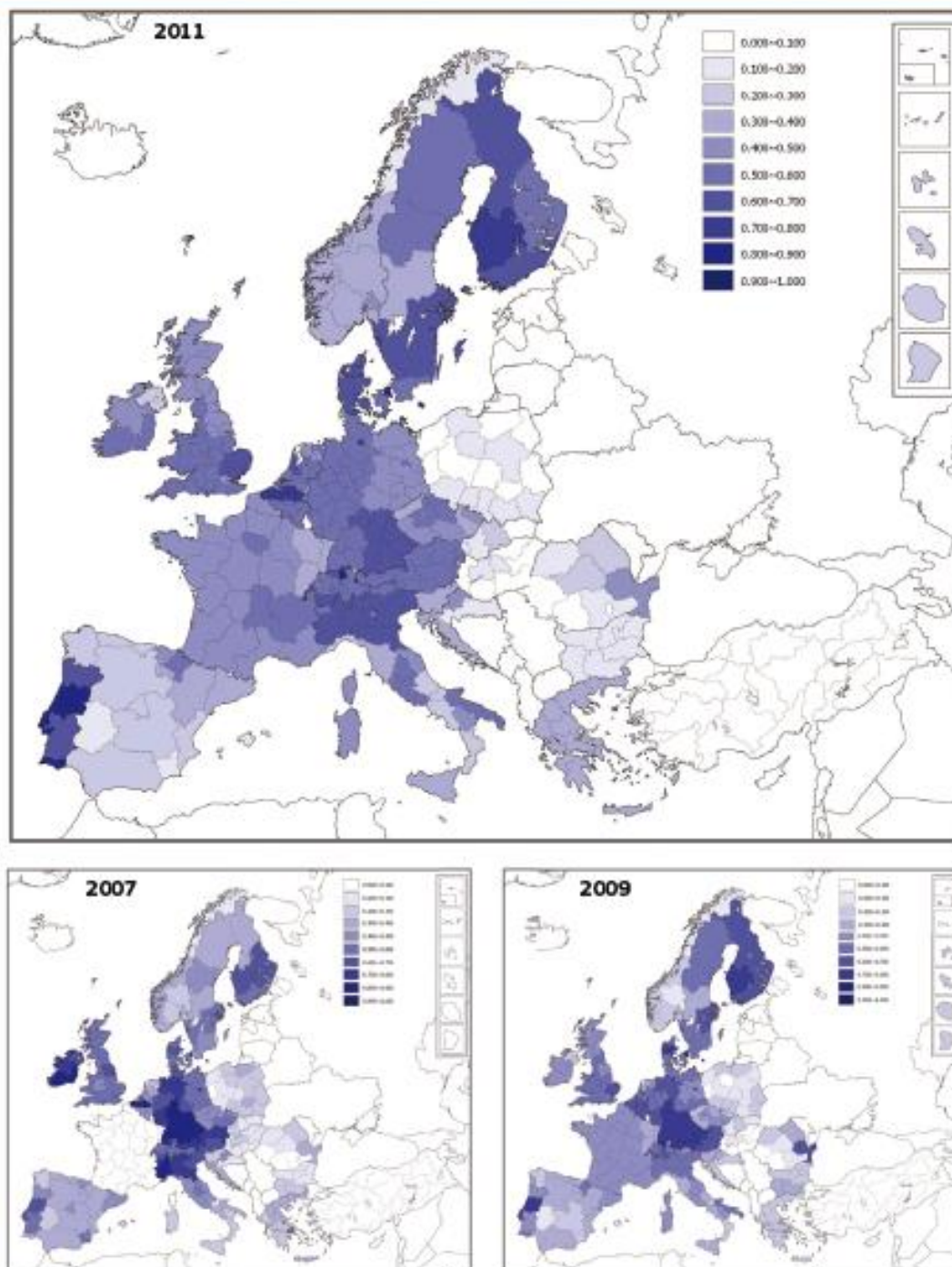
Ο δείκτης που ακολουθεί μετρά δαπάνες που δεν αφορούν την έρευνα και την ανάπτυξη αλλά είναι απαραίτητες για να βγει ένα καινοτομικό προϊόν ή υπηρεσία στην αγορά. Αφορά αναγκαίες δαπάνες καινοτομίας, όπως οι επενδύσεις σε εξοπλισμό και μηχανήματα και η απόκτηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και αδειών κλπ..

Οι Εταιρείες και οι δημόσιοι φορείς στην περιοχή της Βόρειας Ελλάδας και μαζί στη ΠΑΜΘ έχουν αυξήσει τις συγκεκριμένες δαπάνες ελάχιστα την τελευταία διετία κερδίζοντας μία θέση στον πίνακα. Παρόλα αυτά είναι αρκετά πίσω σε σχέση με τις ανεπτυγμένες περιφέρειες της Ευρώπης.

Εικόνα 29: Δαπάνες για Μη R&D καινοτομία σε ποσοστό του συνολικού κύκλου εργασιών.

Εικόνα 30: Ποσοστό μικρομεσαίων εταιρειών που έχουν τμήματα εισαγωγής καινοτομίας.

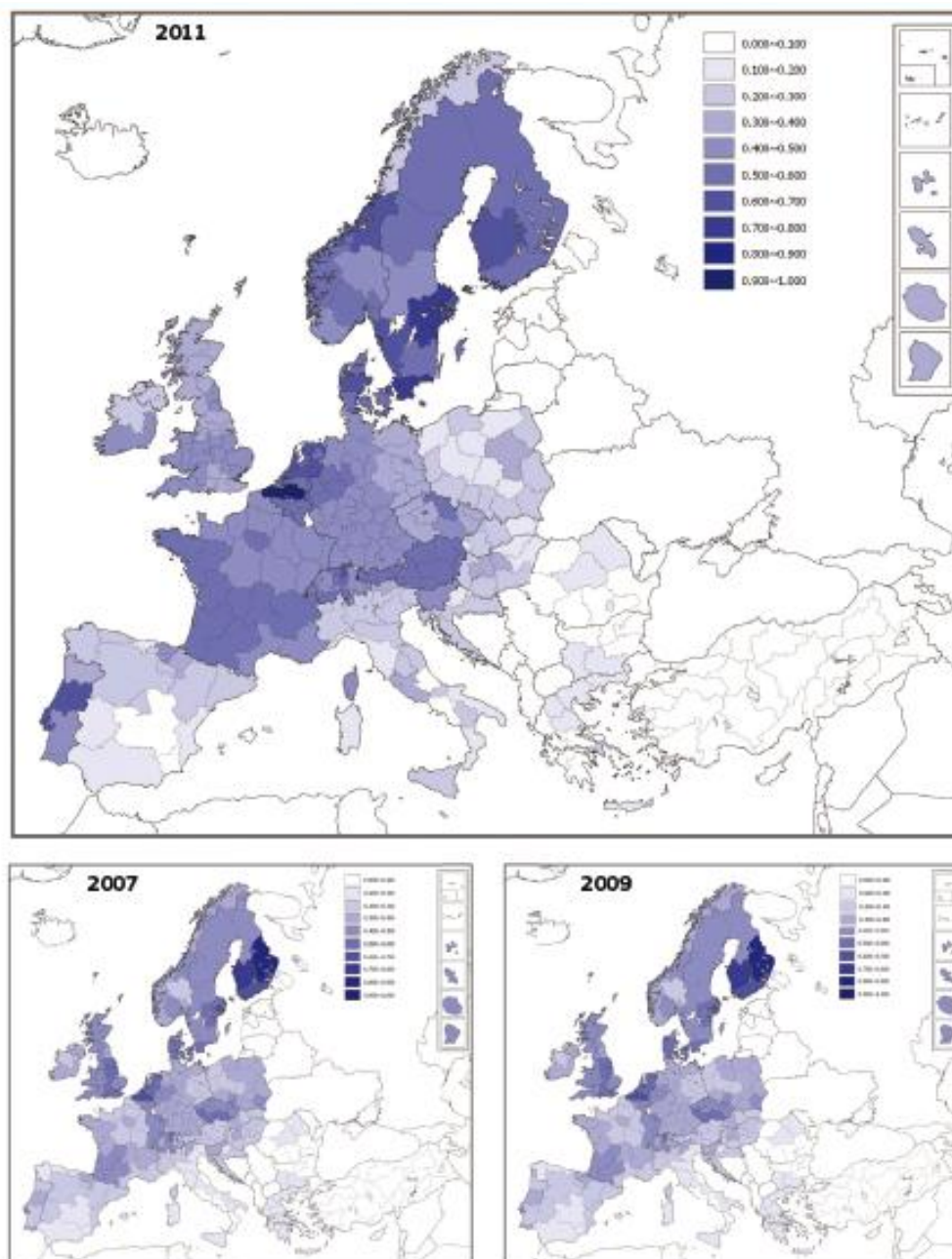

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

Οι καινοτόμες επιχειρήσεις με in-house δραστηριότητες καινοτομίας περιλαμβάνουν αυτές που έχουν εισαγάγει νέο προϊόν ή νέα διαδικασία, είτε εσωτερικά, είτε σε συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις. Γενικά όλες οι Περιφέρειες της Ελλάδας φαίνεται να έχουν κάνει σημαντικά βήματα, και στον συγκεκριμένο δείκτη βρίσκονται λίγο πιο πάνω από το μέσο Ευρωπαϊκό όρο. Αυτό που ανεβάζει τις περιφέρειες της Ελλάδας

και ανάμεσα τους και την ΠΑΜΘ, είναι η εισαγωγή καινοτομικών διαδικασιών στην οργάνωση των επιχειρήσεων. Φαίνεται ότι η ύφεση δημιουργεί στους μικροεπιχειρηματίες την ανάγκη και την σπουδή να βρουν νέους τρόπους οργάνωσης χωρίς όμως να μειώσουν την λειτουργικότητα της επιχείρησης.

Εικόνα 31: Ποσοστό Καινοτόμων ΜΜΕ που συνεργάζονται με άλλες.

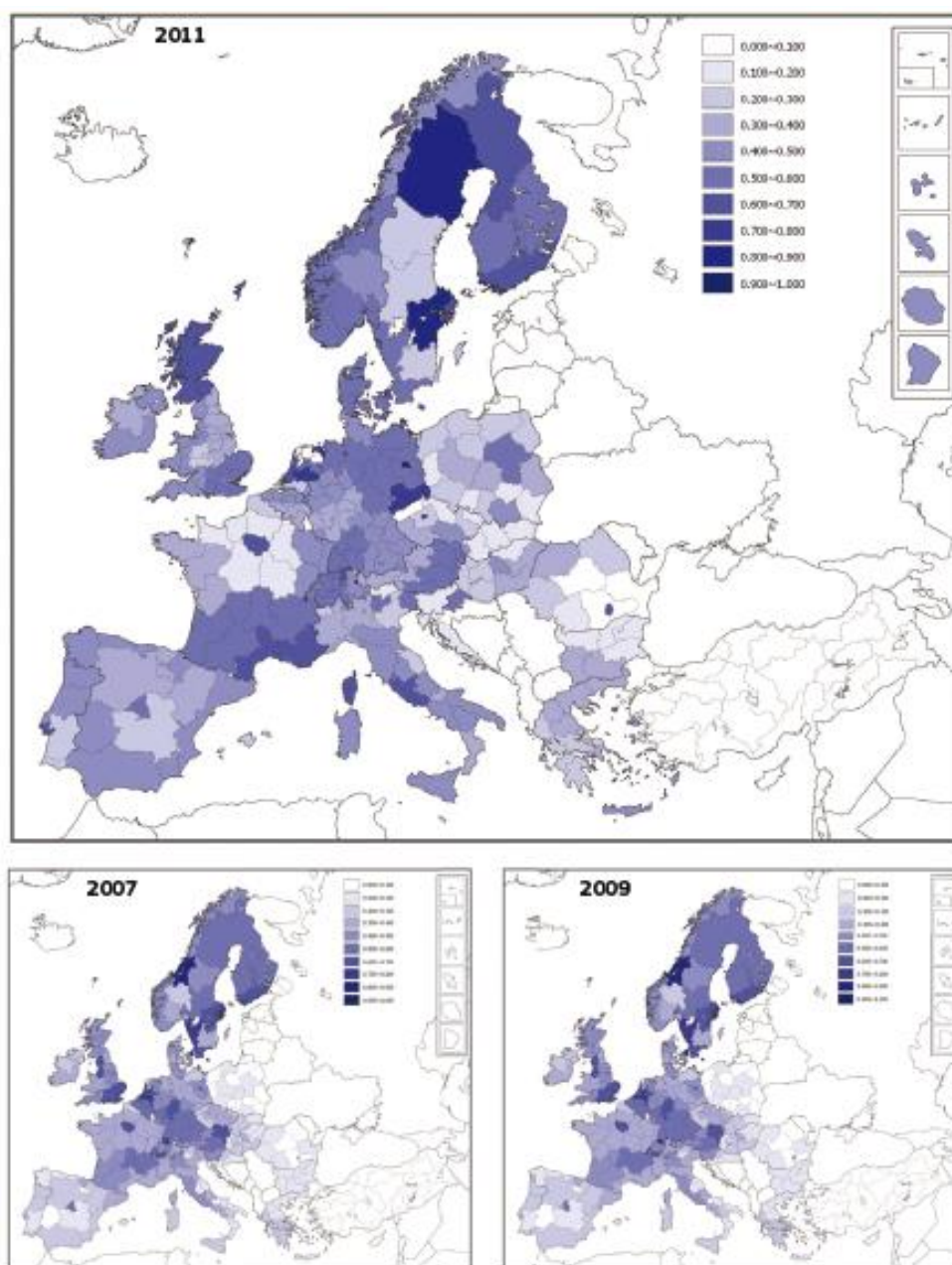

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

Παρόλο που η περιοχή της βορείου Ελλάδας και ειδικότερα η Περιφέρεια ΑΜΘ έχει σε συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες μεγαλύτερο ποσοστό καινοτόμων επιχειρήσεων που επιχειρούν σε συνεργασία με άλλες, ο δείκτης παρουσιάζει ουσιαστικά αυτό που είναι κοινός τόπος στην χώρα μας: οι επιχειρηματίες αποφεύγουν τις συνεργασίες και προσπαθούν να τα καταφέρουν μόνοι τους. Εκτός από τις ιστορικές και κοινωνικές καταβολές του συγκεκριμένου φαινομένου, θα πρέπει να τονιστεί η πλήρης απουσία τυπικών ή άτυπων δικτύων συνεργασίας στις

περιφέρειες η διαπεριφερειακά. Οι συναντήσεις και οι κοινές εκθέσεις που πραγματοποιούνται (συνήθως από επιμελητήρια), δεν αποτελούν δίκτυα, αλλά πρόσκαιρες επιχειρηματικές ευκαιρίες. Γενικά η συνεργατική κουλτούρα, λείπει από τον επιχειρηματικό κόσμο της Ελλάδας και είναι ένα θέμα που θα πρέπει να απασχολήσει τους αρμόδιους φορείς της ΠΑΜΘ. Θετικό στοιχείο είναι ότι ο συγκεκριμένος δείκτης παρέμεινε σταθερός για την ΠΑΜΘ ενώ στις υπόλοιπες περιφέρειες δείχνει τάση μείωσης. Η συνεργασία όμως είναι απαραίτητη για την δημιουργία νέων προϊόντων, υπηρεσιών, δίκτυο πωλήσεων και γενικά σε όλη την αλυσίδα αξίας. Η σταθερότητα του δείκτη αποτελεί ένα θετικό στοιχείο για μελλοντικές πρωτοβουλίες της Περιφέρειας για σύσταση δικτύων ή δημιουργία clusters επιχειρήσεων κλπ.

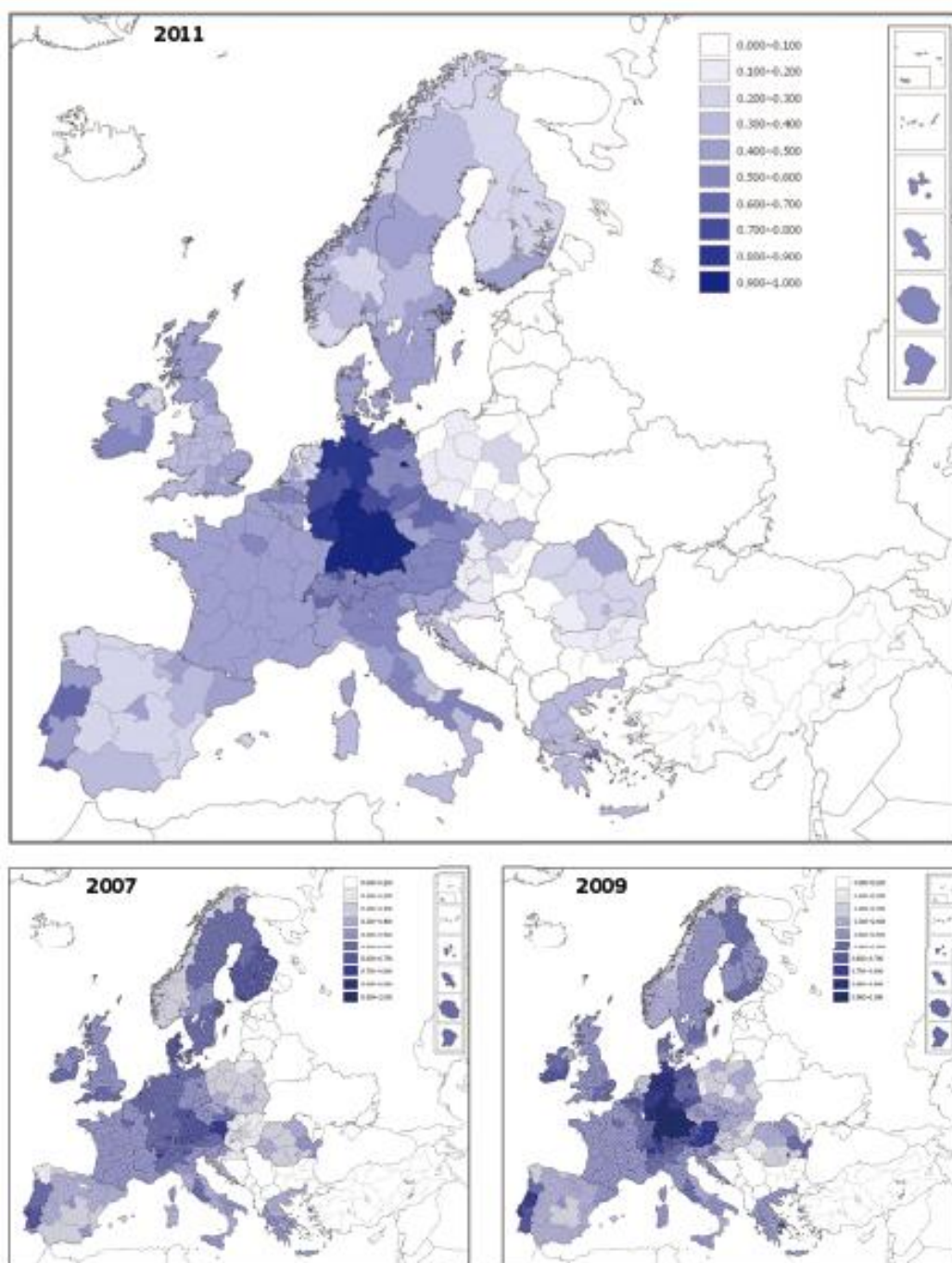
Εικόνα 32: Δημόσιες-Ιδιωτικές Συνδημοσιεύσεις ανά εκατομμύριο πληθυσμού.

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

Αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της περιφέρειας ΑΜΘ. Βρίσκεται σχεδόν στο μέσο Ευρωπαϊκό όρο και αποδεικνύει την πολύ καλή ερευνητική δουλειά που κάνουν πρωτίστως οι ακαδημαϊκοί φορείς (αφού οι ιδιωτικοί είναι συγχρηματοδοτούμενοι στην συγκεκριμένη περιφέρεια.). Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι μέσα σε πέντε χρόνια ο δείκτης σκαρφάλωσε αρκετά ώστε η περιφέρεια να βρεθεί δυο θέσεις παραπάνω. Αποτελεί επίσης πλεονέκτημα για την νέα προγραμματική περίοδο ώστε μέσα από συνεργασίες να διεκδικήσουν οι φορείς μεγαλύτερη χρηματοδότηση τόσο από Εθνικά όσο και από Ευρωπαϊκά Ερευνητικά Προγράμματα.

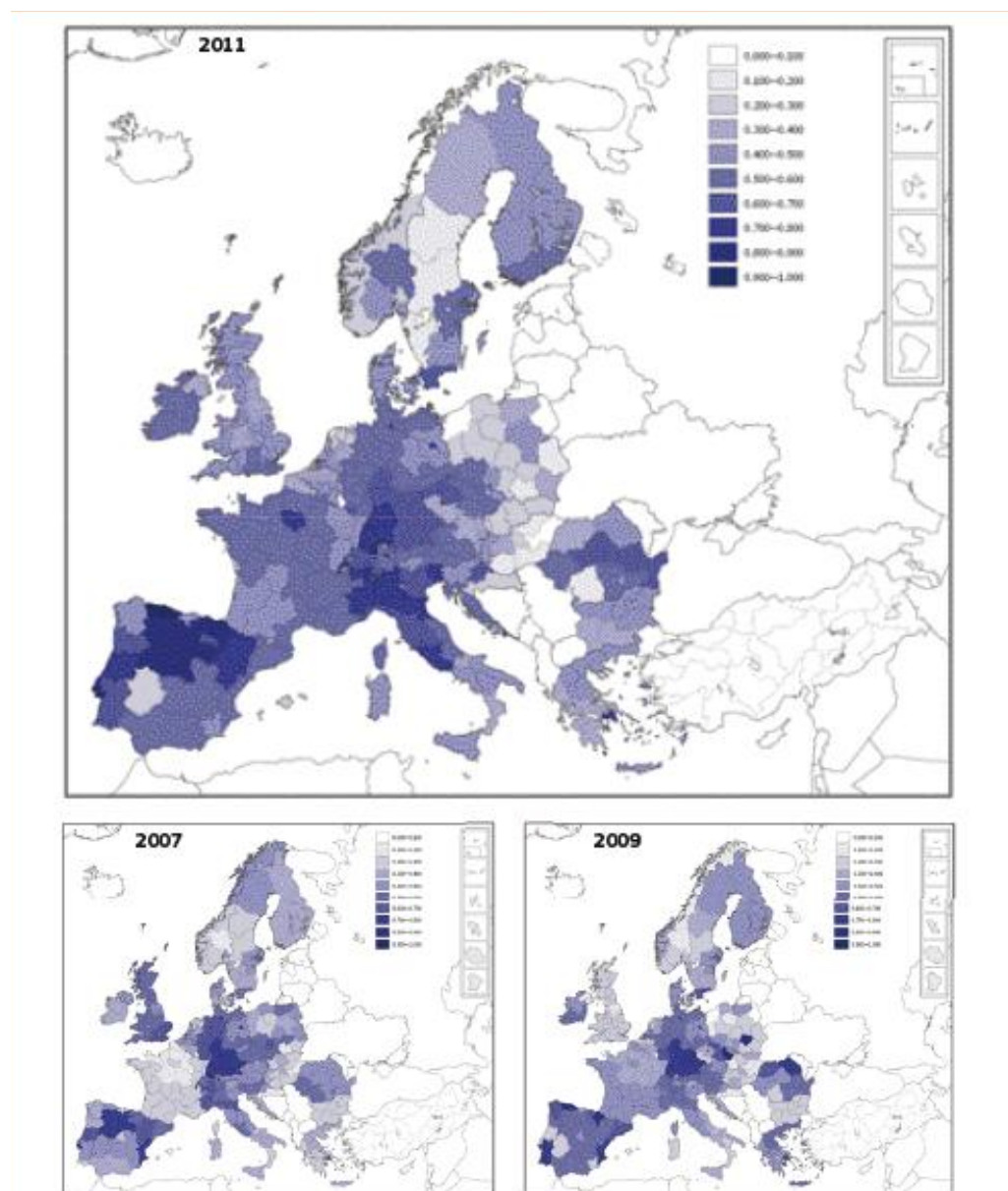
Εικόνα 33: Μη τεχνολογική καινοτομία (marketing και οργανωτική καινοτομία).

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

Ίσως αποτελεί το μεγαλύτερο πλεονέκτημα για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Λόγω της κρίσης, αναγκάστηκαν να «εφεύρουν» νέους τρόπους οργάνωσης και προώθησης των επιχειρήσεων τους. Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι αρκετές επιχειρήσεις είχαν διαβλέψει της περίοδο ύφεσης και αναζητούσαν νέους τρόπους περικοπής εξόδων και αύξησης του κύκλου πωλήσεων από καιρό. Συνολικά οι περιφέρειες της Ελλάδας είναι πάνω από το μέσο Ευρωπαϊκό Όρο στην συγκεκριμένη κατηγορία με την Περιφέρεια Αττικής να κάνει άλματα την τελευταία διετία.

Εικόνα 34: Ποσοστό πωλήσεων νέων καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών επί του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων.

Πηγή: REGIONAL INOVATION SCOREBOARD 2012

Τόσο οι Επιχειρήσεις στην ΠΑΜΘ όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα αναγκάστηκαν λόγω της ύφεσης να βγάλουν νέα προϊόντα στην αγορά. Είναι σημαντική η άνοδος του δείκτη, γιατί δείχνει τις κρυμμένες δυνατότητες των Ελληνικών Επιχειρήσεων.

Βέβαια η ύφεση θα οδηγήσει σε κλείσιμο πολλών εξ'αυτών αλλά όσες αντέξουν έχουν καταλάβει ότι πρέπει να δημιουργήσουν νέα προϊόντα σε νέες αγορές και με νέους τρόπους προώθησης. Για την περιφέρεια ΑΜΘ η αύξηση των τελευταίων δύο χρόνων στον παραπάνω δείκτη καθώς και η γειτνίαση με την Τουρκία και την Βουλγαρία, αποτελεί ένα συγκριτικό πλεονέκτημα που θα πρέπει να το εκμεταλλευτεί.

Οι Έλληνες επιχειρηματίες φαίνεται να έχουν κατανοήσει ότι η εσωτερική αγορά δεν μπορεί να «σηκώσει» την κατανάλωση των προηγούμενων ετών, και πλέον κάνουν τολμηρά βήματα επιχειρηματικού ανοίγματος στις Βαλκανικές, Ευρωπαϊκές και Παγκόσμιες αγορές με προϊόντα και υπηρεσίες που μπορούν να συναγωνιστούν τα αντίστοιχα των υπολοίπων Ευρωπαίων. Η περιφέρεια ΑΜΘ θα πρέπει να ενισχύσει με οποιονδήποτε τρόπο την παραπάνω τάση εκμεταλλευόμενη και τις δυνατότητες συνεργασίας που έχει με όμορες περιφέρειες πέραν των συνόρων.

b. ΤΠΕ και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση

Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση έχει στόχο τον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης με την εισαγωγή τεχνολογιών αιχμής και την ψηφιακή σύνδεση κυβερνητικών υποδομών και πληροφοριακών συστημάτων, για την εξοικονόμηση πόρων & την ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις & τους πολίτες.

Οι δράσεις Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης περιλαμβάνουν:

- Δράσεις ανάπτυξης διοικητικών συστημάτων και διαδικασιών οργανωτικής υποστήριξης της Δημόσιας Διοίκησης (back-office)
- Επιμόρφωση των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης στην χρήση και την αξιοποίηση των ΤΠΕ.
- Ηλεκτρονικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης επιχειρήσεων (G2B) και πολιτών (G2C) (front-office) και ηλεκτρονική επικοινωνία και ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ διοικήσεων(G2G)

Λόγω μη διαθεσιμότητας δεδομένων σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά και λόγω της λίγο ως πολύ οριζόντιας εφαρμογής των παρεμβάσεων στο δημόσιο τομέα, αναφέρονται παρακάτω στοιχεία υφιστάμενης κατάστασης σε επίπεδο χώρας.

Η υπάρχουσα κατάσταση σχετικά με τα συστήματα και εφαρμογές οργανωτικής υποστήριξης (back office) μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

- Ένας μεγάλος αριθμός φορέων έχει μηχανογραφήσει σε μεγάλο βαθμό τις λειτουργίες οργανωτικής υποστήριξης. Πλήθος συστημάτων και εφαρμογών υφίστανται ήδη ή υλοποιούνται.
- Οι πλέον διαδεδομένες εφαρμογές που υφίστανται στους Φορείς του Δημοσίου είναι οι εφαρμογές αυτοματισμού γραφείου και ηλεκτρονικής αλληλογραφίας που χρησιμοποιούνται για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες (σύνταξη και μορφοποίηση εγγράφων, λογιστικά φύλλα, ηλεκτρονική αλληλογραφία κ.α.). Παράλληλα, σε αρκετούς Φορείς (περίπου το 50%) η πρωτοκόλληση των εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων γίνεται με ηλεκτρονικό τρόπο, αλλά η πλειοψηφία των Φορέων δεν χρησιμοποιεί εφαρμογές ηλεκτρονικής διαχείρισης εγγράφων (Document Management) εργασιών και διοικητικών διαδικασιών (Workflow Management).
- Οι λειτουργίες μισθοδοσίας, οικονομικής διαχείρισης και διαχείρισης του προσωπικού καλύπτονται και αυτές (σε ποσοστό περίπου 60%) από εφαρμογές λογισμικού, ενώ οι λειτουργίες διαχείρισης υλικού, προμηθειών και παρακολούθησης έργων και προγραμμάτων των Φορέων δεν έχουν ακόμη μηχανογραφηθεί σε σημαντικό πλήθος Φορέων. Παράλληλα, αν και όλοι οι

Φορείς διαθέτουν διαδικτυακό τόπο, η διαχείριση του περιεχομένου δεν βασίζεται σε ολοκληρωμένες εφαρμογές.

- Εκτός από τις γενικές εφαρμογές που υπάρχουν σε μεγάλο πλήθος Φορέων, κάθε φορέας διαθέτει και αρκετές εξειδικευμένες εφαρμογές οργανωτικής υποστήριξης που μηχανογραφούν τις ιδιαίτερες λειτουργίες του.
- Από το σύνολο των υφιστάμενων συστημάτων/εφαρμογών οργανωτικής υποστήριξης, περίπου το 50% αποτελεί εμπορικά προϊόντα ιδιωτικών εταιριών τα οποία παρέχονται μέσα από σχετικούς διαγωνισμούς, ενώ το υπόλοιπο 50% αποτελούν εφαρμογές εσωτερικής ανάπτυξης των αντίστοιχων Διευθύνσεων ή Τμημάτων Πληροφορικής των Φορέων.
- Υπάρχουν περιπτώσεις Φορέων όπου, ενώ έχουν εγκατασταθεί εφαρμογές που υλοποιούν λειτουργίες με ηλεκτρονικό τρόπο, το προσωπικό χρησιμοποιεί ακόμη τους παραδοσιακούς τρόπους τέλεσης των σχετικών λειτουργιών (π.χ. χειρόγραφο πρωτόκολλο) γεγονός που καθιστά μη αξιοποιήσιμη/λειτουργική τη συνολική επένδυση.
- Η διαλειτουργικότητα και η διασυνδεσιμότητα των επιμέρους εφαρμογών τόσο εσωτερικά (εντός του ίδιου Φορέα) όσο και εξωτερικά (μεταξύ διαφορετικών Φορέων του Δημοσίου) φαίνεται ότι αποτελεί ακόμα σημαντικό πρόβλημα. Το παραπάνω οφείλεται στο γεγονός ότι δεν λαμβάνονται μέτρα για τη διασυνδεσιμότητα των εφαρμογών μεταξύ τους είτε διότι υποσύνολο των εφαρμογών αναπτύσσεται εσωτερικά είτε διότι αποτελούν εμπορικά προϊόντα. Υπάρχουν και περιπτώσεις που, ενώ υπάρχει πρόβλεψη για τη διαλειτουργικότητα και τη διασυνδεσιμότητα των εφαρμογών, αυτή δεν έχει πραγματοποιηθεί.
- Πολύ μικρό πλήθος εφαρμογών και συστημάτων οργανωτικής υποστήριξης παρέχει υπηρεσίες προς τους πολίτες, ενώ οι περισσότερες από αυτές χρησιμοποιούνται για να υποστηρίξουν τις εσωτερικές λειτουργίες των Φορέων.
- Σε κάποιους Φορείς υπάρχουν Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του 3ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, τα οποία, δεν έχουν ακόμη ενσωματωθεί λειτουργικά στους Φορείς. Η μη ενσωμάτωση οφείλεται μεταξύ άλλων στην έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, και στην έλλειψη εξοικείωσης των στελεχών των Φορέων με τις νέες τεχνολογίες.

Όσον αφορά την υπάρχουσα κατάσταση σχετικά με τις Δεξιότητες στην χρήση ΤΠΕ των Δημοσίων Υπαλλήλων, έρευνα του Παρατηρητηρίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας, έδειξε ότι υπάρχει σχετική επάρκεια δεξιοτήτων των εργαζομένων στη βασική χρήση ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, με περιθώρια βελτίωσης ιδίως για τις δεξιότητες όπως αντιγραφή κειμένου, χρήση κειμενογράφου για διαμόρφωση και σύνταξη κειμένου, πλοήγηση στο Internet και αναζήτηση πληροφοριών, αποστολή και λήψη emails, αποθήκευση – ανάκτηση – αντιγραφή και μετακίνηση αρχείων.

Οι σημαντικότερες αδυναμίες των εργαζομένων, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, εντοπίζονται σε:

- Λογιστικά φύλλα
- Βάσεις Δεδομένων
- Χρήση μακροεντολών,
- Δημιουργία παρουσιάσεων,
- Επίλυση ενός προβλήματος του ηλεκτρονικού υπολογιστή.
- Σύνδεση ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή σε ένα τοπικό δίκτυο.

- Εγκατάσταση νέου υλικού, όπως ένα modem ή ένας εκτυπωτής, σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή.
- Συμπύεση αρχείων, και
- Συγγραφή και δημοσίευση στο διαδίκτυο μιας ιστοσελίδας.

Σημαντικό εύρημα της έρευνας είναι ότι η διάχυση των Τ.Π.Ε. στο Δημόσιο Τομέα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα θετικά κίνητρα καθώς και τα αντικίνητρα. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι όποιες δεξιότητες υπάρχουν από τους Υπαλλήλους δεν αξιοποιούνται επαρκώς, καθώς, η αυστηρά ιεραρχική οργάνωση λειτουργεί αποτρεπτικά στη χρήση του Η/Υ συμβάλλοντας αρνητικά στη διάχυση των Τ.Π.Ε. Τα στελέχη πληροφορικής έχουν υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων από τους χρήστες αλλά φαίνεται ότι αδυνατούν να παρέχουν επαρκή τεχνική υποστήριξη σε χρήστες και πληροφοριακά συστήματα.

Σύμφωνα με τους δείκτες που παρακολουθούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο βαθμός παροχής μίας υπηρεσίας της Δημόσιας Διοίκησης με ηλεκτρονικό τρόπο μέσω ενός συστήματος ηλεκτρονικής διακυβέρνησης κλιμακώνεται στα εξής πέντε επίπεδα:

Επίπεδο 1: Πληροφόρηση – Δημοσίευση (Information). Πλήρης κάλυψη της ανάγκης για ενημέρωση σχετικά με παρεχόμενες υπηρεσίες μέσω ενημερωτικού υλικού και οδηγιών δημοσιοποιημένων στη Διαδικτυακή Πύλη του Φορέα.

Επίπεδο 2: Διάδραση – Αλληλεπίδραση (Interaction). Διάθεση στη Διαδικτυακή Πύλη του Φορέα επίσημων εντύπων σε εκτυπώσιμη μορφή ώστε να ξεκινά η διαδικασία εξυπηρέτησης. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας γίνεται με μη ηλεκτρονικό τρόπο.

Επίπεδο 3: Αμφίδρομη Διάδραση (Two-way interaction). Πρόσβαση μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Φορέα σε επίσημα ηλεκτρονικά έντυπα ώστε να ξεκινά η διαδικασία εξυπηρέτησης. Η διαδικασία μπορεί να περιλαμβάνει και την πιστοποίηση του χρήστη της υπηρεσίας. Η ολοκλήρωση γίνεται με μη ηλεκτρονικό τρόπο.

Επίπεδο 4: Συναλλαγή (Transaction). Διαδικτυακές Πύλες και πληροφοριακά συστήματα που προσφέρουν στο χρήστη ολοκληρωμένο και πλήρως ηλεκτρονικό χειρισμό της υπηρεσίας περιλαμβάνοντας σύνθετες εργασίες όπως πιστοποίηση, απόφαση, ειδοποίηση, παράδοση και πληρωμή (εάν είναι απαραίτητο). Καμία επιπλέον εργασία δεν απαιτείται για την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Επίπεδο 5: Προσωποποίηση (Personalization). Έχει νόημα για ορισμένες μόνο υπηρεσίες, και εκφράζει τις ακόλουθες δύο διαστάσεις:

- Την προληπτική παροχή υπηρεσιών (proactive service delivery), όπου δηλαδή το κράτος προχωρά προληπτικά σε δράσεις για να αναβαθμίσει την παροχή της υπηρεσίας και τη φιλικότητά της προς το χρήστη. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων αποτελούν η έγκαιρη ειδοποίηση του πολίτη/ χρήστη σε περίπτωση που πρέπει να προβεί σε κάποια ενέργεια, η προ-συμπλήρωση δεδομένων σε αιτήσεις του χρήστη προς το Δημόσιο, κ.α.
- Την αυτόματη παροχή υπηρεσιών, όπου το κράτος παρέχει αυτόματα συγκεκριμένες υπηρεσίες χωρίς να απαιτείται ο πολίτης (ή η επιχείρηση) να τις ζητήσει.

Η συντριπτική πλειοψηφία των δικτυακών τόπων των φορέων περιλαμβάνει σελίδες με έγγραφα σχετικά με τις υπηρεσίες τους που οι πολίτες μπορούν να κατεβάσουν, να εκτυπώσουν και να συμπληρώσουν με βάση τις οδηγίες που παρέχονται, όταν είναι απαραίτητο. Αντίθετα, λίγοι παρέχουν διαδραστικές υπηρεσίες επιπέδου 3 και ακόμα λιγότεροι παρέχουν ηλεκτρονικές υπηρεσίες επιπέδου 4 και 5.

Οι Φορείς που παρέχουν υπηρεσίες στα επίπεδα 3, 4 και 5, διαθέτουν μηχανισμό αυθεντικοποίησης. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα διακριτικά πρόσβασης των χρηστών αποτελούνται από όνομα και συνθηματικό χρήστη (username / password).

c. Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Με βάση την ετήσια έκθεση⁵³ συγκριτικής αξιολόγησης (benchmarking) της Ευρωπαϊκής επιτροπής αναφορικά με την πρόοδο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στα κράτη μέλη της ΕΕ για το 2010, οι περισσότεροι πολίτες σε ολόκληρη την ΕΕ έχουν πλέον διαδικτυακή πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες. Στόχος της έρευνας είναι να αξιολογηθεί και να συγκριθεί η πρόοδος στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και να αξιοποιηθούν από όλες οι βέλτιστες πρακτικές. Η ανάλυση καλύπτει περισσότερους από 10.000 ιστότοπους στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, συν την Κροατία, την Ισλανδία, τη Νορβηγία, την Ελβετία και την Τουρκία.

Με βάση τα συμπεράσματα της εν λόγω έκθεσης, η μέση διαθεσιμότητα των διαδικτυακών δημόσιων υπηρεσιών στην ΕΕ αυξήθηκε από 69% έως 82% το 2010 σε σύγκριση με το 2009. Η ηλεκτρονική πρόσβαση σε περισσότερες κυβερνητικές υπηρεσίες συμβάλλει στην περικοπή δαπανών για τη δημόσια διοίκηση, περιορίζοντας επίσης τη γραφειοκρατία για τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Στην έκθεση αποκαλύπτονται οι καλύτερες και οι χειρότερες επιδόσεις στην ΕΕ, εστιάζοντας σε δύο βασικές δημόσιες υπηρεσίες: «εξεύρεση εργασίας» και «ίδρυση νέας επιχείρησης». Παρόλο που οι εθνικές δημόσιες διοικήσεις στην Ευρώπη κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, εξακολουθούν να καταγράφονται διαφορές μεταξύ των χωρών. Περιθώρια βελτίωσης υπάρχουν επίσης όσον αφορά ηλεκτρονικούς διαγωνισμούς για δημόσιες συμβάσεις. Συγκεκριμένα:

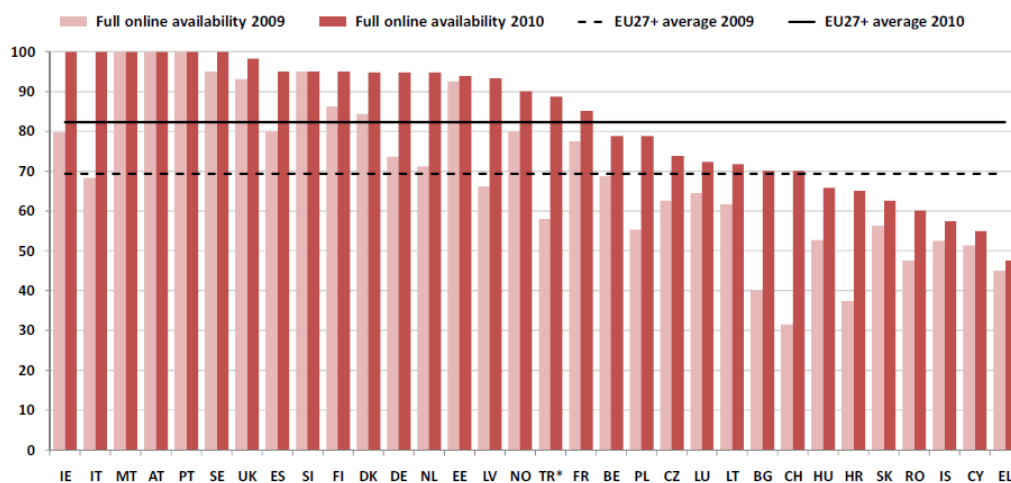
- Πάνω από 80% των βασικών δημόσιων υπηρεσιών παρέχονται ηλεκτρονικά: Οι καλύτερες επιδόσεις σημειώθηκαν στην Αυστρία, την Ιρλανδία, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία και τη Σουηδία, όπου το σύνολο του καταλόγου των βασικών υπηρεσιών παρέχεται ηλεκτρονικά. Από την έκθεση προκύπτει ότι οι δημόσιες υπηρεσίες που αφορούν τις επιχειρήσεις έχουν σημειώσει μεγαλύτερη πρόοδο από εκείνες για τους πολίτες.
- Ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών: στην έκθεση διαπιστώνεται ότι το 55% των υπηρεσιών που απαιτούνται για να ιδρυθεί μια επιχείρηση παρέχονται είτε μέσω αποκλειστικής δικτυακής πύλης είτε αυτόματα στην Αυστρία, τη Δανία, την Εσθονία, την Ιρλανδία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Μόνο όμως το 46% των χρήσιμων υπηρεσιών για τους ανέργους παρέχεται σήμερα μέσω αποκλειστικής δικτυακής πύλης.
- Δημόσιες ηλεκτρονικές συμβάσεις: παρά το γεγονός ότι το 70% των δημόσιων αρχών έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, η συνολικά περιορισμένη αφομοίωσή τους (κατά τις καλύτερες εκτιμήσεις ανέρχεται στο 5% των συνολικών προμηθειών) δεν επιτρέπει ακόμα δυνατότητα για μεγάλα οφέλη. Αν οι δημόσιες ηλεκτρονικές συμβάσεις ήταν πλήρως διαθέσιμες, και χρησιμοποιούνταν ευρύτερα, θα μπορούσαν να αποφέρουν εξοικονόμηση κόστους στις δημόσιες αγορές έως και 30%.

⁵³ Περισσότερες πληροφορίες: 9η έκθεση συγκριτικής αξιολόγησης για την ηλε-διακυβέρνηση (http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=6537), Σχέδιο δράσης για την ηλε-διακυβέρνηση 2011-2015 (http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/action_plan_2011_2015/index_en.htm), Ιστότοπος του Ψηφιακού θεματολογίου (http://ec.europa.eu/information_society/digital-agenda/index_en.htm)

- Όσο μικρότερος ο δήμος, τόσο λιγότερες διαδικτυακές υπηρεσίες: από τις υπηρεσίες που παρέχονται σε τοπικό επίπεδο, οι μικρότεροι δήμοι διαθέτουν σε ηλεκτρονική μορφή μόνο τις μισές σε σχέση με τους μεγάλους δήμους. Τούτο μπορεί να οφείλεται στο ότι οι μικρότερες τοπικές αυτοδιοικήσεις και οι πολίτες τους προτιμούν διαπροσωπική επαφή ή άλλους, περισσότερο παραδοσιακούς τρόπους, ή στο ότι οι μικρές διοικήσεις έχουν μικρότερη ευχέρεια (στρατηγική, χρηματοδότηση, ικανότητες) να υιοθετήσουν διαδικτυακές υπηρεσίες.

Στο παρακάτω σχήμα αναπαρίσταται γραφικά το επίπεδο ηλεκτρονικής διάθεση όλων των υπηρεσιών, 2009-2010 (σε %), ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι μετρούμενες επιδόσεις φέρνουν την Ελλάδα τελευταία στην ευρωπαϊκή κατάταξη.

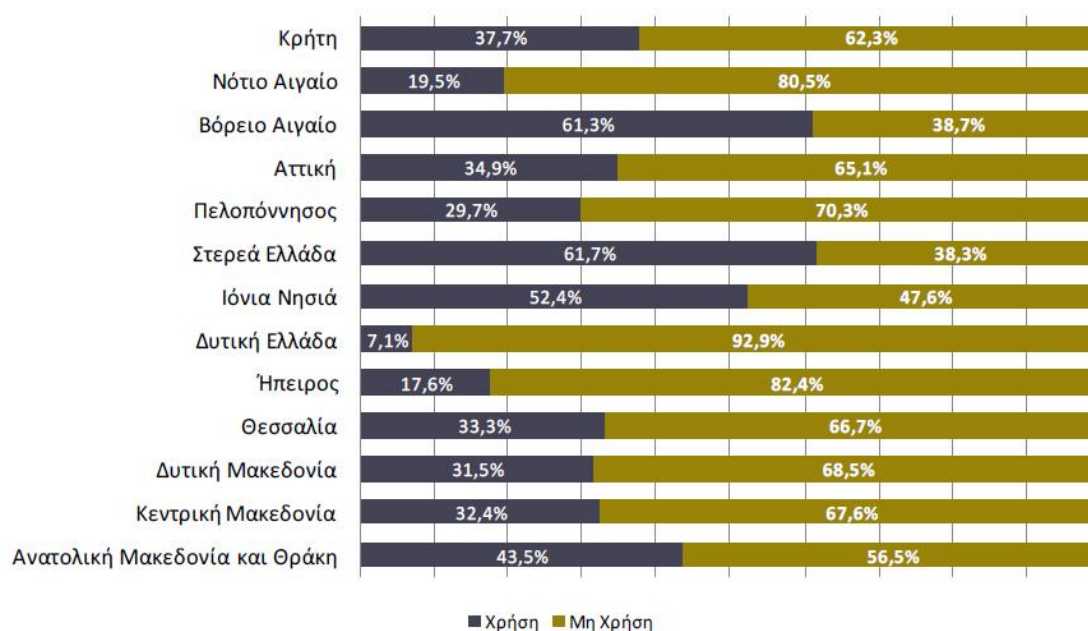
Εικόνα 35: Πλήρης ηλεκτρονική διαθεσιμότητα 20 Υπηρεσιών.

d. Υποδομές ΤΠΕ

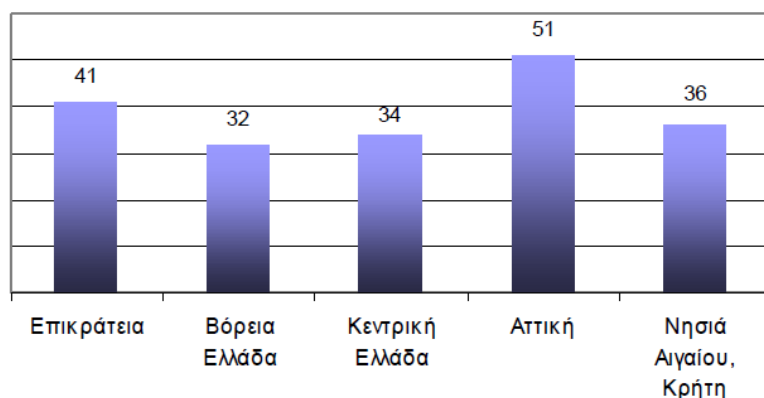
Η περιφέρεια βρίσκεται σε αρκετά ώριμο σημείο όσον αφορά τις υποδομές για Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε σύγκριση πάντα με τις υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας. Από άποψη τηλεπικοινωνιακών υποδομών, στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης έχει αναπτυχθεί στο σύνολο της το βασικό σχέδιο Τηλεφωνίας του ΟΤΕ που προέβλεπε την εγκατάσταση ψηφιακών κέντρων σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες, ενώ περιελήφθη στο Δίκτυο «Σύζευξις» όπου εντάχθηκαν πλήθος δημόσιων υπηρεσιών που μείωσαν σημαντικά το κόστος επικοινωνίας (μεταξύ αυτών και αρκετών Διευθύνσεων της Περιφέρειας). Επίσης, οι κάτοικοι της περιφέρειας κάνουν χρήση των παρεχόμενων δημόσιων ηλεκτρονικών υπηρεσιών, σε αρκετά υψηλότερο ποσοστό, σε σχέση με άλλες περιφέρειες, σύμφωνα με την έρευνα του παρατηρητηρίου για την διοικητική μεταρρύθμιση (Σεπτέμβριος 2012).

Εικόνα 36: Χρήση Ηλεκτρονικά Διαθέσιμων Υπηρεσιών, ανά περιφέρεια.

Τα τελευταία χρόνια, στην περιφέρεια ΑΜΘ αναπτύχθηκαν έργα ευρυζωνικότητας (βλέπε Παράρτημα) χωρίς της ιδιαίτερη αξιοποίηση. Ιστορικά, και της ήταν φυσιολογικό, της οι εταιρίες Τηλεπικοινωνιών στην αρχή είχαν επενδύσει σε περιοχές με υψηλή πυκνότητα πληθυσμού, δηλαδή σε πέντε μεγάλες πόλεις, δημιουργώντας έτσι μέσα στο ελληνικό έδαφος το φαινόμενο του ψηφιακού χάσματος. Προκειμένου να προσελκύσουν εταιρείες να επενδύσουν σε μικρές πόλεις και μη αστικές ή απομακρυσμένες περιοχές, το κράτος χρησιμοποίησε της πόρους αλλά και της ΕΕ (Information Society in Greece. Description of invitation 93 in Measure 4.2) ώστε να στηρίξει την ανάπτυξη της υποδομής του δικτύου τηλεπικοινωνιών ευρείας ζώνης σε λιγότερο ευνοϊκές περιοχές μέσω της επιδότησης του τέλους συνδρομής και της διασύνδεσης των επιχειρήσεων μέσω οπτικών ινών. Οι δράσεις αυτές τόνωσαν την αγορά σε αυτές της περιοχές, αύξησαν τον ανταγωνισμό και είχε ως αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση των κατοικιών που δεν είχαν δυνατότητα πρόσβασης σε ευρυζωνικές υπηρεσίες. Η διεύθυνση της ευρυζωνικής σύνδεσης στο διαδίκτυο ανά την ελληνική περιφέρεια παρουσιάζεται παρακάτω (Observatory for the Greek Information Society, May 2011).

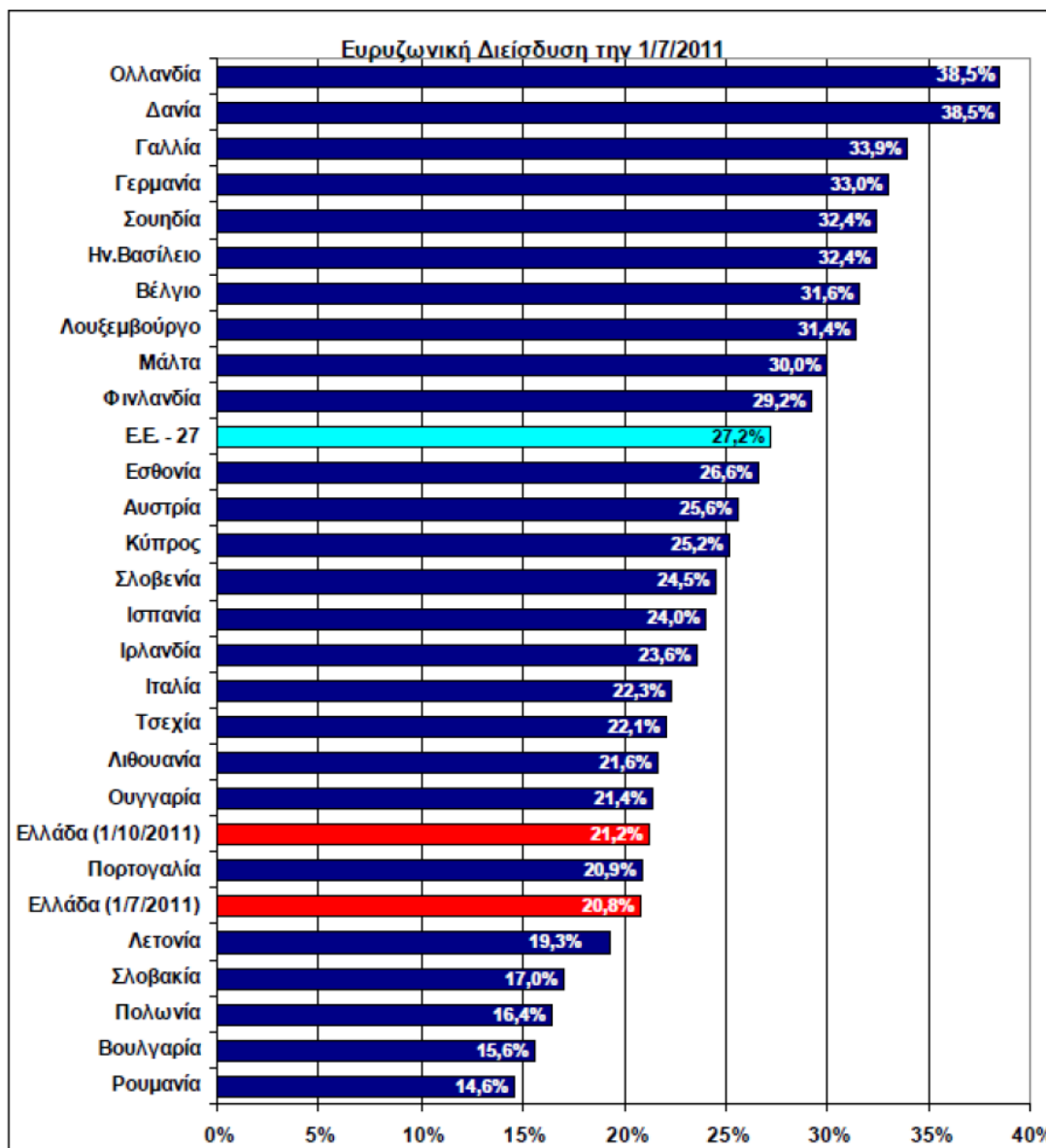
Εικόνα 37: Ποσοστό νοικοκυριών με ευρυζωνική κάλυψη.

Παρόλα αυτά, αν και η διεύθυνση της σταθερής ευρυζωνικής σύνδεσης στον πληθυσμό έφτασε το 21,2% τον Σεπτέμβριο του 2011, από 2,7% τον Ιουλίου 2006, η

Ελλάδα κατατάσσεται 22^η στην ΕΕ-27 αρκετά μακριά από το μέσο όρο. Πάντως, θετικό στοιχείο μπορεί να θεωρηθεί η μεγάλη αύξηση της ευρυζωνικής διείσδυσης κατά το πρώτο εξάμηνο του 2011, η οποία συγκαταλέγεται της υψηλότερες μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. (Europe's Information Society, 2009 και Newsletter November, 2011)

Εικόνα 38: Ευρυζωνική Διείσδυση (2011).

Πηγή: ΕΕΤΤ, βάσει στοιχείων Digital Agenda Scoreboard 2010

4.6.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις

a. *ΤΠΕ και Ηλεκτρονική διακυβέρνηση*

- Χαμηλές επιδόσεις στην ευρυζωνική διείσδυση.
- Γραφειοκρατικό και χρονοβόρο σύστημα διαχείρισης στη δημόσια διοίκηση, επικεντρωμένο περισσότερο στην *ex ante* αξιολόγηση και όχι στην παρακολούθηση και ουσιαστική επίβλεψη. Ανυπαρξία μηχανισμού συστηματικής αποτίμησης επιπτώσεων των πολιτικών/δράσεων.

b. *Έρευνα - Καινοτομία*

Τα σημαντικότερα προβλήματα συνοψίζονται στα εξής:

- Πολύ χαμηλές συνολικές επενδύσεις στην E&A τόσο από τον Ιδιωτικό όσο και τον Δημόσιο τομέα. Ιδιαίτερα στον ιδιωτικό τομέα, το επίπεδο επενδύσεων τόσο για E&A όσο και για την εφαρμογή της καινοτομίας είναι ιδιαίτερα χαμηλό λόγω έλλειψης μεγάλων επιχειρήσεων σε τομείς που παράγουν καινοτομία και υψηλή τεχνολογία.
- Εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις της τοπικής οικονομίας: στην μεταποίηση σε τομείς μέσης και υψηλής τεχνολογίας, σε καινοτόμες επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα, σε πωλήσεις νέων προϊόντων στην αγορά, σε προστιθέμενη αξία, και στις βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας.
- Αδύνατη παραγωγική βάση, αποτελούμενη από μικρού μεγέθους επιχειρήσεις, σε παραδοσιακούς τομείς, εθισμένες στη μεταφορά ώριμης τεχνολογίας από το εξωτερικό, παρά στην ανάπτυξη τεχνολογίας *in house* ή σε συνεργασίες με ερευνητικούς φορείς,
- Χαμηλές επιδόσεις σε *venture capital*, στις εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, στην παραγωγή νέων προϊόντων, και στην κατοχύρωση με διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε όλες τις κατηγορίες.
- Οι Ακαδημαϊκοί ερευνητικοί φορείς διακρίνονται από εσωστρέφεια και περιορισμένη ανταπόκριση στις ανάγκες της οικονομίας και κοινωνίας. Παρόλα αυτά, συνεχίζουν να αποτελούν την κινητήρια δύναμη της καινοτομίας στην ΠΑΜΘ.
- Αδύναμοι ενδιάμεσοι μηχανισμοί μεταφοράς τεχνολογίας, ποιοτική και ποσοτική ανεπάρκεια διαμεσολαβητών, αυτό μεταξύ άλλων οφείλεται και σε έλλειψη του απαιτούμενου εξειδικευμένου προσωπικού σε αυτούς τους τομείς.
- Ασυμβατότητες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας στον τομέα της έρευνας – τεχνολογίας – καινοτομίας. Αν και υπάρχει ζήτηση για εργαζόμενους με τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι ντόπιοι επιστήμονες δεν απορροφούνται από τον τοπικό παραγωγικό ιστό. Έλλειψη ειδικευμένων επιστημόνων και μηχανικών σε τομείς ταχείας τεχνολογικής ανάπτυξης, αδυναμία απασχόλησης νέων διδακτόρων στις επιχειρήσεις, χαμηλά επίπεδα δια βίου εκπαίδευσης, κατάρτισης, έλλειψη κατάλληλων εκπαιδευτών.
- Έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος στην τοπική ερευνητική κοινότητα, κυριαρχία νοοτροπίας αποφυγής κινδύνου (παράγωγο της κρίσης). Η κοινωνία είναι επιφυλακτική στις τεχνολογικές αλλαγές. Υπάρχει αδυναμία ανάδειξης κοινωνικών προτύπων από τον χώρο της έρευνας και της καινοτομίας, και χαμηλό επίπεδο αναγνώρισης της σημασίας της τεχνολογίας και των δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει για την ανασυγκρότηση της οικονομίας και της κοινωνίας από το ευρύ κοινό και τις επιχειρήσεις.
- Φυγή επιστημονικού και ερευνητικού δυναμικού στο εξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5. ΚΟΙΝΩΝΙΑ

5.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

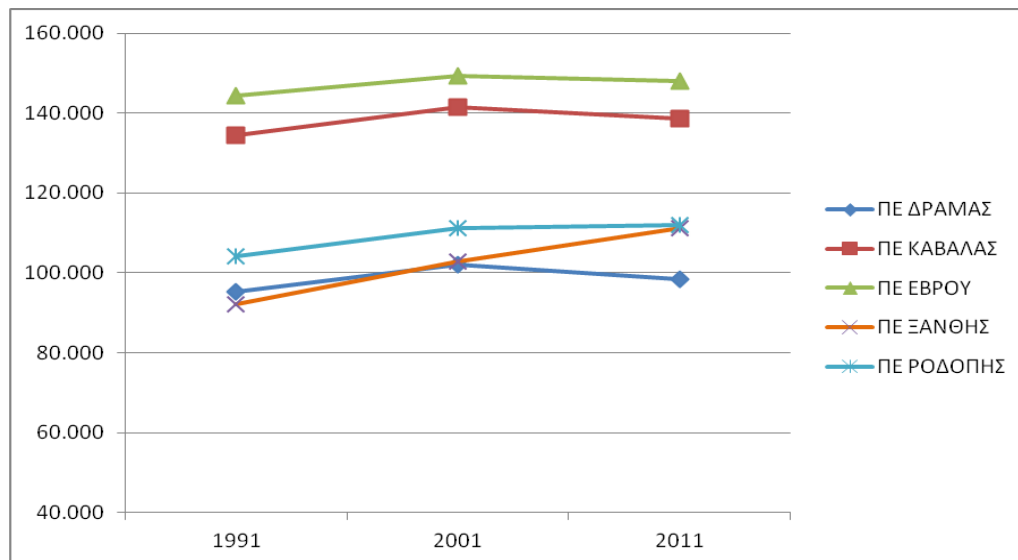
5.1.1. Δημογραφικές εξελίξεις και τάσεις

Η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, κατά την περίοδο 1961-2011 δεν ακολουθεί μια σταθερή πορεία. Τη δεκαετία 1961-1971 σημειώθηκε σημαντική μείωση του πληθυσμού (-12,3%), την περίοδο 1971-1981 ακολούθησε μια αύξηση του πληθυσμού (6,09%) και επακολούθησε μείωση της τάξης του 0,82% κατά τα έτη 1981-1991. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001, ο πληθυσμός της περιφέρειας αυξήθηκε κατά 7,1% και μεταξύ 2001 - 2011 κατά 0,54%.

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, σήμερα, έχει μόνιμο πληθυσμό 608.182 κατοίκους σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 (07/2012), καλύπτοντας έτσι το 6,2 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Σύμφωνα με τις απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ του 2011, 2001 και 1991 ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα διαχρονικά παραμένει σχετικά σταθερός.

Εικόνα 39: Εξέλιξη πληθυσμού 1991-2011

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Συνοπτικά, τα σημαντικότερα ευρήματα από την δημογραφική εξέλιξη του πληθυσμού την τελευταία εικοσαετία είναι :⁵⁴

Η περιφέρεια ΑΜΘ διατήρησε στη δεκαετία 2001-2011 τον πληθυσμό της, τη στιγμή που σε εθνικό επίπεδο καταγράφηκε μείωση πληθυσμού.

Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση του πληθυσμού στην ΠΕ Ξάνθης, ενώ, με εξαίρεση την ΠΕ Ροδόπης που αυξάνει οριακά τον πληθυσμό της, οι άλλες τρεις ΠΕ εμφανίζουν μείωση.

⁵⁴ ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ & ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ – Α' Φάση, Στάδιο Α1

Οι σημαντικότερες μειώσεις το 2011 καταγράφονται στους ορεινούς Δήμους Παρανεστίου και Προσοτσάνης της ΠΕ Δράμας (ενώ η Προσοτσάνη κατέγραφε μια από τις μεγαλύτερες αυξήσεις τη δεκαετία 1991-2001), στους «εσωτερικούς» Δήμους Σουφλίου και Διδυμοτείχου της ΠΕ Έβρου (όπου εντάθηκε η πρωτική πορεία της προηγούμενης δεκαετίας), καθώς και στο Δήμο Μαρωνείας-Σαπών της ΠΕ Ροδόπης (που είχε παρουσιάσει αύξηση το 2001).

Αξιοσημείωτη για το 2011 είναι η σημαντική αύξηση πληθυσμού 8,8% στο Δήμο Νευροκοπίου μετά από πολλές δεκαετίες φθίνουσας πορείας, όπως και στη Σαμοθράκη, η οποία το 2001 είχε καταγράψει τη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των Δήμων της Περιφέρειας.

Η πληθυσμιακές τάσεις στην ΠΕ Καβάλας βρίσκονται σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις άλλες τέσσερις ΠΕ.: το 2011 ενισχύονται ή μένουν στάσιμοι οι «περιφερειακοί» Δήμοι και χάνει πληθυσμό ο αστικός Δήμος της Καβάλας.

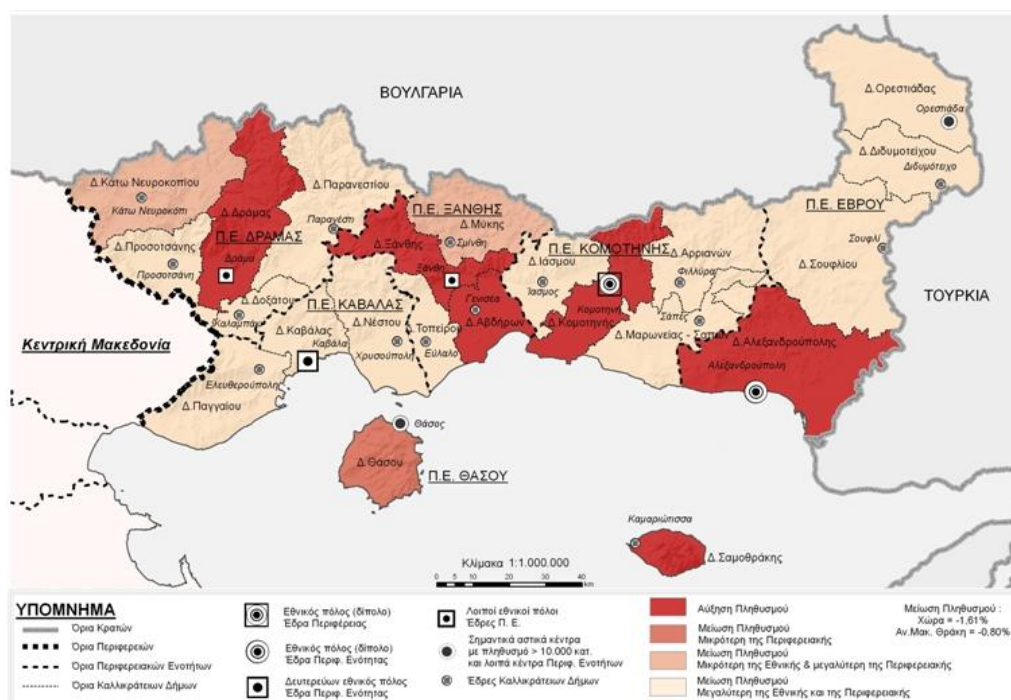
5.1.2. Περιοχές συγκέντρωσης

Σε επίπεδο Καλλικρατικών Δήμων, οι έδρες των ΠΕ της Θράκης επιβεβαιώνουν το δυναμισμό τους, διατηρώντας υψηλά ποσοστά πληθυσμιακής αύξησης το 2011, αν και με σαφώς μειούμενο ρυθμό σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Αντίθετα, μείωση καταγράφεται στον πολυπληθέστερο Δήμο της Περιφέρειας, την Καβάλα, ενώ ο Δήμος Δράμας εμφανίζει μικρή αύξηση.⁵⁵

Συνολικά οι πρωτεύουσες των Περιφερειακών Ενοτήτων συγκεντρώνουν περίπου 295.000 κατοίκους, ή το 48% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας.

Σαν γενική τάση, συνεχίζεται - με διαφορετική κατά τόπους ένταση - η μετακίνηση πληθυσμού από την ενδοχώρα και τις πιο απομακρυσμένες περιοχές προς τις αστικές και περιαστικές ζώνες.

Εικόνα 40: Μεταβολή πληθυσμού ανά Καλλικρατικό Δήμο 2001-2011

⁵⁵ ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ & ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ – Α' Φάση, Στάδιο Α1

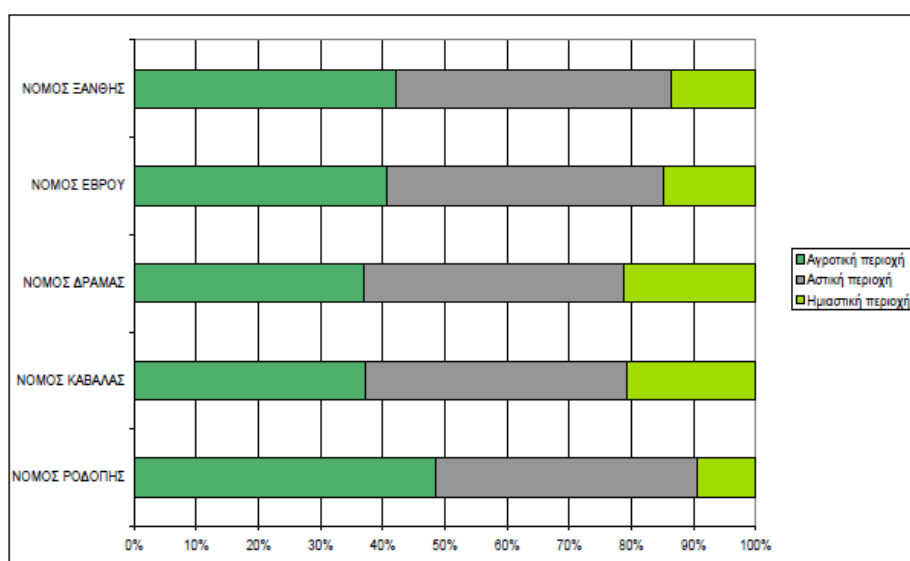
Πηγή: Μελέτη αξιολόγησης, αναθεώρησης & εξειδίκευσης του περιφερειακού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού & αειφόρου ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης – Α' Φάση, Στάδιο Α1

Οι ορεινές περιοχές της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης καλύπτουν το 42% της συνολικής έκτασης και σε αυτές κατοικεί μόλις το 11,2% του πραγματικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Ενδοπεριφερειακά, ο Ν. Δράμας, χαρακτηρίζεται σε ποσοστό 69,9% ως ορεινός, με το 12,1% του πληθυσμού του να κατοικούν στις ορεινές περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας. Ακολουθεί η ΠΕ Ξάνθης, με ποσοστό ορεινών περιοχών 60,8% και ο πληθυσμός στις περιοχές αυτές είναι το 21,7% του πληθυσμού της ΠΕ.⁵⁶

Το 1991, ο αστικός πληθυσμός ανερχόταν στο 40% του συνολικού πληθυσμού. Σε συνδυασμό με τις ενδείξεις ερήμωσης σε παραμεθόριες και ορεινές περιοχές εκτιμάται ότι υπάρχουν περαιτέρω τάσεις εσωτερικής μετανάστευσης από τις αγροτικές περιοχές προς τα αστικά κέντρα.

Όπως δείχνει το ακόλουθο σχήμα, οι τρεις ΠΕ της Θράκης συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού σε αγροτικές περιοχές, ιδιαίτερα η ΠΕ Ροδόπης. Αντίθετα, τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης πληθυσμού σε αστικές περιοχές έχουν οι ΠΕ Έβρου και ΠΕ Καβάλας, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από τη σημαντική παρουσία στρατιωτικών στην πρώτη περίπτωση και τον υψηλότερο βαθμό αστικότητας στη δεύτερη.⁵⁷

Εικόνα 41: Ποσοστό πληθυσμού που διαμένει σε αστικές, αγροτικές και ημιαστικές περιοχές ανά Π.Ε. το 2001.

⁵⁶ ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ «Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες – Προγράμματα στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ.»

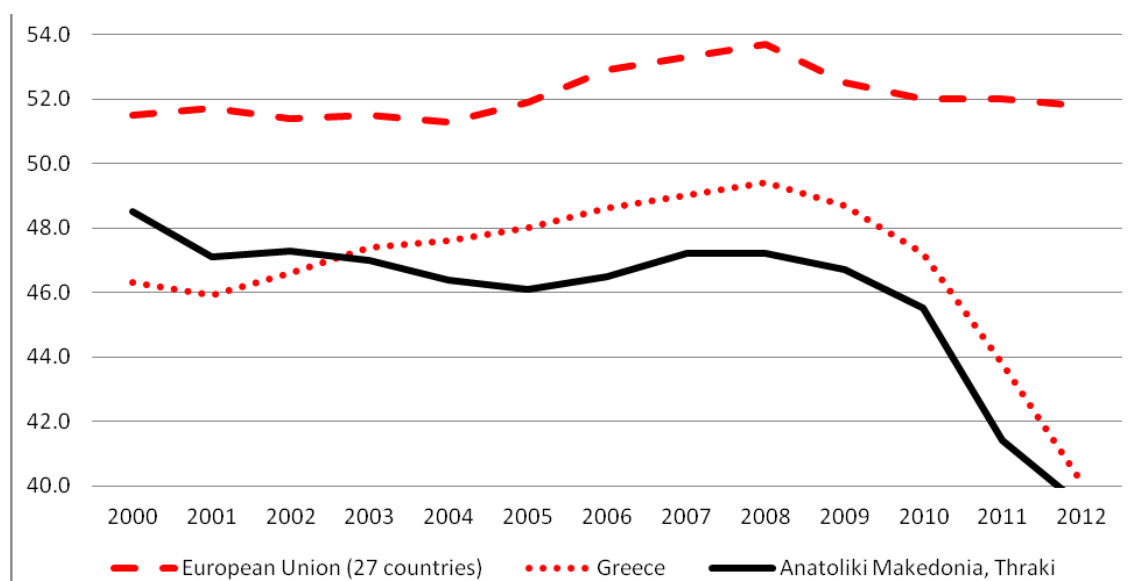
⁵⁷ ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ & ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ – Α' Φάση, Στάδιο Α1

5.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά

5.2.1. Ανάλυση της Συμμετοχής στην Απασχόληση

Οι ρυθμοί συμμετοχής του πληθυσμού της περιφέρειας στην απασχόληση, είναι εδώ και πολλά χρόνια (από το 2003), χαμηλότεροι τόσο του Ελληνικού μέσου όρου όσο και του μ.ο. της ΕΕ-27, όπως φαίνεται από το παρακάτω γράφημα. Από το 2008 μάλιστα και μετά ακολουθούν μία δραματική πτωτική πορεία η οποία μόλις το 2012 αρχίζει να δείχνει κάποιες τάσεις συγκράτησης.

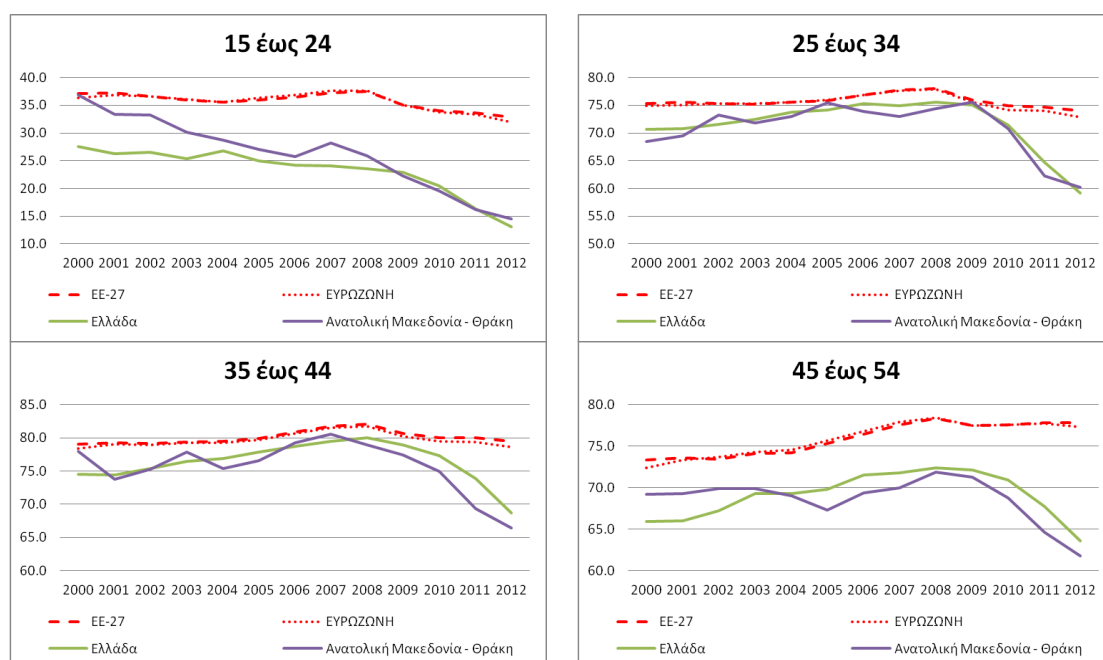
Εικόνα 42: Συμμετοχή στην απασχόληση (15 ετών και άνω) 2000-2012

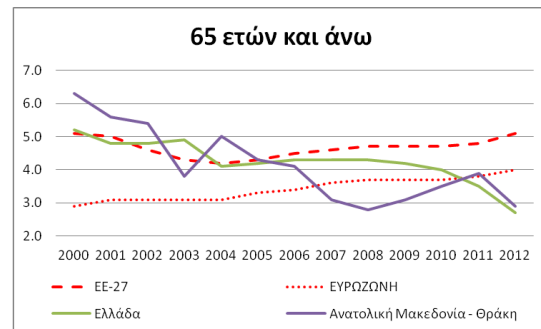
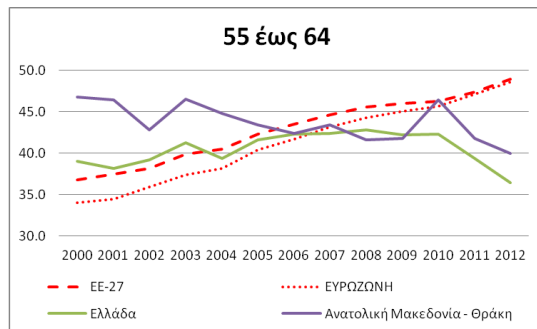

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Ακόμη πιο ενδιαφέρουσες όμως είναι οι τάσεις ανά ηλικιακή κατηγορία.

Εικόνα 43: Συμμετοχή στην απασχόληση ανά ηλικιακή κλάση (2000-2012)

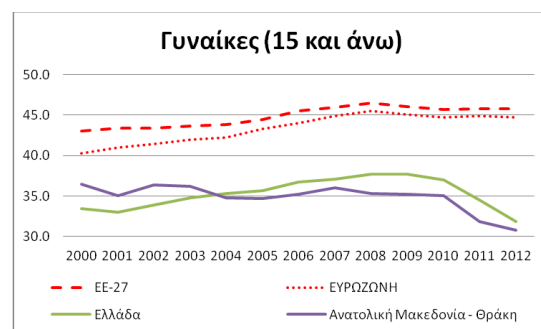
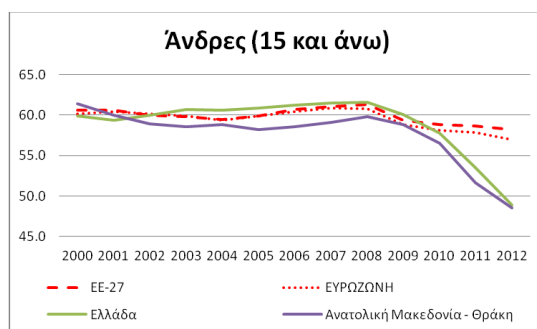
Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Από τα παραπάνω γραφήματα διαφαίνονται 2 τάσεις:

- Οι επιπτώσεις της κρίσης οι οποίες έχουν επηρεάσει τη συμμετοχή στην απασχόληση όλων των ηλικιακών κατηγοριών, εμφανίζονται ιδιαίτερα έντονες στις ηλικίες από 25 έως 54, και στις ηλικίες από 25 έως 34 ετών.
- Διαφοροποιήσεις διαρθρωτικής φύσης: μακροχρόνιες τάσεις συνεχούς μείωσης στην απασχόληση στους νέους 15 έως 24 ετών, και η διαχρονικά και σχεδόν σταθερά (με εξαίρεση την περίοδο μετά το 2009) μειωμένη συμμετοχή στην απασχόληση (σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μ.ο.) στην κατηγορία 45 έως 54 ετών. Το πρώτο φαινόμενο πιθανά σχετίζεται με την μεγάλη συμμετοχή των νέων στην ανώτατη εκπαίδευση, ενώ το δεύτερο είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό καθώς αφορά την πλέον παραγωγική ηλικία.

Σε σχέση με το φύλο, η ανδρική συμμετοχή στην απασχόληση φαίνεται να συμβαδίζει σε γενικές γραμμές με τους εθνικούς μ.ο. και μέχρι το 2009 και με τους Ευρωπαϊκούς μ.ο., αλλά η γυναικεία συμμετοχή εμφανίζει σοβαρή υστέρηση σε σχέση με τους Ευρωπαϊκούς μ.ο., διαχρονική σταθερή μείωση, και από το 2004 και μετά υστέρηση ακόμη και σε σχέση με τον εθνικό μ.ο.. Πιθανά το εύρημα αυτό σχετίζεται με την μετάβαση της τοπικής οικονομίας από αγροτική σε «τριτογενοποιημένη» αλλά και σε οικογενειακές δομές και πρότυπα (η γυναίκα που μένει στο σπίτι).

Εικόνα 44: Συμμετοχή στην απασχόληση ανά φύλο (2000-2012)

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Η τομεακή σύνθεση της απασχόλησης⁵⁸ καταδεικνύει τη σημασία του πρωτογενή τομέα (συμμετοχή στην απασχόληση κατά 26%), και του τριτογενή (συμμετοχή κατά 57%).⁵⁹

⁵⁸ Στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ, (Κατάσταση Απασχόλησης, Οικ. Δραστηριότητα, Ημερομηνία Ενημέρωσης: 14/01/2011, Περίοδος Αναφοράς Δ' Τρίμηνο 2005, Δ' Τρίμηνο 2007, Δ' Τρίμηνο 2009)

Οι αλλαγές της κλαδικής συμμετοχής στην απασχόληση κατά την περίοδο 2000-2008 ακολούθησαν λίγο ως πολύ τα εθνικά πρότυπα: μείωση στον πρωτογενή τομέα, και σταδιακή-σταθερή τριτογενοποίηση της οικονομίας, και μείωση ή στασιμότητα στο δευτερογενή τομέα κυρίως λόγω του εκσυγχρονισμού που προωθήθηκε από τα προγράμματα κινήτρων.

Οι επιπτώσεις της κρίσης κατά την περίοδο 2008-2011 ανά κλάδο σχολιάστηκαν ήδη στα παραπάνω κεφάλαια και μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Δραστική μείωση της απασχόλησης (κατά 46,8%) στο δευτερογενή τομέα λόγω της οικονομικής πλήξης της μεταποίησης και της δραματικής δυσπραγίας στον κλάδο των κατασκευών (μείωση 55% στον κλάδο).
- Σημαντική μείωση της απασχόλησης (κατά 17,2%) στον πρωτογενή τομέα κυρίως λόγω της μείωσης στη δασοκομία-υλοτομία και στην αλιεία, ενώ η γεωργία και η κτηνοτροφία συγκράτησε (και οριακά αύξησε) την απασχόλησή της.
- Ανεπαίσθητες συνολικές μειώσεις στον τριτογενή τομέα (κατά 0,8%) λόγω της αύξησης στον κλάδο του εμπορίου και των τουριστικών δραστηριοτήτων (ξενοδοχεία-εστιατόρια) που αντιστάθμισαν τις μειώσεις στη δημόσια διοίκηση και στον κλάδο μεταφορών-αποθήκευσης.

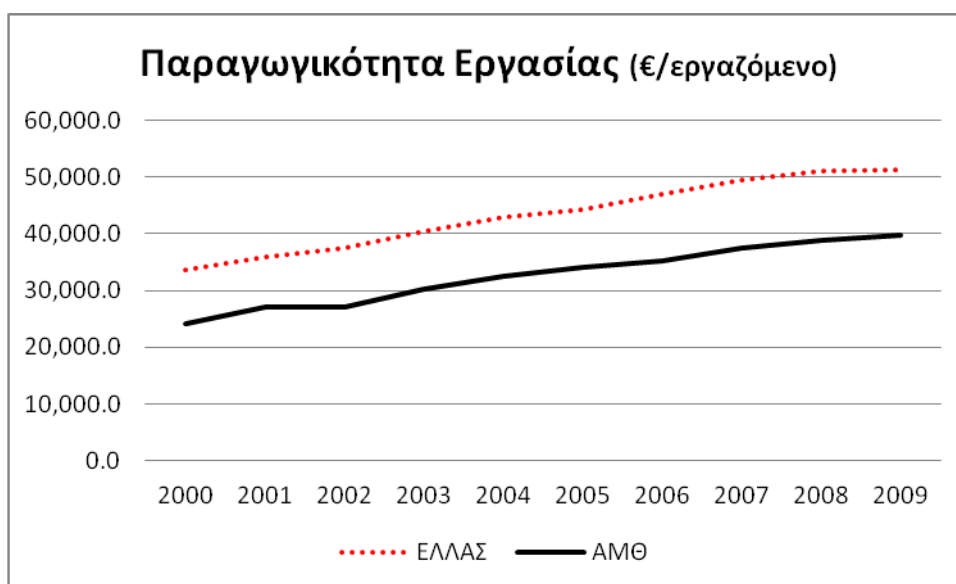
Έτσι το 2011, η τομεακή συμμετοχή στην απασχόληση παρουσιάζεται ως εξής:

- Σχεδόν ένας στους 4 απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (23%), γεγονός που αποδεικνύει και την ανθεκτικότητα του τομέα στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και τη μεγάλη σημασία του για την περιφέρεια (ποσοστό διπλάσιο από τον εθνικό μ.ο.).
- Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζεται πολύ καχεκτικός και ευάλωτος με τη χαμηλότερη συμμετοχή στην απασχόληση (13%) και κάτω του εθνικού μ.ο. (17,8%).
- Αντιθέτως, ο τριτογενής τομέας βελτιώνει τη θέση του στην απασχόληση (64%) και πλησιάζει για πρώτη φορά τον εθνικό μ.ο. (70%) κυρίως όμως λόγω των απωλειών του τομέα σε άλλες περιφέρειες (-4,5% σε επίπεδο χώρας). Παρ' όλα αυτά ο τομέας αποδεικνύεται ανθεκτικός στις επιπτώσεις της κρίσης.

Τέλος, αν και η παραγωγικότητα της εργασίας στην περιφέρεια ΑΜΘ ακολουθεί διαχρονικά τις εθνικές τάσεις βελτίωσης, εμφανίζεται κατά πολύ μειωμένη σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο και δεν φαίνεται εφικτό να κλείσει η ψαλίδα.

⁵⁹ Στο Παράρτημα παρατίθεται αναλυτικός πίνακας της ΕΛΣΤΑΤ με το μέγεθος της απασχόλησης στην ΠΑΜΘ, ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

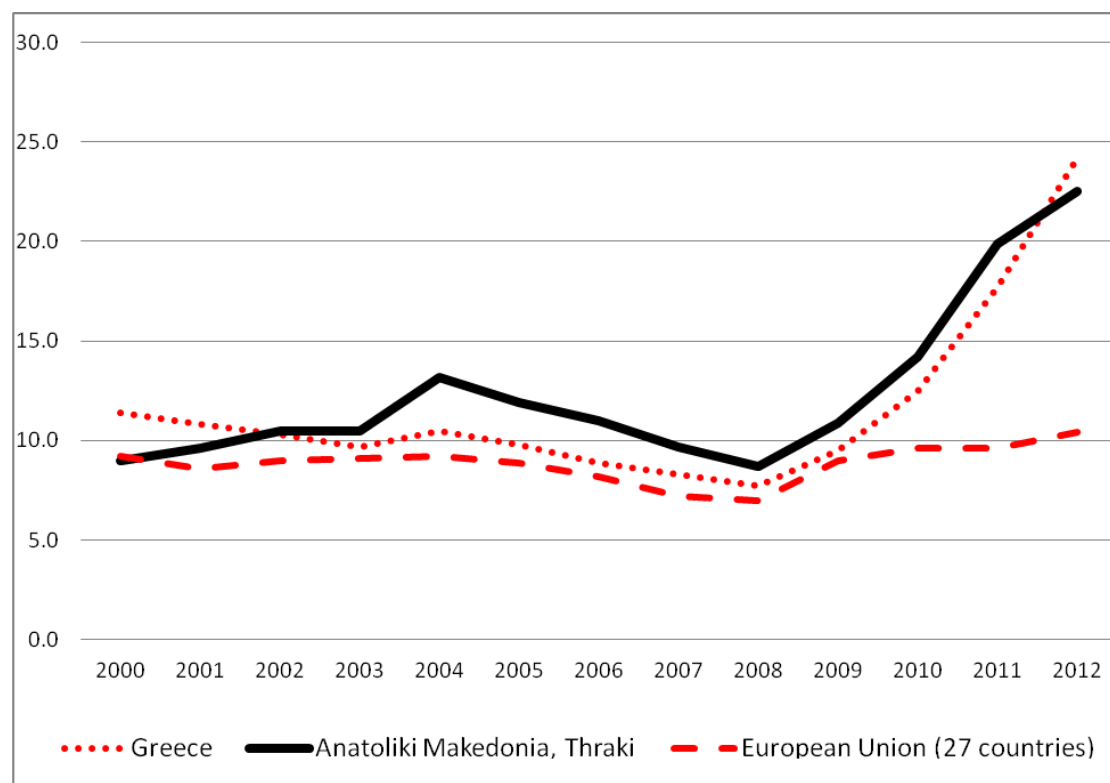
Εικόνα 45: Παραγωγικότητα της εργασίας στην ΑΜΘ (2000-2009)

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

5.2.2. Ανεργία⁶⁰

Εικόνα 46: Συμμετοχή στην απασχόληση ανά φύλο (2000-2012)

⁶⁰ ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ «Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες – Προγράμματα στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ.»

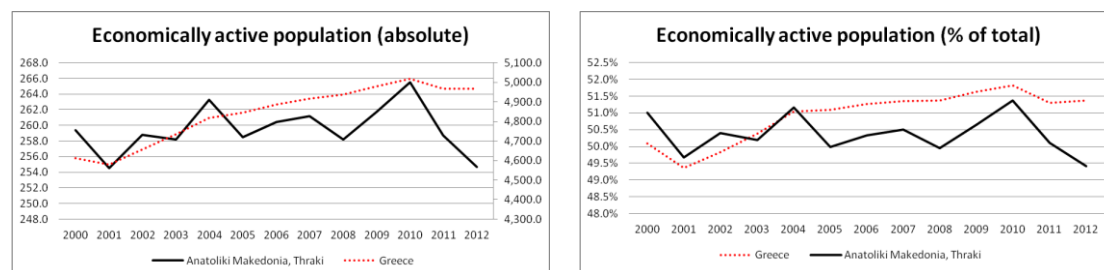
Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Ίσως τα πλέον αξιωπημείωτα γεγονότα όσον αφορά την περιφερειακή ανεργία είναι:

- Η συστηματικά υψηλότερη από τον εθνικό μ.ο. ανεργία καθ' όλη την περίοδο 2003-2011, και
- Η σχετική με το μ.ο. κάμψη της το 2012.

Σε σχέση με την περίοδο 2003-2011, καθοριστικό γεγονός αποτέλεσε η έκρηξη στην περιφερειακή ανεργία το 2004, όταν για πρώτη φορά ξεπέρασε τον εθνικό μ.ο. σχεδόν κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες. Έκτοτε, η περιφέρεια έκλεινε σταδιακά τη διαφορά η οποία κατά το 2008 (πρώτο έτος της κρίσης) έφτανε στη μία ποσοστιαία μονάδα. Κατά την περίοδο 2008-2011 διερύνθηκε και πάλι οριακά η ψαλίδα μεταξύ εθνικού μ.ο. και περιφερειακού ποσοστού (στις 1,8 μονάδες). Το 2012 όμως καταγράφεται για πρώτη φορά σε 9 χρόνια ποσοστό χαμηλότερο από τον εθνικό μ.ο. κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες. Όπως φαίνεται και από τα παρακάτω γραφήματα, οι μεταβολές αυτές στο περιφερειακό ποσοστό ανεργίας οφείλονται κατά ένα μεγάλο μέρος στη διακύμανση της προσφοράς εργασίας (οικονομικά ενεργό πληθυσμό) η οποία πιθανά παρακινείται από διακυμάνσεις στις αμοιβές των εργαζομένων⁶¹. Έτσι, το 2004 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της περιφέρειας (μεγαλύτερη της αντίστοιχης σε επίπεδο χώρας), ενώ κατά τα επόμενα έτη η προσφορά εργασίας συρρικνώθηκε κατά πολύ (σε επίπεδα κάτω του εθνικού μ.ο.) οδηγώντας σε μείωση της ανεργίας. Αξιοσημείωτη είναι η μεγάλη συρρύνωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού κατά το 2011 που συνεχίστηκε και το 2012 (αντίθετα με την εθνική τάση) και οδήγησε στη σχετική πτώση της περιφερειακής ανεργίας.

Εικόνα 47: Διακυμάνσεις στην προσφορά εργασίας στην ΑΜΘ

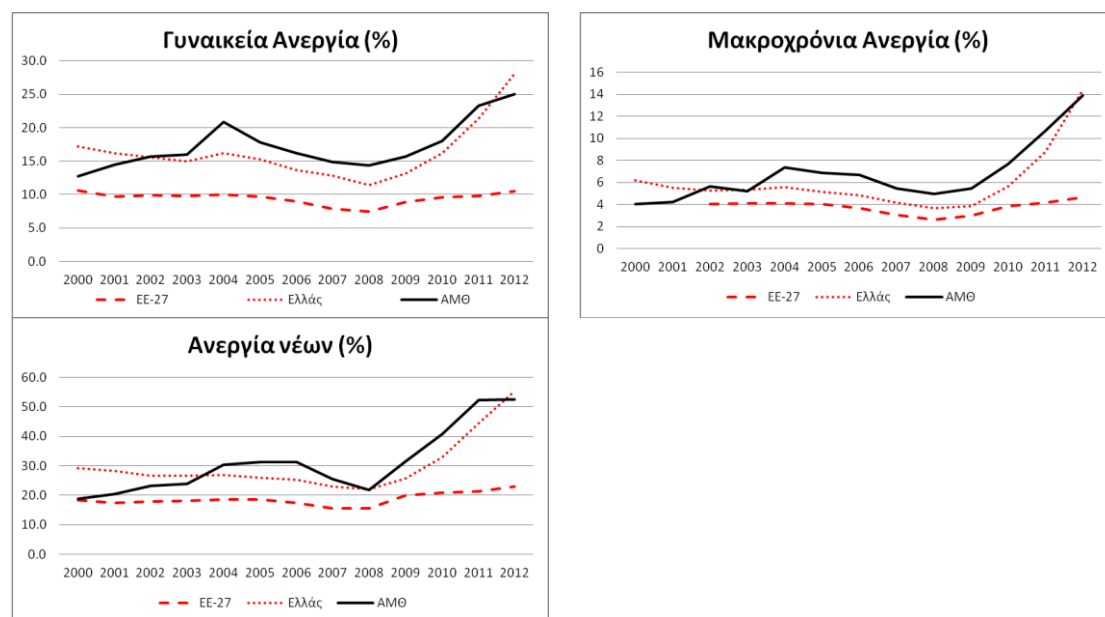
Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

Έτσι, η ανεργία στην ΑΜΘ το 2012 της δίνει την 8^η χειρότερη θέση μεταξύ των 13 περιφερειών, ενώ το 2011 καταλάμβανε τη 2^η χειρότερη θέση (με πρώτη τη Δυτική Μακεδονία), το 2010 την 3^η χειρότερη θέση (μετά από Δυτική Μακεδονία και Ιόνια Νησιά) και το 2009 την 4^η χειρότερη θέση (μετά από Δυτική Μακεδονία, Νότιο Αιγαίο και Ήπειρο).

Η δεινή θέση της περιφέρειας χαρακτηρίζεται σε βάθος χρόνου και από επιμέρους δυσμενέστερες επιδόσεις ως προς τα ποσοστά ανεργίας των νέων, των γυναικών, και των μακροχρόνια ανέργων όπως φαίνεται από τα παρακάτω γραφήματα.

⁶¹ Βλέπε σχετικά συμπεράσματα στην έκθεση «Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση: Ετήσια Έκθεση 2005», του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.

Εικόνα 48: Ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες, τους μακροχρόνια άνεργους και τους νέους (2000-2012)

Πηγή: Eurostat, ίδια επεξεργασία

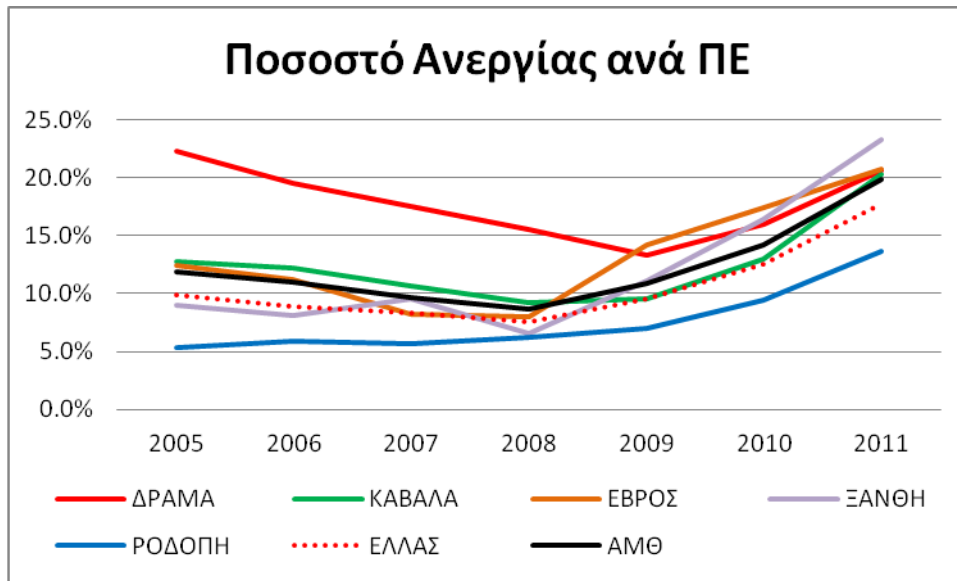
Τα ποσοστά ανεργίας ανά Περιφερειακή Ενότητα για τα έτη 2005 – 2011, σε σχέση με τα αντίστοιχα της χώρας και της περιφέρειας, παρουσιάζονται στο παρακάτω Πίνακα:

Πίνακας 13: Απασχόληση – ανεργία ανά ΠΕ

ΠΕ / έτος	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΔΡΑΜΑΣ	22,3%	19,5%	17,5%	15,5%	13,3%	16,0%	20,6%
ΚΑΒΑΛΑΣ	12,8%	12,2%	10,7%	9,2%	9,5%	13,0%	20,3%
ΕΒΡΟΥ	12,4%	11,2%	8,2%	8,0%	14,2%	17,4%	20,8%
ΞΑΝΘΗΣ	9,0%	8,1%	9,5%	6,6%	11,1%	16,4%	23,3%
ΡΟΔΟΠΗΣ	5,3%	5,9%	5,7%	6,2%	7,0%	9,4%	13,6%
ΣΥΝ. ΧΩΡΑΣ:	9,9%	8,9%	8,3%	7,6%	9,5%	12,5%	17,7%

Πηγή:

Εικόνα 49: Ποσοστό ανεργίας στην ΑΜΘ, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2005-2011)

Αν και κατά την περίοδο 2008-2011 όλες οι περιφερειακές ενότητες παρουσιάζουν σημαντική επιδείνωση, ιδιαίτερα έντονο πλήγμα υφίστανται οι Π.Ε. Έβρου, και Ξάνθης πιθανότατα συσχετιζόμενο με τη μείωση της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα. Κάτω του περιφερειακού μ.ο. παραμένει διαχρονικά η Π.Ε. Ροδόπης, που είναι και η λιγότερο πληγείσα περιοχή, ενώ η Π.Ε. Καβάλας κινείται πάνω-κάτω στους μέσους όρους. Τέλος, η Π.Ε. Δράμας παρουσιάζει τη διαχρονικά δυσμενέστερη εικόνα.

5.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά

5.3.1. Ειδικές πληθυσμιακές ομάδες⁶²

Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας αποτελεί η θρησκευτική μειονότητα⁶³ (που περιλαμβάνει και τους «Πομάκους») που χαρακτηρίζεται από διαφορετικό θρησκευτικό πολιτισμό, γλώσσα, κουλτούρα, νοοτροπία και στάση ζωής. Η θρησκευτική μουσουλμανική μειονότητα η οποία υπολογίζεται σε 120.000 περίπου άτομα (20% του συνολικού πληθυσμού), είναι εγκατεστημένη στις ΠΕ Ροδόπης και Ξάνθης. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στις κοινότητες των αθίγγανων, ο πληθυσμός των οποίων υπολογίζεται σε 20.000.

⁶² ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ «Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες – Προγράμματα στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ.»

⁶³ Τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρείται μια συστηματική προσπάθεια από τους Πομάκους της οροσειράς της Ροδόπης και ιδιαίτερα αυτοί που κατοικούν στο δυτικό τμήμα που ανήκει διοικητικά στο νομό Ξάνθης για την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων της πομακόφωνης συνιστώσας της μειονότητας γίνεται με όρους γλωσσικούς (παραγωγή λεξικού, άτυπη διδασκαλία της πομακικής γλώσσας), πολιτισμικούς (λαογραφική έρευνα, αναβίωση μορφών λαϊκής τέχνης), καταγωγής και τοπικότητας (ορεσίβιοι) αλλά και «φυλετικής» διαφοράς και διαφορετικού «ανθρωπολογικού τύπου». Πρόκειται για προσπάθεια κατασκευής μιας «αυθεντικής» πομακικής ταυτότητας βασισμένης σε ένα «αυθεντικό» πολιτισμό, μια «αντικειμενική» και «διακριτή» ιστορία «η οποία θα είναι αυτοτελής και ταυτόχρονα έκδηλα επισφραγισμένη με το στοιχείο της ελληνικότητας». (Α. Νοταράς, «Εκπαιδευτικές πρακτικές και διλήμματα ταυτότητας στη μειονότητα της Θράκης. Η περίπτωση της Ξάνθης», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 127 Γ' 2008, σελ. 73-102)

Επίσης, σημαντικός είναι και ο αριθμός των παλιννοστούντων ομογενών, 21.000 χιλιάδες περίπου, που διαβιούν στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης και οι οποίοι προέρχονται κυρίως από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και για τους οποίους έχουν τεθεί σε εφαρμογή προγράμματα υποδοχής, παραχώρησης κατοικίας και λήψης δανείων.

5.3.2. Οικονομικοί και άλλοι μετανάστες⁶⁴

Η παρουσία μεταναστών στην Περιφέρεια ΑΜΘ είναι σχετικά χαμηλή. Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, το ποσοστό μεταναστών στην Περιφέρεια ΑΜΘ ανέρχεται σε 2,24% του συνολικού πληθυσμού, με κάπως αυξημένο ποσοστό στην ΠΕ Καβάλας. Αναλυτικά, τα ποσοστά ανά ΠΕ είναι:

- ΠΕ Δράμας: 1,65%
- ΠΕ Έβρου: 1,97%
- ΠΕ Καβάλας: 3,72%
- ΠΕ Ξάνθης: 1,90%
- ΠΕ Ροδόπης: 1,54%

Όσον αφορά στις χώρες καταγωγής των μεταναστών, η συντριπτική πλειοψηφία, σχεδόν το 75% του συνόλου, προέρχεται από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (38,2%) και της Δυτικής Ασίας (35,4%), οι οποίοι στην πλειοψηφία τους αποτελούν οικονομικούς μετανάστες σε παραγωγικές ηλικίες. Σχετικά υψηλό ποσοστό (12,7%) παρουσιάζουν και όσοι προέρχονται από χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης, οι οποίοι πιθανότατα περιλαμβάνουν και άτομα μη παραγωγικών ηλικιών (συνταξιούχοι).

5.3.3. Ηλικιακές Ομάδες – Μορφωτικό επίπεδο⁶⁵

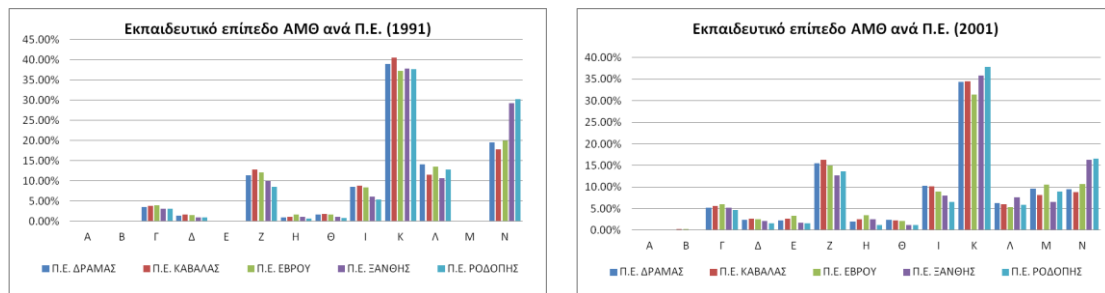
Οι δημογραφικές πυραμίδες, με βάση τα στοιχεία του πραγματικού πληθυσμού των ΠΕ το 2001, όπως και οι δομικοί δείκτες του πληθυσμού (δείκτης γήρανσης, δείκτης εξάρτησης, δείκτης αντικατάστασης) δείχνουν ότι οι ΠΕ Ροδόπης και Ξάνθης, που χαρακτηρίζονται από εντονότερη παρουσία μουσουλμανικού πληθυσμού, παρουσιάζουν νεανική δομή. Αντίθετα, οι ΠΕ Έβρου, Καβάλας και Δράμας παρουσιάζουν τάσεις γήρανσης. Στην ΠΕ Έβρου, η έντονη παρουσία στρατιωτικών μονάδων εξηγεί το μεγάλο ποσοστό ανδρών ηλικίας 15-24.

Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, ιστορικά στην περιφέρεια διαπιστώνεται υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και μειωμένη αναλογία πληθυσμού με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, γεγονός που συνδέεται και με τις εκπαιδευτικές επιδόσεις των μειονοτήτων, καθώς τα ποσοστά αυτά είναι αυξημένα στις Π.Ε. Ξάνθης και Ροδόπης. Είναι χαρακτηριστικό το πολύ υψηλό ποσοστό κατοίκων με πρωτοβάθμια μόνο εκπαίδευση.

⁶⁴ ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ & ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ – Α' Φάση, Στάδιο Α1

⁶⁵ ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ & ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ – Α' Φάση, Στάδιο Α1

Εικόνα 50: Εκπαιδευτικό επίπεδο πληθυσμού 1991, 2001⁶⁶

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ίδια Επεξεργασία

Η εκπαίδευση της μειονότητας στηρίχτηκε ιστορικά στο θεσμό των μειονοτικών σχολείων που ως προγραμματικό στόχο είχε τη διατήρηση και καλλιέργεια της μητρικής (τουρκικής) γλώσσας και της θρησκείας για τα μέλη της μειονότητας. Βασικά στοιχεία που χαρακτήριζαν την εκπαιδευτική πραγματικότητα στο χώρο της μειονότητας μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ήταν το χαμηλό παιδαγωγικό αποτέλεσμα στα μειονοτικά σχολεία, το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο ελληνομάθειας, η πολύ μεγάλη σχολική διαρροή (ιδιαίτερα για τα κορίτσια) και η σχεδόν ανύπαρκτη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το 1995 ψηφίστηκε το μέτρο (θετικής διάκρισης) της ποσόστωσης για την πρόσβαση των νέων της μειονότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και το 1997, ξεκίνησε ένα μεγάλο μεταρρυθμιστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη μειονότητα. Η συνολική αυτή αλλαγή πολιτικής άλλαξε σημαντικά τις εκπαιδευτικές πρακτικές και στοχεύσεις της μειονότητας. Η ελληνομάθεια αποτελεί πλέον ισχυρή προσδοκία και επιλογή των γονέων, οι οποίοι την αντιμετωπίζουν ως το βασικό μέσο κοινωνικής ένταξης και ανοδικής κινητικότητας για τα παιδιά τους. Η σχολική διαρροή παρουσιάζει σημαντική μείωση (αν και παραμένει υψηλή σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο), παρατηρείται αύξηση της φοίτησης στο γυμνάσιο με ταυτόχρονη στροφή προς τη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τέλος για πρώτη φορά οι μαθητές της μειονότητας επιτυγχάνουν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έτσι την τελευταία δεκαετία τετραπλασιάζεται ο αριθμός των μουσουλμάνων μαθητών που συνεχίζει τη φοίτησή του στο Γυμνάσιο ενώ παρατηρείται στροφή προς τη δημόσια εκπαίδευση ακόμη και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (με πιο έντονες αυτές τις τάσεις στην Π.Ε. Ξάνθης παρά στην Π.Ε. Ροδόπης⁶⁷).

Το γεγονός αυτό εκφράζει την ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών ζωής, και για ένταξη των μειονοτήτων στην κοινωνία με όρους μόρφωσης, εκπαίδευσης, κοινωνική άνοδο κ.α. Τα ανωτέρω συνθέτουν μια εικόνα που δείχνει ότι στάσεις και στερεότυπα σταδιακά αμβλύνονται.

5.4. Τομείς Κοινωνικής Πολιτικής και Υποδομές

Ο όρος κοινωνική πολιτική αναφέρεται τόσο σε ένα σύνολο μορφών και μεθόδων κοινωνικής δράσης και παρέμβασης, όσο και σε ένα αντικείμενο μελέτης και

⁶⁶ Α=Διδακτορικό, Β=Μάστερ, Γ=Πτυχίο ΑΕΙ, Δ=Πτυχίο ΤΕΙ, ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ, Ανώτερης Σχολής και Εκκλησιαστικής εκπ/σης, Ε=Πτυχίο Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολέγια κλπ), Ζ=Απολυτήριο Γεν. Λυκείου ή δτάξιου Γυμνασίου ή ΕΠΛ, Η=Πτυχίο ΤΕΛ, Θ=Πτυχίο ΤΕΣ, Ι=Απολ. 3τάξιου Γυμνασίου, Κ=Απολυτήριο Δημοτικού, Λ=Φοιτά στο Δημοτικό, Μ=Εγκατέλειψε το Δημοτικό, αλλά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, Ν=Δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση.

⁶⁷ Που πιθανά σχετίζεται με την ισχυρότερη παρουσία των Πομάκων στην Π.Ε. Ξάνθης.

επιστημονικής ανάλυσης των επί μέρους πολιτικών που την συγκροτούν. Η κοινωνική πολιτική αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο. Ο διεπιστημονικός της χαρακτήρας εκφράζεται με την συνεργασία διαφορετικών επιστημόνων και ειδικών για τον σχεδιασμό και την υλοποίησή της.

Στο πλαίσιο του κράτους διακρίνονται δύο επίπεδα άσκησης της κοινωνικής πολιτικής: Το **κεντρικό** και το **τοπικό**. Στο **κεντρικό επίπεδο** εντάσσονται τα αρμόδια υπουργεία και αρμόδιοι φορείς δημόσιου χαρακτήρα. Κύρια ευθύνη τους είναι ο επιτελικός σχεδιασμός, ο καθορισμός των κύριων κατευθυντήριων γραμμών άσκησης της κοινωνικής πολιτικής και ο έλεγχος. Στο **τοπικό επίπεδο** η κοινωνική πολιτική ασκείται κυρίως από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) κυρίως τους Δήμους αλλά και τις Περιφέρειες. Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να σχεδιάζει και να αποφασίζει για την κοινωνική πολιτική που ασκεί, στα πλαίσια όσων ο νόμος ορίζει. Συγχρόνως, είναι σημαντικός φορέας εφαρμογής της κοινωνικής πολιτικής του κεντρικού κράτους.

Η θεματική ενότητα, **αντιμετωπίζει την ενίσχυση της απασχόλησης ως μέσο για τη βελτίωση της κοινωνικής ένταξης και την αντιμετώπιση της φτώχειας**. Εξετάζονται επίσης η υφιστάμενη κοινωνική υποδομή της Περιφέρειας στους τομείς της Υγείας, της Κοινωνικής Μέριμνας, της Εκπαίδευσης και της Δια βίου Μάθησης, οι δυνατότητες συγκρότησης και λειτουργίας ενός δικτύου δημόσιων κοινωνικών φορέων και η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας ως μέρος της στρατηγικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας.

5.4.1. Υγεία

a. Υφιστάμενη κατάσταση

a.1. Γενικές διαπιστώσεις για το επίπεδο υγείας του πληθυσμού

Οι «καλές» κοινωνικοοικονομικές συνθήκες ήταν αυτές που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των υγειονομικών συστημάτων και κατά επέκταση στην βελτίωση των δεικτών υγείας.⁶⁸ Μέχρι το 2008 το επίπεδο υγείας στην Ελλάδα παρουσιάζει σταθερά, τάσεις βελτίωσης και το φαινόμενο αυτό αποδίδεται κυρίως στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και τη βελτίωση σε ονομαστικούς όρους, του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων.

Η έκθεση του WHO «The Financial Crisis and Global Health»⁶⁹ τον Ιανουάριο του 2009 επιβεβαιώνει ότι, εάν οι δημόσιοι προϋπολογισμοί και το οικογενειακό εισόδημα υφίστανται πιέσεις, η ζήτηση για τις δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες αυξάνεται.

Ειδικότερα, η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στα συστήματα υγείας αποτέλεσε θέμα συζήτησης της Επιτροπής Υγείας του ΟΟΣΑ τον Ιούλιο του 2009. Η Έκθεση επικεντρώθηκε στις συνέπειες της κρίσης στη χρηματοδότηση του τομέα της υγείας και ένα από τα πορίσματα που βγήκαν ήταν: «η συνέχιση της χρηματοδότησης μπορεί να συμβάλλει στην αντιμετώπιση μέρους των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης». Άρα προτείνεται να μην επηρεαστούν οι δημόσιοι πόροι στη χρηματοδότηση της υγείας αρνητικά⁷⁰.

⁶⁸ Μάντη Π, Τσελέπη Χ. Κοινωνιολογική και Ψυχολογική προσέγγιση των νοσοκομείων /υπηρεσιών υγείας. Τόμος Α. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2000.

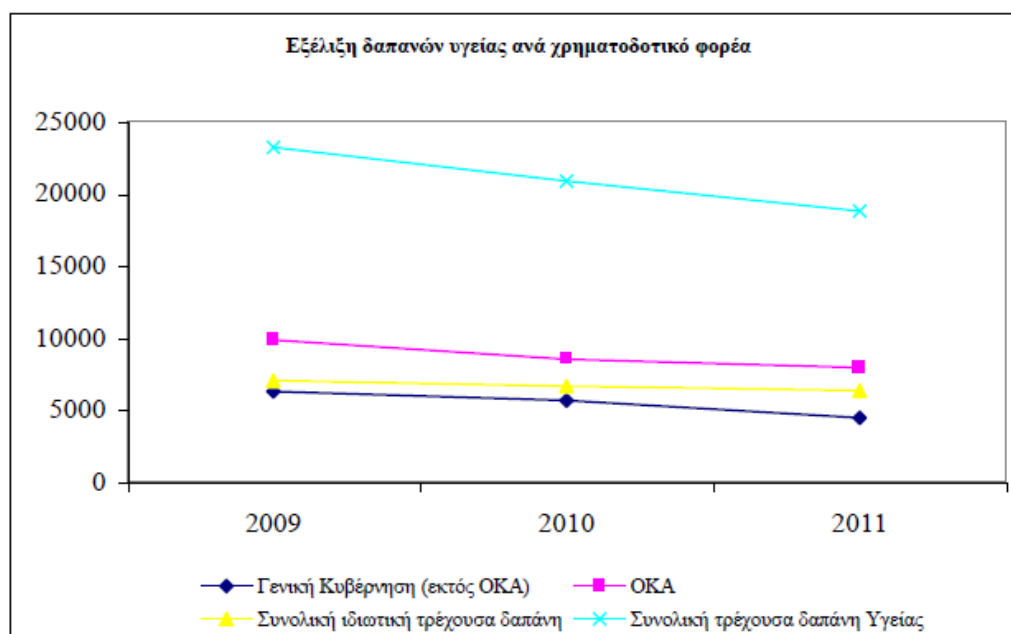
⁶⁹ The financial crisis and global health. Geneva: WHO; 2009. Πρόσβαση στις 291--2011: διαθέσιμο: http://www.who.int/mediacentre/events/meetings/2009_nfinancial_crisis_report_e_.pdf

⁷⁰ Λιαρόπουλος Λ. Οργάνωση Υπηρεσιών και Συστημάτων Υγείας. Διεθνή Συστήματα Υγείας. Β τόμος. Εκδόσεις Βήτα medical arts, Αθήνα, 2010.

Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Γ. Κυριόπουλο⁷¹ στην Ελλάδα εκτιμάται ότι η ζήτηση και η χρήση δημόσιων υπηρεσιών υγείας πρόκειται να αυξηθεί. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του υπουργείου Υγείας, ήδη σημειώνεται μια αύξηση 20% στη χρήση των υπηρεσιών στα δημόσια νοσοκομεία, ενώ παρατηρείται μια μείωση κατά 15% περίπου στη χρήση των ιδιωτικών υπηρεσιών υγείας, και κυρίως στα ιδιωτικά μαιευτήρια, την οδοντιατρική περίθαλψη και τις χειρουργικές επεμβάσεις στα ιδιωτικά νοσοκομεία⁷².

Στην Ελλάδα η συνολική τρέχουσα δαπάνη υγείας ως προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) διαμορφώθηκε σε 10,0%, 9,4% και 9,0% του ΑΕΠ για τα έτη 2009, 2010 και 2011 αντίστοιχα.⁷³

Εικόνα 51: Εξέλιξη των δαπανών για υγεία 2009-2011

Τέλος, στον τομέα της Υγείας, εντοπίζεται και μια κοινωνική διαβάθμιση. Τα άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, χαμηλότερης επαγγελματικής τάξης ή εισοδήματος καθώς και τα μέλη μειονοτήτων, ζουν λιγότερο και υποφέρουν από έναν υψηλό επιπολασμό των περισσότερων προβλημάτων υγείας. Ο αντίκτυπος αυτών των μεταβλητών στην υγεία ξεκινάει σε μικρές ηλικίες και συνεχίζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου.⁷⁴

a.2. Αιτίες Θανάτου – Επιδημιολογικά Χαρακτηριστικά της περιφέρειας ΑΜΘ⁷⁵

⁷¹ Κυριόπουλος Γ. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία και την ιατρική περίθαλψη. 16ο Πανελλήνιο Συνέδριο εσωτερικής Παθολογίας. Αθήνα 13-10-2010.

⁷² Δημολιάτης Γ, Κυριόπουλος Γ, Λάγγας Δ, Φιλαλήθης Τ. Η δημόσια υγεία στην Ελλάδα. Β εκδ. Εκδόσεις Θεμέλιο/κοινωνία και υγεία, Αθήνα, 2006.

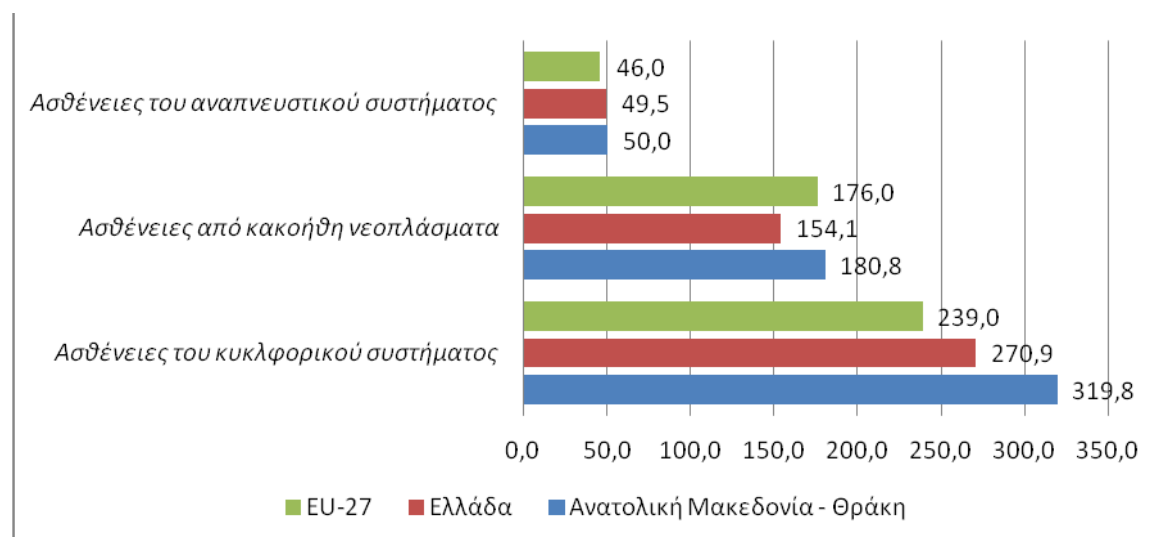
⁷³ ΕΛ.ΣΤΑΤ. - Δαπάνες Υγείας - Σύστημα Λογαριασμών Υγείας 2009-2011, Δελτίο Τύπου 24/03/2013

⁷⁴ Η μείωση των ανισοτήτων στον τομέα της υγείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ισότητας Ευκαιριών, Μονάδα Ε4, Γενική Διεύθυνση Υγείας και Καταναλωτών, Μονάδα C4, 2010.)

⁷⁵ Eurostat, Health statistics at regional level (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Health_statistics_at_regional_level#Healthcare_professionals)

Σύμφωνα με την Eurostat και στις τρεις (3) βασικές αιτίες θανάτου που παρακολουθούνται σε επίπεδο περιφερειών, η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης έχει υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τους Εθνικούς και Ευρωπαϊκούς Δείκτες.

Εικόνα 52: Αιτίες θανάτου ανά 100.000 κατοίκους (2006-2008)

α.3. Υποδομές υγείας και ενδεικτικοί δείκτες.

Η αξιολόγηση της επάρκειας του υφιστάμενου συστήματος υγείας, τόσο σε επίπεδο υποδομών όσο και σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών, απαιτείται να εξεταστεί σύμφωνα με τα εξής πέντε χαρακτηριστικά:⁷⁶

- Εύκολη πρόσβαση σε όλα τα άτομα της Περιφέρειας
- Ενεργός συμμετοχή των μελών της κοινότητας στο σχεδιασμό και τη λειτουργία των υπηρεσιών
- Εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και προαγωγής της υγείας
- Χρήση σύγχρονων διαγνωστικών τεχνολογικών μεθόδων και εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων, τεχνικής και νοσηλείας.
- Βαθμός ανάπτυξης συνεργασιών με άλλους τομείς όπως εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση, δημοτικές υπηρεσίες για τη βελτίωση του επιπέδου υγείας.

Οι μονάδες υγείας χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, σε Νοσοκομεία και σε Κέντρα Υγείας. Το κάθε Νοσοκομείο έχει υπό την δικαιοδοσία του ορισμένα Κέντρα Υγείας. Στο Παράρτημα, παρουσιάζεται συνοπτικά **η κατανομή των μονάδων υγείας** ανά Περιφερειακή Ενότητα της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ενδεικτικά ευρήματα σχετικά με την επάρκεια του συστήματος υγείας στην ΠΑΜΘ :

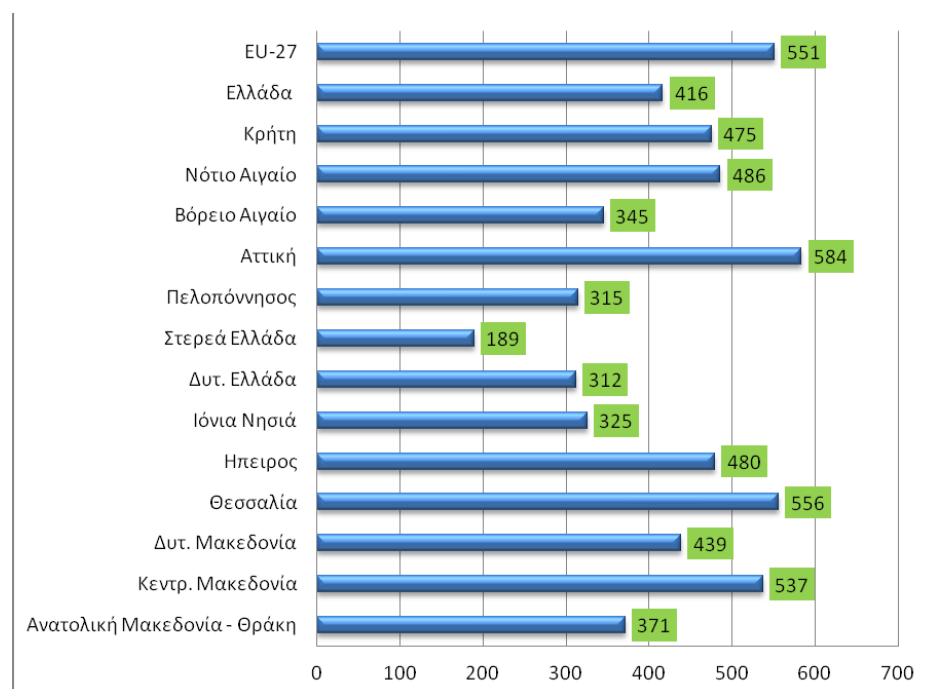
Διαθέσιμες νοσοκομειακές κλίνες ανά 100.000 κατοίκους⁷⁷

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2009, διαπιστώνεται ότι στην ΠΑΜΘ οι διαθέσιμες κλίνες είναι λιγότερες κατά 10,8% σε σχέση με τον εθνικό μ.ο. και 33% σε σχέση με τον αντίστοιχο Ευρωπαϊκό.

⁷⁶ World Health Organization. Alma Ata 1978 Primary Health Care. Geneva: WHO, 1978.

⁷⁷ Eurostat, Health statistics at regional level (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Health_statistics_at_regional_level#Healthcare_professionals)

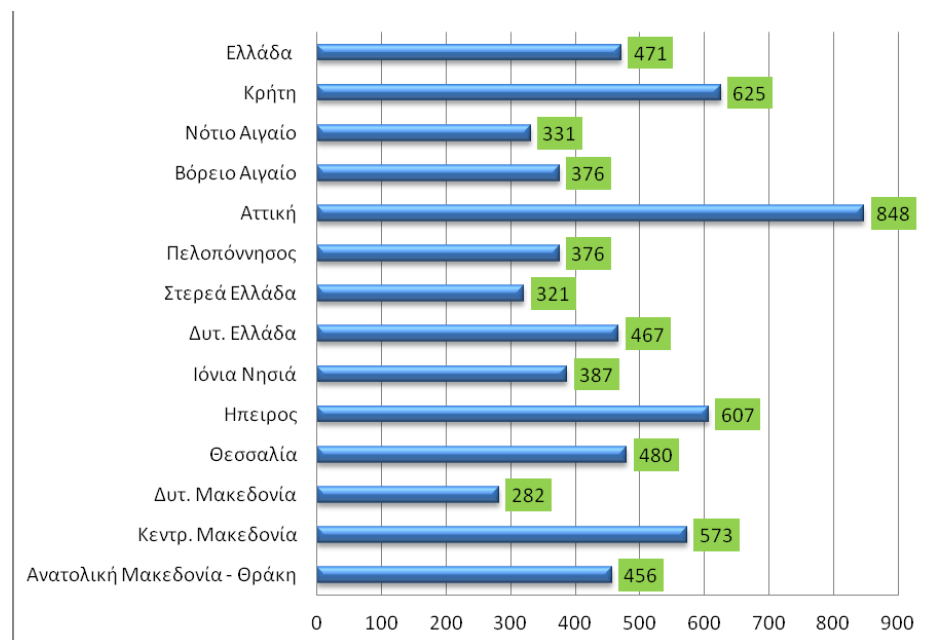
Εικόνα 53: Νοσοκομειακές κλίνες ανά 100.000 κατοίκους (2009)

Εν ενεργεία Ιατρικό και Νοσηλευτικό Προσωπικό⁷⁸

Ως προς την επάρκεια του προσωπικού, διαπιστώνεται μικρή απόκλιση σε σχέση με τον Εθνικό Μ.Ο (-3,2%).

Εικόνα 54: Ιατροί και νοσηλευτικό προσωπικό ανά 100.000 κατοίκους (2009)

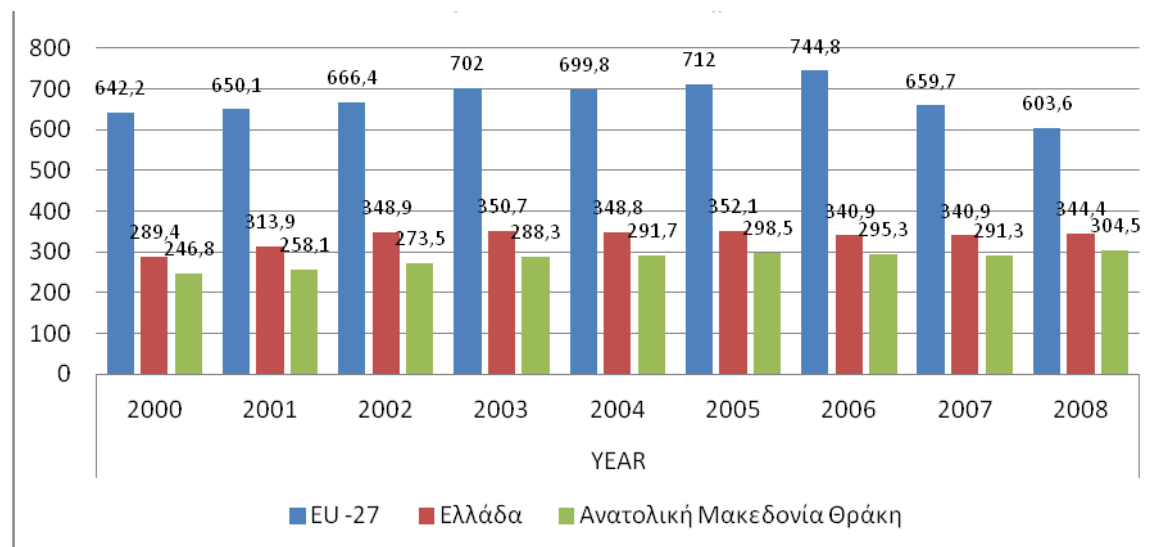

Αριθμός των νοσηλευτών και μαιών ανά 100.000 κατοίκους σε περιφερειακό επίπεδο⁷⁹:

⁷⁸ Eurostat, Health statistics at regional level (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Health_statistics_at_regional_level#Healthcare_professionals)

Την περίοδο 2000-2008 ο αριθμός του νοσηλευτικού προσωπικού στην ΠΑΜΘ αυξήθηκε κατά 23,5%, ωστόσο παρέμεινε χαμηλότερος κατά 10% από τον αντίστοιχο Εθνικό Μ.Ο. Σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση η απόκλιση είναι αρκετά μεγαλύτερη τόσο για την ΠΑΜΘ όσο για το σύνολο της χώρας.

Εικόνα 55: Αριθμός νοσηλευτών και μαιών ανά 100.000 κατοίκους (2000-2008)

b. Ο τρέχων προγραμματισμός της ΠΑΜΘ.

Στον τομέα της Δημόσιας Υγείας, υλοποιούνται από την Περιφέρεια τα διασυνοριακά προγράμματα - «Επένδυση στην υγεία και την ευημερία των παιδιών στις περιφέρειες της Ελλάδας και της Βουλγαρίας», «Εθελοντική αιμοδοσία στη Ροδόπη», «Παρεμβάσεις για την πρόληψη της φυματίωσης και της ηπατίτιδας Β», «EMN», το οποίο αφορά σε δράσεις ευαισθητοποίησης στις διασυνοριακές περιοχές και τους αρμόδιους φορείς για τις επιδημιολογικές ασθένειες, δημιουργία κοινών ιστορικών μητρώων καταγραφής μεταδοτικών ασθενειών και ανταλλαγή ιατρικών δεδομένων και αρχείων καθώς και μιας Πληροφοριακής δομής Ιατρικών δεδομένων για την ταξινόμηση των επιδημιολογικών περιστατικών σε διασυνοριακό επίπεδο.

Στο πλαίσιο του DG Employment & Social Inclusion (Learning and Developing our Skills) υλοποιείται το έργο «LEARNING AND DEVELOPING OUR SKILLS» (έργο υπαγόμενο σε Γεν. Δ/σεις της Ε.Ε.) και αφορά σε δράσεις για την άρση αποκλεισμού σε ευαίσθητες και απομακρυσμένες ομάδες πληθυσμού, μέσω της ενίσχυσης πολιτικών απασχόλησης τους.

Στον προγραμματισμό της Κεντρικής Διοίκησης και της ΠΑΜΘ για το επόμενο διάστημα, συμπεριλαμβάνονται η κατασκευή του νέου Νοσοκομείου Κομοτηνής προϋπολογισμού 50 εκατ., η αναβάθμιση του εξοπλισμού των Νοσοκομείων της Περιφέρειας, η προμήθεια ασθενοφόρων για τα Κέντρα Υγείας της περιφέρειας και το ΕΚΑΒ.

Κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο (2007 - 2013) στον προγραμματισμό της Κεντρικής Διοίκησης και της ΠΑΜΘ περιλαμβάνεται η κατασκευή του νέου Νοσοκομείου Κομοτηνής προϋπολογισμού 50 εκατ. €. Αναβαθμίζεται ο

⁷⁹ Eurostat, Health statistics at regional level (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Health_statistics_at_regional_level#Healthcare_professionals)

ιατροτεχνολογικός εξοπλισμός των νοσοκομείων και εξοπλίζονται με Ασθενοφόρα τα κέντρα υγείας της περιφέρειας και το ΕΚΑΒ.

Κατά την προγραμματική περίοδο 2000 - 2006 το ΕΤΠΑ χρηματοδότησε δράσεις Δημόσιας Δαπάνης 46,79 εκατ. € με τη σημαντικότερη παρέμβαση να αφορά στην κατασκευή του Νοσοκομείου Καβάλας, δυναμικότητας 380 κλινών και συμπληρωματικά την αναβάθμιση – προμήθεια εξοπλισμού 5 νοσοκομείων και κέντρων υγείας, αναβαθμίζοντας τις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας στο σύνολο της περιφέρειας.

5.4.2. Πρόνοια

a. Οι Προνοιακές Πολιτικές στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη των προνοιακών πολιτικών στην Ελλάδα παρουσιάζει ιστορικά σοβαρές αδυναμίες και στρεβλώσεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο εντοπίζονται στην έλλειψη στοχευμένων στρατηγικών προστασίας των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης και στην απουσία ολοκληρωμένων ενεργητικών δράσεων εργασιακής και κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Παράλληλα, διαπιστώνονται οργανωτικά, διοικητικά και χρηματοδοτικά προβλήματα στη λειτουργία του προνοιακού συστήματος, καθώς και καθυστερήσεις / κενά στην αποτελεσματική κάλυψη της ζήτησης για ποιοτικές υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας των παιδιών, των ηλικιωμένων και των ατόμων με αναπηρίες.

Η περιορισμένη ενεργοποίηση των φορέων της δημόσιας διοίκησης για την προστασία των δικαιωμάτων των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού και οι αδυναμίες σε επίπεδο οργάνωσης και διαχείρισης των κοινωνικών υπηρεσιών, έχουν παγιώσει την αναπαραγωγή ενός υπολειμματικού μοντέλου παρέμβασης του δημόσιου τομέα, σε σχέση με τον κυρίαρχο ρόλο της οικογένειας και των άτυπων δικτύων σε επίπεδο κοινότητας.

a.1. Η αύξηση των διακρίσεων

Στην Ελλάδα οι ομάδες που υφίστανται διακρίσεις είναι κατά κύριο λόγο οι μετανάστες, τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι και οι νέοι, οι θρησκευτικές μειονότητες και οι Ρομά. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα σε θεσμικό επίπεδο (Ν. 3304/2005 και Ν. 3488/2006). Ωστόσο, παρά τις σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες, δεν προβλέπεται ολοκληρωμένη πολιτική για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης, ούτε αναλαμβάνονται οι αναγκαίες δράσεις για την ουσιαστική εφαρμογή της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης.⁸⁰

a.2. Η ένταση της Φτώχειας

Το Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής του ΕΚΚΕ το 2010 παρουσίασε στην Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2010 συγκριτική μελέτη για το επίπεδο φτώχειας στη χώρα μας. Επιγραμματικά αναφέρονται ότι:⁸¹

⁸⁰ Μπαλούρδος Δ., Χρυσάκης Μ., ΕΚΚΕ Καταπολέμηση των Διακρίσεων· Τάσεις, προκλήσεις, πολιτικές, Εκδ. Παπαζήσης Αθήνα 2012

⁸¹ Μπαλούρδος Δ., Ναούμη Μ., Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2010, ΕΚΚΕ Αθήνα 2012

- Την περίοδο 1994 – 2008 η τάση για το ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν κάτω από το όριο φτώχειας ήταν γενικά πτωτική.
- Από το 2000 και μετά παρατηρείται ότι το ποσοστό αυτό παραμένει σταθερό γύρω στο 20%.
- Παρατηρούνται έξι κατηγορίες ατόμων που βρίσκονται σε ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο να εμφανίζουν εισόδημα σε επίπεδο φτώχειας : τα παιδιά (0-17 ετών), οι συνταξιούχοι – ηλικιωμένοι (65 ετών κ άνω), πολύτεκνες οικογένειες, άνεργοι και άτομα παραγωγικής ηλικίας που δεν μπορούν να εργαστούν και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση (κυρίως οι γυναίκες).
- Από το 2008 και μετά, η διαρκής ρευστότητα και οι συνεχόμενες αλλαγές και ανακατατάξεις στους τομείς των εργασιακών σχέσεων, της απασχόλησης και της λειτουργίας του κοινωνικού κράτους, έχουν διαμορφώσει ένα περιβάλλον όπου τα δεδομένα δυστυχώς αναθεωρούνται προς το χειρότερο.

Σύμφωνα με την «ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 2011» της ΕΛΣΤΑΤ : ⁸²

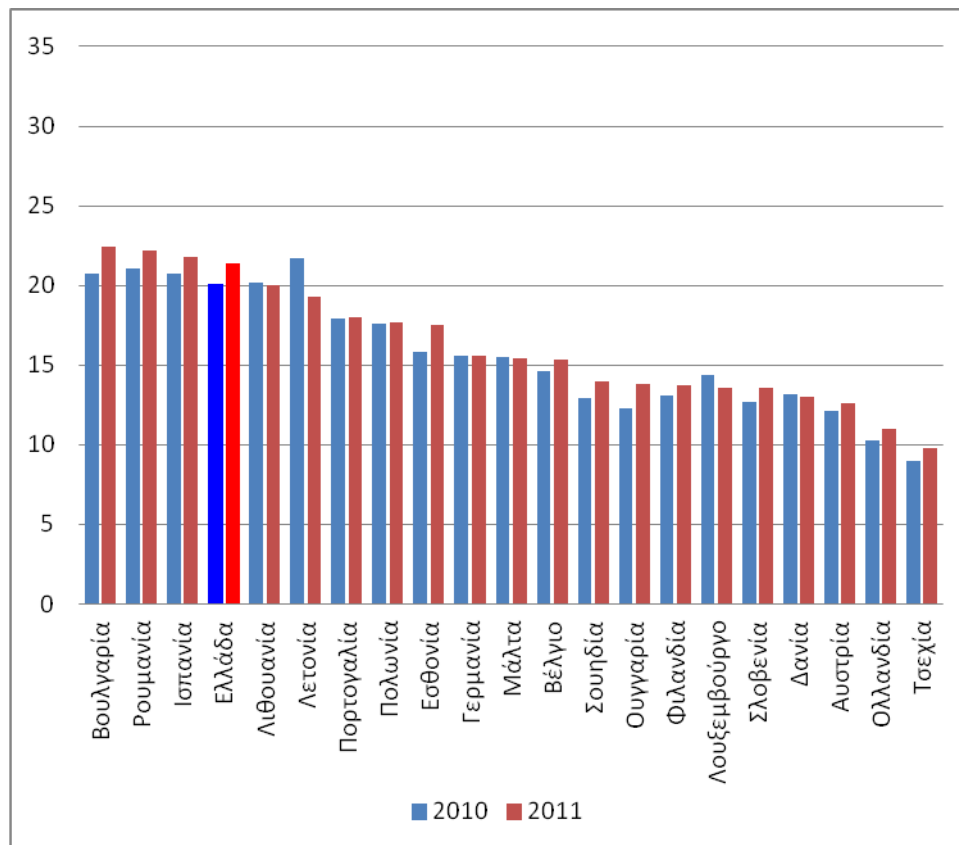
- Το 2011, το 21,4% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας απειλείται από τη φτώχεια.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για παιδιά ηλικίας 0-17 ετών, ανέρχεται σε 23,7% και είναι υψηλότερος κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών υπολογίζεται σε ποσοστό 23.6% και είναι αυξημένος κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2010.

Ο πληθυσμός που απειλείται από τη φτώχεια είναι κυρίως:

- Άνδρες άνεργοι (48,4%)
- Μονογονεϊκά νοικοκυριά με, τουλάχιστον, ένα εξαρτώμενο παιδί (43,2%)
- Λοιποί μη οικονομικά ενεργοί - εκτός συνταξιούχων (30,0%)
- Νοικοκυριά με έναν ενήλικα ηλικίας 65 ετών και άνω (29,7%)
- Μονοπρόσωπα νοικοκυριά με μέλος θήλυ (25,8%)
- Παιδιά ηλικίας 0-17 ετών (23,7%)

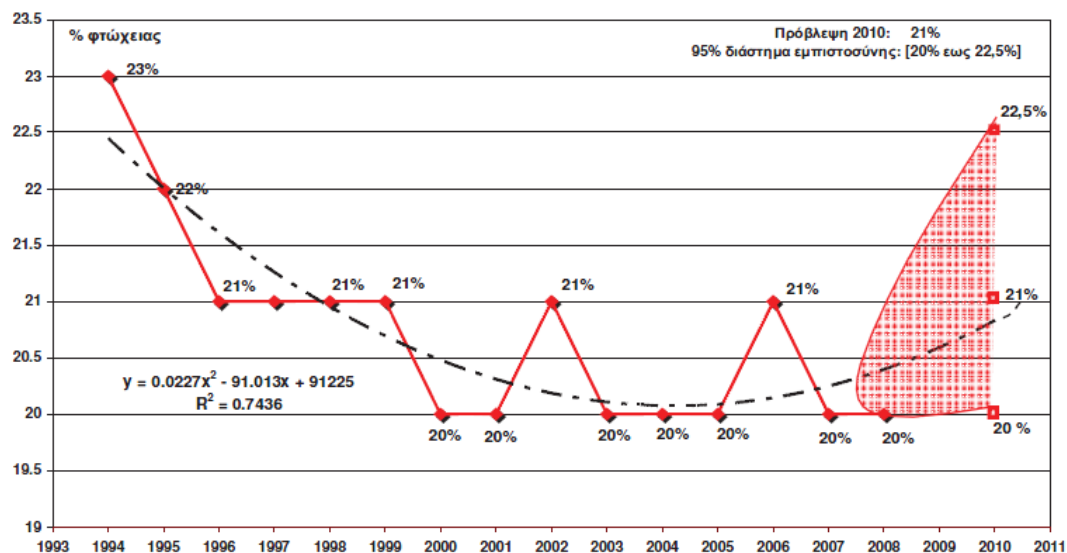
⁸² ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 2011 Κίνδυνος φτώχειας, Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ 2/11/2012

Εικόνα 56: Επίπεδο Εισοδηματικής φτώχειας στην Ε.Ε. – 27 (2010-2011)

Πηγή: «ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 2011 Κίνδυνος φτώχειας», Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ 2/11/2012, ίδια επεξεργασία.

Εικόνα 57: Η φτώχεια στην Ελλάδα 1994-2010

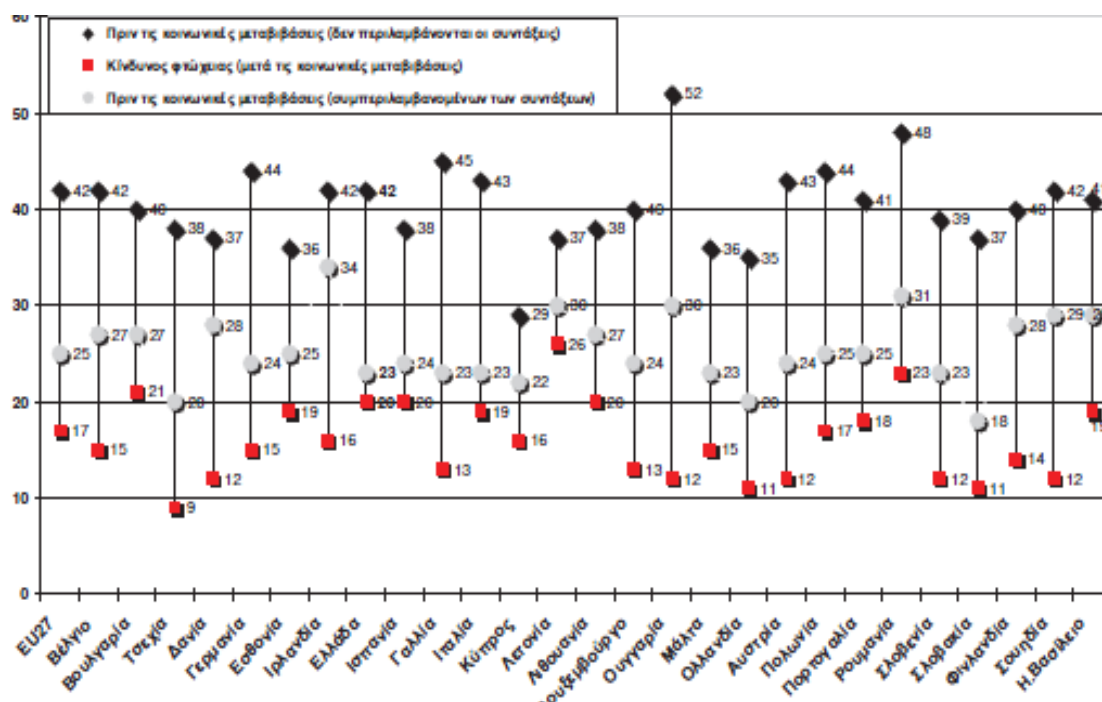

Πηγή: Μπαλούρδος Δ., Ναούμη Μ., Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2010, ΕΚΚΕ Αθήνα 2012

Παρά τη συμβολή των κοινωνικών μεταβιβάσεων στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, τονίζεται ότι αυτές οι μεταβιβάσεις, εκτός των συντάξεων, αντιμετωπίζουν

τα συμπτώματα της φτώχειας παρά τις βασικές αιτίες. Είναι επομένως σημαντικό να συνοδεύονται από διαρθρωτικά μέτρα αύξησης της απασχόλησης, βελτίωσης του επιπέδου εκπαίδευσης, βελτίωσης των κοινωνικών υποδομών κλπ.

Εικόνα 58: Κίνδυνος φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ε.Ε – 27 (2008)

Πηγή: Μπαλούρδος Δ., Ναούμη Μ., Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2010, ΕΚΚΕ Αθήνα 2012

Θα περίμενε κανείς ότι μέσα σε αυτές τις συνθήκες θα ενισχύονταν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, με σκοπό την έγκαιρη αντιμετώπιση της κρίσης και την αντιστάθμιση των εντάσεων και των απωλειών που βιώνουν οι πολίτες. Ωστόσο, στο πλαίσιο των οριζόντιων περικοπών, χωρίς κριτήρια και διαδικασίες αξιολόγησης, η κοινωνική κρίση βαθαίνει ακόμα περισσότερο και μακροπρόθεσμα, σε οικονομικούς όρους, αυξάνεται σημαντικά το δημοσιονομικό κόστος.

b. Η υφιστάμενη κατάσταση στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης

Η γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας επηρεάζουν αρνητικά όλο τον πληθυσμό και ιδιαίτερα και πρωτίστως τους πληθυσμούς που αντιμετώπιζαν ήδη προβλήματα κοινωνικό-οικονομικής ένταξης καθώς και τις περιοχές με καθυστέρηση στην ανάπτυξη.

Στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης κατοικούν ομάδες που απειλούνται ή βιώνουν σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού, φαινόμενο που δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες και καθιστά αναγκαία τη λήψη μέτρων για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και έχουν καταγραφεί από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας είναι στην πλειοψηφία τους: Άτομα με αναπηρία (κινητική, νοητική, κλπ), Μετανάστες, Άνεργοι, Άστεγοι, πρώην χρήστες, Μονογονεϊκές οικογένειες. Άτομα που ανήκουν στις ομάδες αυτές αντιμετωπίζουν εντονότερα προβλήματα επιβίωσης, επαγγελματικής αποκατάστασης, χρήσης υπηρεσιών υγείας-εκπαίδευσης- μέριμνας κ.α., ενώ συχνά γίνονται αποδέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών και απομόνωσης από το γενικό πληθυσμό.

Σημαντικότερο πρόβλημα αποτελούν τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που παρατηρούνται στην Περιφέρεια και οδηγούν ολοένα και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην φτώχεια.

b.1. Υποδομές Πρόνοιας και ο προγραμματισμός της ΠΑΜΘ

Στο Παράρτημα παρουσιάζεται το σύνολο των δημόσιων ή εθελοντικών Δομών Κοινωνικής Υποστήριξης ανά Περιφερειακή Ενότητα.

Τα δύο βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από το δίκτυο φορέων και υποδομών κοινωνικών υπηρεσιών της ΑΜΘ είναι αφενός η έλλειψη ομοιόμορφης γεωγραφικής ανάπτυξης βασικών κοινωνικών υπηρεσιών και η επικάλυψη και πλεονασματική προσφορά παράλληλων υπηρεσιών από διάφορους φορείς της διοίκησης για τις ίδιες ανάγκες / ομάδες στόχου

Παράλληλα διαπιστώνεται αναπαραγωγή παραδοσιακών προτύπων παροχής υπηρεσιών φροντίδας, κυρίως ιδρυματικού χαρακτήρα.

Στον τομέα των Κοινωνικών Υποδομών υλοποιούνται παρεμβάσεις για την κατασκευή Βρεφονηπιακών Σταθμών καθώς και Μονάδων Φροντίδας Ηλικιωμένων προϋπολογισμού 30 εκατ.€. **Παράλληλα στον τομέα της απασχόλησης**, η υλοποίηση 12 εγκεκριμένων προγραμμάτων στην ΑΜΘ στο πλαίσιο της Δράσης «Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες –ΤΟΠ ΕΚΟ»⁸³ και 28 εγκεκριμένων προγραμμάτων στο πλαίσιο της Δράσης «Τοπικά σχέδια για την απασχόληση, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας - ΤοπΣΑ»⁸⁴, μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις, ώστε α) ένας σεβαστός αριθμός ανέργων να προωθηθεί σε δράσεις κατάρτισης, συμβουλευτικής και απασχόλησης, και β) να συσσωρευθεί τεχνογνωσία πάνω σε νέα επαγγέλματα και νέες ειδικότητες, που μπορούν να υποστηρίξουν νέες και βιώσιμες θέσεις εργασίας και επιχειρηματικές δραστηριότητες. Σημαντική ευκαιρία για την προώθηση της απασχόλησης αποτελεί ο νόμος για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Ο νέος νόμος⁸⁵ ενθαρρύνει τη δημιουργία μικρών κοινωνικών συνεταιρισμών στους τομείς της υγείας, της κοινωνικής φροντίδας, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, του περιβάλλοντος και της ενέργειας.

Αξιόλογη πρωτοβουλία της Περιφέρειας προς την κατεύθυνση της στήριξης των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, αποτελεί η σύσταση Επιτροπής Επεξεργασίας & Παρακολούθησης Μέτρων για την Αντιμετώπιση των Συνεπειών της Οικονομικής Κρίσης του Περιφερειακού Συμβουλίου της Περιφέρειας ΑΜ-Θ, η οποία θα εισηγείται μέτρα παρέμβασης προς τη διοίκηση της Περιφέρειας σχετικά με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Η Επιτροπή καταλήγει ότι ο ρόλος και οι αρμοδιότητες της Περιφέρειας αφορούν στον συντονισμό των προσπαθειών που γίνονται από τους δήμους, τις εθελοντικές οργανώσεις και τους φορείς της παραγωγικότητας, στην καταγραφή και στην παρακολούθηση των αναγκών που προκύπτουν σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα και στην παρέμβαση για την κάλυψη των κενών που θα εντοπίζονται. Παράλληλα, η Επιτροπή εισηγήθηκε μέτρα παρέμβασης για την διασύνδεση της κοινωνικής αλληλεγγύης με την

⁸³ Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία, Ε.Π «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013, (<http://195.167.92.155/index.php?prd=1&id=17>)

⁸⁴ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ, Ε.Π «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013, (<http://www.eydamth.gr/CMS/2008-02-15-23-22-47/2008-02-24-11-00-45/477-75-.html>)

⁸⁵ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4019. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις. (ΦΕΚ Α' 216/30-09-2011)

προώθηση της κατάρτισης και της απασχόλησης και την διαμόρφωση μίας ενιαίας «εσωτερικής» αγοράς της Περιφέρειας ΑΜ-Θ μέσα από την υποστήριξη της τοπικότητας στην παραγωγή και την κατανάλωση. Η Επιτροπή ενθαρρύνει τους κοινωνικούς εταίρους να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να οργανώσουν μηχανισμούς και δίκτυα που θα προωθούν και θα υλοποιούν τα προτεινόμενα μέτρα.

ε. Χαρακτηριστικά Προβλήματα και Τάσεις

Η άνιση ανάπτυξη των περιοχών και οι άνισες συνθήκες διαβίωσης, υγείας και εργασίας, πολλαπλασιάζουν τα φαινόμενα αποκλεισμού, δημιουργώντας ανισότητες και ανάπτυξη δύο ταχυτήτων σε πληθυσμούς και περιοχές μέσα στην ίδια περιφέρεια, γεγονός που επιβάλει στοχευμένες πολιτικές ανά Περιφερειακή Ενότητα. Ο διαφορετικός βαθμός κοινωνικής και χωρικής συνοχής ανά Περιφερειακή και Δημοτική Ενότητα απαιτεί ειδικές, στοχευμένες δράσεις.

Η εκτίμηση των αναγκών των πολιτών ως προς τις απαιτούμενες κοινωνικές υπηρεσίες είναι σημαντική, διότι επιτρέπει όχι μόνο την αναγνώριση του μεγέθους τους αλλά και την ιεράρχηση αυτών συμβάλλοντας στην πρόληψη διαμέσου της κατάλληλης και πρώιμης παρέμβασης. Η λεπτομερής εκτίμηση των αναγκών πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του προγραμματικού πλαισίου ανάπτυξης της περιφέρειας.

Η ανυπαρξία διαλόγου, ενημέρωσης και κοινής δράσης πολλαπλασιάζει τα φαινόμενα επικάλυψων, στερεί από την περιφέρεια τη δυνατότητα δημιουργίας οικονομικών κλίμακας, επηρεάζει αρνητικά τις παρεχόμενες υπηρεσίες στους χρήστες και τελικά δεν υποστηρίζει τους στόχους της συνοχής.

Ο διαφορετικός βαθμός κοινωνικής και χωρικής συνοχής ανά Περιφερειακή και Δημοτική Ενότητα απαιτεί ειδικές, στοχευμένες δράσεις στους τομείς της απασχόλησης και της κοινωνικής πρόνοιας και ανισοκατανομή πόρων προκειμένου όλοι οι κάτοικοι να απολαμβάνουν τις ίδιες παροχές, το ίδιο επίπεδο διαβίωσης, τις ίδιες ευκαιρίες ανάπτυξης σε κάθε σημείο της Περιφέρειας.

Συνοπτικά το σύστημα εμφανίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- απουσία συντονισμού των φορέων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών με άλλους τομείς του συστήματος κοινωνικής προστασίας (απασχόληση, υγεία, εκπαίδευση)
- αδυναμία εξασφάλισης επαρκών (από πλευράς υποδομής, οργάνωσης και ανθρώπινων πόρων) κοινωνικών υπηρεσιών για την κάλυψη των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού
- έλλειψη ομοιόμορφης γεωγραφικής ανάπτυξης βασικών κοινωνικών υπηρεσιών
- επικάλυψη και πλεονασματική προσφορά παράλληλων υπηρεσιών από διάφορους φορείς της διοίκησης για τις ίδιες ανάγκες / ομάδες στόχου
- αναπαραγωγή παραδοσιακών προτύπων παροχής υπηρεσιών φροντίδας, κυρίως ιδρυματικού χαρακτήρα,
- δυσκολία πρόσβασης του πληθυσμού στις υπηρεσίες φροντίδας και αδυναμία ορθολογικής αξιοποίησής τους.

Επιπλέον, στις σημερινές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, η φτώχεια αποτελεί ξεκάθαρα ένα φαινόμενο απειλητικών διαστάσεων και η Περιφέρεια οφείλει να μεριμνήσει για τις πληθυσμιακές ομάδες υψηλού κινδύνου, έχοντας χρέος να αναπτύξει κοινωνικές δομές πρόνοιας και υποστήριξης. Από την άλλη πλευρά, απαιτείται να υιοθετηθούν και να προωθηθούν μέτρα που θα δημιουργούν μια νέα κοινωνική συνείδηση, μια νέα κοινωνική αλληλεγγύη, μια νέα κοινωνική δικαιοσύνη.

Ειδικότερα, σε σχέση με τον τομέα της υγείας, από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτουν συνοπτικά τα εξής συμπεράσματα:

- Παρότι την περίοδο 2000 – 2008 επιχειρήθηκε αναβάθμιση των νοσοκομειακών υποδομών και υπηρεσιών, ο κατακερματισμός των μονάδων παροχής υπηρεσιών υγείας σε διάφορους Οργανισμούς οι οποίοι λειτουργούν με διαφορετικό λειτουργικό πρότυπο, χρηματοδοτικό πλαίσιο και διαφορετική έκταση παροχών τόσο σε είδος όσο και σε ποιότητα, εντείνει την ανισότητα.
- Απουσιάζουν οι συστηματικές και διαχρονικές παρεμβάσεις για την πρόληψη των χρόνιων νοσημάτων και την προαγωγή της υγείας του πληθυσμού.
- Η ανυπαρξία διαχρονικών στοιχείων σε περιφερειακό επίπεδο δεν επιτρέπει το σχεδιασμό και την ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης και προαγωγής της υγείας, αλλά και οποιονδήποτε άλλων παρεμβάσεων για την αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος. Ελλείψεις σχετικά με τα επιδημιολογικά στοιχεία, την αντίστοιχη εκτίμηση των αναγκών και των προβλημάτων υγείας των πληθυσμών, ανατροφοδοτούν ένα σύστημα που δεν παράγει το αναμενόμενο αποτέλεσμα.
- Ακόμα και σήμερα σε επίπεδο Περιφέρειας υπάρχουν βασικές ελλείψεις σε ότι αφορά την υλικοτεχνική υποδομή, ενδοπεριφερειακές ανισότητες υποδομών, προβλήματα στην πρόσβαση και προβλήματα σε ότι αφορά με την κάλυψη των θέσεων αυτών με ανάλογα εκπαιδευμένο ιατρικό, νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό.
- Οι φορείς παροχής υπηρεσιών πρωτοβάθμιας φροντίδας λειτουργούν χωρίς συντονισμό και μεταξύ τους διασύνδεση με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα κενό στη συνέχεια της φροντίδας, ενώ δημιουργούνται και διαφοροποιήσεις στον όγκο και την ποιότητα των φροντίδων που λαμβάνουν οι χρήστες διαφορετικών δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης

5.4.3. Εκπαίδευση – Παιδεία – Δια-βίου μάθηση

a. Η συμβολή της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη

Η εκπαίδευση δεν έχει στην πράξη αναγνωριστεί ως ο βασικότερος μοχλός ανάπτυξης της περιφερειακής και εθνικής πολιτικής. Η χώρα υπολείπεται στον τομέα δράσεων καταπολέμησης των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, καθώς και σε πολιτικές εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού συστήματος και διασύνδεσης της εκπαίδευσης με την απασχόληση.

Αναμφίβολα το ζήτημα της παιδείας και της εκπαίδευσης αποτελεί θεμελιακό κεφάλαιο για τον τόπο και συνδέεται άμεσα με την κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη αλλά και κινητικότητα των εργαζομένων. Επιπλέον αποτελεί τον κύριο κοινωνικό μηχανισμό μέσω του οποίου συντηρούνται, διευρύνονται, αλλά και αναπαράγονται οι κοινωνικές και ταξικές ανισότητες, με αποτέλεσμα τα κοινωνικά αδύναμα στρώματα να αποκλείονται συστηματικά από την παροχή ίσων ευκαιριών για κοινωνική προκοπή και ευημερία μέσω της μόρφωσης.

Η έκθεση «Προσοχή στο χάσμα - ανισότητες εκπαίδευσης στις περιφέρειες της ΕΕ»⁸⁶, που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το δίκτυο εμπειρογνομόνων των κοινωνικών επιστημών εκπαίδευσης και κατάρτισης (NESSE), διατυπώνει τα εξής βασικά πορίσματα:

- Οι περιφερειακές ανισότητες στην εκμάθηση εμποδίζουν την ισορροπημένη περιφερειακή εξέλιξη και την οικονομική ανάπτυξη.

⁸⁶ MIND THE GAP EDUCATION INEQUALITY ACROSS EU REGIONS Available at: www.nesse.fr/nesse/activities/reports

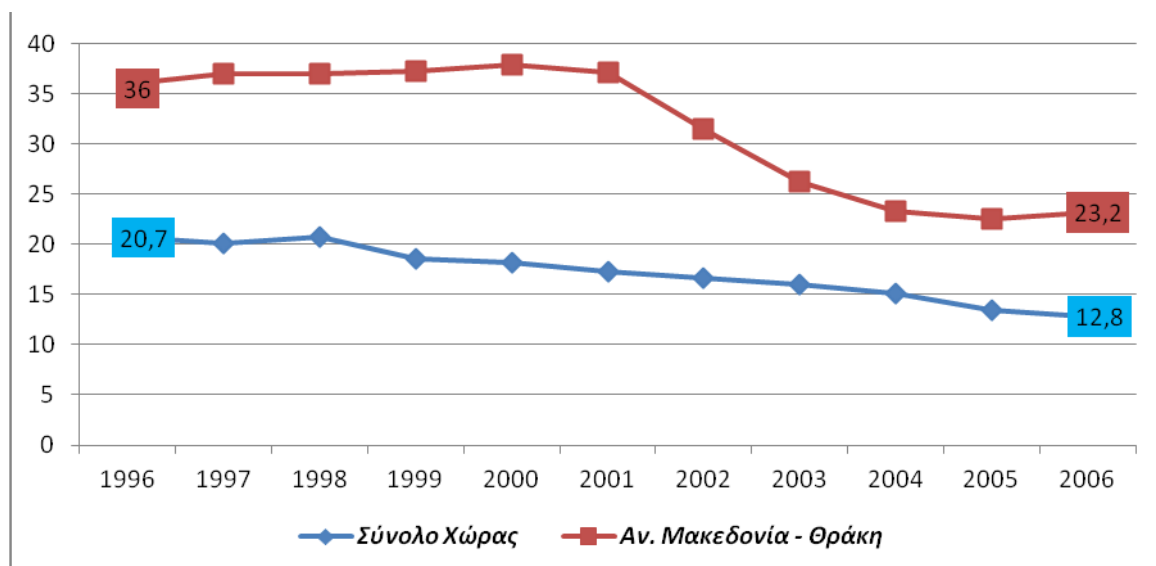
- Οι περιφερειακές ανισότητες στην εκπαίδευση συνεπάγονται ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ. Ενθαρρύνουν επίσης τη διαφυγή εγκεφάλων προς τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες·
- Η φύση, το εύρος και οι επιπτώσεις των εκπαιδευτικών ανισοτήτων ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ. Οι λύσεις μέσω πολιτικής πρέπει να είναι προσαρμοσμένες και όχι γενικές·
- Η συστηματικότερη συλλογή στοιχείων σε υποπεριφερειακό επίπεδο είναι αναγκαία για να βελτιωθεί η βάση γνώσεων και να ενημερωθούν οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικής σχετικά με το θέμα αυτό.

b. Υφιστάμενη Κατάσταση

b.1. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τις μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ, ο δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (δηλ. το ποσοστό νέων ηλικίας 18-24 ετών που δεν έχουν ολοκληρώσει τον ανώτερο κύκλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης) για το 2006 διαμορφώθηκε 12,8% σε επίπεδο χώρας, ενώ στην ΑΜΘ το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 23,2%.

Εικόνα 59: Διαχρονική εξέλιξη δείκτη σχολικής διαρροής (1996-2006)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Από τα διαθέσιμα στοιχεία παρουσιάζεται **σταθερή διαχρονική μείωση** του δείκτη της σχολικής διαρροής από το 1998 και μετά.

Σύμφωνα με την ανάλυση για το σύνολο των περιφερειών της χώρας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Μελέτης για τη σχολική διαρροής⁸⁷ που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ, διακρίνονται οι εξής κατηγορίες περιφερειών:

- Οι περιφέρειες υψηλής προτεραιότητας (περιφέρειες που παρουσιάζουν ποσοστά σχολικής διαρροής που υπερβαίνουν κατά πολύ το εθνικό μέσο όρο): Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, Ιόνιοι Νήσοι, Στερεά Ελλάδα και Βόρειο Αιγαίο.

⁸⁷ Planet ΑΕ, «Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής» - Μέτρο 6.2. «Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας της Δ' προγραμματικής περιόδου» Ε.Π. «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006, Αθήνα 2007 (<http://hdl.handle.net/10795/111>)

- Οι περιφέρειες μέσης προτεραιότητας (παρουσιάζουν ποσοστά σχολικής διαρροής που κυμαίνονται μεταξύ του εθνικού μέσου όρου) : Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη
- Οι περιφέρειες χαμηλής προτεραιότητας (παρουσιάζουν επίδοση καλύτερη από τον εθνικό μέσο όρο): Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Δυτική Ελλάδα, Αττική και Πελοπόννησος.

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης παρουσιάζει διαχρονικά **το υψηλότερο ποσοστό σχολικής διαρροής** από όλες τις διοικητικές περιφέρειες της χώρας και κατά συνέπεια, εντάσσεται στις περιφέρειες με υψηλή προτεραιότητα. Ένας βασικός λόγος της υψηλής σχολικής διαρροής είναι οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις της μουσουλμανικής μειονότητας (βλέπε και σχετικό κεφάλαιο παραπάνω). Η εμφανής βελτίωση που παρουσιάζει ο δείκτης από το 2002 και μετά, εν πολλοίς συνδέεται με τις στοχευμένες δράσεις που εφαρμόστηκαν μετά το 1998 στην Θράκη. Η συνολική μείωση του δείκτη στη περιφέρεια αντανακλάται και στα τρία επίπεδα της εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα σημαντικό επίτευγμα είναι ο ουσιαστικός εκμηδενισμός της σχολικής διαρροής στο δημοτικό με σταθερή τάση προσέγγισης του πανελλαδικού μέσου όρου. Έτσι, για το 2006 η Ανατολική Μακεδονία - Θράκη παρουσιάζει σχολική διαρροή στο δημοτικό στα επίπεδα του 0,8%, ποσοστό που αποκλίνει μόνο ελαφρά από το αντίστοιχο πανελλαδικό ποσοστό (0,6%).

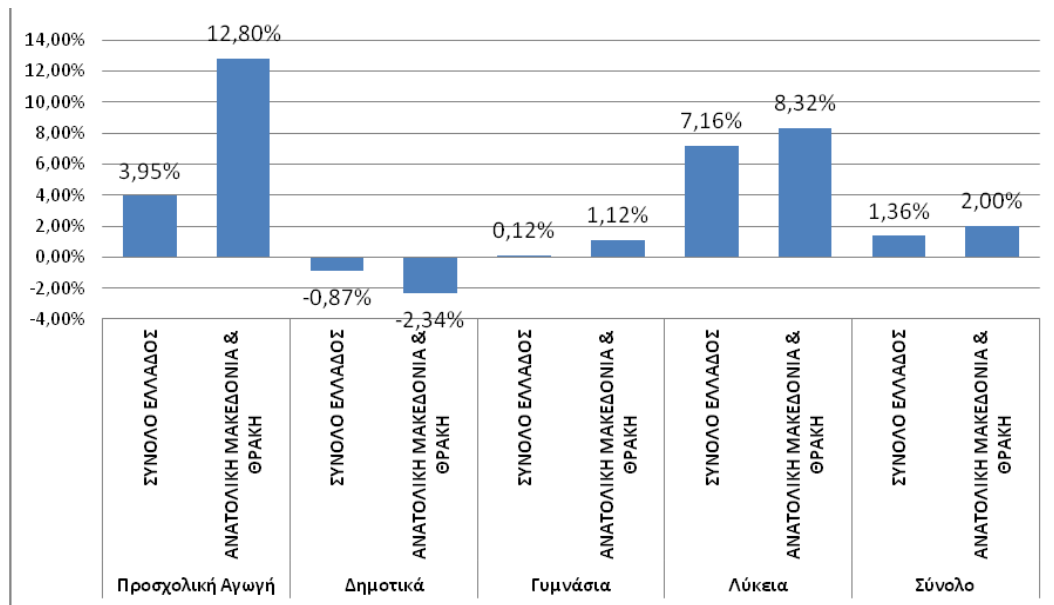
Αξιοσημείωτη ιδιαιτερότητα της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης αποτελεί το γεγονός ότι η **μεγαλύτερη σχολική διαρροή εμφανίζεται στο Γυμνάσιο** σε αντίθεση με τα πανελλαδικά στοιχεία που αναδεικνύουν ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά σχολικής διαρροής παρουσιάζονται στο Λύκειο.

Σε σχέση με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τον μαθητικό πληθυσμό παρουσιάζεται μία σημαντική αύξηση (12,8%) της συμμετοχής των παιδιών στην Προσχολική Αγωγή την περίοδο 2006 – 2011. Αυτό σχετίζεται με την μεγαλύτερη συμμετοχή των παιδιών που προέρχονται από την μουσουλμανική μειονότητα.

Η αύξηση της συμμετοχής των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας οφείλεται και στο Ειδικό Πρόγραμμα για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη.⁸⁸ Όταν ξεκίνησε το Πρόγραμμα, η κατάσταση στην οποία βρισκόταν η εκπαίδευση των παιδιών της μειονότητας ήταν κάκιστη, τελείωναν το δημοτικό με ελλιπή έως ελλιπέστατη γνώση της ελληνικής γλώσσας, πράγμα που σχεδόν απέκλειε τη συνέχιση της φοίτησης και ναρκοθετούσε την ένταξή τους στην κοινωνία.

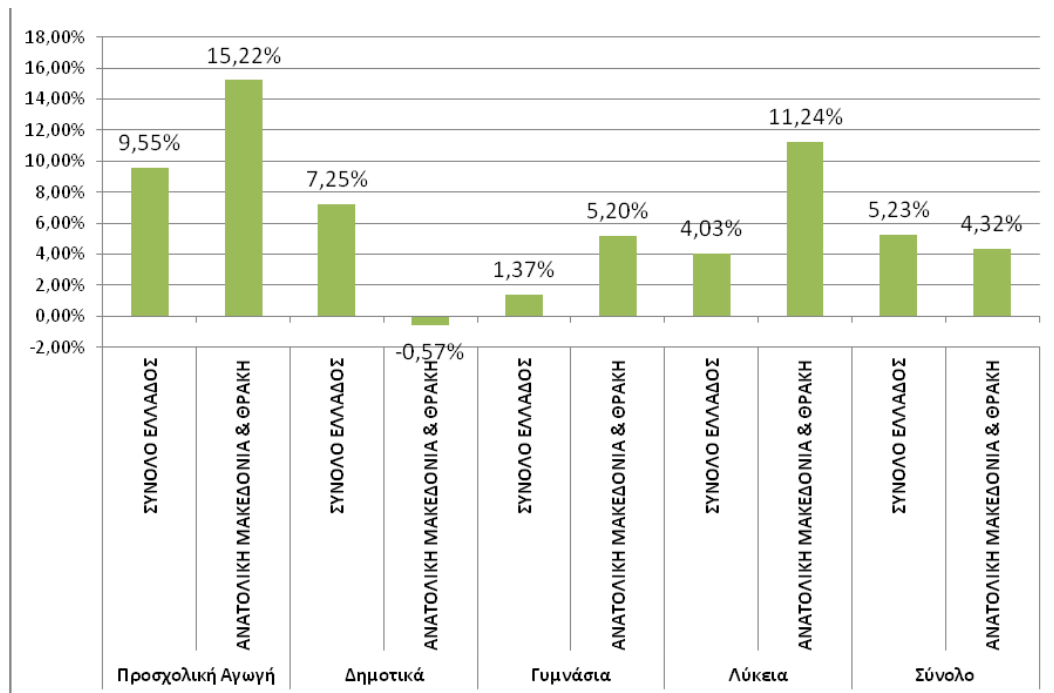
⁸⁸ museduc.gr

Εικόνα 60: Ποσοστό μεταβολής μαθητικού πληθυσμού (2006-2011)

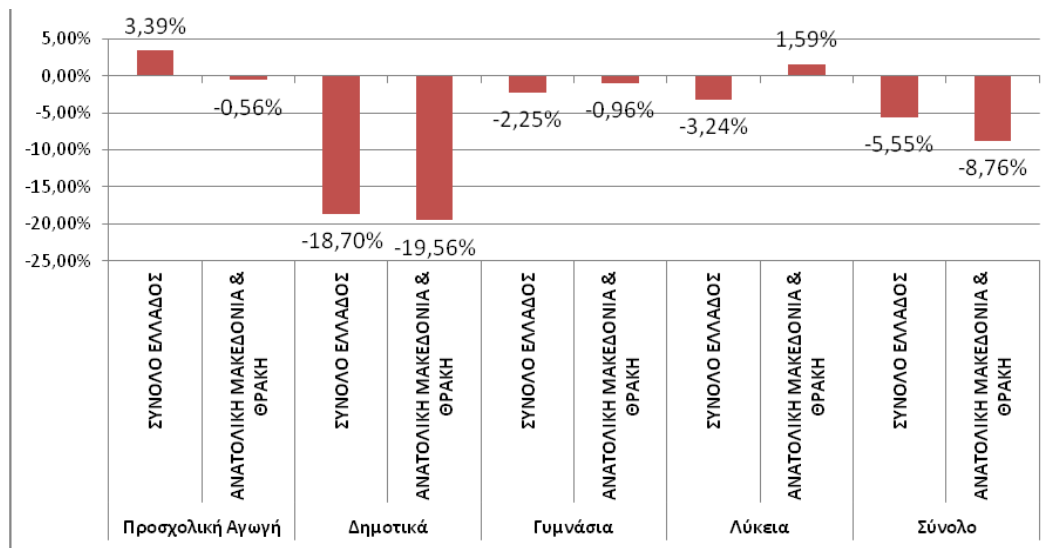
Την ίδια περίοδο (2006 – 2011), ο αριθμός του υπηρετούντος εκπαιδευτικού προσωπικού αυξήθηκε κατά 4,32%. Ιδιαίτερα στην Προσχολική αγωγή η αύξηση ήταν 15,22%.

Εικόνα 61: Ποσοστό μεταβολής υπηρετούντος εκπαιδευτικού προσωπικού (2006-2011)

Παρότι όμως διαπιστώνεται μία σημαντική αύξηση του ποσοστού συμμετοχής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εντούτοις σε ότι αφορά της σχολικές μονάδες, την περίοδο 2006 – 2011 ο συνολικός αριθμός σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκε περίπου κατά 9%.

Εικόνα 62: :Ποσοστό μεταβολής σχολικών μονάδων (2006-2011)

Στο πλαίσιο των συγχωνεύσεων και καταργήσεων σχολικών μονάδων που επιχειρήθηκε το 2011, η πρώτη προσπάθεια που έγινε για συγχωνεύσεις σχολείων στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ακυρώθηκε, κυρίως λόγω των σφοδρών αντιδράσεων εκπαιδευτικών, γονέων και τοπικών φορέων. Ωστόσο, νέα εγκύκλιος από το υπουργείο Παιδείας κάνει λόγο για ακόμη ένα κύκλο διεργασιών, με στόχο, αυτή τη φορά, να προχωρήσουν, «με αυστηρά παιδαγωγικά κριτήρια», όπως αναφέρεται, όλες οι αναγκαίες συγχωνεύσεις.

Τα κριτήρια συγχώνευσης είναι «οι κτιριακές υποδομές-εγκαταστάσεις και οι δυνατότητες ανάπτυξης αιθουσών διδασκαλίας, βιβλιοθήκης και λοιπών βοηθητικών χώρων και εξοπλισμού στο σχολείο μετακίνησης».

Επιπλέον «εκτιμάται η χιλιομετρική απόσταση για το νέο σχολείο, λαμβάνοντας υπόψη τη συγκοινωνιακή κάλυψη της περιοχής, το οδικό δίκτυο, τις επικρατούσες καιρικές συνθήκες και τη διάρκεια κάλυψης της διαδρομής για την άφιξη στο νέο σχολείο, η οποία για τις δύσκολες και δυσπρόσιτες περιοχές δεν μπορεί να υπερβαίνει τη μισή ώρα για τα σχολεία της πρωτοβάθμιας και τα σαρανταπέντε λεπτά για τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σχολικές μονάδες που λειτουργούν σε ενιαίο χώρο ως ξεχωριστές σχολικές μονάδες της ίδιας βαθμίδας, ενοποιούνται σε μία σχολική μονάδα, τηρουμένων των παραπάνω κριτηρίων».

b.2. Ειδική Αγωγή

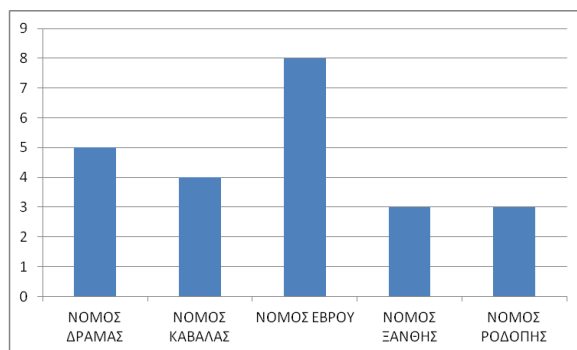
Η Ειδική Αγωγή περιλαμβάνει την άμβλυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού, την άρση των περιορισμών και των εμποδίων που δημιουργεί η κάθε μορφής αναπηρία, την εξίσωση των δικαιωμάτων και την ισότιμη συμμετοχή των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ στην ΑΜΘ λειτούργησαν, το σχολικό έτος 2009/2010 οι εξής δομές ειδικής αγωγής⁸⁹:

Πίνακας 14: Δομές ειδικής αγωγής (2009/2010)

ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΙ ΑΝΑ ΒΑΘΜΙΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ							
ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΝΗΠΙΑ-ΓΩΓΕΙΟ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΤΕΕ-ΕΠΑ. Λ.	ΑΛΛ Ο	ΕΕΕΚ-ΕΡΓΑΣΤ.ΕΠΑΓΓ. ΕΚΠ.	ΑΔΙΑΒΑΘ Μ. ΕΠΑΓΓ. ΣΧΟΛΗ
ΔΡΑΜΑΣ	5	1	1	1	1	1	
ΚΑΒΑΛΑΣ	4	1	1		1		1
ΕΒΡΟΥ	8	2	3	1		2	
ΞΑΝΘΗΣ	3		1		1	1	
ΡΟΔΟΠΗΣ	3	1	1			1	
ΑΜΘ	23	5	7	2	3	5	1

Εικόνα 63: Δομές ειδικής αγωγής ανά Π.Ε. (2009/2010)

Αντίστοιχα, το μαθητικό δυναμικό και το εκπαιδευτικό προσωπικό την ίδια περίοδο ήταν :

	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	153	39	114
ΜΑΘΗΤΕΣ	524	344	180

Τα παραπάνω στοιχεία (μαθητικό δυναμικό, εκπαιδευτικό προσωπικό, δομές εκπαίδευσης), παραμένουν σταθερά την περίοδο 2006 – 2010. Παρά ταύτα στην παρούσα φάση, δεν μπορεί να διαπιστωθεί η επάρκεια των υποδομών και η κάλυψη των αναγκών.

b.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση – Έρευνα και Τεχνολογία

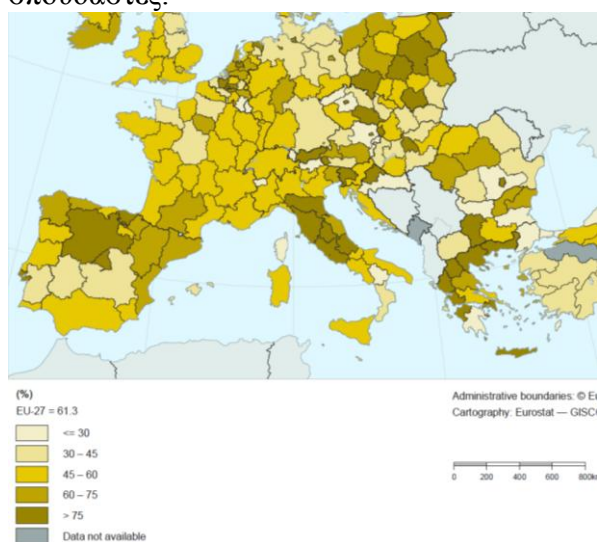
Η χωροθέτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην περιφέρεια αποτελεί στρατηγική επιλογή ήδη από τη δεκαετία του 1970 τόσο για εθνικούς, όσο και για οικονομικούς λόγους. Την τελευταία δεκαετία έχουμε αύξηση των τμημάτων καθώς και σχετική αύξηση των διαδράσεων ανάμεσα στα Ιδρύματα και την τοπική κοινωνία μέσω κυρίως ερευνητικών προγραμμάτων, συνεδρίων κλπ. Πρόβλημα αποτελεί η διαφαινόμενη τάση συρρίκνωσης της χρηματοδότησης στο πλαίσιο της πολιτικής μείωσης των κρατικών δαπανών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η περιφέρεια διαθέτει δύο ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: το Πολυτεχνείο και Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, καθώς επίσης και το ΤΕΙ Καβάλας. Στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη συγκεντρώνεται το 5,3 % του συνόλου των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων της χώρας, ποσοστό που

⁸⁹ Δεν υπήρχαν καθόλου Γυμνάσια ή Λύκεια.

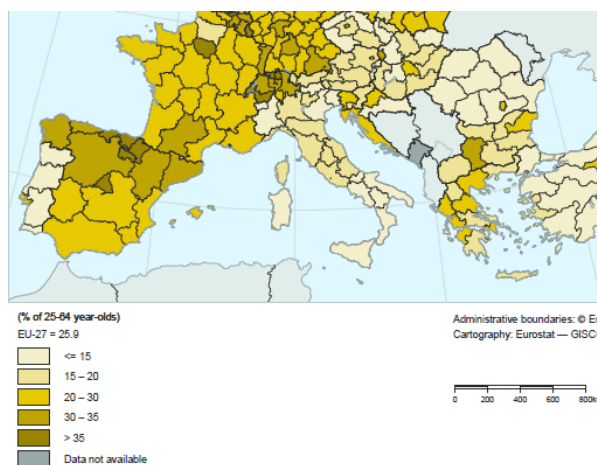
την κατατάσσει στην έκτη θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στο ΔΠΘ λειτουργούν δύο Σχολές και είκοσι Τμήματα σε τέσσερις πόλεις της Θράκης εκ των οποίων εννιά στην Κομοτηνή, πέντε στη Ξάνθη, τέσσερα στην Αλεξανδρούπολη και δύο στην Ορεστιάδα. Συνολικά φοιτούν 12.500 περίπου φοιτητές.

Στην περιφέρεια λειτουργεί επίσης και το ΤΕΙ Καβάλας με τις Σχολές Τεχνολογικών Εφαρμογών (ΣΤΕΦ), Διοίκησης και Οικονομίας (ΣΔΟ) και Τεχνολογίας Γεωπονίας (ΣΤΕΓ) στη Δράμα. Στο ΤΕΙ λειτουργούν 11 τμήματα σε δύο πόλεις της περιφέρειας και το παράτημα Διδυμοτείχου. Συνολικά φοιτούν στο ΤΕΙ περίπου 2500 σπουδαστές.

Εικόνα 64: Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που σπουδάζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat ⁹⁰, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών στην ΑΜΘ που σπουδάζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι μεγαλύτερος από 75%. Ο αντίστοιχος ευρωπαϊκό μέσος όρος (EU-27) είναι 61,3%. Αυτό δίνει μια εικόνα της ελκυστικότητας της περιφέρειας και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθώς προσελκύουν μεγάλο αριθμό σπουδαστών εκτός της περιφέρειας.

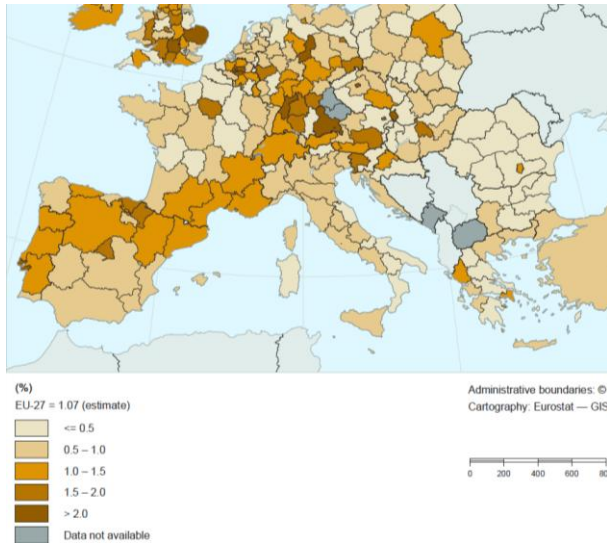

Εικόνα 65: Ποσοστό ενεργού πληθυσμού (25-64) με αποφοίτηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Στον χάρτη απεικονίζεται το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25 έως 64 ετών που είχε ολοκληρώσει επιτυχώς πανεπιστημιακή ή συναφή (τριτοβάθμια) εκπαίδευση.

Το 2010, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν το 25,9 % ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ΑΜΘ κυμαίνεται μεταξύ 15-20%.

⁹⁰ Εικόνες 66-68, πηγή: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained

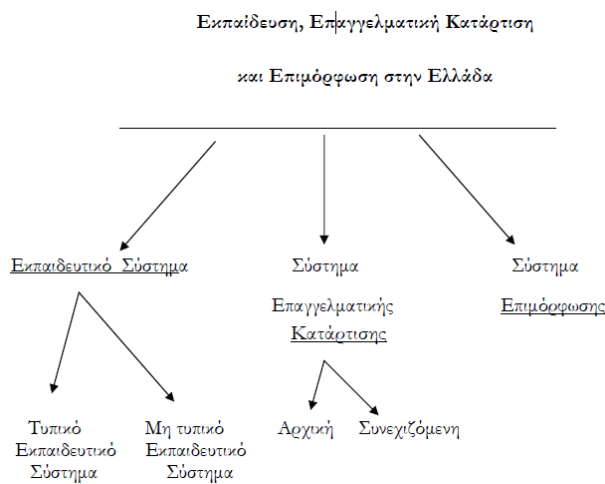

Εικόνα 66: Ποσοστό των ερευνητών ως προς το σύνολο των απασχολουμένων

Στην ΑΜΘ (2009) το ποσοστό αυτό βρίσκεται μεταξύ 0,5-1% όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 1,07%. Αξίζει να σημειωθεί ότι στη χώρα καλύτερες επιδόσεις έχει μόνο η Αττική και η Ήπειρος, ενώ στην ίδια κατάταξη με την ΑΜΘ βρίσκεται η Κ. Μακεδονία, η Δ. Ελλάδα και η Κρήτη. Συνολικά οι επιδόσεις της χώρας είναι αρκετά χαμηλά. Αυτό επιβεβαιώνεται από το συνολικό ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται για έρευνα και τεχνολογία (<1%).

Αναφορικά με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), σύμφωνα με έρευνα του Παρατηρητηρίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας, η Ανατολική Μακεδονία - Θράκης αναφορικά με τη χρήση Ηλεκτρονικού Υπολογιστή χαρακτηρίζεται από μέτρια επίδοση, κατατασσόμενη 9^η στο σύνολο των 13 περιφερειών. Συνολικά οι επιδόσεις της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης σε Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών είναι δυσμενέστερες από το μέσο όρο του συνόλου της χώρας, ενώ, όπως ισχύει και για τις υπόλοιπες Περιφέρειες, οι γυναίκες ακολουθούν τους άνδρες σε όλους τους σχετικούς δείκτες.

b.4. Δια βίου Μάθηση

Στο πλαίσιο μίας ευρύτερης θεώρησης, στην εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα εντάσσονται ένα τμήμα του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, οι μη τυπικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και κυρίως αυτές που δεν εντάσσονται σε μία συγκεκριμένη βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος, τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης, αρχικής και συνεχιζόμενης, και το σύστημα επιμόρφωσης.

Καθίσταται φανερό, ότι στην εκπαίδευση ενηλίκων εντάσσεται ένα εξαιρετικά μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων.

Διάφορες δράσεις και πρωτοβουλίες Διά βίου μάθησης αναπτύσσονταν στη χώρα μας επί χρόνια αποσπασματικά, κατακερματισμένα, σε κάποιες περιπτώσεις αυθαίρετα και πάντως χωρίς συστηματοποίηση. Με την ψήφιση του Ν. 3879/2010 έγινε μία προσπάθεια για το σχεδιασμό ενιαίας στρατηγικής ΔΒΜ και δημιουργήθηκε το Εθνικό Δίκτυο Διά Βίου Μάθησης, το οποίο αποτελείται από το σύνολο των φορέων

διοίκησης και παροχής υπηρεσιών ΔΒΜ. Έτσι διαμορφώνεται το εξής πλέγμα φορέων που υλοποιούν δράσεις ΔΒΜ:

- Φορείς διοίκησης της ΔΒΜ
- η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης (ΓΓΔΒΜ) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού
- οι υπηρεσιακές μονάδες των Περιφερειών που ασκούν αρμοδιότητες σε θέματα ΔΒΜ
- οι υπηρεσιακές μονάδες των Δήμων που ασκούν αρμοδιότητες σε θέματα ΔΒΜ
- ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ)
- το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ).
- Φορείς παροχής υπηρεσιών ΔΒΜ
- τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)
- τα Κέντρα Μεταλυκειακής Εκπαίδευσης (ΚΕΜΕ)
- τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (εφεξής, βάσει του Ν. 4093/2012, Κέντρα Διά Βίου Μάθησης επιπέδου ΙΙ – ΚΔΒΜ ΙΙ)
- τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών (εφεξής, βάσει του Ν. 4093/2012, Κέντρα Διά Βίου Μάθησης επιπέδου Ι – ΚΔΒΜ Ι)
- οι λοιπές δημόσιες και ιδιωτικές σχολές επαγγελματικής κατάρτισης
- το Ίδρυμα Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης (ΙΝΕΔΙΒΙΜ)
- οι φορείς παροχής υπηρεσιών γενικής (τυπικής και μη τυπικής) εκπαίδευσης ενηλίκων, στους οποίους περιλαμβάνονται κοινωνικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί φορείς, καθώς και δομές παροχής υπηρεσιών γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων, όπως τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) και οι Σχολές Γονέων
- οι φορείς παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών ή και υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού
- τα Κέντρα Προώθησης στην Απασχόληση (ΚΠΑ) κατά το μέρος που παρέχουν υπηρεσίες διά βίου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού
- οι φορείς του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα που παρέχουν Μη Τυπική Εκπαίδευση στο ανθρώπινο δυναμικό του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως είναι το ΕΚΔΔΑ, καθώς και οι φορείς που συνιστώνται από τις επαγγελματικές ενώσεις και τα επιμελητήρια και παρέχουν Μη Τυπική Εκπαίδευση στα μέλη τους
- οι φορείς παροχής υπηρεσιών ΔΒΜ, τους οποίους συνιστούν οι τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών που συνυπογράφουν την εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας
- οι φορείς άτυπης μάθησης.

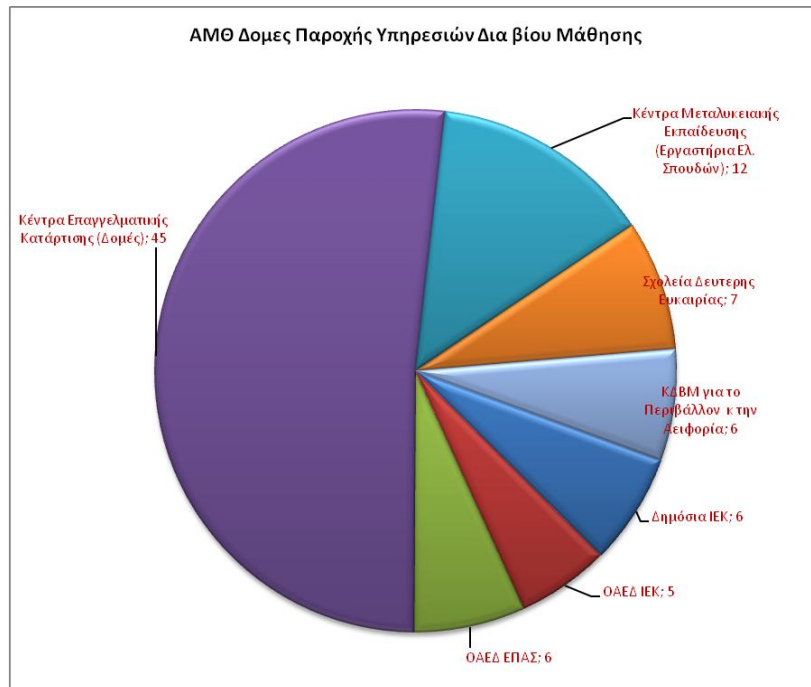
Μέσα σ' ένα τέτοιο κατακερματισμένο πλαίσιο λειτουργίας **στην ΑΜΘ λειτουργεί η Περιφερειακή Επιτροπή Επαγγελματική Κατάρτισης (ΠΕΕΚΑ)** στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι της αυτοδιοίκησης (Περιφέρεια και Δήμους), τους παραγωγικούς χώρους της Περιφέρειας (Εργαζόμενους, Επαγγελματίες, Βιοτέχνες, Εμπόρους, Ξενοδόχους, Αγρότες), τους επιστημονικούς φορείς της περιοχής (Τεχνικό Επιμελητήριο, Οικονομικό Επιμελητήριο), δημόσιους φορείς (Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Περιφερειακή Διεύθυνση Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης) κλπ.

Οι αρμοδιότητες της Περιφερειακής Επιτροπής αφορούν:

- στη διατύπωση εισηγήσεων στο Περιφερειακό Συμβούλιο για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και σύνδεσής της με την αγορά εργασίας,

- στη διερεύνηση και εκτίμηση των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων της αγοράς εργασίας της Περιφέρειας και
- στην ιεράρχηση των επαγγελματικών ειδικοτήτων που πρέπει να λειτουργήσουν στα ΙΕΚ, στα ΚΕΚ και γενικότερα στις Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Εικόνα 67: Δομές παροχής υπηρεσιών δια-βίου μάθησης (ΑΜΘ)

c. Χαρακτηριστικά Προβλήματα

Τα βασικότερα προβλήματα που διαπιστώνονται στην ΑΜΘ, είναι :

- Η έλλειψη συντονισμού για τον προγραμματισμό και την κατανομή των προγραμμάτων δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Η αδυναμία συλλογικής αντίληψης σε επίπεδο περιφέρειας για θέματα απασχόλησης και δια βίου μάθησης και αδυναμία συνολικού σχεδιασμού
- Αποκλεισμός από τα προγράμματα δια βίου μάθησης λόγω στερεοτυπικών αντιλήψεων (γυναίκες, μειονότητες κλπ.)

5.4.4. Πολιτισμός – Αναψυχή - Αθλητισμός

a. Υφιστάμενη Κατάσταση

Η πολιτιστική κληρονομιά της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης αποτελεί σημαντική παράμετρο, η οποία μπορεί να αποτελέσει έναν από τους πυλώνες προβολής και ανάπτυξης της περιφέρειας. Η πολιτιστική ταυτότητα της Περιφέρειας εμπλουτίζεται με την ανάδειξη του πολιτισμού ως βασικού άξονα ενίσχυσης της διεθνούς ακτινοβολίας της. Τα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι παραδοσιακοί – ιστορικοί οικισμοί που καταγράφονται σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες, καταδεικνύουν έναν τόπο στον οποίο αποτυπώνεται ταυτόχρονα η διαρκής παρουσία της ανθρώπινης δημιουργίας και διαχρονική σύγκλιση των πολιτισμών. Είναι γνωστό ότι στην Θράκη και στην ανατολική Μακεδονία βρίσκονται πολιτιστικοί-αρχαιολογικοί χώροι παγκόσμιας ακτινοβολίας, των οποίων η αξία έχει συμπληρωθεί με σύγχρονα πολιτιστικά έργα, καθώς και έργα ανάπλασης. Η Π.Α.Μ.Θ. διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας, με σημείο αναφοράς την

ακριτικότητα, τη θρησκευτική μειονότητα που χαρακτηρίζεται από έναν αλλιώτικο θρησκευτικό πολιτισμό, μια διαφορετική κουλτούρα, νοοτροπία και στάση ζωής, καθιστώντας αισθητή την παρουσία του μουσουλμανικού στοιχείου στην περιφέρεια. Επιπλέον, ο λαϊκός πολιτισμός της περιφέρειας παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο για τον πλούτο και την ενέργεια των επιμέρους μορφών του, αλλά και για την επιβίωση ή τον απόηχο σε αυτόν, στοιχείων της αρχαιοελληνικής και βυζαντινής παράδοσης.

Παράλληλα, οι πολλαπλοί πολιτιστικοί φορείς και δομές των Δήμων με στοχευμένες δράσεις καθώς και η συγκέντρωση ιδιωτικών δομών και φορέων πολιτισμού, καθιστούν την ανάδειξη του συντονιστικού – επιτελικού ρόλου της Περιφέρειας, κάτι περισσότερο από αναγκαία.

Στην παρούσα φάση, η Περιφέρεια λειτουργεί ως αρωγός και συνδετικός κρίκος στις προτάσεις για μικρές ή μεγάλες εκδηλώσεις, οι οποίες διατυπώνονται από το δίκτυο των φορέων που δρουν στα πλαίσια της χωρικής αρμοδιότητας της Περιφέρειας, δηλαδή Τοπική Αυτοδιοίκηση Α΄ Βαθμού, ΜΚΟ, κινήματα πολιτών, φορείς πολιτισμού, αναπτυξιακοί φορείς, εκπαιδευτική κοινότητα, τουριστικοί κλάδοι. Βασικός σκοπός της Περιφέρειας αποτελεί η προώθηση και υποστήριξη πολιτιστικών εκδηλώσεων από κάθε Περιφερειακή Ενότητα, οι οποίες να αναδεικνύουν τα στοιχεία της πολιτιστικής ταυτότητά της. Ταυτόχρονα, μέσα από τις δράσεις για τον πολιτισμό επιδιώκεται η ενδυνάμωση της περιφερειακής συνείδησης, με τη βοήθεια και των άλλων φορέων που συμμετέχουν σε αυτό το άτυπο δίκτυο συνεργασίας, οι οποίοι μάλιστα καλούνται σε διαβούλευση πριν την ανάληψη κάποιας δράσης από την Επιτροπή Πολιτισμού και Τουρισμού⁹¹.

Πίνακας 15: Υποδομές Πολιτισμού στην ΑΜΘ

Πολιτιστικοί χώροι (Πλήθος)	ΣΥΝΟΛΟ ΑΜΘ	Π.Ε. ΡΟΔΟΠΗΣ	Π.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	Π.Ε. ΕΒΡΟΥ	Π.Ε. ΚΑΒΑΛΑΣ	Π.Ε. ΞΑΝΘΗΣ
Αρχαιολογικοί Χώροι	143	5	40	50	13	35
Μουσεία	87	7	18	48	6	9
Μνημεία Σύγχρονου Πολιτισμού	48	-	18	6	2	22
Πολιτιστικά Κέντρα	11	2		3	2	4
Λοιπές Πολιτιστικές Υποδομές	44	-	21	9	6	8

Τέλος, σε διακρατικό επίπεδο, στο πλαίσιο του προγράμματος INTERREG IVC, η Περιφέρεια έχει υποβάλλει πρόταση με τίτλο «Οφέλη από την ανάπτυξη Πανευρωπαϊκού Πλαισίου Πολιτικής που θα διασφαλίζει και θα προστατεύει τη χρήση του Ιστορικού Περιβάλλοντος» σε συνεργασία με φορείς από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ιταλία, την Κύπρο, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία και την Ουγγαρία, με σκοπό την προώθηση πανευρωπαϊκά ενός ενιαίου δικτύου 15 εταιρών για την ανάπτυξη μηχανισμού για την ορθολογική διαχείριση και αξιοποίηση του ιστορικού περιβάλλοντος και κληρονομιάς της περιοχής.

Έχει εγκριθεί επίσης, με απόφαση του Περιφερειακού Συμβουλίου, η ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Μακεδονίας – Θράκης έργων όπως:

⁹¹ Τα στοιχεία αυτά προέκυψαν μετά από συζήτηση με τον Θεματικό Αντιπεριφερειάρχη Πολιτισμού – Τουρισμού και Πρόεδρο της Επιτροπής Πολιτισμού και Τουρισμού κ.ο Παπακοσμά.

- Ανέγερση διόροφου κτιρίου πολιτιστικών δραστηριοτήτων του μουσικοχορευτικού συγκροτήματος Προσοτσάνης «Μ.Αλέξανδρος» (Κατηγορία Πράξης 59.01 «Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού»),
- Αναστήλωση Φρουραρχείου Ξάνθης – Οικία Χατζηδάκι (Πολυχώρος σκέψης και τέχνης Μάνος Χατζηδάκις) - (Κατηγορία Πράξης 59.01 «Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού»),
- Εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων και εξοπλισμού των εσωτερικών χώρων του Πνευματικού Κέντρου Μητρόπολης Δράμας (Κατηγορία Πράξης 59.01 «Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού»).

Πέρα από την προβολή της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, μέσα από την ανάπτυξη του πολιτισμού, υπάρχει για τη περιφέρεια ένα ευρύ πεδίο δράσης στο μαζικό, σχολικό και ερασιτεχνικό αθλητισμό καθώς δραστηριοποιείται ένας μεγάλος αριθμός ερασιτεχνικών αθλητικών σωματείων και οι περισσότεροι Δήμοι υλοποιούν προγράμματα μαζικού αθλητισμού και διενεργούν αντίστοιχες εκδηλώσεις (σχολικά πρωταθλήματα κλπ.) διαθέτοντας, παρά τις ελλείψεις, ένα σχετικά ικανοποιητικό δίκτυο αθλητικών υποδομών και συνολικά σε επίπεδο Περιφέρειας αξιόλογους πόρους.

Πίνακας 16: Αθλητικές Υποδομές στην ΑΜΘ

Αθλητικοί Χώροι (Πλήθος)	ΣΥΝΟ ΛΟ ΑΜΘ	Π.Ε. ΡΟΔΟΠ ΗΣ	Π.Ε. ΔΡΑΜΑ Σ	Π.Ε. ΕΒΡΟΥ	Π.Ε. ΚΑΒΑ ΛΑΣ	Π.Ε. ΞΑΝΘΗ Σ
Γήπεδα	258	52	60	42	60	44
Κλειστά Γυμναστήρια ⁹²	29	2	10	7	5	5
Κολυμβητήρια	8	2	1	2	2	1
Εθνικά Στάδια	11	1	1	6	2	1
Αθλητικά Κέντρα	10		1	6	2	1
Εγκαταστάσεις Ναυταθλητισμού	4	1		1	2	
Πίστες Μηχανοκίνητου Αθλητισμού	4	-	-	3	1	
Εγκαταστάσεις Αεροαθλητισμού	7	1	3	1	1	1
Άλλοι αθλητικοί χώροι	25	2	12	3	1	7

b. Χαρακτηριστικά Προβλήματα

Συγκεντρωτικά, τα προβλήματα και οι περιορισμοί που διαφαίνονται στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης είναι:

- Ελλιπής αξιοποίηση πολιτιστικού κεφαλαίου
- Έλλειψη συνεργασίας μεταξύ φορέων της κρατικής διοίκησης και της τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης στους τομείς του πολιτισμού και του αθλητισμού
- Ανεπαρκής κινητοποίηση και συντονισμός των αρμοδίων φορέων για την προβολή και αξιοποίηση του πολιτισμού στην περιοχή

⁹² Δεν συμπεριλαμβάνονται τα ιδιωτικά γυμναστήρια / σχολές. Οι Δνσεις διαθέτουν αναλυτικό κατάλογο με αυτούς τους χώρους.

- Ανεπαρκείς συνεργασίες με λοιπές υπηρεσίες της περιφέρειας, ΟΤΑ, Υπουργεία και εξυπηρετούμενους
- Μεγάλη απόσταση της Περιφέρειας από κέντρα με ισχυρή πολιτιστική παραγωγή/ μειωμένη πρόσβαση της Περιφέρειας στις πολιτιστικές αγορές των γειτονικών κρατών (Βουλγαρία, Τουρκία) και το αντίστροφο, δηλ. μειωμένη αναγνωρισιμότητα της Περιφέρειας από καλλιτεχνικούς φορείς και παράγοντες του εξωτερικού ως ενιαίας πολιτιστικής αγοράς

Το πολιτιστικό καλεντάρι (Φεστιβάλ, μουσεία, εκθέσεις, παραστάσεις, συναυλίες κλπ.) στην Ανατολική Μακεδονία και την Θράκη δείχνει μεμονωμένες κινήσεις διάφορων δημοσίων δημοτικών και κοινωνικών φορέων πολιτισμού, που δρουν αποσπασματικά και πολλές φορές ανταγωνιστικά μεταξύ τους, δημιουργώντας αφενός μεν σύγχυση επιλογής στον πολίτη αφετέρου δεν αποφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

c. Τάσεις και Δυνατότητες Ανάπτυξης

Γενικότερα, διεθνώς παρατηρείται η τάση σύνδεσης του Πολιτισμού και του Αθλητισμού, με τον Τουρισμό και την αναψυχή ή και τη διασκέδαση. Επίσης είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη των πεδίων της εκπαίδευσης, του αθλητισμού και του πολιτισμού συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής και ενσωματώνει τα στοιχεία της διαφορετικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Σε αυτό το πλαίσιο αναζητείται η ιδανική ισορροπία αλλά και η συνέργια ανάμεσα στο δίπολο :

- Πολιτισμός / Αθλητισμός - Κοινωνική Ενσωμάτωση – Ισότητα - Ποιότητα ζωής
- Πολιτισμός / Αθλητισμός – Τουρισμός - Αξιοποίηση – Επιχειρηματικότητα

Στην πρώτη περίπτωση, ο ρόλος της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης είναι να αναλάβει πρωτοβουλίες ανάδειξης της μοναδικής φυσιογνωμίας και της ιδιαιτερότητας συνύπαρξης διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων στην ΑΜΘ. Περιλαμβάνει επίσης την προώθηση της συμμετοχής σε δράσεις, δρώμενα και πρωτοβουλίες ατόμων που πλήττονται από διακρίσεις (λόγω φύλου, θρησκευματος, καταγωγής κλπ.), την ανάδειξη του μαζικού λαϊκού αθλητισμού ως τρόπου ζωής και διασκέδασης.

Η δεύτερη περίπτωση, αφορά στην κατεύθυνση πόρων για υποδομές (πολιτιστικές και αθλητικές), σε περιοχές που διαθέτουν αναξιοποίητο αρχαιολογικό, ιστορικό, πολιτιστικό απόθεμα και μπορούν να αποτελέσουν πεδία ολοκληρωμένης οικονομικής ανάπτυξης αξιοποιώντας τις υπάρχουσες δυνατότητες συνεδριακού, ψυχαγωγικού, κλπ τουρισμού.

Περιλαμβάνει επίσης την αξιοποίηση των υπάρχοντων πολιτιστικών, ιστορικών, παραδοσιακών, λαογραφικών στοιχείων και αθλητικών δρώμενων τους εντός ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος.

Ο νέος θεσμός της Αιρετής Περιφέρειας, πρέπει να αποτελέσει ένα ισχυρό και ενιαίο κέντρο χάραξης πολιτικής και στρατηγικής σε επίπεδο περιφέρειας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και προτεραιότητες κάθε Π.Ε.

5.5. Οικιστικό δίκτυο

5.5.1. Υφιστάμενη κατάσταση

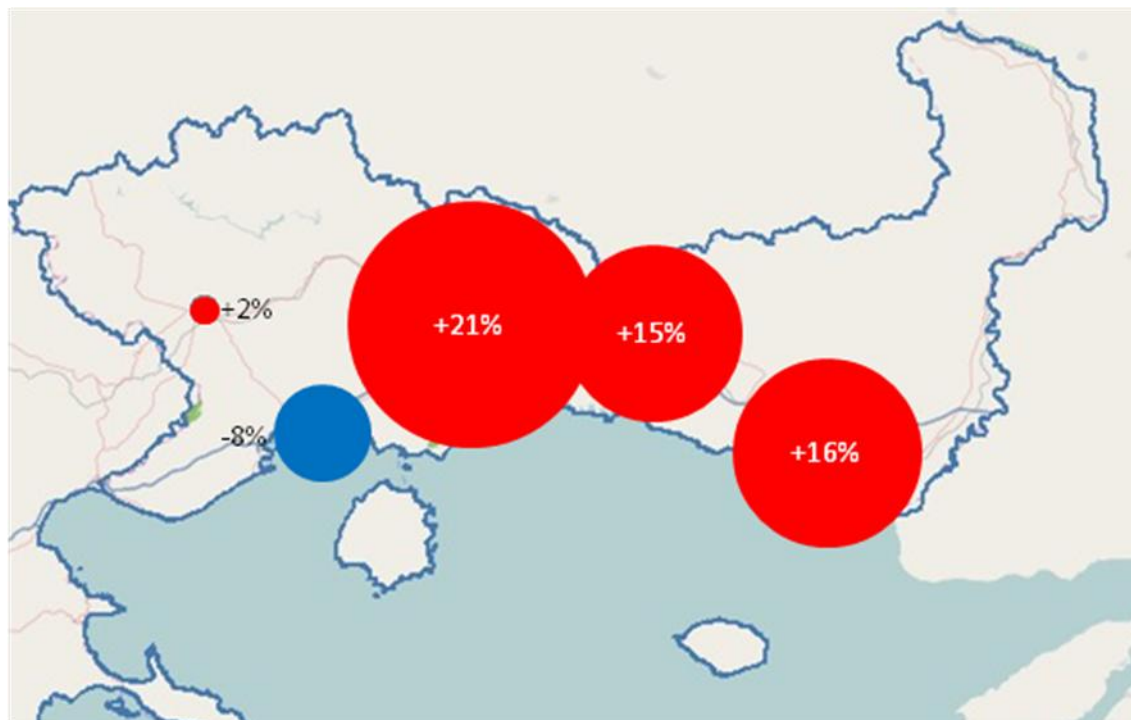
α. Γενικά χαρακτηριστικά και γενική διάρθρωση στο χώρο

Το οικιστικό δίκτυο της ΠΑΜΘ χαρακτηρίζεται από την πολυκεντρική δομή της ιστορικής του εγκατάστασης, το διαχωρισμό μεταξύ της χωρικής ενότητας Αν. Μακεδονίας (Καβάλα/Δράμα) και Θράκης σε διάφορους τομείς και διαστάσεις, διαφοροποιήσεις που σταδιακά τείνουν να χάνουν την σημασία τους. Συγκροτείται από μία γραμμική διαδοχή των μεσαιών αστικών κέντρων Καβάλα – Ξάνθη – Κομοτηνή – Αλεξανδρούπολη (υπό την έννοια της επέκτασης του καθιερωμένου αναπτυξιακού άξονα της χώρας). Ως προς αυτό τον άξονα παρατηρούνται 2 διαφοροποιήσεις: α) ως προς το αστικό κέντρο της Δράμας και β) κυρίως ως προς το σύμπλεγμα οικιστικών κέντρων που αναπτύσσονται από την Αλεξανδρούπολη μέχρι την Ορεστιάδα κατά μήκος της κοιλάδας του Έβρου.

Η γεωγραφική αυτή δομή, στα ανατολικά τμήματα της Περιφέρειας έχει δημιουργήσει το αστικό σύμπλεγμα Καβάλας – Δράμας – Ξάνθης με εξαρτημένο το νησί της Θάσου, ενώ στην ανατολική πλευρά αναπτύσσεται ένα νεότερο αστικό σύμπλεγμα με κέντρο την Αλεξανδρούπολη, με προορισμό την ανάπτυξη υποδομών μεταφορών και εγκαταστάσεων μεταποίησης και με κέντρο την Κομοτηνή ως κέντρο Διοικητικό με συμπληρωματικές λειτουργίες εκπαίδευσης και έρευνας.

Ο βόρειος άξονας από την Αλεξανδρούπολη μέχρι το Ορμένιο και τη Δ.Ε. Τυχερού, που μπορεί να ονομαστεί ως η ευρύτερη περιοχή του Έβρου, παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο οικιστικό δίκτυο που παρά την από τρεις πλευρές συνοριακή του θέση εξακολουθεί να διατηρεί δυναμισμό που δεν έχει παρατηρηθεί σε ανάλογες απομακρυσμένες συνοριακές χερσαίες περιοχές της χώρας.

Εικόνα 68: Πληθυσμιακή μεταβολή 2001-2011 κύριων αστικών κέντρων ΑΜΘ

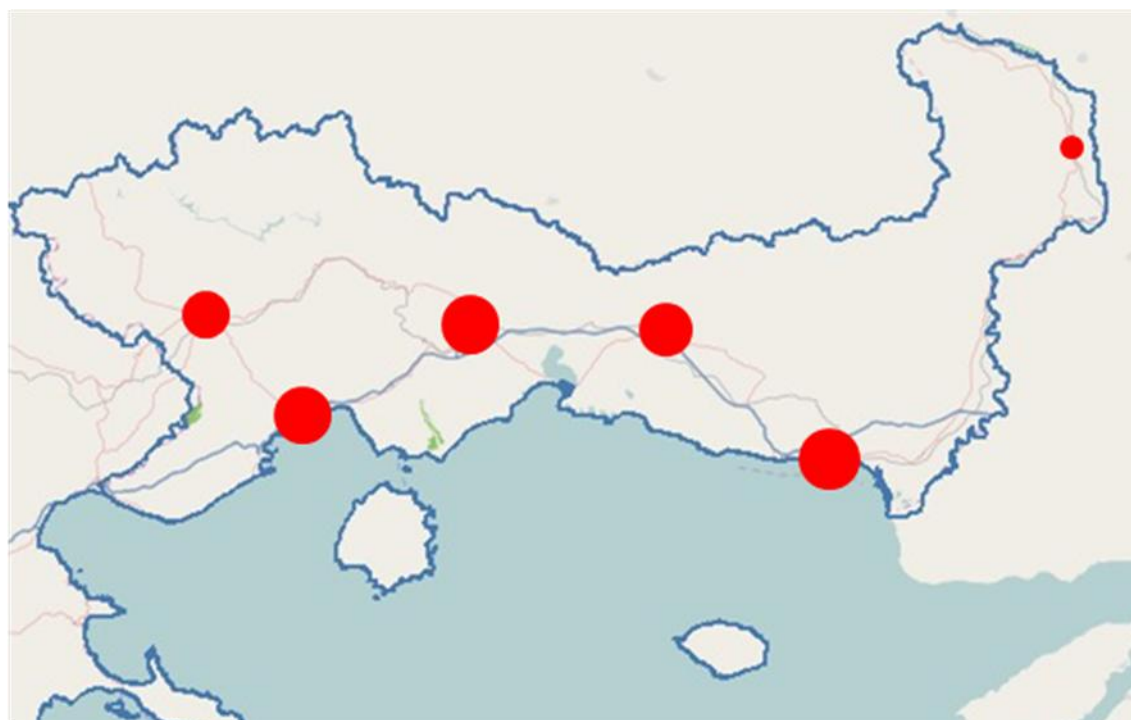
Πηγή: Χαρτογραφικό υπόβαθρο <http://www.geodata.gov.gr/maps>, στατιστικά δεδομένα ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της γενικής διάταξης του δικτύου των αστικών κέντρων είναι η χωροθέτηση τους στην ενδοχώρα ακολουθώντας την οικιστική δομή της βόρειας Ελλάδας (Σέρρες – Δράμα – Ξάνθη – Κομοτηνή). Ωστόσο, τα νεότερα κέντρα – λιμάνια στα παράλια Καβάλα – Αλεξανδρούπολη καθίστανται πρωτεύοντες πόλοι συγκέντρωσης δραστηριοτήτων αποκτώντας έναν αυξημένο ρόλο. Η διαμόρφωση του ολοκληρωμένου οικιστικού δικτύου σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση των βασικών δικτύων υποδομής (Εγνατία – Κάθετοι άξονες – νέα σιδηροδρομική γραμμή) προσδιορίζει και την ολοκληρωμένη διάταξη στο χώρο.

b. *Ιεράρχηση οικισμών - Η διάταξη του οικιστικού δικτύου στο χώρο και οι τάσεις ανάπτυξής του*

Τα πέντε αστικά κέντρα της Περιφέρειας που αντιστοιχούν στις πέντε Π.Ε. με πληθυσμούς⁹³ που κυμαίνονται από 45.000 έως 60.000 κατοίκους (Δράμα – Αλεξανδρούπολη) καθορίζει τη βασική διάταξη του οικιστικού δικτύου στο χώρο. Στη δομή αυτή μπορεί να προστεθεί και η Ορεστιάδα (18.426 κατ.) που διατηρεί - παρά την απόμακρη θέση της - πληθυσμό σημαντικού μεγέθους με αυξημένο ρόλο για την βόρεια περιοχή της Π.Ε. Έβρου που διακρίνεται για τα ιδιαίτερα χωρικά χαρακτηριστικά.

Εικόνα 69: Τα αστικά κέντρα ΑΜΘ με τους σχετικούς πληθυσμούς 2011

Πηγή: Χαρτογραφικό υπόβαθρο <http://www.geodata.gov.gr/maps>, στατιστικά δεδομένα ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Τα έξι αυτά αστικά κέντρα αναπτύσσονται ως κέντρα υπηρεσιών αναλαμβάνοντας και ειδικό ρόλο ως κέντρα εγκατάστασης υποδομών (λιμάνια, αεροδρόμια), ΑΕΙ και

⁹³ Μόνιμοι πληθυσμοί 2011.

κέντρα Έρευνας και Διοίκησης όλων των βαθμίδων. Πρόκειται για περιοχές αστικοποίησης και συγκέντρωσης πληθυσμού μεγάλης πυκνότητας.

Στην Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης τόσο οι εγκαταστάσεις ΑΕΙ και άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όσο και οικιστικές παρεμβάσεις αποτέλεσαν συγκεκριμένες εφαρμογές πολιτικής για την ανάπτυξη της Περιφέρειας. Αξιοσημείωτες είναι και οι παρεμβάσεις ενεργού πολεοδομίας των δεκαετιών 1970-1980 στην Κομοτηνή, Ξάνθη και Σάπες, μοναδικό δείγμα εφαρμογής αυτού του τρόπου πολεοδόμησης στη χώρα.

Το δεύτερο επίπεδο ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου περιλαμβάνει οικισμούς με πληθυσμό άνω των 2.000 κατοίκων ή αυτής της τάξης μεγέθους όπου εγκαθίστανται αρκετές υπηρεσίες που εξυπηρετούν ένα πλήθος μικρότερων οικισμών.

Σε τρίτο επίπεδο ακολουθεί το υπόλοιπο σύνολο οικισμών με σημαντικό μεταξύ τους ρόλο, τους οικισμούς με πληθυσμό τάξης μεγέθους 1.000 κατοίκων.

b.1. Το οικιστικό σύμπλεγμα Καβάλας – Δράμας

Οι οικισμοί μεσαίου μεγέθους τόσο στην Καβάλα όσο και τη Δράμα δημιουργούν μια ευρύτερη περιαστική περιοχή ανάλογα με το ανάγλυφο και τη διάταξη του οδικού δικτύου. Το σύστημα αυτό στην Καβάλα αναπτύσσεται σε μια πυκνή διάταξη προς τα δυτικά τη Δράμα (Νέα Πέραμος, Ελευθερούπολη, Νικήσιανη, Κρηνίδες, Ζυγός) ενώ στη Δράμα τείνει να προσανατολίζεται προς την Καβάλα και τη Προσοτσάνη με τόξο Προσοτσάνη, Φωτολίβος, Καλαμπάκι, Δοξάτο, Χωριστή.

Και οι δυο αυτές ευρύτερες αστικές περιοχές μπορούν να θεωρηθούν πλέον ως μια ενότητα που διαμορφώνει ενιαία αστική περιοχή κατά τον άξονα Καβάλα – Δράμα – Κάτω Νευροκόπι, ακολουθώντας έναν από τους κάθετους άξονες της Εγνατίας Οδού.

Σε σχετικά διαφοροποιημένη χωροθέτηση εμφανίζονται οι οικισμοί της Χρυσούπολης που με τη Θάσο διαμορφώνουν τον άξονα Χρυσούπολη, Χρυσόχωρι, Θάσος, Λιμενάρια.

Στον υπόλοιπο χώρο της Π.Ε. Δράμας διαμορφώνεται η διαδοχή οικισμών Δράμας – Παρανεστίου που ακολουθεί την ιστορική αλλά και σημερινή σιδηροδρομική γραμμή που παρά την πυκνότητα διάταξης οικισμών δεν περιλαμβάνει κανέναν οικισμό με σημαντικό μέγεθος και εμβέλεια εκτός από το Παρανέστι με πληθυσμό κάτω των 1.000 κατοίκων που διατηρεί όμως κομβική θέση ως προς το σύμπλεγμα οικισμών της Σταυρούπολης και δυτικά της παρανέστιας ξηράς στις βορεινές παραποτάμιες περιοχές του Νέστου.

Η γραμμική διάταξη των οικισμών που παρακολουθούν το Νέστο και τις τεχνητά διαμορφωμένες λίμνες από τα φράγματα Πλατανόβρυσης και Θησαυρού μέχρι τους Ποταμούς και το Παγονέρι μπορούν να αποκτήσουν μια δυναμική ανάπτυξης δραστηριοτήτων τουρισμού και αναψυχής ήπιων μορφών.

b.2. Το οικιστικό σύμπλεγμα της Ξάνθης

Η διάταξη του οικιστικού δικτύου της ευρύτερης περιοχής της Ξάνθης παρουσιάζει μεγαλύτερη διασπορά στο χώρο, μικρότερο αριθμό μεσαίου μεγέθους οικισμών που αντανάκλα την τάση συγκέντρωσης στο κύριο αστικό κέντρο και την ισχυρή τάση εγκατάλειψης ή μετακίνησης από την ορεινή ενδοχώρα με εξαίρεση την περιοχή της Σταυρούπολης. Λόγω αυτής της δομής η περιοχή περιλαμβάνει μόνον τέσσερα και διάσπαρτα κέντρα μεσαίου μεγέθους, δύο στην ορεινή περιοχή (Κένταυρος – 2.313 κατ., Έχινος – 2.221 κατ.), ένα στον περιαστικό χώρο της Ξάνθης (Κιμμέρια – 3.222 κατ.) και ένα κέντρο νότια στην πεδινή περιοχή τη Γενισέα (1.858 κατ.).

Τόσο από τις απογραφές όσο και άλλες αναφορές το ορεινό δίκτυο της Ξάνθης περιλαμβάνει ένα πλήθος εγκαταλελειμμένων οικισμών ή οικισμών που την περίοδο

1991-2001 παρουσιάζουν εξαιρετικά μεγάλη πληθυσμιακή μείωση. Το φαινόμενο εντοπίζεται σε μορφή κατάρρευσης του οικιστικού δικτύου στη Δ.Ε. Σατρών, στα ορεινά της Δ.Ε. Ξάνθης, ενώ σε ορισμένες όπως η Δ.Ε. Θερμών και κοινότητες της Δ.Ε. Σταυρούπολης παρουσιάζουν τάσεις πληθυσμιακής αποψίλωσης. Στην πεδινή και παράκτια περιοχή τάσεις πληθυσμιακής αύξησης εμφανίζονται στην Δ.Ε. Βιστωνίδας και σχετικής μείωσης ή σταθερότητας στη Δ.Ε. Αβδηρών.

b.3. Το οικιστικό σύμπλεγμα της Κομοτηνής

Το οικιστικό δίκτυο περί το αστικό κέντρο της Κομοτηνής αναπτύσσεται κατά μήκος του παραδοσιακού άξονα Ξάνθης – Κομοτηνής – Αλεξανδρούπολης με δυναμική διασπορά οικισμών αποκλειστικά στον πεδινό χώρο. Το σύστημα περιαστικών οικισμών περί την Κομοτηνή δεν περιλαμβάνει κανέναν οικισμό μεσαίου μεγέθους και αποτελείται από 8 έως 9 οικισμούς της τάξης μεγέθους των 1.000 κατοίκων που προσανατολίζεται προς τα νότια και τα δυτικά.

Σ' όλη την υπόλοιπη περιοχή επικρατούν δύο μόνο πόλοι οικισμών μεσαίας κλίμακας ο Ίασμος (2.732 κατ.) και οι Σάμπες (3754. Κατ.). Ο Ίασμος λόγω της εγγύτητας στην Κομοτηνή μπορεί να θεωρηθεί τμήμα του περιαστικού της συστήματος μια και το οικιστικό περί αυτού οικιστικό σύμπλεγμα τόσο στα ορεινά όσο και τα πεδινά αποτελείται από μικρούς οικισμούς σε μεγάλη διασπορά, με εξαίρεση ελάχιστους οικισμούς με σημαντικό μέγεθος, όπως το Κοπτερόν (837 κατ.).

Οι Σάμπες και οι οικισμοί του άμεσου χώρου συγκροτούν ένα οικιστικό σύστημα πεδινών οικισμών της τάξης των 1.000 κατοίκων που καθορίζει μια ξεχωριστή ενότητα που αναπτύσσεται στη Β.Δ. κατεύθυνση.

Το σύστημα των υπολοίπων οικισμών, εκτός από τις δυναμικές περιοχές που εντοπίστηκαν, παρουσιάζει στο σύνολο του ορεινού χώρου σημαντικά προβλήματα συγκρότησης που αφορούν κυρίως τις ανατολικές περιοχές που δεν εξαιρούν σημαντικούς στο παρελθόν οικισμούς όπως Οργάνη και Κέχρος, προμηνύοντας την κατάρρευση του οικιστικού δικτύου της περιοχής. Στο δυτικό ορεινό τμήμα του Σώστη η τάση μείωσης είναι περισσότερο ήπια.

Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αρκετοί θύλακες του οικιστικού δικτύου μικρών οικισμών κάτω των 1.000 κατοίκων παρουσιάζονται και στον πεδινό χώρο (Αμβροσία, Παραλία Μέσης, Παλλάδιο, Μικρό Παλλάδιο - Ιάσμου κ.α...) αλλά και σε πολλά σημεία του δικτύου των Σαπών.

Διαφαίνεται λοιπόν μια ισχυρή τάση συγκέντρωσης προς τον κύριο οικιστικό κέντρο την Κομοτηνή με τάση να δημιουργηθεί ένα αρκετά μονοκεντρικό τμήμα του οικιστικού δικτύου της Περιφέρειας.

b.4. Το οικιστικό γραμμικό σύστημα Αλεξανδρούπολης - Ορεστιάδας

Το οικιστικό αυτό σύστημα παρουσιάζει διαφορετική μορφή ανάπτυξης στο χώρο από τα υπόλοιπα της Περιφέρειας. Κυριαρχείται μεν όπως τα άλλα από το αστικό κέντρο Αλεξανδρούπολης το οποίο μαζί με την περιαστική του περιοχή παρουσιάζει δυναμισμό ιδιαίτερα στην κατεύθυνση Αλεξανδρούπολης – Μάκρης, ενώ αντίθετα μειωμένες τάσεις ανάπτυξης παρουσιάζονται στα ανατολικά της πόλης της Αλεξανδρούπολης.

Το δίκτυο παρουσιάζει μια γραμμική διαδοχή έξι οικισμών μεσαίας κλίμακας στον άξονα Αλεξανδρούπολης – Ορεστιάδας (Φέροι, Τυχέρο, Σουφλί, Διδυμότειχο, Ορεστιάδα, Νέα Βύσσα) που σχεδόν ισοκατανέμονται με τάση συγκέντρωσης στην περιοχή Διδυμότειχου – Ορεστιάδας. Σ' αυτή τη διαδοχή που παρακολουθεί τη συνοριακή ζώνη και τον ποταμό διατάσσονται ως συμπληρωματικοί μόνον εννέα οικισμοί της τάξης των 1.000 κατοίκων. Στο εσωτερικό της Π.Ε. Έβρου μακριά από

τον άξονα της ζώνης του ποταμού μόνο ένας οικισμός παρουσιάζει πληθυσμό μεσαίας τάξης μεγέθους (Αγία Κυριακή – 2.103 κατ.), εξαίρεση που μπορεί να οφείλεται και σε κατοίκηση ειδικών πληθυσμιακών ομάδων.

Ως προς τις τάσεις εκτός από την περιοχή της Αλεξανδρούπολης – Τραϊανούπολης στο σύνολο του οικιστικού δικτύου παρουσιάζονται ομοιόμορφα τάσεις πληθυσμιακής μείωσης η οποία σταθεροποιείται στις περιοχές του άξονα Αλεξανδρούπολης – Ορεστιάδας και στα μεσαίας κλίμακας αστικά κέντρα.

b.5. Οικιστικό δίκτυο ορεινών και παράκτιων περιοχών⁹⁴

Το οικιστικό δίκτυο του κύριου ορεινού χώρου της Περιφέρειας εκτείνεται κατά μήκος της ευρύτερης συνοριακής περιοχής από το Νευροκόπι μέχρι το Μεγάλο Δέρειο Σουφλίου. Πρόκειται για μια σύνθετη οικιστική δομή που αποτελείται από ένα μεγάλο αριθμό μικρών κατά κανόνα οικισμών που εξαρτώνται, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, από το αντίστοιχο αστικό κέντρο της Π.Ε. Δράμας, Ξάνθης και Ροδόπης. Σε γραμμική ανάπτυξη στους παραμεθόριους οικισμούς του Έβρου συγκεντρώνεται σε μια αλυσιδωτή διαδοχή σχεδόν όλος ο εκτός Αλεξανδρούπολης πληθυσμός του Έβρου. Τα χαρακτηριστικά του δικτύου των οικισμών των ορεινών αυτών περιοχών είναι:

- Ο σχετικά μεγάλος αριθμός μικρού μεγέθους οικισμών και η εγγύτητα συγκέντρωσής τους, όπου επιτρέπει το ανάγλυφο και το ιστορικό οδικό δίκτυο.
- Ο πολύ μικρός αριθμός ημιαστικών κέντρων και η ανισοκατανομή τους στο χώρο. Χωροθετούνται τρία κέντρα στη δυτική περιοχή: Κάτω Νευροκόπι (2072 κατ.), Παρανέστι (618 κατ.), Σταυρούπολη (797 κατ.).
- Η παρατηρούμενη τάση μετακίνησης του πληθυσμού προς το πλησιέστερο ημιαστικό κέντρο και κυρίως το αστικό κέντρο της Π.Ε. που ανήκουν.

Η περιοχή περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό συνολικά εγκαταλελειμμένων οικισμών.

Η δυτική περιοχή παρουσιάζει μια αναπτυξιακή φυσιογνωμία αδυναμιών και υποχώρησης δραστηριοτήτων αλλά και ύπαρξη σημαντικών παραγωγικών πόρων και υποδομών για την αντιστροφή της τάσης. Αντίθετα η περιοχή της Ανατολικής Ροδόπης αντιμετωπίζει αντίστοιχα προβλήματα αλλά με μειωμένη δυνατότητα αντιμετώπισης τους.

Ο **παράκτιος χώρος** της περιφέρειας μπορεί να διακριθεί σε δυο χωρικές ενότητες: το ανάπτυγμα του παράκτιου μετώπου του χερσαίου τμήματος και τη συνολική έκταση των δυο νησιών (Θάσος, Σαμοθράκη)⁹⁵.

Ο χερσαίος παράκτιος χώρος

Οι πυκνοκατοικημένες περιοχές συγκροτούνται περί τα δύο παραλιακά αστικά κέντρα Καβάλα και Αλεξανδρούπολη. Από τα κέντρα αυτά αναπτύσσονται σε πρόσφορες παραλιακές περιοχές οικισμοί ή συγκεντρώσεις β' κατοικίας και τουριστικές εγκαταστάσεις με κύρια ένταση στα παράλια του Παγγαίου. Η διάχυση της παραθεριστικής κατοικίας και των τουριστικών εγκαταστάσεων δυτικά της

⁹⁴ Η περιοχή έχει οριοθετηθεί από το Ολοκληρωμένο πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης Οροσειράς Ροδόπης ΟΠΒΑΟΡ).

⁹⁵ Η οριοθέτηση του παράκτιου χώρου εξαρτάται από την κλίμακα θεώρησης και άλλους παράγοντες που έχουν σχέση με το αντικείμενο της διερεύνησης. Για τους σκοπούς της παρούσας διερεύνησης υιοθετείται η οριοθέτηση της μελέτης 'Επιχειρησιακό Σχέδιο Προγράμματος Διατήρησης και Βιώσιμη Ανάπτυξη Παράκτιας Ζώνης στην Περιφέρεια ΑΜΘ', Α' Φάση – Transcoop, Φεβρουάριος 2012.

Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης ακολουθεί τις συνήθειες τάσεις μιας χωρίς σχεδιασμό κατάληψης του χώρου.

Στις υγροτοπικές περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί και ως 'τόξο υγροτόπων και αρχαιολογικών χώρων' από το ΠΧΣΑΑ, εντοπίζονται και οι παραγωγικότερες πεδιάδες της περιφέρειας. Σε αυτήν την περιοχή το οικιστικό δίκτυο αποτελείται από ένα αραιό σύστημα αγροτικών οικισμών μικρού πληθυσμιακού μεγέθους χωρίς ιδιαίτερη ιεράρχηση, μια και ελάχιστοι οικισμοί διαφέρουν σε κλίμακα και σε ρόλο. Αυτοί είναι:

στο δήμο Νέστου η Χρυσούπολη (8.004 κατ.) και 5 ακόμα οικισμοί με πληθυσμό πλέον των 1.000 κατ.,

στην Ξάνθη τα Άβδηρα, η Γενισέα και το Σέλερο,

στην Κομοτηνή η Ξυλαγανή και το Νέο Σιδηροχώρι,

στην Αλεξανδρούπολη η Μάκρη αλλά και το λιμάνι Πόρτο Λάγος με τον ομώνυμο οικισμό, στην περιοχή του Δέλτα Λάγους).

Εξαιρέση στη γενική διαπίστωση για τη μορφή του οικιστικού δικτύου στον παράκτιο χώρο υγροτόπων αποτελεί το οικιστικό δίκτυο στην Δ.Ε. Νέστου, όπου ο σχετικά ισχυρός ιστός της Χρυσούπολης (8.004 κατ.) συμπληρώνεται από ένα δίκτυο οικισμών μεσαίου μεγέθους (Χρυσοχώρι, Κεραμωτή, Αγίασμα, Νέα Καρυά, Πηγές), προδήλως ως αποτέλεσμα της επιρροής των αστικών κέντρων της Καβάλας και του περιαστικού της χώρου όπου και ανήκουν. Στην περιοχή αυτή εμφανίζονται και τα σημαντικότερα θέματα συγκρούσεων χρήσεων γης εντός της επικράτειας του Εθνικού Πάρκου Αν. Μακεδονίας και Θράκης⁹⁶.

Στην ευρύτερη παράκτια ζώνη το οικιστικό δίκτυο ανατολικά της Αλεξανδρούπολης αναπτύσσεται κατά μήκος της παλαιάς Ε.Ο. με κύριο κέντρο τις Φέρες.

Νησιά και νησίδες

Τόσο η Θάσος όσο και η Σαμοθράκη είναι νησιά με μονοσήμαντη εξάρτηση από τα αντίστοιχα οικιστικά κέντρα, δηλαδή την Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη αντίστοιχα. Η διαφορά μεγέθους και η σχετική απόσταση από το αστικό κέντρο και κυρίως τον λιμένα και το αεροδρόμιο διαμορφώνει τις διαφοροποιήσεις ως προς την υφιστάμενη κατάσταση και τις προοπτικές για κάθε νησί.

Θάσος

Η θέση της Θάσου θα μπορούσε να εντάξει το νησί στο ημερήσιο σύστημα μετακινήσεων της Καβάλας συνδέοντας το νησί με το μεγάλο αστικό κέντρο της περιφέρειας.

Το οικιστικό δίκτυο της Θάσου οργανώνεται με βάση τα δυο οικιστικά κέντρα βορρά και νότου, Θάσος (3.130 κατ.) και Λιμενάρια (2.441 κατ.), ενώ από τους ορεινούς οικισμούς αναδεικνύεται ο Πρινός (Καλύβα – 1.185 κατ.).

Ως προς τις πληθυσμιακές τάσεις, οι οικισμοί με σημαντικό πληθυσμιακό μέγεθος παρουσιάζουν αύξηση ενώ ταυτόχρονα ένας σημαντικός αριθμός μικρών οικισμών παρουσιάζουν μείωση ή/και τάση εγκατάλειψης. Η εγκατάλειψη και μετακίνηση είτε προς τα παράλια του νησιού ή το αστικό κέντρο αφορά τον ορεινό κυρίως χώρο του νησιού. Οι οικισμοί αυτοί όλο και περισσότερο κατοικούνται εποχικά, φαινόμενο που χαρακτηρίζει τα νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά.

Σαμοθράκη

⁹⁶ Το «Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης» ιδρύθηκε το 2008 και περιέλαβε τις ήδη προστατευόμενες περιοχές του Δ. Νέστου, Λ. Βιστωνίδας, Λ. Ισμαρίδας και της ευρύτερης περιοχής τους.

Η απόμακρη σχετικά θέση της Σαμοθράκης, στο νοτιότερο άκρο της Περιφέρειας, σε συνδυασμό με το περιορισμένο μέγεθος και έντονο ανάγλυφο της, έχουν περιορίσει το οικιστικό δίκτυο σε ένα σύνολο οικισμών κάτω των 1.000 κατοίκων με μόνο τρεις να συγκεντρώνουν περί το 75% του πληθυσμού του νησιού: Καμαριώτισσα (969 κατ.), Σαμοθράκη (677 κατ.) και Λάκκωμα (329 κατ.) καθώς παράλληλα, εκτός από την Καμαριώτισσα (που είναι και ο οικισμός σύνδεσης με την Αλεξανδρούπολη), όλοι οι οικισμοί υφίστανται μείωση την περίοδο 2001-2011, με αποτέλεσμα τη συνολική μείωση του πληθυσμού του νησιού κατά 11%.

Νησίδες

Εκτός των δυο νησιών (Θάσος, Σαμοθράκη) στην Περιφέρεια εντοπίζονται και 21 νησίδες και βραχονησίδες που οι περισσότερες βρίσκονται σε γεινίαση με τον παράκτιο χώρο. Από αυτές τις νησίδες μόνο τρεις - η Θασοπούλα μεταξύ Κεραμωτής και Θάσου (με 5 καταγεγραμμένους κατοίκους), η Κοίνυρα⁹⁷ μόλις 600 μέτρα ανατολικά της Θάσου (ακατοίκητη) και η Παναγιά γύρω στα 1200 μ. νοτίως της Θάσου (ακατοίκητη) - έχουν έκταση που θα ήταν δυνατόν να δεχτούν δραστηριότητες.

b.6. Παραδοσιακοί οικισμοί

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης αριθμούνται τριάντα έξι (36) κηρυγμένοι και προστατευμένοι οικισμοί με τους περισσότερους να εντοπίζονται στην Περιφερειακή Ενότητα Καβάλας (βλέπε κατάλογο στο Παράρτημα).

Οι παραδοσιακοί οικισμοί και η χωροθέτηση τους αφορούν διαφορετικές διαστάσεις χωρικής ανάπτυξης όπως πολιτιστικό περιβάλλον και προστασία αστικού και περιαστικού τοπίου, τουριστικών πόρων καθώς και ιστορικών και λαογραφικών στοιχείων.

Στην Περιφέρεια ΑΜΘ καταγράφονται 34 κηρυγμένοι παραδοσιακοί οικισμοί ενώ με διάφορες αξιολογήσεις και καταγραφές προσεγγίζεται ένας αριθμός 'αξιόλογων' ή προτεινόμενων προς κήρυξη, συνόλου ή τμήματος τους.

Η προσέγγιση του συνολικού αριθμού παρουσιάζει δυσχέρειες που σχετίζονται με την οργάνωση του αποθέματος, την μεταβαλλόμενη στο χρόνο σύνθεση των κριτηρίων αξιολόγησης και το γεγονός ότι οι θεσμοθετήσεις – ενίοτε ομαδικές και άλλοτε αποσπασματικές – δεν ακολουθούν σταθερό σύστημα κριτηρίων.

Η σημαντικότερη συνολική αλλά ιστορική πλέον καταγραφή στον ελληνικό χώρο χρονολογείται στην περίοδο 1975 – 1977⁹⁸ η οποία κάλυψε το σύνολο των νομών της χώρας με ενιαίο σύστημα κριτηρίων αξιολόγησης και πιθανόν με αυτή την έρευνα να έχει εξαντληθεί ο συνολικός αριθμός αξιόλογων οικισμών. Αυτό ισχύει για τις Π.Ε. Καβάλας και Θάσου. Αντίθετα, στις υπόλοιπες Π.Ε. ενδέχεται μελλοντικές μελέτες και έρευνες να έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού κυρίως αξιόλογων τμημάτων κεντρικών ιστορικών οικιστικών ενοτήτων που επιδέχονται ένταξη σε πολιτιστικά δίκτυα, εγκαταλελειμμένων ορεινών χωριών και οικισμών που νέα κριτήρια αναδεικνύουν.

Την τρέχουσα περίοδο εκπονούνται μελέτες μορφολογικών κανόνων που αφορούν τις εκτός σχεδίου περιοχές και το τοπίο των νομών της χώρας, περιλαμβάνοντας και την αξιολόγηση οικισμών με ενιαίο σύστημα κριτηρίων. Τα αποτελέσματα για τους πέντε νομούς της ΠΑΜΘ συγκρινόμενα και με τα μέχρι σήμερα στοιχεία θα προσεγγίσουν

⁹⁷ Η νησίδα Κοίνυρα, μαζί με την παράκτια περιοχή απέναντί της, εντάσσονται σε περιοχή Natura 2000.

⁹⁸ Υπ. Εσωτερικών, Δ/ση Προγραμματισμού και Μελετών 1977 'Πίνακες Αξιόλογων Οικισμών της Χώρας', Αθήνα

με καλύτερο τρόπο το θέμα των παραδοσιακών οικισμών. Με τα μέχρι σήμερα στοιχεία προσεγγίζεται η εξής κατανομή παραδοσιακών οικισμών στην ΠΑΜΘ99.

Πίνακας 17: Παραδοσιακοί οικισμοί ΠΑΜΘ

Π.Ε	Κηρυγμένοι (αφορά το σύνολο ή τμήμα)	Αξιόλογοι ή προς κήρυξη	Σύνολο
Δράμας	2	1	3
Έβρου	3	3	6
Καβάλας	22	5	27
Ξάνθης	2	-	-
Ροδόπης	4	1	5

Από την παραπάνω προσέγγιση φαίνεται πως στις Π.Ε. Καβάλας και Θάσου συγκεντρώνονται οι περισσότεροι παραδοσιακοί οικισμοί

b.7. Λειτουργικές Αστικές Περιοχές

Πρόκειται για περιοχές που παρουσιάζουν σύνθετες λειτουργικές σχέσεις και ανήκουν στο ημερήσιο σύστημα μετακινήσεων ενός αστικού κέντρου. Η δημιουργία βάσης δεδομένων και δεικτών απαιτεί στοιχεία σε επίπεδο χαμηλών βαθμίδων της ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου μια και ο ορισμός της περιοχής δεν συμπίπτει κατά κανόνα με τα διοικητικά όρια διαφόρων βαθμίδων (NUTS 2,3,4). Για το λόγο αυτό η θεώρηση βασίζεται σε ποιοτικά στοιχεία ή μη συστηματικά στοιχεία εξειδικευμένων ερευνών και ειδικών απογραφών.

Η προσέγγιση αυτή διαφοροποιείται από το πρότυπο θεώρησης των Λειτουργικών Αστικών Περιοχών (FUA – Functional Urban Areas) όπου η χωρική ενότητα ορίζεται σε διοικητικό επίπεδο. Στην περίπτωση θεώρησης της Περιφέρειας έχουν οριστεί οι περιοχές FUA για την Περιφέρεια ΑΜΘ. Συγκεκριμένα, ως FUA ορίζονται σύμφωνα με την μεθοδολογία ESPON¹⁰⁰ πέντε περιοχές που κάθε μια αντιστοιχεί στα πέντε αστικά κέντρα των αντίστοιχων Π.Ε.

5.5.2. Χαρακτηριστικά προβλήματα – Τάσεις

a. Το ζήτημα της αστικής διάχυσης και της εκτός σχεδίου δόμησης

Η αστική διάχυση αφορά φαινόμενα όπου η δόμηση και σταδιακή ανάπτυξη αστικού χαρακτήρα χρήσεων και δραστηριοτήτων γίνεται προλαμβάνοντας τη θεσμοθετημένη διαδικασία οικιστικής ανάπτυξης. Το φαινόμενο εμφανίζεται σε διάφορες εκτάσεις αντίστοιχες με τις πιέσεις που ασκούνται και υποβοηθάται από το ισχύον κάθε φορά καθεστώς των περί ‘εκτός σχεδίου δόμησης’ διατάξεων. Στην ΠΑΜΘ το φαινόμενο της αστικής διάχυσης υπολείπεται των άλλων περιφερειών και ως προς τα μεγέθη και την έκταση του. Παρουσιάζεται στις περιοχές των παρυφών των αστικών κέντρων αλλά κυρίως στις παραλιακές περιοχές που διαθέτουν στοιχεία που προσελκύουν την παραθεριστική κατοικία και τις εγκαταστάσεις τουρισμού και αναψυχής.

Σε ελάχιστες παραλιακές περιοχές δεν συναντώνται σημειακά φαινόμενα αυθαίρετης δόμησης εκτός των ακατάλληλων ή δυσπρόσιτων ακτών ή εδαφών όπως οι υγρότοποι και οι δελταϊκές περιοχές ή περιοχές που τυγχάνουν προστασίας και αποτελεσματικής επιτήρησης. Ακόμη όμως και εκεί, όπως στις αμμώδεις εξωτερικές λωρίδες των

⁹⁹ Πρόσφατα έχουν προκηρυχτεί 5 μελέτες μορφολογικών χαρακτηριστικών οικισμών για τις Π.Ε. Δράμας, Έβρου, Καβάλας & Θάσου, Ξάνθης και Ροδόπης.

¹⁰⁰ ESPON: European Spatial Planning Observation Network

λιμνοθαλασσών (Ξυρολίμνη, Καρατζά Αλυκή, Πτελεά στο Φανάρι Αγίασμα, Κεραμωτή στη Καβάλα) παρουσιάζονται αυθαίρετες καταστάσεις και μάλιστα σε καταπατημένες εκτάσεις που ανήκουν στο δημόσιο.

Οι παραλιακές περιοχές της περιφέρειας που αναπτύσσονται εδώ και μερικές δεκαετίες με τον τρόπο αυτό της αστικής διάχυσης εντοπίζονται στην δυτική παράκτια ζώνη της Καβάλας μέχρι και τα όρια της Περιφέρειας με την Κεντρική Μακεδονία καθώς και στην παραλιακή ζώνη από την Αλεξανδρούπολη μέχρι τη Μάκρη. Το φαινόμενο εμφανίζεται και σε θύλακες της Θάσου.

Εκτός από την αστική διάχυση που ασκείται στο χώρο από την παραπάνω λειτουργία υπάρχει και αστική διάχυση που αφορά μια σειρά παραγωγικών χρήσεων και δραστηριοτήτων που διαχέονται κυρίως λόγω της όχλησης ή του μεγέθους της δραστηριότητας. Αυτές συχνά διατάσσονται γραμμικά στις εισόδους των αστικών κέντρων αλλά και σε περιοχές που λειτουργούν ως άτυποι υποδοχείς οχλουσών και ανεπιθύμητων ως προς τη γειτνίαση εγκαταστάσεων.

Η διάχυση αυτή συχνά ανακτά και 'διαθέσιμους' χώρους ρεμάτων, ποταμών και κυρίως υγροτόπων καθώς και δελταϊκών σχηματισμών.

Στην Περιφέρεια εντοπίζονται δυο μείζονος ενδιαφέροντος περιοχές με αυτά τα χαρακτηριστικά:

- Η ανατολική περιοχή της Καβάλας (Νέα Καρβάλη – Κεραμωτή)
- Η ανατολική περιοχή της Αλεξανδρούπολης

Δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός ότι και οι δυο περιοχές συνορεύουν η/και καταλαμβάνουν τμήματα των δελταϊκών εκτάσεων του Νέστου και του Έβρου.

5.5.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Πόλοι Ανάπτυξης

a. Γενικές παρατηρήσεις ως προς το πλαίσιο θεώρησης

Το οικιστικό δίκτυο που αποτελείται από τις διαμορφωμένες αστικές συγκεντρώσεις διασυνδέεται με την περιβάλλουσα ύπαιθρο χώρα χαρακτηριστικό στοιχείο της μικρής κλίμακας του τοπίου της Περιφέρειας και ενδεχομένως και του γειτονικού χώρου των Βαλκανίων.

Για τη διάκριση του χώρου ως προς την υφιστάμενη κατάσταση, τη φέρουσα ικανότητα και τις προοπτικές μπορούμε να συνδυάσουμε δυο προσεγγίσεις:

- Το παραδοσιακό χωρικό πρότυπο ως υπόβαθρο και τις υποδομές που έχουν αναπτυχθεί στο χώρο.
- Τη φέρουσα ικανότητα των περιοχών και τις δυνατότητες ενδογενούς ανάπτυξης.

Από τις παραπάνω θεωρήσεις προσδιορίζονται συνοπτικά τα επί μέρους πρότυπα χωρικής ανάπτυξης που συγκροτούν τη συνολική σύνθετη αναπτυξιακή φυσιογνωμία της περιφέρειας.

Οι επιπτώσεις των πολιτικών των δεκαετιών από το '60 μέχρι σήμερα στη χωρική διάρθρωση των δραστηριοτήτων μπορεί να συνοψιστεί σε μια κεντρική διαπίστωση.

Οι κατά καιρούς εφαρμοζόμενες πολιτικές είχαν θεαματικά αποτελέσματα αξιοποιώντας δημόσιες επενδύσεις καθιστώντας τα αστικά κέντρα της Θράκης τόπους εγκατάστασης υπηρεσιών του δημοσίου (Διοίκηση, Πανεπιστήμιο, Νοσοκομείο κλπ.), ενώ αντίθετα οι προσπάθειες εγκατάστασης βιώσιμων επιχειρήσεων κυρίως του δευτερογενούς τομέα κατά θεαματικό και αυτές τρόπο απέτυχαν να εγκαταστήσουν μια διαρκή αναπτυξιακή διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό εξειδικεύεται και ο προσδιορισμός τοπικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών του οικιστικού δικτύου.

b. Το οικιστικό δίκτυο και οι πόλοι ανάπτυξης

b.1. Πόλοι αγροτικής ανάπτυξης

Η εντατική γεωργία ασκείται στις αρδευόμενες πεδινές περιοχές Καβάλας – Δράμας, Χρυσούπολης, Ιάσμου, Δέλτα Έβρου και της μεγάλης πεδιάδας της Ορεστιάδας. Δυνατότητες ανάπτυξης ανταγωνιστικών προϊόντων μπορούν να υπάρξουν με επέκταση των αρδευόμενων περιοχών στις πεδινές περιοχές που εκτείνονται από το Νέστο μέχρι και τις Σάπες, αξιοποιώντας το υδάτινο δυναμικό της Περιφέρειας.

b.2. Πόλοι βιομηχανικής ανάπτυξης

Η Καβάλα και δευτερευόντως η Ξάνθη είναι τα μοναδικά κέντρα με βιομηχανική παράδοση. Στην Καβάλα συγκεντρώθηκαν και οι σύγχρονες μεγάλες εγκαταστάσεις (πετρελαιοειδή, λιπάσματα κ.ά.). Η ανάπτυξη του νέου λιμένα την εντάσσει δυναμικά σε νέες προοπτικές κλάδου μεταφορών και logistics, σε σχέση και με τον κάθετο άξονα Εγνατίας προς Gotse Delchey και Σόφια.

Η περιοχή Δράμας – Προσοτσάνης παρουσιάζει ιδιαίτερη εξειδίκευση στην εξόρυξη και επεξεργασία μαρμάρου με ποιοτικά αποτελέσματα και εξωστρεφή χαρακτήρα, καθώς και βιομηχανία χάρτου και ξυλείας που συνδέεται με το δασικό πλούτο της ορεινής Δράμας.

Η Ξάνθη με τη σχετική κατάρρευση της παραδοσιακή δραστηριότητας της καπνοπαραγωγής και καπνοβιομηχανίας βρίσκεται στη μεταβατική κατάσταση αναζήτησης νέου προσανατολισμού. Σχεδιασμός για δημιουργία Τεχνόπολης συνδεδεμένης με το Πανεπιστήμιο ΑΜΘ δεν έχουν φτάσει σε ουσιαστικό σχέδιο εφαρμογής.

Η Κομοτηνή αν και έχει αρκετά αναπτυγμένη βιομηχανική περιοχή δεν παρουσιάζει εξειδίκευση ή και ιδιαίτερη επίδοση στην βιωσιμότητα των μονάδων. Προτείνεται από το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τη Βιομηχανία η στρεμματική αύξηση των οργανωμένων περιοχών στην Π.Ε. Ροδόπης επί του άξονα της Εγνατίας χωρίς να είναι ωστόσο βέβαιη η εξασφάλιση της ζήτησης για τους χώρους αυτούς.

Το οικιστικό σύμπλεγμα Αλεξανδρούπολης – Ορεστιάδας αποτελεί χωρική ενότητα αναπτυξιακής προοπτικής κυρίως ως προς τη θέση στο διακρατικό περίγυρο τις συγκοινωνιακές υποδομές και τη φέρουσα ικανότητα για εγκαταστάσεις κλίμακας. Συγκροτείται με κύριους πόλους την Αλεξανδρούπολη – Τραϊανούπολη και το λιμένα και στο βορρά με την Ορεστιάδα, συνοριακό πόλο επικοινωνίας με την Βαλκανική ενδοχώρα και τον Εύξεινο Πόντο. Η ευρύτερη περιφερειακή περιοχή της Αλεξανδρούπολης περιλαμβάνει εκτάσεις κατάλληλες για οργανωμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Στο Ορμένιο έχει εξεταστεί η δημιουργία ΔΕΒΖΟΣ (Διασυνοριακή Ελεύθερη Βιομηχανική Ζώνη Οικονομικών Συναλλαγών), εγχείρημα που εξαρτάται όπως και η όλη ανάπτυξη της Αλεξανδρούπολης και του λιμένα από εξωτερικούς παράγοντες τρίτων χωρών αλλά και της Ε.Ε.

b.3. Πόλοι ανάπτυξης υποδομών ενέργειας

Στο συνδεδεμένο σύστημα της χώρας έχει ενταχθεί το εργοστάσιο παραγωγής με φυσικό αέριο επί της διέλευσης του κεντρικού αγωγού μεταξύ Αλεξανδρούπολης και Κομοτηνής.

Σημαντική ανάπτυξη αφορά τις ΑΠΕ που ανάλογα με την κατηγορία χωροθετούνται σύμφωνα με την φέρουσα ικανότητα και τις τοπικές συνθήκες. Τα κλασικά υδροηλεκτρικά συγκεντρώνονται στην ορεινή διέλευση του Νέστου, στην παρανέστια περιοχή. Αιολικές και φωτοβολταϊκές συγκεντρώσεις καθιστούν το σύνολο της Π.Ε. Έβρου την περιοχή με το περισσότερο δυναμικό ΑΠΕ της χώρας. Αιολικά χωροθετούνται στην ορεινή και ημιορεινή ενδοχώρα αλλά σχεδιάζονται και

στο θαλάσσιο χώρο δυτικά του λιμένα Αλεξανδρούπολης. Στη μεγάλη πεδιάδα της Ορεστιάδας χωροθετούνται φωτοβολταϊκά και σε σχετική πυκνότητα. Σημαντικές άλλες περιοχές εγκαταστάσεων φωτοβολταϊκών συσσωρεύονται στην πεδιάδα της Ξάνθης μεταξύ Νέστου και Βιστωνίδας. Αιολικές κυρίως εγκαταστάσεις ΑΠΕ συγκεντρώνονται και στα ορεινά βόρεια της Προσοτσάνης στην Π.Ε. Δράμας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

6.1. Φυσικό περιβάλλον

6.1.1. Γεωμορφολογία

Στο χώρο επικράτειας της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. κυριαρχούν δύο δεσπόζοντα γεωμορφολογικά στοιχεία:

- η έντονη ορεινή μορφολογία (οροσειρά της Ροδόπης) και
- τα διάσπαρτα πεδινά τμήματα, που ταυτίζονται με τα τριτογενή τεκτονικά βυθίσματα της Ροδοπικής μάζας.

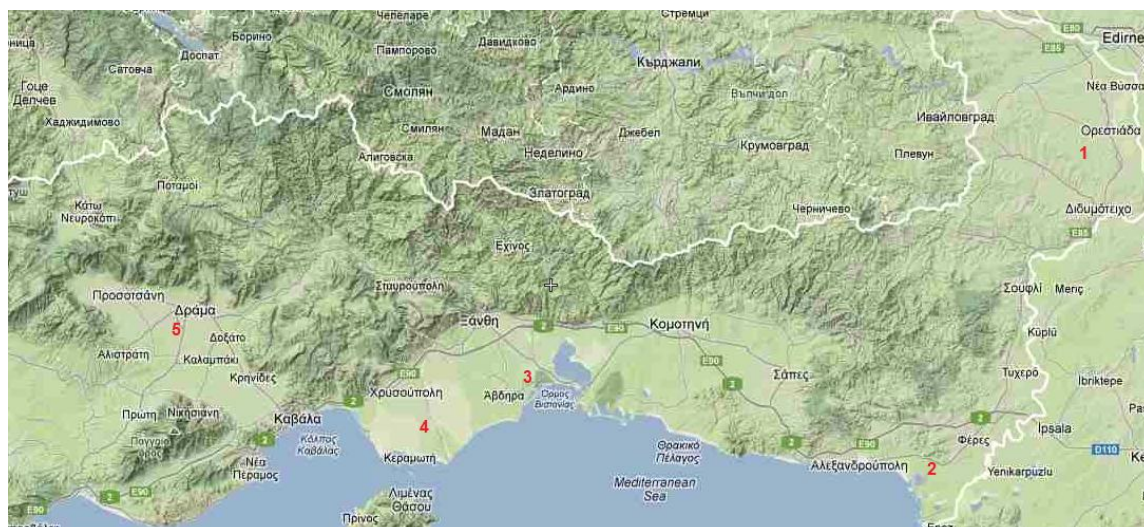
Η μορφολογία της περιοχής έχει επηρεαστεί έντονα από τα αποτελέσματα των τεκτονικών δραστηριοτήτων του παρελθόντος (δράση ρηγμάτων) της ευρύτερης περιοχής. Ως αποτέλεσμα των αιτιών αυτών καθώς επίσης και της λιθολογικής σύστασης της περιοχής διακρίνονται ακόμα στην ευρύτερη περιοχή των πεδινών τμημάτων, δυο επιπλέον χαρακτηριστικές μορφολογικές ενότητες, η ενότητα των λοφωδών καθώς και αυτή των ακτών.

Η ορεινή μάζα καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα της Περιφέρειας. Εντοπίζεται σε όλη την έκταση, ενιαία στα βόρεια και διακεκομμένα προς τα νότια, Σε ορισμένες περιοχές, η ορεινή μάζα φτάνει μέχρι τη θάλασσα π.χ. Μαρώνειας, περιοχή Καβάλας. Γενικά χαρακτηρίζεται από ένα έντονο ανάγλυφο, πολυσχιδές με πυκνό υδρογραφικό δίκτυο, (Διαμέρισμα Θράκης) ή από ένα αδρό, ανάγλυφο με περιορισμένο υδρογραφικό δίκτυο, χαρακτηριστικό της παρουσίας σε μεγάλη έκταση των ανθρακικών πετρωμάτων (μαρμάρων) (Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας). Ο τεκτονισμός στην ορεινή ζώνη είναι σημαντικός και υποβοηθά την αποσάθρωση του πετρώματος και τη δημιουργία ενός επικαλύμματος αποσαθρωμένου μανδύα που το πάχος του κύρια εξαρτάται από τις κλίσεις του εδάφους.

Το πυκνό υδρογραφικό δίκτυο, αποτελείται από ένα σύνολο υδατορευμάτων που έχουν ως τελικούς αποδέκτες χειμάρρους και ποταμούς, οι οποίοι καταλήγουν στα πεδινά τμήματα και δημιουργούν έτσι αυτοδύναμες λεκάνες απορροής.

Τα πεδινά τμήματα της Περιφέρειας είναι αποτέλεσμα της έντονης τεκτονικής δραστηριότητας (μεγάλα ρήγματα με διεύθυνση Α-Δ). Θεωρούνται αξιόλογα και διαχωρίζονται μεταξύ τους είτε από λοφώδη τμήματα είτε από την ορεινή μάζα. Τα κυριότερα από αυτά είναι:

Εικόνα 70: Γεωμορφολογικός χάρτης Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης όπου απαριθμούνται τα κυριότερα πεδινά τμήματα

1. Το πεδινό– ημιλοφώδες τμήμα της Ορεστιάδας, που εντοπίζεται στο βορειότερο άκρο της Θράκης έχει έκταση 835,08 km², μέγιστο μήκος 57 Km, μέγιστο πλάτος 27 Km, διασχίζεται από τους ποταμούς Άρδα και Έβρο και αποτελεί ένα σημαντικό καλλιεργήσιμο τμήμα.

2. Το νότιο παρέμβριο τμήμα, που εντοπίζεται ανατολικά και νότια του νομού Έβρου. Περιλαμβάνει μια πεδινή ζώνη κατά μήκος του Έβρου, από το Σουφλί έως το Πέπλο και στη συνέχεια ενσωματώνεται με το εκτεταμένο Δέλτα του Έβρου. Το τμήμα αυτό περιλαμβάνει επίσης, στα δυτικά, τα πεδινά τμήματα των υδρολογικών λεκανών του χειμάρρου Ειρήνης και του χειμάρρου Λουτρού και συνεχίζει ως μια μικρή παράκτια πεδιάδα, μέχρι ανατολικά της Νέας Μάκρης.

3. Πεδινό – ημιλοφώδες τμήμα της λεκάνης Βιστωνίδα, που περιλαμβάνει τα πεδινά τμήματα, Ξάνθης - Κομοτηνής και Σαπών, τα οποία διαρρέονται από τους χειμάρρους Κόσυνθο, Κομψάτο, Ασπροπόταμο, Βοσβόζη και Λίσσο.

4. Πεδινό τμήμα λεκάνης Δέλτα Νέστου, περιλαμβάνει το πεδινό τμήμα του δέλτα του Νέστου και του Λασποπόταμου που αποτελούν ενιαίο τμήμα.

5. Το μεγάλο πεδινό τμήμα Δράμας – Φιλίππων. Εντοπίζεται στο μεγάλο τεκτονικό βύθισμα της Δράμας. Περιβάλλεται από τους ορεινούς όγκους Φαλακρό, Μενοίκιο, Παγγαίο, Σύμβολο, Λεκάνης. Διαρρέεται από τον Αγγίτη ποταμό και τη τεχνητή τάφρο Φιλίππων και τα νερά τους διοχετεύονται στο Στρυμόνα ποταμό (αποτελεί μέρος της λεκάνης απορροής του Στρυμόνα ποταμού).

Εκτός από τα πρωτεύοντα και σημαντικά αυτά πεδινά τμήματα, εντοπίζεται και ένας αριθμός μικρότερων, τα περισσότερα από τα οποία χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες αγροτικές δραστηριότητες. Τέτοια είναι:

Πεδινό κλειστής λεκάνης του Νευροκοπίου Δράμας. Αποτελεί ένα κλειστό πεδινό τμήμα, τα επιφανειακά νερά του οποίου στραγγίζονται μέσα από καταβόθρες προς τον Αγγίτη ποταμό. Το πεδίο αυτό σήμερα χαρακτηρίζεται από καλλιεργητικής πλευράς ως περιοχή της «Πατάτας».

Το πεδινό της Πιερίας κοιλάδας. Εντοπίζεται στο δυτικό τμήμα του νομού Καβάλας, μεταξύ των ορέων Παγγαίου προς τα βόρεια και Συμβόλου προς τα νότια. Διαρρέεται από το ποταμό Μαρμαρά.

Το πεδινό της Λεκάνης Καβάλας. Πρόκειται για ένα κλειστό πεδινό τμήμα. Εντοπίζεται στο οροπέδιο των ορέων της Λεκάνης (υψόμετρο 900m) και χαρακτηρίζεται από καλλιεργητικής πλευράς ως πατατότοπος.

Παράκτια πεδινά Ελευθερών και Κάριανης Οφρυνίου. Εντοπίζονται στα νότια και δυτικά του νομού Καβάλας και χαρακτηρίζονται ως σταφυλοπαραγωγικές περιοχές.

Πεδινό τμήμα της κοιλάδας του Ερυθροποτάμου. Εντοπίζεται στο ν. Έβρου στα χαμηλότερα τμήματα της κοιλάδας του Ερυθροποτάμου. Πρόκειται για ένα επίμηκες τμήμα διεύθυνσης Α-Δ με αρχή δυτικά του Διδυμοτείχου.

Τα πεδινά τμήματα κάθε λεκάνης έχουν σαφή όρια, και γενικά σαν σύνολο θεωρούνται σχεδόν επίπεδα με μικρές κλίσεις. Κάθε πεδινό τμήμα διασχίζεται από το δικό του υδρογραφικό δίκτυο που έχει ως προέλευση την ορεινή ζώνη της Ροδόπης.

Η εκτροπή πριν από μερικά χρόνια και η διευθέτηση των κυριότερων από τους παραπάνω χειμάρρους και ποταμούς που διέσχισαν τα πεδινά τμήματα, έπαιξε και θα συνεχίζει να παίζει στο μέλλον ένα σημαντικό ρόλο στη μορφολογική εξέλιξη των τμημάτων αυτών. Αυτό προκύπτει από το γεγονός της σταθεροποίησης πλέον των κοιτών και κατά συνέπεια του ελέγχου της απόθεσης των μεταφερόμενων υλικών, καθώς και το περιορισμό της διασποράς του υλικού των πλημμυρών, μεταβάλλοντας έτσι την μορφολογική ισορροπία του κάμπου. Επίσης τα έργα αυτά έχουν παίζει ένα αρνητικό ρόλο στη τροφοδοσία των υπόγειων νερών από τα επιφανειακά (στέρηση σημαντικών ποσοτήτων τροφοδοσίας).

Εκτός από την ορεινή μάζα και τα πεδινά τμήματα, οι λοφώδεις περιοχές αποτελούν επίσης ένα χαρακτηριστικό ανάγλυφο της περιφέρειας. Ο τύπος αυτός εντοπίζεται σχεδόν περιμετρικά των πεδινών τμημάτων και αποτελεί τις περισσότερες φορές τον υδροκρίτη (όριο) των γειτονικών πεδινών τμημάτων. Εντοπίζεται κυρίως προς τα νότια της ορεινής ζώνης εκτός της περιοχής της λεκάνης Ορεστιάδας, που εντοπίζεται προς τα βόρεια και δυτικά της. Οι λοφώδεις εκτάσεις σήμερα καταλαμβάνουν μία αρκετά μεγάλη έκταση κυρίως στο διαμέρισμα της Θράκης.

Το ανάγλυφο αυτών των περιοχών παρουσιάζει μία ανομοιομορφία, άλλοτε αδρό, άλλοτε πιο έντονο, άλλοτε αρκετά ήπιο. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ανομοιομορφή λιθολογική σύσταση των περιοχών των λοφωδών εκτάσεων και την έντονη τεκτονική των περιοχών αυτών. Το υδρογραφικό δίκτυο των περιοχών αυτών είναι αραιό συγκριτικά με εκείνο της ορεινής ζώνης και πάντα ανάλογο με τη σύσταση και την κατάσταση του πετρώματος που δομεί τις επί μέρους περιοχές. Οι περιοχές αυτές σήμερα αποτελούν περιοχές επέκτασης των καλλιεργειών ή και ακόμη περιοχές εντατικοποίησης των καλλιεργειών και αποτελούν σε μεγάλο ποσοτό καλλιεργήσιμες εκτάσεις..

Οι ακτές της ΑΜΘ από πλευράς μορφολογικών κριτηρίων κατατάσσονται γενικά:

α) στον τύπο **χαμηλών ακτών** δηλαδή ακτές που σχηματίζονται από χαλαρά υλικά και έχουν την τάση να αναπτύσσονται σε βάρος της θάλασσας. Στο τύπο αυτόν ανήκει η ευρύτερη παράκτια ζώνη του Δέλτα του Νέστου καθώς και του Δέλτα του Έβρου από το ποταμό μέχρι την πόλη της Αλεξανδρούπολης. Οι ακτές αυτές, χαρακτηρίζονται από τα αμμώδη φράγματα, τις λιμνοθάλασσες, τους βραχίονες και τις ράχες, τα κοιλώματα που παρατηρούνται στο παράκτιο υλικό και τις θίνες. Επίσης χαρακτηριστικός τύπος χαμηλών ακτών μικρότερης έκτασης και μήκους, εντοπίζεται στη δυτική παράκτια περιοχή του νομού Καβάλας (περιοχή Ν. Περάμου και Κάριανης – Οφρυνίου). Μικρά τμήματα τέτοιων ακτών εντοπίζονται επίσης και στα δυο νησιά Θάσος και Σαμοθράκη.

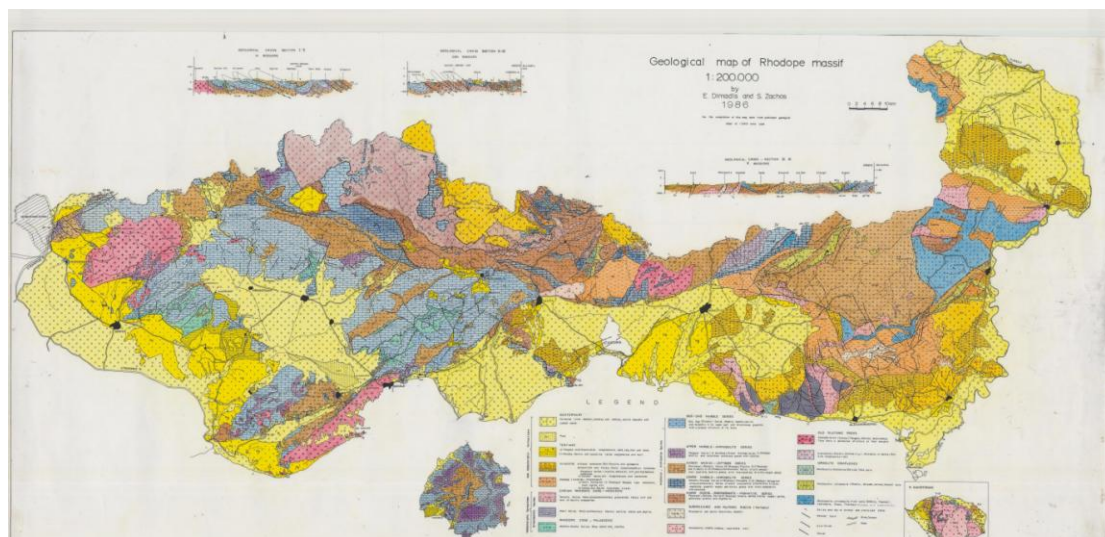
β) στον τύπο των **ακτών που υποχωρούν (υψηλές ακτές)**. Τέτοιες ακτές εντοπίζονται στις περιοχές όπου αναπτύσσονται συμπαγή πετρώματα, όπως γύρω από το ακρωτήριο Μπαλούστρα (περιοχή Αβδήρων) και από το ακρωτήριο Αχλάδα (νότια του χωριού Ξυλαγανή) ως την Αλεξανδρούπολη. Στα δυτικά, στο νομό Καβάλας, από τη Νέα Καρβάλη μέχρι την Νέα Ηρακλείτσα και στη συνέχεια μέχρι τη Κάριανη διακοπτόμενη από ακτές χαμηλού τύπου, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Στα

νησιά οι ακτές χαρακτηρίζονται από συχνές εναλλαγές των δύο παραπάνω τύπων, κυρίως όμως επικρατούν οι υψηλές ακτές στη νήσο Σαμοθράκη και οι ακτές χαμηλού τύπου στη νήσο Θάσο, που αποτελούνται από εναλλαγές αμμωδών φραγμάτων και παράκτιων αναβαθμίδων.

Ολόκληρη η περιοχή των ακτών χαρακτηρίζεται από ένα σημαντικό αριθμό λαγκούνων λιμνοθαλασσών, που αποτελούν σπουδαίους υγροβιότοπους.

6.1.2. Γεωλογία

Χάρτης 1: Γεωλογικός χάρτης Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Οι γεωλογικοί σχηματισμοί, που δομούν την ευρύτερη περιοχή της Περιφέρειας ΑΜΘ έχουν ως υπόβαθρο τη γεωτεκτονική ζώνη της Ροδόπης και προς τα ανατολικά την Περιοδοπική ζώνη. Τα πετρώματα της ζώνης της Ροδόπης που συναντώνται στο χώρο της Περιφέρειας αποτελούνται από σειρές μεταμορφωμένων πετρωμάτων, οι οποίες από τις παλαιότερες προς τις νεότερες είναι οι ακόλουθες: Σειρά Γνευσίων, σειρά Μαρμάρων, σειρά Μαρμαρυγιακών σχιστολίθων, σειρά Σχιστολίθων και μαρμάρων.

Ως προς το είδος των πετρωμάτων παρατηρείται μια σαφής διάκριση στο χώρο του διαμερίσματος της Θράκης από το χώρο της Αν. Μακεδονίας. Στο διαμέρισμα της Δ. Θράκης λείπει σχεδόν εντελώς ο ανθρακικός σχηματισμός με κυρίαρχη εδώ την μαρμαροαμφιβολιτική σειρά που περιέχει υπερβασικά σώματα με μιγματίτες και γνευσιοποιημένους γρανίτες και γρανίτες. Η δυτική Ροδόπη (περιοχή κυρίως Αν. Μακεδονίας), χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση της ενότητας των γνευσίων β) και ως κυρίαρχη την ενότητα μαρμάρων με συνολικό πάχος 4 km περίπου.

Έντονος μαγματισμός παρουσιάζεται σε διάφορες περιοχές της Περιφέρειας. Τα μαγματικά πετρώματα διακρίνονται σε ηφαιστειακά και γρανιτικά διαφορετικής ηλικίας. Ηφαιστειακά πετρώματα διαφόρων ειδών εμφανίζονται, είτε στα κράσπεδα της ορεινής ζώνης είτε βόρεια αυτής σχεδόν σε όλη την έκταση της ορεινής μάζας. Γρανιτικά πετρώματα εμφανίζονται κυρίως στην ορεινή ζώνη και ιδιαίτερα στην περιοχή Ωραίου, Ισμάρου Ορους, Γρανιτή Δράμας κ.λ.π. Γρανιτικά πετρώματα ολιγοκαινικής ηλικίας εμφανίζονται επίσης στην περιοχή Ξάνθης, Μυρωδάτου και Λεπτοκαρυάς καθώς και σε μεγάλη έκταση στο όρος Σύμβολο Καβάλας.

Οι λοφώδεις περιοχές που περιβάλλουν κυρίως τα πεδινά τμήματα, δομούνται από ίζηματογενή πετρώματα, όπως ψηφιδολατυποπαγή, λατυποπαγή, κροκαλοπαγή, μαργαϊκούς ασβεστόλιθους, ασβεστόλιθους και ψαμμίτες σε εναλλαγή με αργιλικούς σχιστόλιθους, άμμους και χαλίκια σε εναλλαγή με αργίλους, λεπτόκκοκα υλικά

ηφαιστειοϊζηματογενούς σύστασης και εντοπίζονται σ' όλο το διαμέρισμα. Στη γειτονιά με τα κράσπεδα της ορεινής ζώνης, οι λοφώδεις περιοχές, αποτελούνται από αδρομερή υλικά (λατύπες, κροκάλες κ. ά.) διαφόρων μεγεθών, που η σύστασή τους εξαρτάται από τα υλικά της ανάντη ορεινής περιοχής, καθώς και από λεπτομερή, κυρίως αργιλοϊλουόχα. Τέλος τα πεδινά τμήματα της Περιφέρειας, καλύπτονται από τις νεώτερες προσχώσεις των χειμάρρων και ποταμών, που διακρίνονται στις αποθέσεις της ευρύτερης κοίτης των αξόνων της επιφανειακής αποστράγγισης και αποτελούνται από αλληλοσυμπλεκόμενες στρώσεις κροκαλών χαλικίων και άμμων και σε εκείνες της υπόλοιπης πεδινής περιοχής που είναι συγκριτικά με τις πρώτες πιο λεπτομερείς (άμμοι, αργιλικά και ιλυώδη υλικά). Το υλικό των προσχώσεων εκτείνεται μέσα στον κάμπο ανάλογα με το μέγεθος του κάθε ποταμού ή χειμάρρου. Το πάχος των προσχώσεων αυτών κυμαίνεται σε ποικίλα όρια μπορεί να εκτιμηθεί από μερικά μέτρα ως μερικές δεκάδες μέτρα

6.1.3. Γεώτοποι

Παλαιά και εγκαταλελειμμένα λατομεία, εργοστάσια μεταλλουργίας και κτίσματα που σχετίζονται με την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου σε διάφορες περιοχές της Περιφέρειας, είναι δυνατό να αποτελέσουν εκ νέου πόλο έλξης και κίνητρο οικονομικής ανάπτυξης και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, μόνο αν αντιμετωπιστούν υπό το πρίσμα της διατήρησης της γεωλογικής κληρονομιάς και της δημιουργίας γεωτόπων τους οποίους θα είναι δυνατό να επισκέπτονται ερευνητές, πανεπιστήμια αλλά και απλοί τουρίστες. Επομένως απαιτείται ερευνητικό πρόγραμμα ανάδειξης των γεωτόπων, από ομάδα με εμπειρία στη διαχείριση τέτοιων θεμάτων.

Ενδεικτικά αναφέρεται το αίτημα από την Περιφέρεια για «Κήρυξη της περιοχής των μεταλλείων Κίρκης ως «ιστορικού τόπου» και του κτιριακού βιομηχανικού συγκροτήματος ως «βιομηχανικής κληρονομιάς», της Π.Ε. Έβρου» ως μια πρώτη προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή.

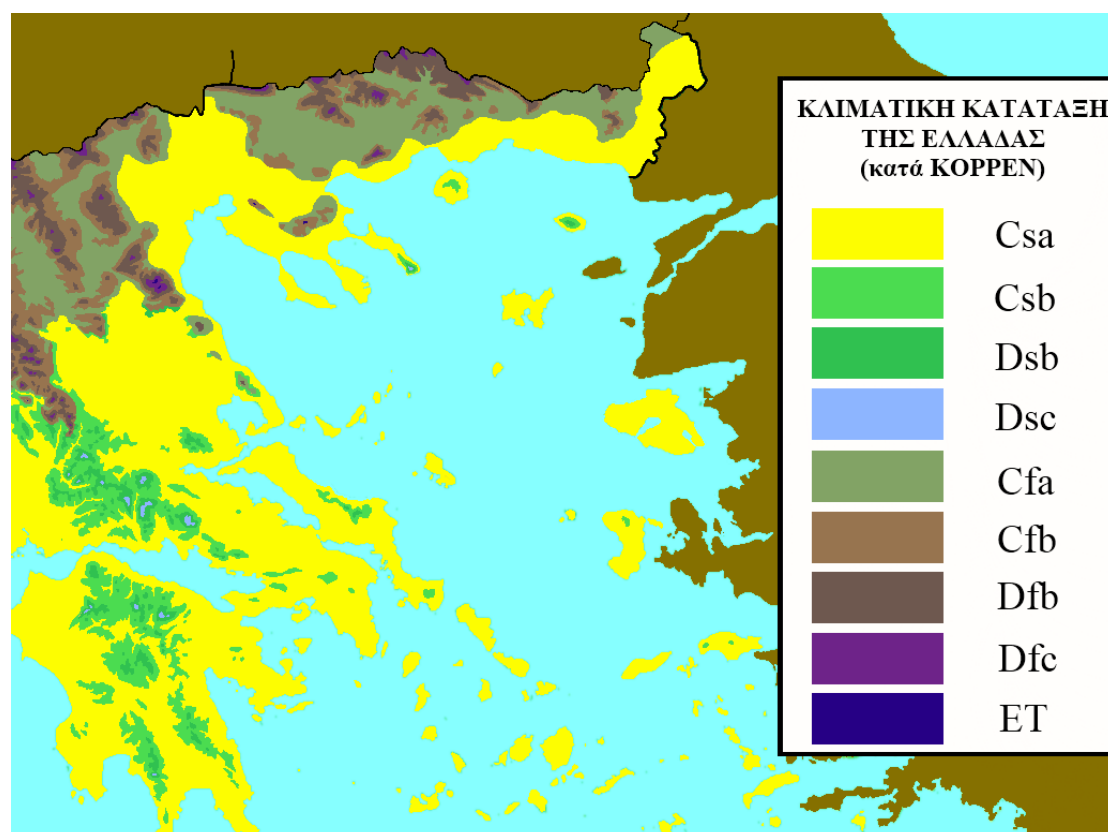
Άλλες περιοχές που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τέτοιου είδους αξιοποίηση υπάρχουν στη Θάσο (εργοστάσιο μεταλλεύματος στα Λιμενάρια), στη Δράμα (λατομεία μαρμάρων) κ.α.

6.2. Κλίμα

Το κλίμα της ΠΑΜΘ χαρακτηρίζεται ως μεσογειακό στην παράκτια περιοχή και ως μεσευρωπαϊκό στα υπόλοιπα τμήματα. Η μέση ετήσια θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξύ 14° και 16° C με μεγάλες διακυμάνσεις (για την Αλεξανδρούπολη η απόλυτη μέγιστη τιμή θερμοκρασίας έφτασε τους 38° C και η απόλυτη ελαχίστη τους -14° C. Η βροχόπτωση στην ΠΑΜΘ κατά την περίοδο της βλαστικής ανάπτυξης (τετράμηνο Μαΐος-Αυγустος) παρουσιάζει την μεγαλύτερη διακύμανση σε ολόκληρη την χώρα με μικρές τιμές 80-120mm στις παράκτιες περιοχές που καλύπτουν μόλις το 30-45% των υδατικών αναγκών και πολύ μεγάλες τιμές, άνω των 320mm, στα ορεινά τμήματα της Ροδόπης.

Οι μεγάλες διακυμάνσεις του κλίματος απεικονίζονται στην εικόνα 67 όπου η ΠΑΜΘ παρουσιάζει σχεδόν όλες τις υποκατηγορίες κλιματικής κατάταξης από Θαλάσσιο κλίμα με ξηρό και πολύ θερμό καλοκαίρι (Csa) μέχρι και Ηπειρωτικό αξηρικό κλίμα με δροσερό καλοκαίρι (Dfc)

Εικόνα 71: Κλιματική κατάταξη της Ελλάδας κατά Koppen-Geiger

Πηγή: Γιαλαμάς

Ορισμοί των κατηγοριών:

T_{ψ}/θ = μέση θερμοκρασία ψυχρότερου και θερμότερου μήνα αντίστοιχα,

p_{θ} = μέσο ύψος νετού θερμότερου μήνα

A. Θαλάσσιο κλίμα (C): $T_{\psi} > 0 \text{ C} < 18 \text{ C}$

Csa: Θαλ. κλίμα με διακριτό ξηρό & πολύ θερμό θέρος ($p_{\theta} < 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} > 22 \text{ C}$)

Csb: Θαλ. κλίμα με διακριτό ξηρό και θερμό θέρος ($p_{\theta} < 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 22 \text{ C}$)

Cfa: Θαλάσσιο αξηρικό κλίμα με πολύ θερμό θέρος ($p_{\theta} > 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} > 22 \text{ C}$)

Cfb: Θαλάσσιο αξηρικό κλίμα με θερμό θέρος ($p_{\theta} > 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 22 \text{ C}$)

B. Ηπειρωτικό κλίμα (D): $T_{\psi} < 0 \text{ C}$

Dsb: Ηπειρωτ. κλίμα με διακριτό ξηρό & θερμό θέρος ($p_{\theta} < 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 22 \text{ C}$)

Dsc: Ηπειρ. κλίμα με διακριτό ξηρό & δροσερό θέρος ($p_{\theta} < 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 18 \text{ C}$)

Dfb: Ηπειρωτικό αξηρικό κλίμα με θερμό θέρος ($p_{\theta} > 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 22 \text{ C}$)

Dfc: Ηπειρωτικό αξηρικό κλίμα με δροσερό θέρος ($p_{\theta} > 30 \text{ mm} \ \& \ T_{\theta} < 18 \text{ C}$)

Γ. Κλίμα Υψηλών Ορέων (Τούνδρας) (ET): $T_{\theta} < 10 - 11 \text{ C}$.

6.3. Οικοσυστήματα, βιότοποι και δάση

Η περιφέρεια, λόγω του μεγάλου φάσματος βιοκλιμάτων, διαθέτει μεγάλη βιοποικιλότητα με 2 κυρίως χλωρικές μονάδες (ευρωπαϊκή και ιρανοκασπική) και πλούσια πανίδα, κυρίως ορνιθολογική, στις περιοχές Ramsar (Δέλτα Νέστου και Έβρου, Λίμνες Βιστωνίδας και Ισμαρίδας).

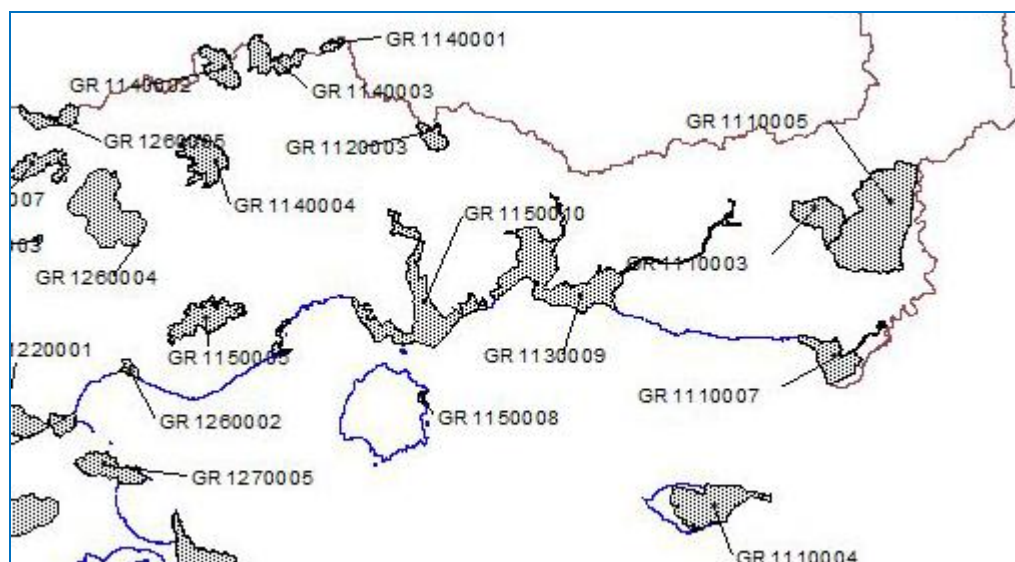
Η Περιφέρεια έχει μεγάλες εκτάσεις δασών και δασικών εκτάσεων και μάλιστα σε όλες τις περιοχές των πρώην νομών (σε όλους καλύπτουν πάνω από 50% της έκτασης). Η κατανομή της κάλυψης της συνολικής επιφάνειας έχει ως εξής: 35%

αγροτική γή, 38% δάση (εκ των οποίων κωνοφόρα 789χιλ στρέμ. & πλατύφυλλα 3322χιλ στρέμ.), 15% δασικές εκτάσεις, 8% βοσκότοποι, 2% άγονες εκτάσεις και 2% κατοικημένες περιοχές. Αισθητικά δάση έχουν χαρακτηριστεί οι περιοχές Δάσος Αμυγδαλεώνος, Ακρωτήριο Βρασίδας και Παγγαίο Όρος του νομού Καβάλας, Λιμένας, Μπάμπουρας, Θεολόγος της Θάσου και διατηρητέα μνημεία φύσης τα δάση οξυάς στην Τσίγλα Χαϊτούς και της κεντρικής Ροδόπης, ενώ το δάσος της Δαδιάς έχει ανακηρυχθεί Εθνικό Πάρκο.

6.3.1. Υφιστάμενη κατάσταση

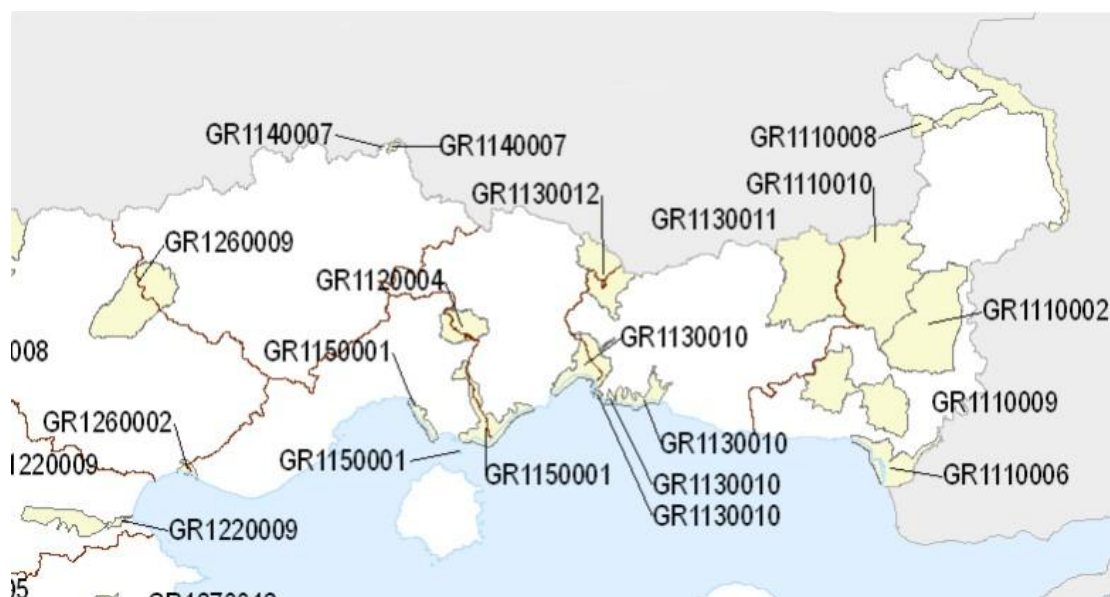
Το φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας προστατεύεται από τη διεθνή συμφωνία RAMSAR και τα κοινοτικά προγράμματα CORINE και Natura 2000. Στα όρια της Περιφέρειας ΑΜΘ απαντώνται 29 περιοχές του δικτύου Natura 2000 (2.275.600 στρέμματα φυσικών τόπων, τα οποία αναλογούν στο 16% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας), εκ των οποίων 18 είναι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (SCI) και 16 Ζώνες Ειδικής Προστασίας για την ορνιθοπανίδα (SPA) (βλ. επόμενους χάρτες και Παράρτημα).

Εικόνα 72: Περιοχές Natura 2000 - Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (SCI)

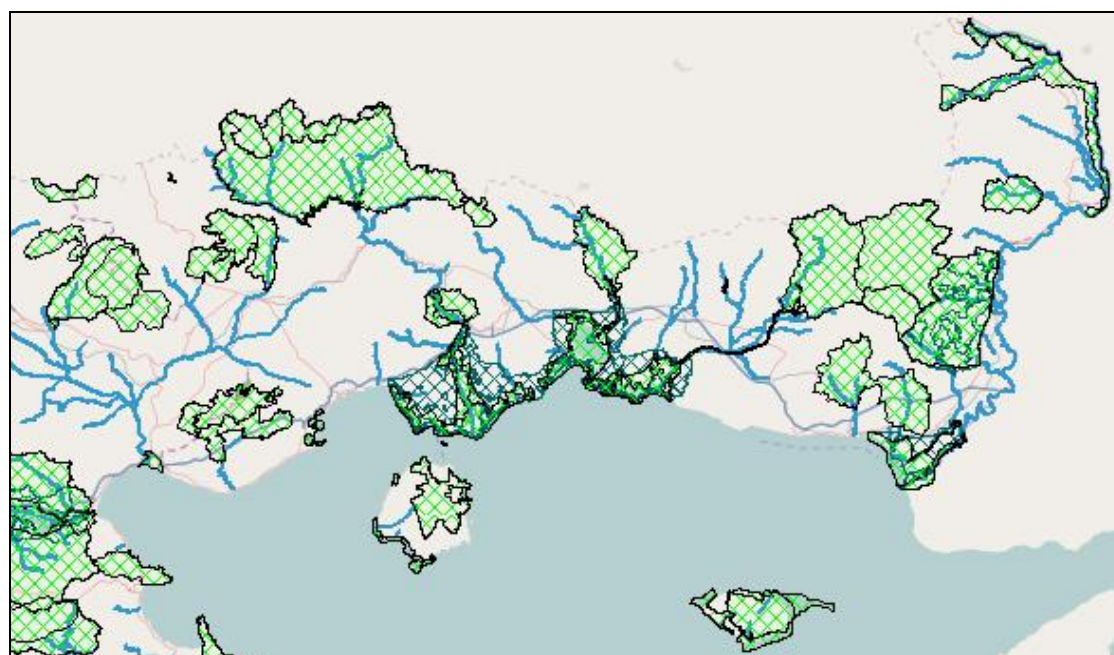

Πηγή: ΥΠΕΚΑ

Εικόνα 73: Περιοχές Natura 2000 - Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA)

Εικόνα 74: Περιοχές Προστασίας (Εθνικά Πάρκα, δίκτυο Natura)

Πηγή: geodata.gov.gr

Στη Σύμβαση RAMSAR έχουν ενταχθεί 4 Υγροβιότοποι: τα Δέλτα των ποταμών Νέστου και Έβρου και οι λίμνες Βιστωνίδα και Ισμαρίδα. Το πρόγραμμα CORINE περιλαμβάνει 4 υγροβιότοπους και 6 περιοχές σημαντικές για την ορνιθοπανίδα:

- το παρθένο δάσος Φρακτού νομού Δράμας,
- το δάσος Λαδιάς - Σουφλίου,
- το δέλτα του Έβρου
- το δέλτα του Νέστου,
- τον ποταμό Νέστο (Στενά - κοιλάδα του Νέστου),

- τη λίμνη Βιστωνίδα και τις λιμνοθάλασσες Πόρτο Λάγος,
- την κοιλάδα του ποταμού Κομψάτου,
- τη λίμνη Ισμαρίδα (ή Μητρικού) και τις λιμνοθάλασσες Ροδόπης,
- την κοιλάδα ποταμού Φιλιουρί, και
- το παραποτάμιο δάσος Έβρου – Ορεστιάδας.

Τέλος, στις προστατευόμενες περιοχές της Περιφέρειας θα πρέπει να συμπεριληφθούν και οι 8 υγρότοποι της Σαμοθράκης, οι οποίοι αναγράφονται στο ΦΕΚ ΑΑΠ/229/2012 «Έγκριση καταλόγου μικρών νησιωτικών υγροτόπων και καθορισμός όρων και περιορισμών για την προστασία και ανάδειξη των μικρών παράκτιων υγροτόπων που περιλαμβάνονται σε αυτόν».

Πίνακας 18: Μικροί Νησιωτικοί Υγρότοποι στην ΑΜΘ

Όνομασία	Κωδικός	Έκταση (στρέματα)
Εκβολή ποταμού Βάτου	Y111SAT001	66
Εκβολή ρύακα Φονιά	Y111SAT002	55
Έλος Παλαιάπολης	Y111SAT007	14
Έλος Ανώνυμο (Φονιά)	Y111SAT008	11
Εκβολή ρύακα Κατσαμπιά	Y111SAT009	13
Λίμνη στο Φυλάκιο	Y111SAT011	10
Βδελολίμνη	Y111SAT012	27
Εκβολή Ξηροποτάμου	Y111SAT013	52

Στην περιφέρεια έχουν χαρακτηρισθεί ως αισθητικά δάση, οι περιοχές της ΠΕ Καβάλας: Δάσος Αμυγδαλέωνος, Ακρωτήριο Βρασίδας, Παγγαίο Όρος, Λιμένας Θάσου, Μπάμπουρας Αλυκής Θάσου, περιοχή Θεολόγου Θάσου.

Τέλος, στην Περιφέρεια ΑΜΘ έχουν συγκροτηθεί οι ακόλουθοι τέσσερις Φορείς Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, η λειτουργία των οποίων υποστηρίζεται από το ΥΠΕΚΑ:

- Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Νέστου- Βιστωνίδας- Ισμαρίδας
- Φορέας Διαχείρισης Οροσειράς Ροδόπης
- Φορέας Διαχείρισης Δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου
- Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου

Ήδη, με σχετικό νομοσχέδιο που έχει τεθεί σε διαβούλευση, προβλέπεται η συγχώνευση¹⁰¹ των φορέων σε δύο ενιαίους φορείς, που εποπτεύονται από το ΥΠΕΚΑ.

¹⁰¹ Ειδικότερα, στο άρθρο 10 του ΝΣ προβλέπονται τα εξής:

α) Το ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Έβρου» και το ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Δάσους Δαδιάς», που ιδρύθηκαν με την παράγραφο 10 του άρθρου 15 του ν. 2742/1999 (207 Α'), η οποία προστέθηκε με το άρθρο 13 του ν. 3044/2002 (197 Α') συγχωνεύονται και συνιστούν νέο ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Έβρου & Δάσους Δαδιάς». Στο νέο φορέα περιέρχεται το σύνολο των αρμοδιοτήτων, της περιουσίας (ενεργητικό –παθητικό), των θέσεων και του προσωπικού των φορέων που συγχωνεύονται με την παράγραφο αυτή, και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους, στα οποία ο φορέας που συνιστάται υπεισέρχεται ως καθολικός διάδοχος τους. Ο φορέας που συνιστάται έχει διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και εποπτεύεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2742/1999 και του ν. 1650/1986. Η έδρα του φορέα διαχείρισης είναι η Τραϊανούπολη Έβρου.

β) Το ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Νέστου- Βιστωνίδας- Ισμαρίδας», και το ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Οροσειράς Ροδόπης», που ιδρύθηκαν με την παράγραφο 10 του άρθρου 15 του ν. 2742/1999 (207 Α') η οποία προστέθηκε με το άρθρο 13 του ν.3044/2002

6.3.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Τάσεις

Το φυσικό περιβάλλον είναι έμμεσα συνδεδεμένο με τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή αλλά κυρίως με τον τρόπο εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Οι δεκαετίες του '60 και '70 υπήρξαν καθοριστικές για τους υγροβιότοπους. Τα εγγειοβελτιωτικά και αντιπλημμυρικά έργα και ιδιαίτερα οι αποξηράνσεις αποτέλεσαν την κύρια αιτία της εξαφάνισης πολλών απ' αυτούς και τον περιορισμό των υπόλοιπων. Επίσης οι εντατικές καλλιέργειες, που είχαν σαν συνέπεια την εξάντληση σε πολλές περιοχές του υπόγειου υδάτινου δυναμικού καθώς και την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, προκαλούν παρόμοια αποτελέσματα στους υγροβιότοπους, πολλοί από τους οποίους σήμερα προστατεύονται τόσο από την Ε.Ε, όσο και από τη διεθνή σύμβαση Ramsar καθώς και από άλλες διεθνείς συμβάσεις.

Η θεσμοθέτηση όμως της ανάγκης για προστασία δεν συνεπάγεται αυτομάτως και την αποτελεσματικότητα της προστασίας. Οι έντονες πιέσεις που ασκούνται ιδίως από τις ανθρώπινες δραστηριότητες (ρύπανση, συνωστισμός, λαθροθηρία και λαθροϋλοτομία, κλπ.) δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ριζικά από τους αντίστοιχους φορείς διαχείρισης, όπου αυτοί έχουν θεσμοθετηθεί και συγκροτηθεί. Οι Φ.Δ. έως σήμερα κατά κανόνα υπολειπόμενες, κυρίως λόγω έλλειψης πόρων και προσωπικού, ενώ ήδη σχεδιάζεται η αναδιοργάνωση, συγχώνευση ή ανακατανομή τους.

Έτσι, οι προστατευόμενες περιοχές κινδυνεύουν από δραστηριότητες όπως η λαθροθηρία, η λαθροϋλοτομία, οι πυρκαγιές, τα υγρά απόβλητα των κτηνοτροφικών και μεταποιητικών μονάδων και η ρύπανση από τα αστικά λύματα. Τέλος, το σύστημα των υγροτόπων (ιδιαίτερα στις περιοχές Ramsar και Natura 2000) απειλείται κυρίως από την μη ορθή διαχείριση του υδάτινου δυναμικού.

6.3.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες

Το πλούσιο περιβάλλον της περιφέρειας μπορεί να συμβάλλει μεταξύ άλλων και στην τουριστική οικονομική ανάπτυξη. Η οικολογική του δε σημασία είναι μεγάλη και χαρακτηρίζεται από τα παρακάτω:

α) **τη μεγάλη ποικιλία βιοτόπων.** Σίγουρα δεν συναντώνται σε άλλο οικοσύστημα στην Ελλάδα παραποτάμια δάση, υφάλμυρες λίμνες, υγρολίβαδα, λίμνες γλυκού νερού, λιμνοθάλασσες, αλμυρόβαλτοι, αμμοθίνες, βραχώδεις ακτές και νησίδες κοντά στις ακτές.

β) **τη μεγάλη έκταση που καταλαμβάνουν οι βιότοποι.** Από το νομό Καβάλας εκτείνονται ανατολικά, παραλιακά και σε βάθος αρκετών χιλιομέτρων, μέχρι το νομό Ροδόπης και στη συνέχεια από την Αλεξανδρούπολη μέχρι τον ποταμό Έβρο.

γ) **τη μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμών διαφόρων ειδών πανίδας** (250.000 περίπου υδρόβια πουλιά ξεχειμωνιάζουν στην ευρύτερη περιοχή του οικοσυστήματος).

(197 Α συγχωνεύονται και συνιστούν νέο ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Φορέας Διαχείρισης Οικοσυστημάτων Ροδόπης- Νέστου – Βιστωνίδας- Ισμαρίδας». Στο νέο φορέα περιέρχεται το σύνολο των αρμοδιοτήτων, της περιουσίας (ενεργητικό –παθητικό) των θέσεων και του προσωπικού των φορέων που συγχωνεύονται με την παράγραφο αυτή, και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους, στα οποία ο φορέας που συνιστάται υπεισέρχεται ως καθολικός διάδοχος τους. Ο φορέας που συνιστάται έχει διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και εποπτεύεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2742/1999 ως ισχύει και του ν. 1650/1986. Η έδρα του φορέα διαχείρισης είναι το Πόρτο Λάγος Ξάνθης.»

ε) στην παρουσία πολλών σπάνιων ειδών χλωρίδας - πανίδας και μάλιστα ειδών που απειλούνται με εξαφάνιση στον Ευρωπαϊκό χώρο (πάνω από 110 είδη πουλιών που παρατηρήθηκαν έχουν συμπεριληφθεί στον κόκκινο κατάλογο).

στ) τη φυσικότητα που παρουσιάζει το σύνολο των βιότοπων του οικοσυστήματος.

6.4. Υδατικοί Πόροι

6.4.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Η περιφέρεια ΑΜΘ έχει σημαντικές ποσότητες υδατικού δυναμικού και λόγω των μεγάλων ποταμών που την διασχίζουν, δηλαδή του Νέστου, του Έβρου και μέρος του παραπόταμου του Άρδα. Από πλευράς υδατικών πόρων, ανήκει σε δυο υδατικά διαμερίσματα: το υδατικό διαμέρισμα της Θράκης (GR12) - που περιλαμβάνει την λεκάνη του Νέστου και τη Θράκη και είναι το πλουσιότερο πανελλαδικά - και το υδατικό διαμέρισμα της Ανατολικής Μακεδονίας (GR11) - που καλύπτει το τμήμα της περιφέρειας δυτικά της λεκάνης του Νέστου και κατατάσσεται 5ο μεταξύ των υδατικών διαμερισμάτων της χώρας.

α. Υπόγειοι Υδατικοί Πόροι

Οι υδροφόροι ορίζοντες που αναπτύσσονται στην ευρύτερη περιοχή της περιφέρειας διακρίνονται κυρίως σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: α) στους προσχωματικούς υδροφόρους των κοκκωδών σχηματισμών που εντοπίζονται στα πεδινά τμήματα β) στους καρστικούς υδροφόρους των ανθρακικών πετρωμάτων και γ) στους ρωγμώδης υδροφόρους και τους υδροφόρους των συνεκτικών πετρωμάτων (οι δυο τελευταίοι εντοπίζονται στην ορεινή ζώνη).

Προσχωματικά Υδροφόρα Συστήματα: Οι προσχωματικοί υδροφόροι (τεταρτογενείς ή νεογενείς αποθέσεις) κοκκωδών σχηματισμών αναπτύσσονται κυρίως στα πεδινά και ημιλοφώδη τμήματα και παρουσιάζουν γενικά μεγάλα πάχη¹⁰². Είναι γενικά παραδεκτό ότι το υδατικό δυναμικό σήμερα των πεδινών εκτάσεων έχει εξαντλήσει πλήρως τις δυνατότητές του για την ικανοποίηση των αυξημένων αρδευτικών αναγκών των τμημάτων αυτών. Μαρτυρία του γεγονότος αυτού είναι, η συνεχής πτώση στάθμης και ο εξαναγκασμός σε βαθύτερες γεωτρήσεις, με συνεπαγόμενο το μεγάλο κόστος κατασκευής, την αύξηση της ενέργειας άντλησης του νερού και κατά συνέπεια αύξησης του κόστους παραγωγής του προϊόντος. Επιπλέον στα παράκτια δυναμικά πεδία χαρακτηριστικό γεγονός της υπεράντλησης (άντληση πέρα από τις δυνατότητες των υπόγειων υδροφόρων στρωμάτων) είναι η διείσδυση της θάλασσας στα υπόγεια νερά για πολλά χιλιόμετρα στην ενδοχώρα, με αποτέλεσμα εκτός από την αλμύριση των νερών να παρατηρείται συχνά και το φαινόμενο της αλμύρισης των εδαφών που συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο της ερημοποίησης.

Καρστικά Υδροφόρα Συστήματα: Τα μάρμαρα και οι ασβεστόλιθοι δομούν μεγάλο μέρος των ορεινών όγκων δυτικά του Νέστου ποταμού (τμήμα Αν. Μακεδονίας), χαρακτηριστικά τα μάρμαρα των ορέων του Αγκίστρου, του

¹⁰² Οι Τεταρτογενείς αποθέσεις δεν παρουσιάζουν λιθολογική και στρωματογραφική ομοιομορφία, τόσο κατά την οριζόντια όσο και κατά την κατακόρυφη διεύθυνση. Είναι χαλαροί, ημιχαλαροί σχηματισμοί που αποτελούνται από αδρομερές - κλαστικό υλικό όπως χάλικες, λατύπες, ψηφίδες και κροκάλες σε προσμίξεις με λεπτομερέστερα υλικά όπως άμμοι, άργιλοι και ιλυοπηλοί. Η διαμόρφωση των υδρογεωλογικών συνθηκών στις τεταρτογενείς αποθέσεις ποικίλει από περιοχή σε περιοχή και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη λιθολογική και κοκκομετρική τους σύσταση, τη στρωματογραφική τους διάταξη και το πάχος τους. Αποτέλεσμα των συνθηκών αυτών είναι ο σχηματισμός κατά θέσεις ελεύθερων, μερικώς υπό πίεση ή υπό πίεση υδροφόρων στρωμάτων.

Μενοικίου, του Φαλακρού, του Παγγαίου και της Λεκάνης, τα οποία παρουσιάζουν αξιόλογο πάχος και σημαντική επιφανειακή εξάπλωση. Παρουσιάζουν έντονη τεκτονική καταπόνηση και κερματισμό που συνοδεύεται από ισχυρή καρστικοποίηση της μάζας τους με αποτέλεσμα να διαμορφώνονται συνθήκες ανάπτυξης πλούσιας καρστικής υδροφορίας. Τα παραπάνω αναπτύγματα των μαρμάρων, φιλοξενούν στα κρασπεδά τους και ιδιαίτερα προς την πλευρά των πεδινών εκτάσεων, πολλές και δυναμικές πηγές, το νερό των οποίων σήμερα μερικώς αξιοποιείται σε διάφορες χρήσεις και κυρίως για την εξυπηρέτηση της ύδρευσης. Στο σύνολο του δήμου Δράμας, του δήμου Δοξάτου, του Δήμου Καβάλας, του δήμου Νέστου, του δήμου Τοπείρου και στο 70% του δήμου Ξάνθης, οι υδρευτικές ανάγκες ικανοποιούνται από τα καρστικά νερά κυρίως των δυναμικών πηγών των παραπάνω μαρμάρων. Μια σωστή διαχείριση, η οποία απαιτεί σημαντικά όμως έργα υποδομής (δεξαμενές αποθήκευσης), θα μπορούσε να ενισχύσει και άλλες αυξημένες (αρδευτικές) ανάγκες, κυρίως των περιοχών της Αν. Μακεδονίας.

Υδροφόροι συνεκτικών σχηματισμών (ρωγμώδης υδροφόροι): Τα μεταμορφωμένα και πυριγενή πετρώματα (σχιστόλιθοι, γνεύσιοι, αμφιβολίτες, γρανίτες) χαρακτηρίζονται γενικά από μικρή υδροπερατότητα. Κατά τόπους όμως οι σχηματισμοί εμφανίζονται έντονα τεκτονισμένοι και κερματισμένοι με αποτέλεσμα τη δημιουργία συνθηκών υπόγειας υδροφορίας. Η δυναμικότητα αυτής της υδροφορίας - η οποία αναπτύσσεται τοπικά και περιορισμένα κυρίως στην ορεινή μάζα - είναι μικρή έως μέτρια και οι υδροφορίες που αναπτύσσονται είναι περιορισμένες και τοπικής σημασίας. Η υπόγεια αυτή υδροφορία σήμερα ικανοποιεί τις υδατικές ανάγκες οικισμών της ορεινής ζώνης. Επειδή η υδροφορία των σχηματισμών αυτών και η δυναμικότητα των πηγών εξαρτάται άμεσα από τα ατμοσφαιρικά κατακρημνίσματα, για το λόγο αυτό η ύδρευση των περισσότερων οικισμών της ορεινής ζώνης γίνεται πλημμελώς, σε περιόδους μεγάλης ανομβρίας (θερινή περίοδο). Απαιτούνται σημαντικοί αποθηκευτικοί χώροι (μικρά φράγματα και λιμνοδεξαμενές) έτσι ώστε με την αποθήκευση των χειμερινών απορροών να μπορούν να ικανοποιήσουν τις θερινές ανάγκες. Η στέρηση νερού από τα κατάντι ως συνεπακόλουθο της κατασκευής έργων συγκράτησης νερού, πάντα απαιτείται να γίνεται βάσει τεκμηριωμένης μελέτης. Ως εκ τούτου σε αυτές τις περιπτώσεις οφείλεται να προσδιορίζεται η ελάχιστη διατηρητέα παροχή, η απαραίτητη δηλαδή περιβαλλοντική παροχή για τη διατήρηση των κατάντι περιοχών.

a.1. Καταναλώσεις Υδατικών Πόρων - Επάρκεια

Η επάρκεια υδατικών πόρων είναι πολύ σημαντικό αναπτυξιακό πλεονέκτημα για όλες σχεδόν τις παραγωγικές δραστηριότητες αλλά οι μεγαλύτεροι καταναλωτές είναι ο αγροτικός τομέας και η βιομηχανία (σε παγκόσμιο επίπεδο το 70% της κατανάλωσης υδατικών πόρων γίνεται από τον αγροτικό τομέα και 20% από τη βιομηχανία). Επίσης, ο τουρισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός καταναλωτής νερού σε σχέση με την κατοικία (80 έως 2000 λίτρα ανά άτομο ανά ημέρα) και με τις περισσότερες δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα (κύριες καταναλώσεις: πότισμα κήπων, πισίνες, καταλύματα).

Στην ΑΜΘ οι κύριες καταναλώσεις υδατικών πόρων γίνονται από την γεωργία και αφορούν το 40% της καλλιεργήσιμης γης που ανέρχεται σε 400,000ha περίπου (35% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας). Οι αρδευθείσες εκτάσεις το 2001 ανήλθαν σε 183.600ha σε διάφορες μεγάλες πεδιάδες, όπως:

- Η κλειστή πεδιάδα των νομών Δράμας και Καβάλας στην οποία υπάρχουν σημαντικά αρδευτικά δίκτυα, ενώ η πλήρης κάλυψη των αναγκών εξαρτάται από τα φράγματα της ΔΕΗ στο Νέστο (ταμιευτήρας Θησαυρού με ωφέλιμο όγκο 565

εκ. m³, ταμιευτήρας Πλατανόβρυσης με ωφέλιμο όγκο 12 εκ. m³, ταμιευτήρας Τεμένους με ωφέλιμο όγκο 6 εκ. m³)

- Η πεδιάδα του νομού Καβάλας στο Δέλτα του Νέστου, με μεγάλο ανάπτυγμα αρδευτικών δικτύων και κύρια κάλυψη από το φράγμα Τοξοτών Νέστου.
- Οι πεδιάδες των νομών Ξάνθης και Ροδόπης, μεγάλο μέρος των οποίων αρδεύεται από δημόσιες ή ιδιωτικές γεωτρήσεις
- Η εκτεταμένη πεδιάδα στο βόρειο τμήμα του νομού Έβρου και η στενότερη πεδιάδα κατά μήκος του ποταμού Έβρου όπου υπάρχουν ή κατασκευάζονται αρδευτικά δίκτυα και αρδευτικά φράγματα.

α.2. Επιβαρύνσεις Υδατικών Πόρων¹⁰³

Το ζήτημα των επιβαρύνσεων που αφορά τα επιφανειακά και τα υπόγεια νερά διακρίνεται από γεωγραφικής άποψης στην εισαγόμενη και στη γηγενή επιβάρυνση (όσον αφορά τις λεκάνες απορροής Νέστου, Άρδα και Έβρου), ενώ αναφορικά με τα αίτια, σε ανθρωπογενή και φυσικά.

Από ποιοτικής πλευράς ο π. Νέστος δεν εμφανίζει ιδιαίτερα προβλήματα καθώς τα επίπεδα COD, BOD, EC, διαλυμένο οξυγόνο, θρεπτικά (άζωτο-φώσφορος) είναι σε επίπεδα αρκετά χαμηλά και δε υποδηλώνουν κάποιας μορφής εκτεταμένης ρύπανσης. Το νερό από αρδευτικής πλευράς με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία χαρακτηρίζεται ως καλό.

Όσον αφορά το Δέλτα, χρησιμοποιείται τμήμα των υδάτων του ποταμού για την κάλυψη αρδευτικών αναγκών ιδιαίτερα υδροβόρων καλλιεργειών μέσα από ένα εκτεταμένο δίκτυο αρδευτικών τάφρων ΤΟΕΒ, που ξεκινά από την περιοχή Τοξοτών και διακλαδίζεται σε Χρυσούπολη(δυτικά), Κρεμαστή(ανατολικά). Παρόλα αυτά οδήγησαν σε σημαντικό περιορισμό της απορροής των επιφανειακών νερών και κατά συνέπεια του φυσικού εμπλουτισμού προς τους υπόγειους υδροφορείς της περιοχής. Όλο το Δέλτα του Νέστου είναι προστατευόμενη περιοχή και ανήκει τόσο στο Πάρκο ΑΜΘ (ΚΥΑ 44549/2008), όσο και στη ζώνη του δικτύου Natura 2000 (πιο μικρό ποσοστό). Βόρεια της λεκάνης απορροής έχουν κατασκευαστεί δύο υδροηλεκτρικά έργα (Θησαυρού, Πλατανόβρυσης)

Ο π. Έβρος επιβαρύνεται από φυτοφάρμακα και υγρά απόβλητα και λύματα που προέρχονται από ένα σημαντικό αριθμό αστικών κέντρων, με ανύπαρκτες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων στις περιοχές της Βουλγαρίας και Τουρκίας μέσω των οποίων ρέουν καθ'οδόν προς τα σύνορα και τις εκβολές τους. Πρόβλημα ποιοτικής υποβάθμισης που οφείλεται και σε γεωλογικά αίτια πέρα των ανθρωπογενών έχει εντοπιστεί και σε διασπαρτες γεωτρήσεις εντός της λεκάνης απορροής του, καθώς και στο αποστραγγιστικό δίκτυο της ευρύτερης περιοχής στη λεκάνη απορροής.

Σχετικά με την Περιφέρεια περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις των επιφανειακών και υπογείων υδάτων, προέρχονται από αστικά λύματα οικισμών, υγρά απόβλητα κτηνοτροφικών και βιομηχανικών μονάδων, φυτοφάρμακα και λιπάσματα από μεγάλης κλίμακας καλλιέργειες. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι, από τα μεγάλα αστικά κέντρα, η Καβάλα, Ξάνθη, Κομοτηνή και Αλεξανδρούπολη διαθέτουν και λειτουργούν ικανοποιητικά δίκτυα και εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού ενώ η Δράμα δεν διαθέτει πλήρες δίκτυο. Οι υπάρχοντες 19 Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων δεν καλύπτουν τους μικρότερους οικισμούς με αποτέλεσμα την επιβάρυνση του τοπικού υδατικού δυναμικού και των υδατορευμάτων. Στις νότιες πλευρές, είναι

¹⁰³ Η ενότητα αναφέρεται στα πιο γενικά ζητήματα. Στο δεύτερο στάδιο κάποια ζητήματα θα εξειδικευτούν

διαπιστωμένο το φαινόμενο των υφάλμυρων υπόγειων υδροφόρων συστημάτων από υπερβολική άντληση.

Επίσης, επιβαρύνσεις σε μέταλλα και ιχνοστοιχεία που διαπιστώνεται σε πολλές γεωτρήσεις, έχουν ως αίτιο τη γεωλογία της περιοχής και την ύπαρξη των γεωθερμικών πεδίων.

Το ζήτημα που ανακύπτει, είναι η ανάρθρωση ιδιαίτερα του πρωτογενούς τομέα να μην αποτελέσει δυσμενή μοχλό πίεσης προς τα υδάτινα σώματα, ως προς τη ποσοτική και ποιοτική υποβάθμισή τους. Αυτό σημαίνει ότι να λαμβάνεται μέριμνα ώστε να τηρούνται συγκεκριμένες γεωργικές πρακτικές που θα αποτρέπουν την αλόγιστη σπατάλη και υποβάθμιση των υδάτων μέσω ενός μηχανισμού επιδότησης και κυρώσεων σε περίπτωση σοβαρών λανθασμένων πρακτικών.

6.4.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Τάσεις

Από τη σύγκριση της προσφοράς και ζήτησης νερού, προκύπτει ότι το υδατικό ισοζύγιο της περιφέρειας είναι πλεονασματικό. Εν τούτοις, οι υδατικοί πόροι δεν είναι ομοιόμορφα κατανομημένοι. Το θέμα της αποδοτικής εκμετάλλευσης φυσικών πόρων επικεντρώνεται στη βιώσιμη αξιοποίηση των υδατικών πόρων της περιφέρειας: τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα – παρά το υψηλό δυναμικό - τελούν υπό καθεστώς εκμετάλλευσης μη βιώσιμο καθώς παρατηρείται α) υπεράντληση στα πεδινά τμήματα, β) έλλειψη σε πολλές ορεινές περιοχές, ενώ γ) ένα μεγάλο τμήμα των επιφανειακών υδάτων παραμένει αναξιοποίητο.

Ένα ιδιαίτερο θέμα που αφορά την αειφορία του υδατικού δυναμικού αποτελεί η ποιοτική τους προστασία. Σήμερα στις περιοχές των υδροφόρων στρωμάτων, εντοπίζεται μια πληθώρα σημειακών πηγών ρύπανσης. Η έλλειψη προστασίας κυρίως των σημείων που εξυπηρετούν την ύδρευση, θα δημιουργήσει στο μέλλον δυσμενείς συνθήκες στη ποιότητα των νερών. Χαρακτηριστικό του γεγονότος της έλλειψης σχεδίων προστασίας αποτελεί ο μεγάλος αριθμός διάσπαρτων ΧΑΔΑ σε όλη την Περιφέρεια και η ύπαρξη μόνο δυο οργανωμένων ΧΥΤΑ και ουδενός ΧΥΤΥ. Επίσης η ύπαρξη μόνο τεσσάρων βιολογικών καθαρισμών δείχνει την ουσιαστική έλλειψη φροντίδας προστασίας του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα του υδατικού δυναμικού. Ενδεικτικό είναι ότι πολλοί ορεινοί οικισμοί λόγω έλλειψης υποδομών διαχείρισης υγρών αποβλήτων, τα απορρίπτουν σε παρακείμενα ρεύματα.

Σε γενικές γραμμές - και λόγω της σπουδαιότητας του ζητήματος για επάρκεια με καλής ποιότητας νερό (το οποίο αποτελεί κρίσιμο πόρο προστασίας φυσικού περιβάλλοντος ανάπτυξης και ποιότητας ζωής) – κρίνεται αναγκαία:

1. Η βελτίωση των υποδομών, όπου κρίνεται απαραίτητο και
2. Η θέσπιση κανόνων ορθολογικής διαχείρισης του νερού, με στόχο την αποφυγή της υπερεκμετάλλευσης και η διεξαγωγή διαχειριστικών μελετών με στόχο τον προσδιορισμό των προσφερόμενων διαθέσιμων και αναγκαίων για την κάλυψη των αναγκών, ποσοτήτων. Οι μελέτες θα αφορούν τη δημιουργία ζωνών τεχνητού εμπλουτισμού και λιμνοδεξαμενών καθώς και εξέταση εκμετάλλευσης του νερού από τα φράγματα κυρίως του Νέστου.

6.5. Ορυκτός πλούτος

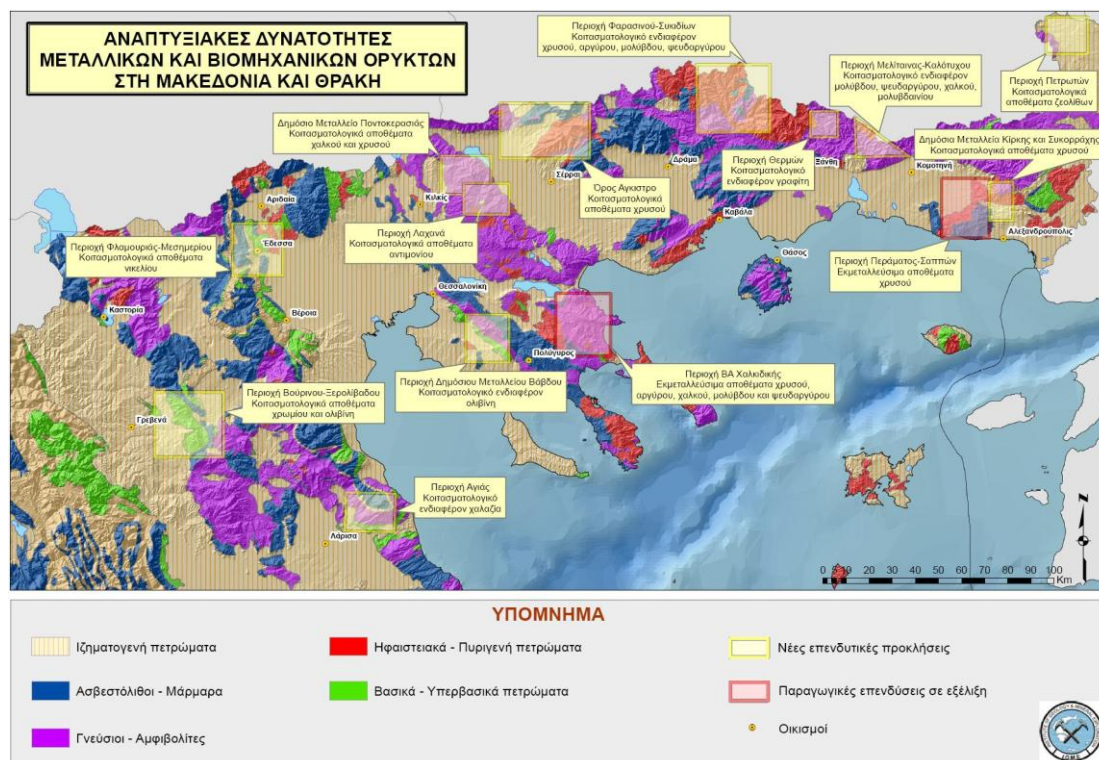
6.5.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Στο χώρο της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. εντοπίζονται κοιτάσματα και εμφανίσεις βασικών και πολύτιμων μετάλλων, σπάνιων γαιών και μετάλλων, βιομηχανικών ορυκτών και διακοσμητικών πετρωμάτων καθώς και πετρωμάτων για ειδικές χρήσεις. Η συστηματική διερεύνηση που προηγήθηκε στο παρελθόν και έχει αποτυπωθεί σε

εκθέσεις του ΙΓΜΕ ως προς τον εντοπισμό μεταλλοφοριών (μέταλλα και γεωθερμικά ρευστά) και βιομηχανικών ορυκτών με οικονομική προοπτική θα δώσει την ευκαιρία στην πολιτεία για παραπέρα αξιοποίηση τους, με επακόλουθο να προκύψουν νέες επενδυτικές ευκαιρίες στην Μεταλλευτική Έρευνα. Να σημειωθεί ότι με τον όρο αποθέματα εννοούνται οι απολήψιμοι πόροι - που έχουν εκτιμηθεί από μελέτες - με ένα σημαντικό βαθμό εμπιστοσύνης.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτών παρουσιάζονται στην συνέχεια.

Εικόνα 75: Χάρτης ορυκτού πλούτου στην περιοχή Μακεδονίας-Θράκης

Πηγή: ΙΓΜΕ 2011

a. Βιομηχανικά Ορυκτά

Ο χώρος της Αν. Μακεδονίας – Θράκης εμπεριέχει σημαντικό πλούτο σε Βιομηχανικά Ορυκτά τα οποία είναι: Άστριοι (Ν.Έβρου, Ν.Δράμας), Βολλαστονίτης (Ν.Ξάνθης, Ν.Δράμας), Γρανατίτης (Ν.Ξάνθης), Γραφίτης (Ν. Δράμας, Ν.Ξάνθης), Ζεόλιθοι (Ν. Ροδόπης, Ν. Έβρου), Χαλαζίας (Ν. Έβρου), Κυανίτης (σε όλη την έκταση της Μαρμαρο-αμφιβολιτικής σειράς), Ποζολάνες (Ν.Ροδόπης, Ν. Έβρου), Καολινιτικές – Σερεκιτικές Αργίλλοι (Ν.Έβρου), Μπετονίτης (Ν.Ροδόπης, Ν.Έβρου), Πυριτόλιθος (Ν.Ροδόπης), Καολίνης (Ν.Δράμας), Χαλαζιοαστριούχα Υλικά (Ν.Έβρου), Ημιπολύτιμοι λίθοι (Χαλκηδόνιο, Τοπάλιο, Αμέθυστος, Κρύσταλλοι διοψιδίου – σε όλη την έκταση της Περιφέρειας).

b. Διακοσμητικά και Αδρανή υλικά

Το σύνολο σχεδόν των λατομείων μαρμάρου βρίσκεται στους Νομούς Δράμας και Καβάλας, με κύρια λατομικά κέντρα στις περιοχές Φαλακρού, Παγγαίου, Θάσου και ορέων Λεκάνης ενώ λατομεία λειτουργούν και στην περιοχή της Ξάνθης (Κομνηνά) για την παραγωγή λευκού ασβεστιτικού μαρμάρου. Στα 80 λειτουργούντα λατομεία εξορύσσονται συνολικά 225.000 m³ ογκομαρμάρων, παραγωγή που αντιπροσωπεύει το 80% της ετήσιας εγχώριας παραγωγής. Ιδιαίτερα τα λευκά και ημίλευκα μάρμαρα

της περιοχής είναι περιζήτητα στην Ελληνική αλλά και στη Διεθνή αγορά. Ως προς τη βέλτιστη αξιοποίηση και σχεδιασμό απαιτείται η ύπαρξη ενός κεντρικού φορέα διαχείρισης (Ινστιτούτο Μαρμάρου) ο οποίος οργανωμένα θα ενισχύσει την αξιοποίηση των μαρμάρων και των υπολοίπων αδρανών από ελληνικές εταιρείες.

Εκτός από τα μάρμαρα σημαντική αξία τα τελευταία χρόνια απέκτησαν οι σχιστόλιθοι Ελευθερούπολης και οι ψαμίτες Μάνδρας - Αβδήρων.

Τα αδρανή υλικά και πετρώματα για ειδικές χρήσεις αφθονούν στον χώρο της Περιφέρειας. Το αποθεματικό δυναμικό σε αδρανή υλικά και πετρώματα ειδικών χρήσεων είναι τεράστιο και επαρκεί για την κάλυψη όχι μόνον των αναγκών της Περιφέρειας αλλά και του ευρύτερου Ελλαδικού χώρου.

c. *Μαγγανιούχα και Σιδηρομαγγανιούχα κοιτάσματα*

Ο χώρος ανάπτυξης των Μαγγανιούχων κοιτασμάτων εντοπίζεται στον Ν.Δράμας. Η κύρια χρήση ήταν στην παραγωγή μπαταριών. Η εκμετάλλευσή του σήμερα θεωρείται ασύμφορη.

Εκτός των Μαγγανιούχων κοιτασμάτων του Ν. Δράμας στην περιοχή Π. Καβάλας εντοπίζονται σιδηρομαγγανιούχες οξειδωμένες μεταλλοφορίες με υψηλή περιεκτικότητα σε βασικά και πολύτιμα μέταλλα κυρίως χρυσό. Το αποθεματικό χαρακτηρίζεται ικανοποιητικό, αλλά η ανάκτηση, λόγω του περιεχόμενου αρσενοπυρίτη, απαιτεί ιδιαίτερη επεξεργασία. Η διάθεση των αποβλήτων είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό που συνήθως γίνεται είναι διάθεση σε μονωμένες χωμάτινες δεξαμενές. Πάντα βέβαια τίθεται ο κίνδυνος ατυχήματος, από τη διαφυγή ποσότητας υγρού από τη δεξαμενή.

d. *Πολύτιμα μέταλλα (Χρυσός Au – Άργυρος Ag)*

Η χρυσούχος μεταλλοφορία εμφανίζεται σε πρωτογενή κοιτάσματα (αυτοφυής Χρυσός) σε ελεύθερη μορφή, αλλά και ως τελλουρίδια του χρυσού εντός χαλαζιακών φλεβών ή φλεβικών κοιτασμάτων μικτών θειούχων μεταλλευμάτων και κυρίως σιδηροπυρίτου – αρσενοπυρίτου. Καθίσταται σαφές ότι η ανάκτηση χρυσού δύναται, αλλά και συνδυάζεται και από την ανάκτηση πολύτιμων παραπροϊόντων.

Τα ανακτήσιμα αποθέματα των κοιτασμάτων χρυσού στη Θράκη, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 19: Ανακτήσιμα αποθέματα κοιτασμάτων χρυσού στη Θράκη

ΠΕΡΙΟΧΗ	Χρυσός (Au)	Άργυρος (Ag)	Χαλκός (Cu)	Μέση περιεκτικότητα Μεταλλεύματος		
	(τόνοι καθαρού μετάλλου)			Au (g/t)	Ag (g/t)	Cu (%)
Κοιτάσματα Αγ. Δημήτριος - Οχιά (περιοχή Κώνου, Σάπες)	24	12	3928	15,65	8,5	0,274
Κοίτασμα Λόφος Περάματος	38,08	47,57	-	3,78	8,5	-
Κοίτασμα Νότιο Πέραμα	5,1	40,7	-	2,4	26,1	-

Είναι φανερό ότι για το κοίτασμα του Αγίου Δημητρίου και της Οχιάς εκτός του χρυσού σημαντικό παραπροϊόν αποτελεί ο χαλκός και κατά δεύτερο λόγο ο άργυρος.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω για τα κοιτάσματα του Λόφου και Νοτίου Περάματος σημαντικό παραπροϊόν αποτελεί ο Άργυρος. Ο χαλκός δεν έχει καμιά σημασία

Ο χαλκός είναι ιδιαίτερα σημαντικός όπως στα κοιτάσματα Αγίου Δημητρίου και Οχιάς. Επί πλέον το μέταλλο των Πεύκων είναι πλούσιο σε Τελλούριο (Te), Βανάδιο (V), και Κασσίτερο (Sn). Ανάλυση τυχαίου δείγματος που περιείχε Τελλουριούχους πολυμεταλλίτες με απομειξείς αυτοφυούς Τελλουρίου έδωσε υψηλές περιεκτικότητες σε Τελλούριο.

Στο χώρο της Θράκης, τα επιθερμικά συστήματα έχουν μια σημαντική προοπτική και αποτελούν πρώτης προτεραιότητας συστήματα για συνέχιση της έρευνας χρυσού. Ως εκ τούτου περαιτέρω έρευνας χρήζουν οι περιοχές:

- Περιοχή Πεύκων,
- Περιοχή Πασιά λόφου (Νότιο τμήμα περιοχής Πεύκων),
- Περιοχή Δημόσιου Μεταλλείου Κίρκης (Ανατολικό τμήμα περιοχής Κώνου, Σαπών όπου εντοπίζεται χρυσός μαζί με Χαλκός (Cu) και Μολυβδαίνιο (Mo), αλλά και θειούχο μέταλλο γαληνίτη με ποσοστό αργύρου) για κάποιες από τις οποίες υπάρχει ήδη ιστορικό εκμετάλλευσης.

Χρυσός εντοπίστηκε επίσης σε λιστβενίτες στην περιοχή της Κάτω Βυρσίνης. Οι λιστβενίτες αποτελούν νέο κοιτασματολογικό τύπο με άγνωστες προοπτικές καθώς εκτός από Au, ενδέχεται να υπάρχουν και άλλα αξιοποιήσιμα μέταλλα. Γενικά μαζί με Χρυσό (Au), σε κάθε κοίτασμα υπάρχουν συνήθως και άλλα μέταλλα ακόμη και σπάνιες γαίες. Ακόμη και αν κάποιο κοίτασμα έχει χαρακτηριστεί, η αναλογία Χρυσού - Χαλκού (και Άργυρου) και άλλων μετάλλων ποικίλλει κατά περίπτωση και ως εκ τούτου χρειάζεται διερεύνηση καθώς από τα παραπροϊόντα της πρωτογενούς επεξεργασίας, μπορούν να ανακτηθούν και άλλα μέταλλα σε δεύτερο στάδιο.

Σε ό,τι αφορά τον Άργυρο (Ag), η εκμετάλλευσή του παρουσιάζει ενδιαφέρον ως πιθανή συνεκμετάλλευση μικτών θειούχων (γαληνίτη), αλλά και Χρυσό (Au), από τα οποία δύναται να ληφθεί ως παραπροϊόν. Σε γενικές γραμμές οποιαδήποτε εκμετάλλευση Au-κοιτασμάτων, θα πρέπει να εξετάζεται ως συνεκμετάλλευση και άλλων μετάλλων.

e. Πλατινοειδή

Χρησιμοποιούνται σε συστήματα υψηλής τεχνολογίας (καταλύτες, στην ιατρική, σε διάφορες βιομηχανικές χρήσεις) και θεωρούνται στρατηγικής σημασίας καθώς πάνω από το 95% της παγκόσμιας παραγωγής προέρχεται από 5 μόλις κοιτάσματα (Ρωσία, Καναδά-ΗΠΑ, Αφρική). Στο οφιολιθικό σύμπλεγμα Σμιγάδας - Ραγάδας - Βυρσίνης εντοπίστηκαν πλατινοειδή (ενώσεις Ιριδίου), που συνοδεύονται από σπάνιες γαίες (Γαδολίδιο, Δυσπρόσιο).

f. Σπάνιες Γαίες

Οι σπάνιες γαίες αποτελούν μια ομάδα δεκαεπτά μετάλλων με μοναδικές ιδιότητες, τα οποία χρησιμοποιούνται με ολοένα μαζικότερο τρόπο στην καινοτόμο βιομηχανία της υψηλής τεχνολογίας: στα λέιζερ, στα κινητά τηλέφωνα, στις οθόνες υγρών κρυστάλλων, στην κατασκευή αεροσκαφών, στην πυρηνική ενέργεια, κ.α. Ωστόσο, από τα στοιχεία αυτά εξαρτώνται και οι νέες «πράσινες» βιομηχανίες: οι μπαταρίες των υβριδικών αυτοκινήτων, τα φωτοβολταϊκά, οι λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης ή οι τουρμπίνες των ανεμογεννητριών. Δεν υπάρχει σαφής εικόνα ως προς την πλήρη

έκταση στην οποία αυτά εντοπίζονται. Ορισμένες ποιοτικές και ημιποσοτικές αναλύσεις που έγιναν σε περιορισμένο αριθμό δειγμάτων στο εξωτερικό έδωσαν ενδιαφέρουσες τιμές σε Δημήτριο ή Σέριο (Ce) Πρασεοδύμιο (Pr), Νεοδύμιο (Nd), Γαδολίνιο (Gd), Δυσπρόσιο (Dy) και Υττέρβιο (Yb).

g. Μεταλλεύματα που στερούνται οικονομικής σημασίας

Στην ΑΜΘ υπάρχει και μία σειρά μεταλλευμάτων που – υπό τις παρούσες συνθήκες – παρουσιάζουν ελάχιστη ή καμία μελλοντική προοπτική. Αυτά είναι:

Μεταλλεύματα μεικτών θειούχων (PbS-ZnS) στη Θάσο στην Κίρκη και στις Θέρμες Ξάνθης. Στις Θέρμες εμφανίζεται συμπαγές μέταλλευμα γαληνίτη (PbS) σημαντικού πάχους.

Μεταλλεύματα Χαλκού μεμονωμένα σε όλη την έκταση της Περιφέρειας με κυρίαρχη τη μορφή του χαλκοπυρίτη (CuFeS_2) και παράλληλη εμφάνιση σιδηροπυρίτη (FeS_2).

Αντιμόνιο Sb στις περιοχές Χλόης και Καλλυντηρίου του Ν. Ροδόπης.

Χρωμίτης (FeCr_2O_4) ως επιμήκη φακοειδή σώματα στο υπερβασικό σώμα Διαδιάς Σουφλίου.

Νικέλιο (Ni) στους περιδοτίτες του Σουφλίου.

Μολυβδαίνιο Mo στους ν. Ξάνθης, Ροδόπης και Δράμας κυρίως ως μολυβδαινίτης MoS_2 σε συνδυασμό με χαλαζία, φθορίτη, σιδηροπυρίτη.

Σιδηροπυρίτης (FeS_2) στους ν. Έβρου, Δράμας, Καβάλας (Παγγαίο). Σπάνια συμμετέχουν και άλλα θειούχα ορυκτά (γαληνίτης PbS, σφαλερίτης ZnS, χαλκοπυρίτης CuFeS_2).

h. Λιγνίτης

Από πλευράς αποθεμάτων με οικονομική σημασία, αυτά εντοπίζονται στην εύφορη λεκάνη Δράμας (αποθέματα 900 εκ. τόνων), γεγονός που δημιουργεί συγκρούσεις ως προς την αξιοποίησή τους (αγροτική οικονομία – οικιστικό και φυσικό περιβάλλον), ενώ ελπιδοφόρα μπορεί να χαρακτηριστεί η λεκάνη της Ορεστιάδας. Εκτός από λιγνίτη διαθέτει και ένα μεγάλο κοιτάσμα Τύρφης στην περιοχή των Φιλίππων (Ανατολική Μακεδονία).

Λιγνιτικό κοιτάσμα Δράμας: είναι έκτασης μεγαλύτερης των 100Km^2 με ποσότητες της τάξεως των 1550 εκατ τόνων εκ των οποίων περίπου 950 εκατ είναι αξιοποιήσιμα. Η θερμογόνο δύναμη όμως είναι σχετικά μικρή (περίπου 1000kcal/kg) συγκριτικά με αυτή της κοιλάδας της Πτολεμαΐδας και αντίστοιχη με την καλύτερη της Μεγαλόπολης ώστε συνολικά να αντιστοιχεί σε 95Mtoe αλλά πάντως ικανή για την τροφοδοσία 3 με 4 μονάδων ισχύος 300MW, δηλαδή αντίστοιχη αυτής του ΑΗΣ Καρδιάς. Σε περίπτωση άρσης των συγκρούσεων (πολύ δύσκολα είναι η αλήθεια), αυτά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγή ενέργειας σε συνδυασμό με χρήση ΑΠΕ (ώστε τα αποθέματα να διαρκέσουν περισσότερο από τον προβλεπόμενο χρόνο και να επιτευχθεί ικανοποιητικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα CO_2). Αξίζει να αναφερθεί ότι για το θέμα σχετικά με την εκμετάλλευσή τους έχει ήδη γνωμοδοτήσει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Ε.Δ.) ύστερα από προσφυγή της ΔΕΗ. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Ε.Δ. η ΔΕΗ δεν έχει αποκλειστικά δικαιώματα στο συγκεκριμένο πεδίο, καθώς αυτό ανήκει στο ελληνικό δημόσιο.

Κοιτάσμα τύρφης Φιλίππων: Το κοιτάσμα αυτό, το μεγαλύτερο κοιτάσμα τύρφης παγκοσμίως, έχει μεγάλη θερμογόνο δύναμη (της τάξεως των 5500kcal/kg) και εκτιμάται σε 1000 εκατ τόνους ξηρής ύλης που αντιστοιχεί σε περίπου 125 Mtoe (η

συνολική κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας της χώρας για παραγωγή ηλεκτρισμού και θερμότητας από όλες τις μορφές ενέργειας το 2010 ήταν 11Mtoe)

Υπάρχουν επίσης τα εξής μικρότερα κοιτάσματα:

Λιγνιτικό κοιτάσμα Σαλπών συνολικού μεγέθους 400εκατ τόννων περίπου που αντιστοιχεί σε 50Mtoe

Λιγνιτικό κοιτάσμα Παρανεστίου συνολικού μεγέθους 20εκατ τόννων αλλά με κατώτερη θερμογόνο δύναμη 4200kcal/kg ώστε να αντιστοιχεί σε 8Mtoe

Λιγνιτικό κοιτάσμα Παγγαίου συνολικού μεγέθους δεκατ τόννων με κατώτερη θερμογόνο δύναμη 3200kcal/kg ώστε να αντιστοιχεί σε 2Mtoe

Κοίτασμα Λιθάνθρακα Αιμόνιου Κοτύνης με μεγάλη ΚΘΔ (7000kcal/kg) αλλά με πολύ μικρό όγκο (ca 400kton) και σε λεπτά στρώματα

Η αξιοποίηση ή μη και με ποιούς όρους όλων αυτών των κοιτασμάτων δεν επιδέχεται μια μονοσήμαντη απάντηση. Και αυτό γιατί οι βεβαιωμένες ποσότητες είναι πολύ μεγάλες. Εν τούτοις συναρτάται με σημαντικές συγκρούσεις χρήσης γης και επομένως απαιτεί προσεκτική αξιολόγηση.

i. Ουράνιο U

Σημαντικό κοιτάσμα παρατηρείται στα Διπόταμα Δράμας. Λόγω της χρήσης του σε πολύ εξειδικευμένες εφαρμογές, η εκμετάλλευση οποιουδήποτε αποθέματος, αποτελεί ζήτημα εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού.

6.5.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω, αποτελεί δεδομένο ότι η οποιαδήποτε ενέργεια παρέμβασης και εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, θα προκαλέσει συγκρούσεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Αναμφισβήτητα είναι αναγκαίο να εξακριβωθούν σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο οι οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Διακρίνονται δύο συγκεκριμένες δραστηριότητες για τις οποίες απαιτείται μια συστηματικώς τεκμηριωμένη αξιολόγηση:

- Η εκμετάλλευση κοιτασμάτων χρυσού και άλλων μετάλλων
- Η εκμετάλλευση λιγνιτικών κοιτασμάτων Δράμας, τα οποία βρίσκονται σε μια από τις πιο εύφορες πεδιάδες της περιφέρειας.

Πρόκειται για δύο δραστηριότητες οι οποίες δεν έχουν ακόμη ξεκινήσει και υπάρχει διαμάχη ως προς τα οφέλη συγκριτικά με τα κόστη που μπορεί να προκύψουν σε μακροπρόθεσμη βάση από αυτές. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται: τα πετρέλαια ανοιχτά της Καβάλας τα οποία είναι ήδη προς εκμετάλλευση, αλλά δε θεωρούνται αιτία συγκρούσεων σε επίπεδο περιφέρειας, παρά μόνο σε επίπεδο ΑΟΖ, και τα κοιτάσματα ουρανίου στην περιοχή της Δράμας.

Τα προβλήματα στην εξόρυξη των μαρμάρων εξακολουθούν να είναι μεγάλα και πολλές φορές αξεπέραστα, και αφορούν τόσο τα οικονομικά των επιχειρήσεων, όσο και το περιβάλλον. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα πηγάζουν κυρίως από τα στείρα της εκμετάλλευσης τα οποία λόγω της μεγάλης σε όγκο ποσότητά τους αποτίθενται σε κάποια παραπλήσια στο λατομείο έκταση, δεσμεύοντας έτσι πολύτιμο χώρο, προκαλώντας περαιτέρω αλλαγές στο τοπίο και συχνά συγκρούσεις με άλλες χρήσεις (π.χ. τουρισμός στη Θάσο). Σύμφωνα με τις σύγχρονες περιβαλλοντικές απαιτήσεις το ζήτημα έγκειται στη περαιτέρω διάθεση τους.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω προβλημάτων πολλά λατομεία εγκαταλείπονται. Πρέπει να εκτιμηθούν οι πιθανότητες επαναλειτουργίας ορισμένων εγκαταλειμμένων λατομείων, με νέες τεχνικές εξόρυξης (υπόγειες εκμεταλλεύσεις) ώστε ν' αποφεύγεται η άσκοπη λατόμευση με καταστροφικά αποτελέσματα.

6.5.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες

Τα λευκά και ημίλευκα μάρμαρα της περιοχής είναι περιζήτητα στην Ελληνική και Διεθνή αγορά. Ένας αξιόλογος αριθμός λατομείων εξόρυξης μαρμάρου καθιστούν την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης έναν σημαντικότερο οικονομικό παράγοντα για την περιφερειακή και εθνική οικονομία.

Από τα υπάρχοντα βιομηχανικά ορυκτά, υπό εκμετάλλευση είναι οι Άστριοι, ο Καολίνης, και Χαλαζοπυριτικά Υλικά. Άλλα βιομηχανικά ορυκτά τα οποία δεν τελούν υπό εκμετάλλευση αλλά παρουσιάζουν προοπτικές περιλαμβάνουν τους Ζεόλιθους (βιομηχανικό ορυκτό με ευρεία χρήση σε πολλά πεδία), και οι ηφαιστειακοί τόφοι (για τη δημιουργία Ποζολανικού τσιμέντου).

Λαμβάνοντας υπ' όψιν το ευνοϊκό γεωλογικό περιβάλλον, θα πρέπει επίσης να αναζητηθούν συγκεντρώσεις Λευκοχρύσου (Pt) και Παλλαδίου (Pd) και η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο είναι αξιοποιήσιμα. Στο οφιολιθικό σύμπλεγμα Σμιγάδας - Ραγάδας - Βυρσίνης (στον ορεινό όγκο της Δυτικής Ροδόπης κοντά στα σύνορα) υπάρχουν οι προϋποθέσεις για εντοπισμό πλατινοειδών και σπάνιων γαιών. Σπάνιες γαίες είναι πιθανόν να εντοπισθούν και σε άλλες περιοχές, σε ζώνες διάβρωσης και εξαλλοίωσης όπως π.χ. στο χώρο της Ανατολικής Ροδόπης, και η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο είναι αξιοποιήσιμα.

Επίσης, σε παράκτιες ζώνες (περιοχή Περάματος - Ακροποτάμου) υπάρχουν ενδιαφέρουσες εμφανίσεις "Μαύρων Άμμων".

6.6. Γεωθερμικά πεδία

6.6.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Η γεωθερμική ενέργεια αποτελεί σημαντικό αξιοποιήσιμο πόρο για περιφέρεια, της οποίας το υπέδαφος διαθέτει σημαντικά αποθέματα. Ήδη από την δεκαετία του 1980 το ΙΓΜΕ μέσα από χρηματοδότηση από το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης ανέλαβε την καταγραφή και αξιολόγηση των γεωθερμικών κοιτασμάτων στην ΑΜΘ έχοντας καταθέσει εκθέσεις που βεβαιώνουν τη γεωγραφική κατανομή και τις δυνατότητες των πεδίων.

Στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ. υπάρχουν τα ακόλουθα γεωθερμικά πεδία:

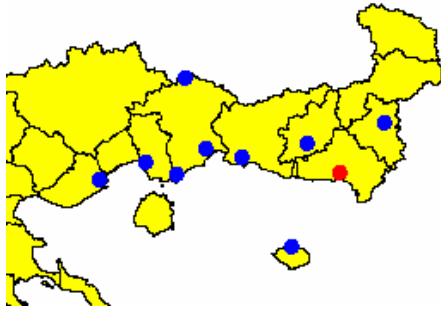
1. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας¹⁰⁴ περιοχής Αριστηνού Αλεξανδρούπολης
2. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Σαππών-Κροβύλης
3. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Λίμνης Μητρικού
4. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Ν. Κεσσάνης Ξάνθης
5. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Ν. Εράσμιο-Μαγγάνων Ξάνθης
6. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Ερατεινό Καβάλας
7. Γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας περιοχής Ακροπόταμου Καβάλας

Επίσης υπάρχουν και γεωθερμικά πεδία και στις εξής περιοχές:

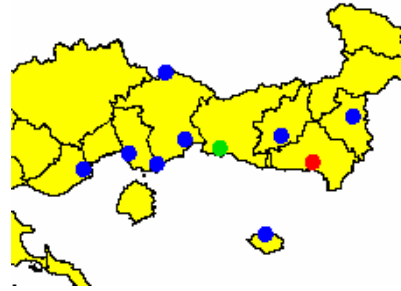
- Τυχερό (θερμοκρασία 35-38°C και παροχής 350 m³/hr)
- Θασοπούλα (θερμοκρασία 30°C)
- Θερμά-Ψαροθερμά Σαμοθράκης (θερμοκρασία 95°C)

¹⁰⁴ Η ενθαλπία είναι θερμοδυναμικό μέγεθος που αντιπροσωπεύει το ολικό ποσό θερμότητας που περιέχει ένα θερμοδυναμικό σύστημα.

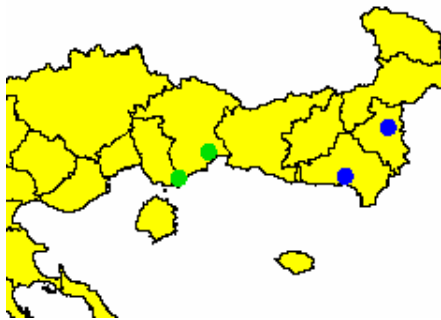
Εικόνα 76: Θέσεις και χαρακτηριστικά των γεωθερμικών πεδίων της Περιφέρειας ΑΜΘ

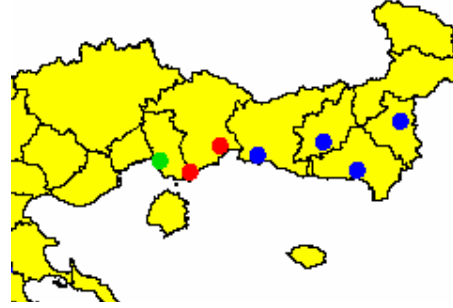
(α) Μέγιστη θερμοκρασία ρευστών: Κόκκινο >90οC, Μπλέ 20-90οC

(β) Ελάχιστη θερμοκρασία ρευστών: Κόκκινο 65-340οC, Πράσινο 40-65οC, Μπλέ 23-40οC

(γ) Αριθμός γεωτρήσεων: Κόκκινο 20-33, Πράσινο 10-20, Μπλέ 1-10

(δ) Βεβαιωμένη παροχή ρευστού: Κόκκινο 400-1000 m³/hr, Πράσινο 250-400 m³/hr, Μπλέ 100-250 m³/hr

Πηγή: Ο. Πολύζου 2007

Εκτός από το χαρακτηρισμό τους ως πεδία χαμηλής ενθαλπίας, ένας δεύτερος χαρακτηρισμός, αφορά τον χημισμό τους καθώς από αυτόν εξαρτάται η χρήση τους και ο εξοπλισμός που θα χρησιμοποιηθεί. Λόγω υψηλής επιβάρυνσης σε ιόντα Cl⁻, SO₄⁻², υψηλή σκληρότητα, προκαλούνται φαινόμενα διάβρωσης και επικαθήσεων με αποτέλεσμα φθορά του εξοπλισμού μεταφοράς και αξιοποίησης του γ/θ ρευστού. Για αυτό και απαιτείται πλήρης διερεύνηση του χημισμού του γ/θ ρευστού και η εγκατάσταση κατά περίπτωση του ανάλογου εξοπλισμού για την προβλεπόμενη κάθε φορά χρήση.

1. Γεωθερμικό πεδίο Αριστηνού-Αλεξανδρούπολης. Πρόκειται για ένα πεδίο που αναπτύσσεται στην ιζηματογενή λεκάνη μεταξύ Αλεξανδρούπολης και Τραϊανούπολης. Το επιβεβαιωμένο γεωθερμικό πεδίο έχει έκταση 20 km², ενώ μπορεί να επεκτείνεται σε 50 km² συνολικά. Ζώνες τροφοδοσίας του απαραίτητου ρευστού προσδιορίζονται από βόρεια από τον ορεινό όγκο της μάζας της Ροδόπης και το θαλάσσιο χώρο στα νότια. Όπως προκύπτει από τις χημικές αναλύσεις τα ρευστά εμφανίζουν υψηλή αγωγιμότητα και ποιοτικώς συγκαταλλέγονται κύρια στην κατηγορία Na-Cl, με σημαντικά υψηλή περιεκτικότητα σε ιόντα Ca και SO₄⁻². Τα ρευστά αυτά πέραν της διαβρωτικής ικανότητας λόγω άλατος (NaCl), παρουσιάζουν και τάσεις ασβεστιακής απόθεσης (CaCO₃). Στην περιοχή έχουν ανορυχθεί 8

γεωτρήσεις σε βάθη μεταξύ 216-440m. Η θερμοκρασία του γεωθερμικού ταμιευτήρα είναι μεταξύ 30-95°C, το βάθος του κυμαίνεται από 150-450 m, με παροχή 200m³/h.

2. Γεωθερμικό πεδίο Σαπών-Κροβύλης. Πρόκειται για δύο περιοχές γεωθερμικού ενδιαφέροντος έκτασης 3km² και 6km² αντίστοιχα, ενώ το πιθανό πεδίο της περιοχής μπορεί να φτάνει μέχρι και τα 51km². Στην περιοχή έχουν ανορυχθεί 4 γεωτρήσεις σε βάθη μεταξύ 186-380m. Το θερμοκρασιακό εύρος κυμαίνεται από 30-40°C, το βάθος του ταμιευτήρα από 50-380m και η παροχή στα 100m³/h. Με βάση τις γεωτρήσεις, παρατηρείται ότι η μορφή των ισόθερμων καμπυλών ακολουθεί τη δομή της ταφρογενούς λεκάνης με σταδιακή πτώση των τιμών προς το εσωτερικό της λεκάνης. Η ποιότητα των γεωθερμικών ρευστών δεν δημιουργεί προβλήματα διάβρωσης και αποθέσεις ιζημάτων, διευκολύνοντας με αυτό τον τρόπο την άμεση απόληψη του θερμικού τους φορτίου.

3. Γεωθερμικό πεδίο Λίμνης Μητρικού. Πρόκειται για περιοχή όπου με βάση την τεκτονική και στρωματογραφική εξέλιξη χαρακτηρίζεται από υψηλή ροή θερμότητας και σε πολλές ζώνες συσσώρευση θερμικής ενέργειας που εκδηλώνεται ως ενεργά υδροθερμικά συστήματα, όπως αυτή καταγράφηκε σε ερευνητικές γεωτρήσεις υδρογονανθράκων. Το επιβεβαιωμένο πεδίο έχει έκταση 7km², ενώ ενδείξεις υπάρχουν για συνολικά 170 km². Το θερμοκρασιακό εύρος κυμαίνεται από 30-40°C και το βάθος του ταμιευτήρα εντοπίζεται στα 350-500m. Συνολικά στην περιοχή έγιναν 6 γεωτρήσεις από 235-515m. Οι παροχές ανά γεώτρηση είναι της τάξης των 50-100m³/h, με θερμοενεργειακό φορτίο 1-2MWt. Τα γεωθερμικά ρευστά ποιοτικώς κατατάσσονται στο σύνολό τους στην κατηγορία (Ca) – Na-Cl – (HCO₃), ενώ η αγωγιμότητα ποικίλει, ανάλογα με τη τροφοδοσία των ρευστών (υψηλή προς τη Βιστονίδα όπου υπάρχει συμμετοχή της θαλάσσιας ζώνης).

4. Γεωθερμικό πεδίο Ν. Κεσσάνης Ξάνθης. Πρόκειται για ένα γεωθερμικό πεδίο χαμηλής ενθαλπίας, περίπου 20 Km² όπου έχει εντοπιστεί η ύπαρξη ζεστών υδροφόρων οριζόντων σε βάθη από 120 μέτρα στο νότιο τμήμα μέχρι 400 στο βόρειο και με θερμοκρασίες από 40-800C και 75-800C αντίστοιχα. Τα ρευστά ανέρχονται μέσα από τις γεωτρήσεις με σχετική αρτεσιανή πίεση. Ποιοτικώς ανήκουν στην κατηγορία Na-Cl πρόκειται δηλαδή για αλμυρά νερά. Σήμερα το πεδίο βρίσκεται σε μερική εκμετάλλευση με αποτέλεσμα ορισμένες από τις εγκαταστάσεις να κινδυνεύουν να υποστούν μόνιμη βλάβη.

5. Γεωθερμικό πεδίο Ν. Εράσμιο-Μαγγάνων Ξάνθης. Πρόκειται και εδώ για ένα εκτεταμένο πεδίο χαμηλής ενθαλπίας, η έκταση του οποίου ξεπερνά τα 20Km². Οι υδροφορίες εντοπίζονται σε βάθη από 200- 400 μέτρα και η θερμοκρασία φτάνει τους 700C. Από τις μέχρι στιγμής εκτιμήσεις φαίνεται πως μπορεί να παράγει περίπου 500m³/h. Από ποιοτικής πλευράς τα νερά περιέχουν μικρή περιεκτικότητα σε άλατα σε αντίθεση με το προηγούμενο πεδίο.

6. Γεωθερμικό πεδίο Ερατεινό Καβάλας. Η περιοχή του Δήμου Χρυσούπολης σήμερα φιλοξενεί ένα σημαντικό γεωθερμικό πεδίο που εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή του Ερατεινού και με βάση τις μέχρι σήμερα έρευνες καταλαμβάνει μια μεγάλη έκταση του κεντρικού πεδινού τμήματος. Το γεωθερμικό πεδίο Ερατεινού που εντοπίστηκε από έρευνες του ΙΓΜΕ, αποτελεί ήδη επενδυτικό πόλο (καλλιέργεια σπαραγγιών) και παρουσιάζει μεγάλες δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης.

Η περιοχή που ερευνήθηκε εντοπίζεται μεταξύ Ποντολίβαδου, Αγιάσματος, Χρυσούπολης. Στην περιοχή αυτή εκτός από τη χημική έρευνα στις υπάρχουσες γεωτρήσεις, εκτελέστηκαν συνολικά 14 γεωτρήσεις σε βάθη που κυμαίνονται από 240 έως 545m.

Συμπερασματικά μπορεί να αναφερθεί ότι η γεωθερμική έρευνα απέδειξε την ύπαρξη υψηλής γεωθερμικής βαθμίδας και υψηλών θερμοκρασιών στην περιοχή μεταξύ των

χωριών Ποντολίβαδο- Αγίασμα-Χρυσούπολη. Προσδιορίστηκε μια θερμικά ανώμαλη περιοχή συνολικής έκτασης 35 - 40 Km² στα ανατολικά περιθώρια της Δυτικής λεκάνης του Νέστου (επικράτεια του δήμου Χρυσούπολης) όπου η έντονη τεκτονική και ο συνδυασμός ενεργών ρηγμάτων θα πρέπει να έχουν δημιουργήσει ένα υδροθερμικό σύστημα επαγωγικών ρευμάτων χαμηλής ενθαλπίας στη βάση της ιζηματογενούς σειράς και στα κρυσταλλικά πετρώματα του υποβάθρου.

7. Γεωθερμικό πεδίο Ακροπόταμου Καβάλας. Πρόκειται για την παράκτια ζώνη του Ν. Καβάλας η οποία ανήκει στον ιζηματογενή χώρο της λεκάνης του Στρυμόνα. Χαρακτηριστική γεωθερμική εκδήλωση της εν λόγω περιοχής αποτελούν τα ιαματικά Λουτρά Ελευθερών. Στην περιοχή έρευνας εκτελέστηκαν 6 (βάθη: 275-545m) γεωτρήσεις (παροχών 40-200m³/h ανάλογα με τη γεώτρηση) έρευνας-παραγωγής που προσδιορίζουν τη στρωματογραφία, τη γεωθερμική βαθμίδα, το βάθος ταμιευτήρα και τη σύσταση των γεωθερμικών νερών. Το βεβαιωμένο γεωθερμικό πεδίο είναι έκτασης 6,9 km², ενώ αποτελείται από δύο διακριτούς ταμιευτήρες (ρηχός:100-185m, βαθύς:240-515m). Η θερμοκρασία αυτών ανέρχεται στους 40-90oC, με τη μεγαλύτερη να εντοπίζεται στο βαθύ ταμιευτήρα. Από ποιοτικής πλευράς το νερό κατατάσσεται κυρίως στην κατηγορία Na-Cl.

6.6.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα

Η παρουσία - σε ανώτερα στρώματα από το γεωθερμικό υγρό - υδροφορέων με γλυκό νερό που αντλείται για την ικανοποίηση αρδευτικών αναγκών προϋποθέτει ιδιαίτερη προσοχή στην χρησιμοποίηση του γεωθερμικού ρευστού, όταν αυτό είναι κακής ποιότητας από χημικής πλευράς (όπως π.χ. στο Γεωθερμικό πεδίο Ν.Κεσσάνης Ξάνθης). Σε αυτές τις περιπτώσεις επιβάλλεται για το χρησιμοποιούμενο ρευστό είτε η μεταφορά του με αγωγούς απευθείας στη θάλασσα (εάν είναι εφικτό), είτε η επανεισαγωγή του στον υπόγειο ταμιευτήρα. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, το γεωθερμικό ρευστό αντιμετωπίζεται ως μεταλλευτικό ορυκτό και μετά την εκμετάλλευσή του απαιτείται η επανεισαγωγή του στο γεωθερμικό ταμιευτήρα από όπου προήλθε. Αυτό συμβαίνει κυρίως διότι το συγκεκριμένο ρευστό είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένο σε ιχνοστοιχεία, μέταλλα και αλατότητα, αλλά και για την αποφυγή εξάντλησης του ταμιευτήρα σε περίπτωση που η φυσική ανανέωση είναι μικρότερη από την απόληψη. Βέβαια σε κάθε περίπτωση πρέπει να «εξετάζεται και η πιθανή περαιτέρω αξιοποίηση υποπροϊόντων-παραπροϊόντων μετά την ενεργειακή αξιοποίηση των προϊόντων γεωθερμικού πεδίου».

Επίσης, γεωθερμικά πεδία που φιλοξενούν ρευστά υψηλής αλατότητας (όπως αυτό στο Ερατεινό Καβάλας), εγκυμονούν κινδύνους διάχυσής τους (ως φυσικό φαινόμενο καθώς διέξοδος του γ/θ ρευστού προς τα ανώτερα υδροφόρα λαμβάνει χώρα) στους ανώτερους γλυκούς υδροφορείς και ποιοτικής επιβάρυνσης στα ψυχρά νερά, τα οποία χρησιμοποιούνται για άρδευση. Ως αποτέλεσμα τα νερά αυτά στην λόγω περιοχή έχουν καταστεί ακατάλληλα και να απαιτούνται τα επιφανειακά νερά του Νέστου ποταμού για την συμπλήρωση της άρδευσης.

Τα λοιπά προβλήματα που προκύπτουν από την εκμετάλλευση των γεωθερμικών πεδίων μπορούν να ενταχθούν σε δυο κατηγορίες: στην πρώτη εντάσσεται ο φορέας διαχείρισης και ο τρόπος αξιοποίησης της γεωθερμικής ενέργειας (π.χ. Ερατεινό, Ν. Κεσσάνη), ενώ στην δεύτερη κατηγορία εντάσσεται η δυνατότητα ένταξης του γεωθερμικού πεδίου σε ζώνες προστασίας, που να καθιστά δυνατή την εκμετάλλευση του γεωθερμικού πεδίου όταν τα γεωθερμικά πεδία βρίσκονται μέσα ή γειτνιάζουν με προστατευόμενες περιοχές όπως:

- Τα γεωθερμικά πεδία Ν. Κεσσάνης, Ν. Ερασμίου, Ερατεινού, Λίμνης Μητρικού που εκτείνονται εντός των ζωνών ενδιαφέροντος του πάρκου ΑΜΘ - Κ.Υ.Α 44549 (Φ.Ε.Κ. 497/Δ/17-10-2008).
- Τα γεωθερμικά πεδία Ακροποτάμου, Αρηστινού και Σαππών που γειτνιάζουν με προστατευόμενες περιοχές.
- Τα γεωθερμικά πεδία Λίμνης Μητρικού και Ν. Ερασμίου που βρίσκονται και εντός του δικτύου Natura 2000.

6.6.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες

Τα Χαμηλής Ενθαλπίας (25 έως 80 °C) γεωθερμικά πεδία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για θέρμανση χώρων και πισίνων, για θέρμανση θερμοκηπίων, για ιχθυοκαλλιέργειες, για ξήρανση αγροτικών προϊόντων σε κατάλληλα διαμορφωμένες μεταποιητικές μονάδες, για θέρμανση εδαφών, για παραγωγή γλυκού νερού (αφαλάτωση θαλασσινού νερού), για λουτροθεραπεία, για διαχείριση υγρών αποβλήτων (με τελικό προϊόν βιοαέριο), κ.α.. Ενδεικτικά, μπορεί να αναφερθεί ότι μια γεώτρηση παροχής θερμού νερού 40ο C παροχής 50m³/h μπορεί να αποδώσει θερμική ενέργεια για την κάλυψη 5 στρεμμάτων θερμοκηπίου. Πιο συγκεκριμένα:

- Το Γεωθερμικό πεδίο Αριστηνού-Αλεξανδρούπολης είναι ικανό να θερμάνει αξιόλογο αριθμό στρεμμάτων θερμοκηπίων ενώ παράλληλα υπάρχει και η δυνατότητα αξιοποίησης και για άλλες χρήσεις όπου απαιτείται μικρότερο θερμοκρασιακό εύρος εφαρμογής.
- Το Γεωθερμικό πεδίο Σαππών-Κροβύλης χαρακτηρίζεται ως συμφέρον από οικονομικής άποψης για χρήση στον αγροτικό τομέα και όχι μόνο.
- Το Γεωθερμικό πεδίο Λίμνης Μητρικού μπορεί να αξιοποιηθεί στον αγροτικό τομέα και στις ιχθυοκαλλιέργειες στην παράκτια ζώνη.
- Το Γεωθερμικό πεδίο Ακροπόταμου Καβάλας μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο στον πρωτογενή τομέα παραγωγής (ιχθυοκαλλιέργειες, θερμοκήπια), όσο και στον τουρισμό, όπου η αξιοποίηση των γεωθερμικών (ιαματικών) ρευστών μπορεί να προσδώσει συγκριτικά πλεονεκτήματα, σε σχέση με την επέκταση της τουριστικής περιόδου, και της ποιοτικής αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος.

Επίσης, οι εκτιμήσεις της πιθανής ισχύος γεωθερμικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που μπορεί να προκύψει μετά από την διερεύνηση όλων των στοιχείων αναφέρονται σε συνολικά μεγέθη μέχρι και 200MW¹⁰⁵.

Αναφορικά με τα γεωθερμικά πεδία χαμηλής ενθαλπίας, υπάρχει ήδη πρόσκληση ενδιαφέροντος από την Περιφέρεια για εκμίσθωση και εκμετάλλευση αυτών. Έχουν προκηρυχθεί διαγωνισμοί έρευνας και εκμετάλλευσης παραχωρήσεων για τα πεδία της Σαμοθράκης, Δέλτα Εβρου, Νέστου και Ακροπόταμο Καβάλας. Για τα πεδία Σαμοθράκης, Νέστου και Δέλτα Εβρου έχουν ήδη καταχωρηθεί στη εταιρεία ΤΕΡΝΑ που προτίθεται να επενδύσει πάνω από €150Εκατ. και στην ΔΕΗ Ανανεώσιμες αυτό του Ακροποτάμου, πρόσφατα (7 Μαρτίου 2012) Ταυτόχρονα στα τέλη Μαΐου 2012 εντάχθηκε για χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ έργο αξιοποίησης γεωθερμίας χαμηλής ενθαλπίας για τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και κυρίως της γεωργίας στο Ερατεινό¹⁰⁶ ύψους €10,6Εκατ.

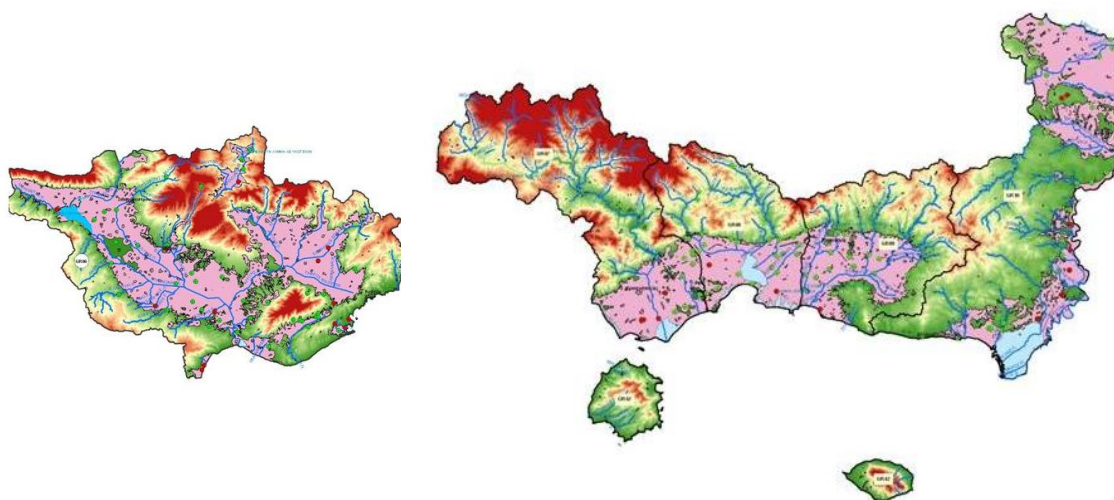
¹⁰⁵ Πρέπει πρώτα να γίνει οικονομοτεχνική μελέτη.

¹⁰⁶ Κατά εκτιμήσεις του ΙΓΜΕ στα πεδία Ερατεινού, Ερασμίου, Ν. Κεσσάνης και Τραϊανούπολης θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σταθμοί με ισχύ 70MW και παραγωγή ενέργειας 45000Τοε/yr.

6.7. Περιοχές εκτεθειμένες σε κινδύνους – Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής

Τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας και ο μεγάλος όγκος των υδάτων σε συνδυασμό με την ιδιομορφία της Περιφέρειας να προσλαμβάνει το 75%-80% του υδατικού της δυναμικού από επιφανειακά ύδατα μεγάλων διακρατικών ποταμών, προκαλούν σχεδόν ετησίως, φαινόμενα εκτεταμένων πλημμυρών. Για την προστασία των οικισμών απαιτούνται αποστραγγιστικά - αποχετευτικά και αντιπλημμυρικά έργα σε εκτεταμένες περιοχές. Το μεγαλύτερο πρόβλημα πλημμυρικού κινδύνου παρουσιάζεται στην πεδινή περιοχή του Ν. Έβρου. Περιοχές υψηλής πλημμυρικής επικινδυνότητας είναι επίσης οι πεδιάδες Ξάνθης και Κομοτηνής και η χαμηλή ζώνη της λεκάνης του ποταμού Αγγίτη. Στην πεδιάδα της Ξάνθης-Κομοτηνής έχουν γίνει στο παρελθόν αποτελεσματικές διευθετήσεις των υφιστάμενων ρεμάτων.

Χάρτης 2: Πλημμυρικοί χάρτες υδατικών διαμερισμάτων Ανατολικής Μακεδονίας (GR11) και Θράκης (GR12)

Πηγή: ΥΠΕΚΑ, Γενική Γραμματεία Υδάτων

Στην περιοχή του Έβρου έχουν κατασκευαστεί σημαντικά και σύνθετα αντιπλημμυρικά έργα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία εκτεταμένης γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας (περί τα 350.000 στρέμματα), που όμως προστατεύουν ανεπαρκώς σε περιπτώσεις πλημμυρικών συνθηκών λόγω του περιορισμού της ευρείας κοίτης πλημμυρών και της μείωσης των απαραίτητων εκτάσεων για την εκτόνωση των πλημμυρών. Επίσης η δημιουργία νησίδων εντός της κοίτης του ποταμού εξαιτίας της στερεοπαροχής και της απόθεσης φερτών υλών έχουν οδηγήσει στη μείωση της διατομής του. Επομένως, και υπό το φως της οδηγίας 2007/60/EK, κρίνεται επιβεβλημένη η εκ νέου μελέτη του συνολικού αντιπλημμυρικού – αποστραγγιστικού συστήματος Έβρου με ολοκληρωμένη - διακρατική (Ελλάδα - Βουλγαρία - Τουρκία) θεώρηση της υδραυλικής λειτουργίας του συστήματος των ποταμών, τάφρων, αναχωμάτων και αντλιοστασίων καθώς και του συνολικού συστήματος διαχείρισης υδάτων από τις 3 χώρες.

Για τον ποταμό Νέστο υπάρχει από το 1995 συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας (που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την ανταλλαγή πληροφοριών για την ποιότητα και ποσότητα των νερών του και για τα αναπτυξιακά έργα που μπορεί να επηρεάσουν τη φυσική ροή του ποταμού). Παρά τη συμφωνία, και οι δύο χώρες απέτυχαν να προωθήσουν την κοινή προσπάθεια για τη διαχείριση του ποταμού. Η

συνεργασία είναι προβληματική όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών και αποτυγχάνει να θέσει ένα υπόβαθρο για ένα κοινό σχέδιο διαχείρισης. Δεν έχει δοθεί η δέουσα προσοχή στην ποιότητα των υδάτων, ούτε στην εναλλακτική κατανομή του ύδατος σε περίπτωση ακραίων φαινομένων.

Τέλος, στο ορεινό όγκο της Ροδόπης υπάρχει σημαντικός κίνδυνος δασικών πυρκαγιών για την αποτελεσματική καταπολέμηση των οποίων απαιτείται διασυνοριακός συντονισμός. Όσον αφορά στις πυρκαγιές, η δυσκολία αντιμετώπισής τους έγκειται στην αδυναμία εκτίμησης των βιοφυσικών και κοινωνικών αιτιών που τις δημιουργούν, στην έλλειψη εκτίμησης της γεωγραφικής τους κατανομής, καθώς και στην περιορισμένη δυνατότητα πρόβλεψης της χρονικής τους εμφάνισης και της κλίμακας τους. Το κλειδί της αντιμετώπισης των απειλών είναι η βιώσιμη διαχείριση των δασών, με στόχο τη συντήρηση του φυσικού οικοσυστήματος, τη συνετή και συντονισμένη άσκηση της υλοτομικής δραστηριότητας, την ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων όπως ο εναλλακτικός τουρισμός στα φυσικά τοπία, την επίλυση των συγκρούσεων όσον αφορά στις χρήσεις γης και τις ενέργειες καθαρισμού του δάσους ώστε να αποφεύγεται η υπερσυσσώρευση βιομάζας που αποτελεί καύσιμο υλικό. Χρειάζεται όμως και η δημιουργία ποσοτικών δεικτών για τη συμπεριφορά του δάσους με χωρικές αναλύσεις της βλάστησης, της τοπογραφίας και των κοινωνικών και οικονομικών πληροφοριών που θα συνθέτουν τους γεωγραφικούς δείκτες των κινδύνων πυρκαγιάς.

7. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

7.1. Σύστημα μεταφορών ΑΜΘ

7.1.1. Υφιστάμενη κατάσταση

a. Αρμοδιότητες

Από την πλευρά των χρηστών μπορεί το σύστημα μεταφορών να φαίνεται ως ενιαίο σύνολο, όμως δεν είναι. Οι αρμοδιότητες διαχείρισης και λειτουργίας του συστήματος ανήκουν σε ένα πλέγμα ρυθμιστικών και νομοθετικών υπηρεσιών, παρόχων υπηρεσιών και ιδιοκτητών υποδομών και εξοπλισμού, διάσπαρτων στα διάφορα επίπεδα διοίκησης και τον ιδιωτικό τομέα¹⁰⁷, ενώ ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο παίζει η Ε.Ε. τόσο ως προς την προώθηση κοινών πολιτικών όσο και την χρηματοδότηση του συστήματος. Το στρατηγικό σχέδιο που προδιαγράφεται στη συνέχεια, υιοθετεί την άποψη του χρήστη, δηλαδή αναφέρεται σε επίπεδο συστήματος συνολικά, ανεξάρτητα από τον φορέα επενδύσεων, διαχείρισης, λειτουργίας και παροχής συγκοινωνιακού έργου. Είναι, επομένως καθοριστικό για την επιτυχή προώθηση του σχεδίου η έγκαιρη ανάπτυξη ενός Πλαισίου συνεργασίας μεταξύ όλων των επιπέδων διοίκησης και των τοπικών φορέων για τον σχεδιασμό, συντονισμό και χρηματοδότηση του συστήματος.

b. Η σημασία του συστήματος μεταφορών – σχετικές πολιτικές.

Το σύστημα μεταφορών παίζει καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης της περιφέρειας. Δεν δημιουργεί από μόνο του οικονομική ανάπτυξη – αποτελεί έναν καταλύτη βελτίωσης της παραγωγικότητας όταν οι συνθήκες στους άλλους τομείς, είναι κατάλληλες. Οι υποδομές του συστήματος μεταφορών της περιφέρειας ΑΜΘ έχουν περιγραφεί σε πρόσφατα κείμενα σχεδιασμού¹⁰⁸ και η περιγραφή δεν επαναλαμβάνεται εδώ.

Η ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών της περιφέρειας την τελευταία εικοσαετία έχει καθοριστεί από την από την Εθνική πολιτική μεταφορών και αυτή, με τη σειρά της, από την κοινή πολιτική μεταφορών (ΚΠΜ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁹. Κύριοι στόχοι της ΚΠΜ είναι η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης στην διεθνή οικονομία. Η ΚΠΜ υλοποιείται σταδιακά μέσω ενωσιακών πολιτικών σε όλους του τομείς και, ιδίως, με την προώθηση του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών (ΔΕΔ-Μ) το οποίο περιλαμβάνει 10 μείζονες πολυτροπικούς διαδρόμους που συνδέουν τις κύριες πόλεις της Ε.Ε. και σημαντικούς κόμβους μεταφορών, μεταξύ τους¹¹⁰.

Από την εικοσαετή πορεία σχεδιασμού και υλοποίησης του ΔΕΔ-Μ φαίνεται να προκύπτει μια δομή συστήματος ‘κέντρου – περιφέρειας’ όπου οι χώρες της

¹⁰⁷ Κατά την περίοδο σύνταξης της παρούσας έκθεσης βρίσκεται σε εξέλιξη διαδικασία ιδιωτικοποίησης σημαντικών στοιχείων συγκοινωνιακής υποδομής (λιμάνια, αεροδρόμια, Εγνατία Οδός) οι λεπτομέρειες της οποίας δεν είναι γνωστές.

¹⁰⁸ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης 2012 – 2014. Μάιος 2012. Βλ. επίσης χάρτες Παραρτήματος Α.

¹⁰⁹ Θεσμοθέτηση με την Συνθήκη Maastricht (1992).

¹¹⁰ Δεν έχει θέση εδώ αναλυτική περιγραφή της κοινής πολιτικής μεταφορών της Ε.Ε. Στο Παράρτημα Α περιλαμβάνεται μια συνοπτική παρουσίαση της πολιτικής όπως έχει διαμορφωθεί τώρα.

περιφέρειας εξυπηρετούνται από λιγότερο ολοκληρωμένα δίκτυα. Οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ χωρών του πυρήνα της Ε.Ε. και χωρών της περιφέρειας - στην πυκνότητα του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, στην πυκνότητα του δικτύου αυτοκινητοδρόμων ή άλλων οδών υψηλών προδιαγραφών, στο μήκος διπλής σιδηροδρομικής γραμμής, στην έκταση της ηλεκτροκίνησης κ.α. – μπορεί να αναχθούν και συμπυκνωθούν σε μία και μόνο, το εύρος επιλογών που προσφέρει το σύστημα μεταφορών στα άτομα και τις επιχειρήσεις. Το σύστημα μεταφορών στις χώρες της περιφέρειας έχει, συγκριτικά, περιορισμένη προσφορά και μεγαλύτερους περιορισμούς σε όλες τις διαστάσεις που επηρεάζουν την επιλογή μέσου μετακίνησης από άτομα και επιχειρήσεις όπως, για παράδειγμα, την διαθεσιμότητα διαφορετικών μέσων μεταφορών, το εύρος των προορισμών που συνδέονται απευθείας¹¹¹, το εύρος των επιλογών κόστους μεταφοράς και παρόχου υπηρεσιών κ.α.

Στην Εθνική πολιτική μεταφορών¹¹² έχουν ενσωματωθεί βασικές αρχές και πολιτικές που διευρύνουν τις επιλογές μετακινήσεων ατόμων και επιχειρήσεων όπως η διατροφικότητα, η διαλειτουργικότητα και η αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορών. Οι αρχές και πολιτικές αυτές δεν έχουν εφαρμοστεί στην ΠΑΜΘ όπου η σημαντική ανάπτυξη των μεταφορικών υποδομών την τελευταία εικοσαετία επικεντρώθηκε στο οδικό δίκτυο. Η ανάπτυξη αυτή περιέλαβε οδικούς άξονες στρατηγικής σημασίας - την ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού και την σταδιακή προώθηση της κατασκευής των καθέτων οδικών αξόνων για σύνδεση με τα Διευρωπαϊκά δίκτυα.

Το επίπεδο οδικής προσπελασιμότητας της περιφέρειας έχει αυξηθεί κατακόρυφα, το σύστημα μεταφορών όμως δεν προσφέρει ικανοποιητικό εύρος επιλογών, ενώ τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει η αύξηση αυτή μπορεί να ακυρωθούν, στο βαθμό που η περιφέρεια εκτίθεται στον ανταγωνισμό με άλλες που χαρακτηρίζονται από αυξημένη παραγωγικότητα ή φθηνότερο παραγωγικό κόστος. Τέλος, η υπερβολική εξάρτηση από τις οδικές μεταφορές αποτελεί και πρόβλημα δεδομένου ότι τόσο οι μακροπρόθεσμες τάσεις που αφορούν την διαθεσιμότητα και τιμή του πετρελαίου όσο και οι προωθούμενες σταδιακά πολιτικές της Ε.Ε. στο θέμα της τιμολογιακής πολιτικής του τομέα των μεταφορών¹¹³, θα συγκλίνουν στην αύξηση του κόστους οδικών μεταφορών, υποσκάπτοντας τελικά την συνεισφορά του τομέα στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της περιφέρειας.

Οι αποφάσεις που θα ληφθούν τα αμέσως επόμενα χρόνια για το σύστημα μεταφορών θα επηρεάσουν το σύστημα και την επόμενη δεκαετία αλλά και μακροπρόθεσμα. Οι προτάσεις που περιέχονται στα επόμενα εστιάζουν στην ανάπτυξη του συστήματος έτσι ώστε να αντιμετωπίσει τις μελλοντικές προκλήσεις και να εκμεταλλευτεί τις μελλοντικές ευκαιρίες.

c. Υποδομές Μεταφορών

Η υποδομή μεταφορών περιλαμβάνει τόσο τα φυσικά στοιχεία όπως δρόμους και λιμάνια όσο και «μαλακά» μέτρα όπως η νομοθεσία, οι κανονισμοί λειτουργίας και ελέγχου και η τεχνολογία που βελτιώνουν την λειτουργικότητα της φυσικής υποδομής.

¹¹¹ Ή με μία μετεπιβίβαση

¹¹² Βλ. Σχέδιο Ανάπτυξης Μεταφορών Περιόδου 2007 – 2013 και Εικοσαετίας. ΥΜΕ, Διαχειριστική αρχή ΕΠ ΣΑΑΣ, 2006.

¹¹³ Οδηγία 2011/76/ΕΕ. (Eurovignette Directive). Ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη διαδικασία αναθεώρησης της πολιτικής προς την κατεύθυνση της ενιαίας εφαρμογής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο των αρχών ο 'χρήστης πληρώνει', 'ο ρυπαίνων πληρώνει'.

Η περιφέρεια διαθέτει ένα εκτεταμένο και σε σημαντικό βαθμό ώριμο οδικό δίκτυο που εξυπηρετεί ένα πολυκεντρικό σύστημα μεσαίου μεγέθους πόλεων και ένα μεγάλο αριθμό διάσπαρτων μικρών οικισμών καθώς επίσης και τη σύνδεση της περιφέρειας με όμορες περιφέρειες και το Διευρωπαϊκό οδικό δίκτυο. Βελτιώσεις στην ενδοπεριφερειακή και διαπεριφερειακή οδική προσπελασιμότητα με την προσθήκη νέων συνδέσμων θα έχουν οριακό όφελος. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής μεταφορών των τελευταίων δεκαετιών, οι οδικές μεταφορές κυριαρχούν τόσο όσον αφορά τις επιβατικές μεταφορές όσο και τις εσωτερικές εμπορευματικές. Το μήκος του Εθνικού και Επαρχιακού οδικού δικτύου που βρίσκεται στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας ανέρχεται σε 3800¹¹⁴ χιλιόμετρα περίπου. Το δίκτυο, εκτός πόλεων, συμπληρώνεται από ένα μεγάλο αριθμό τοπικών οδών, σε αραιοκατοικημένες περιοχές, οι οποίες, αν και έχουν πολύ χαμηλούς κυκλοφοριακούς φόρτους, αποτελούν κρίσιμο σύνδεσμο των μικρών οικισμών με τις πόλεις υποστηρίζοντας την μεταφορά προϊόντων και την διακίνηση τουριστών.

Παρόλο που το σιδηροδρομικό δίκτυο ενώνει όλες τις πόλεις της περιφέρειας, με εξαίρεση την Καβάλα, ο ρόλος του σιδηροδρόμου είναι περιθωριακός στις επιβατικές μεταφορές. Το ίδιο ισχύει και για τις εμπορευματικές μεταφορές. Η διατροφικότητα δεν έχει αναπτυχθεί ούτε όσον αφορά τις επιβατικές ούτε τις εμπορευματικές μεταφορές¹¹⁵.

Τα κυριότερα λιμάνια της ΑΜΘ είναι της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης. Εξυπηρετούν την επιβατική κίνηση προς την Θάσο και την Σαμοθράκη ενώ από αυτά διέρχεται το 35% περίπου των εμπορευμάτων που διακινούνται στην περιφέρεια ή διέρχονται από την περιφέρεια προς άλλες κατευθύνσεις. Έργα αναβάθμισης των λιμένων προχωρούν με αργούς ρυθμούς (διακοπές εργασιών - επαναπροκήρυξη έργων κ.α.), ενώ σημαντικά τμήματα των υποδομών, όπως ο πολυλειτουργικός σταθμός στο λιμάνι Αλεξανδρούπολης, δεν έχουν διασφαλισμένη χρηματοδότηση.

Για τα δύο αεροδρόμια δεν υπάρχουν εκκρεμότητες έργων.

Τέλος, υπάρχει πλήρης έλλειψη στοιχείων ζήτησης στον τομέα των μεταφορών καθιστώντας δυσχερή τον ορθολογικό σχεδιασμό του συστήματος και την βέλτιστη κατανομή πόρων.

d. Επιβατικές Μεταφορές

Σκοπός της πολιτικής επιβατικών μεταφορών είναι η βελτίωση της προσπελασιμότητας για όλους – παρέχοντας επιλογές μετακινήσεων για όλους τους προορισμούς μέσα σε αποδεκτά όρια χρόνου, χρημάτων και προσπάθειας και με ασφάλεια. Πρόκειται για μια έννοια ευρύτερη της κινητικότητας που αφορά στην μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων με ταχύτητα – συνήθως με ΕΙΧ. Η προσπελασιμότητα επηρεάζεται από την δυνατότητα πρόσβασης των ατόμων στο σύστημα μεταφορών και τις υπηρεσίες περιλαμβανομένων της δημόσιας συγκοινωνίας, του βαδίσματος, και της ποδηλασίας. Επηρεάζεται επίσης από την κατανομή των δραστηριοτήτων στον χώρο και προσωπικά χαρακτηριστικά όπως η υγεία, το εισόδημα και η ηλικία.

Κυρίαρχο μέσο μετακίνησης στις αγροτικές και ακριτικές περιοχές της περιφέρειας είναι το ΕΙΧ. Η Δημόσια Συγκοινωνία δεν μπορεί να επιτύχει επαρκή κάλυψη του πληθυσμού λόγω χαμηλού επιπέδου ζήτησης και αποστάσεων. Τμήματα του

¹¹⁴ Συνολικό μήκος Εθνικών και Επαρχιακών οδών, εκτός Εγνατίας, παραπλεύρων Εγνατίας και κλάδων κόμβων. Πηγή Μητρώο Οδών ΥΠ.Ο.ΜΕ.ΔΙ.

¹¹⁵ Σταθμοί μετεπιβίβασης στις παρυφές των πόλεων (επιβατικές μετακινήσεις). Όσον αφορά τις εμπορευματικές μεταφορές η διατροφικότητα προϋποθέτει την διασύνδεση τουλάχιστον τριών μέσων μεταφορών.

πληθυσμού που δεν έχουν πρόσβαση σε ΕΙΧ λόγω ηλικίας ή φυσικής κατάστασης αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσπέλασης σε βασικές υπηρεσίες.

Οι πόλεις της περιφέρειας αποτελούν πόλο έλξης μετακινήσεων από μια ευρύτερη περιοχή – συνήθως με ΕΙΧ. Το ΕΙΧ αποτελεί και το κύριο μέσο εσωτερικών μετακινήσεων παρά το μικρό μήκος των αποστάσεων που διανύονται. Το αποτέλεσμα είναι να παρατηρούνται σημειακά, κυρίως στις κεντρικές περιοχές, σοβαρά προβλήματα κυκλοφοριακής συμφόρησης. Οι προσπάθειες ελέγχου της στάθμευσης (ελεγχόμενη στάθμευση) δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα εάν δεν παρέχεται εναλλακτική λύση στους χρήστες.

Την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει παρεμβάσεις στις κεντρικές περιοχές των πόλεων – ανάπλασης οδών, πεζοδρομήσεων και δημιουργίας ποδηλατοδρόμων. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν έχουν την κλίμακα που απαιτείται για να επιδράσουν στην επιλογή μέσου μετακίνησης. Αντιθέτως, οι παρακάμψεις των πόλεων προχωρούν με ικανοποιητικό ρυθμό αντιμετωπίζοντας τα προβλήματα και την όχληση που προκαλεί η διαμπερή κυκλοφορία.

Οι πόλεις της περιφέρειας έχουν αποκτήσει εμπειρία στην εκπόνηση και εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων παρέμβασης (ΟΣΑΑ) και έχουν, επομένως, αυξημένες δυνατότητες αξιοποίησης των πόρων που διατίθενται για μια νέα πολιτική μεταφορών (βλ. Παράρτημα).

e. Εμπορευματικές Μεταφορές

Κυρίαρχο μέσο εμπορευματικών ροών - όσον αφορά τις εσωτερικές μετακινήσεις - είναι οι οδικές μεταφορές (90%)¹¹⁶. Ο συνδυασμός θαλάσσια – οδική μεταφορά αντιπροσωπεύει το 35% του διακινηθέντος βάρους φορτίων και το υπόλοιπο αποκλειστικά οδική. Τα υπόλοιπα μέσα και ο συνδυασμός διαφόρων μέσων έχουν περιθωριακό ρόλο. Ποσοστό 64% των ροών κατευθύνεται ή προέρχεται από το εσωτερικό της χώρας, 8% είναι εισαγωγές ή εξαγωγές και 28% αποτελούν διερχόμενα φορτία είτε προς Βορρά είτε Ανατολικά. Όσον αφορά τα διακινούμενα προϊόντα, ποσοστό 46% αφορά ακατέργαστα και επεξεργασμένα ορυκτά και οικοδομικά υλικά και 33% αγροτικά προϊόντα, τρόφιμα, ζωοτροφές και λιπάσματα. Οι άλλες κατηγορίες προϊόντων έχουν μικρά ποσοστά.

Οι εμπορευματικές ροές, λόγω της φύσης των διακινούμενων φορτίων, εμφανίζουν μεγάλη χωρική διασπορά. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να επιτρέπουν την ποσοτική και χωρική κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του συστήματος εμπορευματικών ροών στο εσωτερικό της περιφέρειας – στοιχεία απαραίτητα για την διαμόρφωση πολιτικής.

Η ανάπτυξη της διατροφικότητας στο σύστημα μεταφορών της περιφέρειας έχει καθυστερήσει σημαντικά. Τα λιμάνια αποτελούν το προφανές σημείο ανάπτυξης διατροφικών μεταφορών και κέντρων εφοδιαστικής. Προς το παρόν τα λιμάνια συνδέονται, σε ικανοποιητικό επίπεδο, μόνο με το οδικό δίκτυο πράγμα που μειώνει την εμβέλειά τους. Προγραμματίζεται η προώθηση της σύνδεσης του λιμένα Αλεξανδρούπολης με το σιδηροδρομικό δίκτυο, ενώ και η σύνδεση του εμπορικού λιμένα Καβάλας με το σιδηροδρομικό δίκτυο αποτελεί επίσης ένα ώριμο έργο που μπορεί να προωθηθεί άμεσα. Τα λιμενικά έργα προχωρούν με αργούς ρυθμούς ενώ

¹¹⁶ Τα στοιχεία εμπορευματικών ροών (τόνοι) προέρχονται από επεξεργασία του μητρώου εμπορευματικών ροών σε επίπεδο Ε.Ε. που έχει προκύψει από την εφαρμογή του μοντέλου TRANSTOOLS. Έτος αναφοράς 2005.

δεν έχει διασφαλιστεί η χρηματοδότηση κατασκευής του πολυχρηστικού σταθμού στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης¹¹⁷.

Σημειώνεται ότι στο νέο σχέδιο ανάπτυξης μεταφορών της Ε.Ε. έχει προταθεί η ανάπτυξη ενός κέντρου διασύνδεσης σιδηροδρομικού – οδικού δικτύου στην περιοχή του Ορεμενίου – Svilengrad (βλ. Παράρτημα Α), όπου συνδέονται τα σιδηροδρομικά και οδικά δίκτυα από Ανατολικά (Τουρκία) και Νότια (Ελλάδα). Το σημείο αυτό αποτελεί επίσης ένα προφανές σημείο ανάπτυξης κόμβου εφοδιαστικής.

f. Σχέσεις Μεταφορών - Σχεδιασμού

Το σύστημα μεταφορών επηρεάζεται σημαντικά από τις πολεοδομικές και χωροταξικές ρυθμίσεις και κανονισμούς οι οποίες, ορίζοντας τη θέση και μέγεθος των διαφόρων χρήσεων γης, προκαθορίζουν σε μεγάλο βαθμό:

- Τη ζήτηση για μετακινήσεις
- Τις αποστάσεις μετακίνησης ανθρώπων και αγαθών
- Την προσπελασιμότητα κύριων προορισμών όπως την εργασία, την εκπαίδευση, τις αγορές και τις υπηρεσίες
- Το μέσο μετακίνησης και ιδίως την δυνατότητα χρήσης βιώσιμων τρόπων μετακίνησης όπως το βάδισμα το ποδήλατο και η δημόσια συγκοινωνία.
- Το κόστος παροχής συγκοινωνιακής υποδομής και υπηρεσιών, και
- Το κόστος μετακινήσεων.

Οι ανωτέρω παράγοντες δεν λαμβάνονται υπόψη στον υφιστάμενο σχεδιασμό στις πόλεις της περιφέρειας ο οποίος περιορίζεται στην σύνταξη καθαρά κυκλοφοριακών μελετών. Αντιθέτως, ο σχεδιασμός οδικών έργων και κυρίως των παρακάμψεων ενσωματώνει σε ικανοποιητικό βαθμό την ανάγκη προστασίας από παρακείμενες χρήσεις (κατασκευή παραπλεύρων).

g. Σχέσεις Μεταφορών - Περιβάλλοντος

Το σύστημα μεταφορών συνδέεται με μια σειρά περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αέρια ρύπανση και ηχορύπανση επηρεάζουν την υγεία και την ποιότητα ζωής των κατοίκων ιδίως αυτών που ζουν πλησίον συγκοινωνιακών διαδρόμων, λιμένων, αεροδρομίων και κόμβων μεταφορών. Το σύστημα μεταφορών συνεισφέρει επίσης στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.

Η συνεισφορά του τομέα των μεταφορών στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (GHG) ανέρχεται σε 25% περίπου, σε επίπεδο χώρας¹¹⁸. Σημαντικές αυξήσεις έχουν καταγραφεί και υπολογιστεί τόσο για τον αριθμό των κυκλοφορούντων οχημάτων όσο και των οχηματοχιλιομέτρων τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Δεν αναμένεται να υπάρχουν γενικά προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης που οφείλονται στην οδική κυκλοφορία στις πόλεις της περιφέρειας, λόγω μεγέθους και επιπέδου κυκλοφοριακών φόρτων. Παρόλα αυτά τμήματα του πληθυσμού που βρίσκονται κοντά σε σημαντικούς οδικούς άξονες είναι εκτεθειμένα σε υψηλότερα επίπεδα αέριας ρύπανσης.

Τοπικές αυξήσεις κυκλοφοριακών φόρτων και ένταση ανάπτυξης κατά μήκος συγκοινωνιακών διαδρόμων μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της έκθεσης σε θόρυβο. Ο τύπος των οχημάτων (και η ηλικία και κατάστασή τους), τα επίπεδα

¹¹⁷ Οι υποδομές και ο εξοπλισμός που απαιτείται επιπλέον για την προώθηση της εφοδιαστικής θα υλοποιηθούν από την διοίκηση των λιμένων.

¹¹⁸ Βλ. ΥΠΕΚΑ Climate Change. Emissions Inventory. Annual Inventory under the convention and the Kyoto protocol for greenhouse and other gases for the years 1990-2010. April 2012

κυκλοφοριακού φόρτου και ιδίως η σύνθεση της κυκλοφορίας επηρεάζουν της έκθεση των κατοίκων σε θόρυβο. Η κυκλοφορία δικύκλων εκτός Ευρωπαϊκών προτύπων¹¹⁹, αποτελεί σημαντικό παράγοντα ηχορύπανσης ιδίως στις τουριστικές περιοχές της περιφέρειας.

Τέλος, η διάρκεια ζωής, η λειτουργία και η ασφάλεια των συγκοινωνιακών υποδομών της περιφέρειας είναι ευάλωτη στις μεταβλητές του κλίματος που επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή όπως η θερμοκρασία, οι βροχοπτώσεις και ο άνεμος.

h. Σχέσεις Μεταφορών -Ασφάλειας

Ο μέσος ετήσιος δείκτης ατυχήματα ανά 1000 κατοίκους¹²⁰ στην περιφέρεια ανήλθε σε 1,2 στην περίοδο 2002 – 2010 και προσεγγίζει το μέσο επίπεδο του δείκτη στη χώρα, με εξαίρεση την Αττική¹²¹. Σε απόλυτους αριθμούς ο δείκτης αντιστοιχεί σε 8.790 θύματα (νεκροί, σοβαρά και ελαφρά τραυματίες). Τα ατυχήματα αποτελούν ένα κυρίαρχο εξωτερικό κόστος της χρήσης του οδικού δικτύου επηρεάζοντας αρνητικά και τον οικογενειακό περίγυρο των θυμάτων αλλά και το σύστημα περίθαλψης και κοινωνικής ασφάλισης. Υπάρχει σημαντική έλλειψη στοιχείων και βάσεων δεδομένων για την διαμόρφωση πολιτικής. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην διατήρηση υψηλού δείκτη ατυχημάτων θεωρείται ότι περιλαμβάνουν: υψηλές ταχύτητες, ανεπαρκή αξιοποίηση εξοπλισμού ασφαλείας, το μεγάλο μήκος τοπικών και επαρχιακών οδών, τις διαφορές σχεδιασμού μεταξύ πεδινών και ορεινών χαράξεων και την οδήγηση υπό την επήρεια κατανάλωσης αλκοόλ ή άλλων ουσιών.

7.1.2. Χαρακτηριστικά Προβλήματα - Προκλήσεις - Τάσεις

Οι επενδύσεις στις υποδομές μεταφορών έχουν μεγάλο χρόνο ωρίμανσης. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται τώρα και στα αμέσως επόμενα χρόνια θα καθορίσουν την εικόνα της υποδομής και την κατάσταση του συστήματος μεταφορών και την επόμενη δεκαετία. Οι αποφάσεις αυτές όμως θα ληφθούν μέσα σε ένα περιβάλλον οικονομικής κρίσης και έλλειψης πόρων. Τόσο οι Εθνικοί όσο και οι Κοινοτικοί πόροι αναμένεται να είναι σημαντικά μειωμένοι σε σύγκριση με το παρελθόν, ενώ δεν φαίνεται να υπάρχει δυνατότητα απευθείας χρηματοδότησης υποδομών από την Ε.Ε., μέσω της πρωτοβουλίας «Συνδέοντας την Ευρώπη» (βλ. Παράρτημα). Αυτό επιβάλλει αναπροσανατολισμό της πολιτικής προς την κατεύθυνση της βελτιστοποίησης της αποδοτικότητας της υφιστάμενης υποδομής και την ανάπτυξη της διατροφικότητας, τόσο όσον αφορά τις επιβατικές όσο και τις εμπορευματικές μεταφορές. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη διασφάλιση αξιοπιστίας χρόνων μετακίνησης, που είναι εξίσου σημαντική με τους ίδιους τους χρόνους αφού επιτρέπει τον καλύτερο προγραμματισμό των μετακινήσεων ατόμων και εμπορευμάτων.

Η εξάρτηση από το οδικό δίκτυο θα συνεχιστεί και στο μέλλον, τουλάχιστον για τις εσωτερικές μετακινήσεις, η δε χρήση επιβατικών αυτοκινήτων θα εξακολουθήσει να αποτελεί το κυρίαρχο μέσο μετακίνησης στις υπεραστικές μετακινήσεις και ιδίως στις απομακρυσμένες αγροτικές και ακριτικές περιοχές. Υπό τις σημερινές συνθήκες, αλλά και μακροπρόθεσμα, η εξάρτηση από το ΕΙΧ στις περιοχές αυτές αναμένεται να έχει αρνητικές συνέπειες, ιδίως σε νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, αφού θα χρειαστεί η αύξηση του μεριδίου των μεταφορών στις οικογενειακές δαπάνες για την διατήρηση ενός επιπέδου προσπελασιμότητας.

¹¹⁹ Βλ. Directive 97/24/EC – τελευταία αναθεώρηση 2006/120/EC

¹²⁰ Πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

¹²¹ Μ.Ο. όλων των περιφερειών εκτός Αττικής την περίοδο 2002 – 2010 ήταν 1,11 ατυχήματα ανά 1000 κατοίκους. Υπάρχουν περιφέρειες με πολύ χαμηλότερο δείκτη (0,6 – 0,7).

Εκτιμάται ότι τα αμέσως επόμενα χρόνια θα μειωθούν τα διανυόμενα οχηματοχιλιόμετρα στο οδικό δίκτυο της περιφέρειας. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα, τη μείωση του αριθμού των ατυχημάτων - δεδομένου ότι υπάρχει στατιστικά σχέση (όχι απόλυτα γραμμική) μεταξύ οχηματοχιλιομέτρων και ατυχημάτων- και τη μείωση των εκπομπών GHG. Αντίστροφα αναμένεται ότι θα αναβληθούν από τα άτομα, τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις εργασίες συντήρησης των οχημάτων και αντικατάστασης παλαιών οχημάτων με αποτέλεσμα να υπάρξει αύξηση της επικινδυνότητας - δηλαδή της σοβαρότητας των συνεπειών των ατυχημάτων - και αύξηση των εκπομπών ανά οχηματοχιλιόμετρο. Επομένως, δύο από τις κύριες προκλήσεις για την περιφέρεια θα είναι η βελτίωση του επιπέδου ασφαλείας και η μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των εκπομπών GHG χωρίς να επηρεαστεί αρνητικά η κινητικότητα των κατοίκων, και η θωράκιση της συγκοινωνιακής υποδομής απέναντι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Τέλος, δεν υπάρχει διασύνδεση του πολεοδομικο-χωροταξικού σχεδιασμού με τον σχεδιασμό του συστήματος μεταφορών, ο οποίος προκύπτει συνήθως ως μια εκ των υστέρων σκέψη υπό την μορφή κυκλοφοριακών μελετών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που έχουν ανακύψει και όχι ως πρόνοια για την αποφυγή δημιουργίας τους. Οι νέες χωροθετήσεις ή επεκτάσεις των πόλεων θα πρέπει να μπορούν να εξυπηρετούνται από το υφιστάμενο οδικό δίκτυο και το δίκτυο Δημόσιας Συγκοινωνίας ή λογική τους επέκταση και να μπορούν να ενταχθούν σε ευρύτερα δίκτυα κίνησης ποδηλατών και πεζών. Αλλαγές στις χρήσεις γης χρειάζονται αρκετά χρόνια για να ωριμάσουν και να φέρουν αποτελέσματα. Είναι όμως σημαντικό να τεθούν οι βάσεις ώστε οι αλλαγές αυτές να μπορούν να υποστηρίξουν μακροπρόθεσμα ένα βιώσιμο σύστημα μεταφορών.

7.1.3. Συγκριτικά Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα – Δυνατότητες

Η περιφέρεια λόγω της γεωγραφικής της θέσης μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο ως κόμβος στα παγκόσμια δίκτυα εφοδιαστικής στους διαδρόμους Ανατολική Μεσόγειος – Ανατολικά Βαλκάνια – Μαύρη Θάλασσα¹²², αποκομίζοντας αναπτυξιακά οφέλη¹²³. Χωρίς όμως την ύπαρξη κατάλληλων υποδομών διατροφικών μεταφορών οι πιθανότητες ανάπτυξης της εφοδιαστικής (logistics) είναι ισχνές. Από την πλευρά της ζήτησης, οι εμπορευματικές ροές σε ένα κέντρο εφοδιαστικής θα πρέπει να έχουν σχετική ισορροπία έτσι ώστε να υπάρχουν οικονομίες κλίμακας¹²⁴ και να αποτελεί ελκυστικό τόπο για εγκατάσταση επιχειρήσεων. Ο βαθμός όμως που αυτό μπορεί να ισχύει ή όχι για την περιφέρεια ΑΜΘ δεν μπορεί να εκτιμηθεί αυτή τη στιγμή λόγω έλλειψης στοιχείων.

Όσον αφορά την σύνδεση μεταξύ των βασικών πόλεων, το δίκτυο είναι ικανοποιητικό και καλύπτονται οι βασικές τοπικές ανάγκες, καθώς επίσης οι διαπεριφερειακές συνδέσεις¹²⁵. Επίσης, οι αστικές περιοχές στην περιφέρεια έχουν την δυνατότητα, λόγω του μεγέθους τους, να διασφαλίσουν υψηλό επίπεδο εσωτερικής προσπελασιμότητας επενδύοντας στην δημιουργία ολοκληρωμένων δικτύων κίνησης πεζών και ποδηλατών. Προϋπόθεση αποτελεί η εφαρμογή ολοκληρωμένης πολιτικής στάθμευσης με στόχο την συγκράτηση σημαντικού

¹²² Π.χ. Βλ. Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. (ΦΕΚ Α, 128/3-7-2008)

¹²³ Με την έννοια της προστιθέμενης αξίας (VAL – Value Added Logistics). Απλή διαμετακόμιση φορτίων δεν έχει κάποιο αναπτυξιακό όφελος.

¹²⁴ Μείωση 'νεκρών' χιλιομέτρων – δηλ διαδρομών χωρίς φορτίο.

¹²⁵ Κατά την σύνταξη της παρούσας έκθεσης δημοσιεύθηκε προσχέδιο νόμου για την αναδιάρθρωση του συστήματος υπεραστικών οδικών μεταφορών.

αριθμού ΕΙΧ εκτός πόλης, με την χωροθέτηση και λειτουργία σταθμών μετεπιβίβασης. Η Δημόσια αστική συγκοινωνία μπορεί να έχει επίσης σημαντικό ρόλο αν και η δυνατότητά της να υποστηρίξει πολλαπλούς προορισμούς και σκοπούς μετακίνησης σε πόλεις μικρού – μεσαίου μεγέθους είναι περιορισμένη.

7.2. Ενέργεια

7.2.1. Υφιστάμενη Κατάσταση

Η θέση και ο φυσικός πλούτος της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας έχει αναδείξει την περιοχή σε ισχυρό παράγοντα του ενεργειακού τομέα της χώρας. Η περιφέρεια είναι η μοναδική που διαθέτει όλες τις μορφές πρωτογενούς παραγωγής ενέργειας (στερεά, υγρά, και αέρια καύσιμα), καθώς και όλες τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Διαθέτει επίσης δίκτυα υποδομών για την μεταφορά και αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου (ΦΑ) και πετρελαιοειδών. Η περαιτέρω ανάπτυξη των υποδομών αυτών θα επιτρέψει όχι μόνο την πλήρη κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της ΠΑΜΘ αλλά και την παροχή πλεονασμάτων για την κάλυψη άλλων περιοχών της χώρας.

Παρουσιάζεται στην συνέχεια μία επισκόπηση της σημερινής κατάστασης και του δυναμικού των επιμέρους τομέων της ενέργειας (φυσικό αέριο, πετρέλαιο, στερεά καύσιμα, ηλεκτρισμός, ΑΠΕ) που θα αποτελέσει την βάση για την διαμόρφωση προτάσεων μεσο-μακροχρόνιας στρατηγικής για την Περιφέρεια ΑΜΘ.

a. Φυσικό Αέριο (ΦΑ)

Η δεδηλωμένη πρόθεση της ΕΕ να μειώσει τις εκπομπές CO₂ άμεσα κατά 20% ή και 30% μέχρι το 2020 και πολύ περισσότερο, μέχρι εκμηδενισμού μέχρι το 2050, καθιστά την χρήση ΦΑ σχεδόν υποχρεωτική. Αν και τελευταία, λόγω της κρίσης, η αύξηση της ζήτησης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο έχει σχεδόν μηδενιστεί στα περίπου 570bcm ετησίως το 2010, το 2020 αναμένεται να αυξηθεί πιθανόν στα 626bcm, και στα 690bcm το 2035 (κατά την IEA). Η σχεδόν σταθερή ζήτηση αυτή ελκύει ενδιαφέρον, μεταξύ άλλων και από το Αζερμπαϊζάν το οποίο ήδη έχει συμφωνήσει με την Τουρκία (26 Ιουνίου 2012) για την κατασκευή υποδομής για την μεταφορά δυτικά 16bcm από το κοιτάσμα του Shah Deniz II, εκ των οποίων 10bcm προορίζονται για την ΕΕ. Αυτή η ποσότητα προβλέπεται να αυξηθεί στο μέλλον από παραγωγή άλλων κοιτασμάτων του Αζερμπαϊζάν. Η ποσότητα αυτή αφού διασχίσει την Τουρκία θα κατευθυνθεί, είτε μέσω Βουλγαρίας (αγωγός Nabucco West) για να συνδεθεί στο ευρωπαϊκό σύστημα στο Baumgarden της Αυστρίας, είτε μέσω Ελλάδος και Αλβανίας (αγωγός Trans Adriatic Pipeline TAP) υποθαλάσσια στην Ιταλία. Τελευταία δήλωση (18 Σεπτ 2012) εκπροσώπου της κοινοπραξίας Shah Deniz II αναφέρεται σε αύξηση της ποσότητας πιθανόν στα 20bcm και την αξιοποίηση και των 2 αγωγών. Η μικρότερη σε μήκος και μέγεθος αγωγού πρόταση διαδρομής μέσω μόνο Ελλάδος στην Ιταλία (ITGI) φαίνεται να χάνει έδαφος αλλά δεν έχει εγκαταληφθεί. Αντίθετα, οι προοπτικές του TAP έχουν ενισχυθεί πρόσφατα μετά την επίτευξη διακρατικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας, Ιταλίας και Αλβανίας για προώθηση του την 19 Απριλίου 2013 μετά από την έγκριση από την Βουλή στις 9 Απριλίου 2013

Εξακολουθεί να εξελίσσεται και η προετοιμασία για τον αγωγό σύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB) που ξεκινάει από την Κομοτηνή και κατευθύνεται προς το Haskovo με αρκετές πιθανότητες έναρξης εργασιών μέσα στο 2013 (δες Εικόνα 74).

Σε συνδυασμό με τους σχεδιαζόμενους αγωγούς, υπάρχει ενδιαφέρον για την κατασκευή τερματικών σταθμών εκφόρτωσης, αποθήκευσης και αεριοποίησης LNG

στην περιοχή. Έτσι, η ΔΕΠΑ έχει προχωρήσει στην εκπόνηση σχεδίων για την κατασκευή τερματικού σταθμού στην περιοχή της Καβάλας είτε επί ξηράς στο γήπεδο των εγκαταστάσεων της Βιομηχανίας Φωσφορικών Λιπασμάτων (έκτασης 250 εκταρίων) της οποίας είναι μέτοχος κατά 33%, είτε πλωτού στην ίδια περιοχή, με δυνατότητα αεριοποίησης 4-6.8bcm/yr. Το ύψος της επένδυσης εκτιμάται στα €500Εκατ με χρόνο υλοποίησης 2-3 έτη.

Στα σχέδια συμπεριλαμβάνεται και η δυνατότητα (με κόστος κατασκευής της τάξης των 350-€400Εκατ) αξιοποίησης των αποθηκευτικών δυνατοτήτων των παλαιών κοιτασμάτων του Πρίνου (κοίτασμα Νοτίου Καβάλας) που μπορεί να φτάσουν τα 0.36bcm, διπλάσιο αυτών της Ρεβυθούσας, με δυναμικό έγχυσης στο δίκτυο/εισαγωγής 4mcm/day, σε σύγκριση με το αντίστοιχο δυναμικό έγχυσης των σημερινών αγωγών στο Στρυμονοχώρι 15.9mcm/day μέσω Βουλγαρίας και στους Κήπους 20.5mcm/day μέσω Τουρκίας (δες Σχήμα 2). Επειδή υπάρχει αναμφισβήτη κυριότητα του Δημοσίου του χώρου, αλλά και δικαιώματα παραχώρησης προς εκμετάλλευση της εταιρείας Ενεργειακή Αιγαίου (Energean Oil and Gas, SA) που αφορούν το εν λόγω κοίτασμα, εξετάζονται 2 λύσεις για την υλοποίηση της κατασκευής και λειτουργίας της αποθήκης: (α) η έκδοση αδειας εκμετάλλευσης σε ιδιωτικό φορέα, στον οποίο μπορεί να συμμετέχει και ο ΔΕΣΦΑ (ΑΣΦΑ) ή (β) η ένταξη της αποθήκης στο Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου οπότε ο ΔΕΣΦΑ αναλαμβάνει την χρηματοδότηση, κατασκευή και λειτουργία της, αποκλειστικά ή και με μειοψηφική συμμετοχή άλλων.

Εικόνα 77: Δίκτυα μεταφοράς ΦΑ¹²⁶.

Επίσης έχει κατατεθεί πρόταση από ιδιωτική εταιρία για κατασκευή πλωτού τερματικού σταθμού για έγχυση υγροποιημένου φυσικού αερίου - LNG) και για την περιοχή Αλεξανδρούπολης με δυναμικό αεριοποίησης της τάξεως των 3bcm/yr.

¹²⁶ Οι διακεκομμένες γραμμές αφορούν σε αγωγούς υπο σχεδίαση: ITGI, Nabucco, Blue line. Η κόκκινη διακεκομμένη γραμμή είναι η ενδεικτική πορεία του αγωγού IGB.

Εικόνα 78: Κοιτάσματα αργού στην περιοχή Πρίνου και η πιθανή διαδρομή αγωγού για την έγχυση ΦΑ στην υπό σχεδίαση υπόγεια αποθήκη του πεδίου Νότιας Καβάλας

Πηγή: Energean Oil and Gas, SA

b. Πετρέλαιο

Στην περιοχή υπάρχει ενεργή αλλά σχετικά μικρή (ca.1700boe/dy) παραγωγή αργού (και μικρών ποσοτήτων ΦΑ) από τα κοιτάσματα του Πρίνου. Η παραγωγή είναι μικρή αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν, κατά τις εκτιμήσεις της εταιρείας εκμετάλλευσης (Energean Oil and Gas, SA), απολήψιμα εξακριβομένα αποθέματα που ανέρχονται σε 5.9mboe με άλλα εκτιμώμενα 6.3mboe από το κοιτάσμα Εψιλον. Κατά τις εκτιμήσεις της ίδιας εταιρείας υπάρχουν τουλάχιστον 4bboe στην ευρύτερη περιοχή του Βορείου Αιγαίου με μεγάλη πιθανότητα αξιοποίησης τουλάχιστον 10% αυτών. Η εκμετάλλευση αυτών αναμένει την διευθέτηση πιθανών αντιρρήσεων ή ενστάσεων από την Τουρκία.

Πέραν των εγκαταστάσεων πρώτης επεξεργασίας του αργού και των άλλων προϊόντων (ΦΑ, NGL, υγρό θείο) των κοιτασμάτων Πρίνου στις εγκαταστάσεις της εταιρείας Energean oil and Gas, SA 14χλμ ανατολικά της Καβάλας, δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις δύλισης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Υπάρχει όμως ο προγραμματισμός για την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης (δες Σχήμα 3). Η εταιρεία που έχει συσταθεί για την κατασκευή (Trans-Balkan Pipeline B.V.) στην οποία συμμετέχουν η TK-BA Ρωσικών συμφερόντων (εξ ίσου η Transneft, Rosneft και Gasprom Neft) με 51%, η Βουλγαρική Project Company Burgas-Alexandroupolis BG με 24.5%, η Ελληνική Helle C.A. - Traki C.A. of Greece με 23.5%, και το Ελληνικό Δημόσιο με 1%, έχει τελειώσει τις προκαταρκτικές μελέτες για την κατασκευή του μήκους 300Km και κόστους περίπου €1Δισ. Ο αγωγός θα έχει ικανότητα μεταφοράς 35mtonn/yr αργού που μπορεί να αυξηθεί στους 50mtonn/yr.

Εικόνα 79: Χάρτης σχεδιαζόμενης διαδρομής αγωγού αργού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης

Την 7 Δεκεμβρίου 2011, ο Βούλγαρος Υπουργός Οικονομικών Συμεών Ντιάκοφ ανακοίνωσε ότι η Βουλγαρία αποχωρεί από την τριμερή διακυβερνητική συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού είτε άμεσα σε περίπτωση συμφωνίας των άλλων 2 εταίρων είτε μονομερώς εντός 12 μηνών, καταλογίζοντας μάλιστα την ευθύνη στους άλλους εταίρους για μη τήρηση των συμφωνηθέντων, παρά τις γνωστές προσηματικές δυσκολίες σε θέματα περιβαλλοντικής αδειοδότησης των εργασιών στο Μπουργκάς. Η ρωσική πλευρά απέρριψε την δήλωση μονομερούς αποχώρησης υπογραμμίζοντας ότι κανένας εταίρος δεν μπορεί να αποχωρήσει πριν ολοκληρωθεί η αποπληρωμή του έργου (αρθ. 14 της σύμβασης που υπογράφηκε το 2007). Σε απάντηση η Βουλγαρική πλευρά δήλωσε ότι θα πληρώσει όλες τις οικονομικές της υποχρεώσεις, υπόσχεση που δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί, αλλά επιμένει στην αποχώρησή της.

Η ελληνική πλευρά συνεχίζει να υποστηρίζει πλήρως το έργο, οι προοπτικές όμως δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ευοίωνες.

c. Αιγνίτης

Στην περιφέρεια ΑΜΘ υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα ενεργειακών ορυκτών όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ενότητα 6.5 «Ορυκτός Πλούτος».

d. Ηλεκτροπαραγωγή

Πέραν των υδροηλεκτρικών σταθμών με συνολική ισχύ 500MW, λειτουργεί από το 2002 ο ΑΗΣ Κομοτηνής, σταθμός ΦΑ συνδυσασμένου κύκλου με ισχύ 485MW. Ο σταθμός αυτός εκτός από την κάλυψη της ζήτησης στο Εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα, προσφέρει σταθερότητα αλλά και μείωση των απωλειών που θα προέρχονταν από την μεταφορά από άλλα σημεία παραγωγής.

Στην περιοχή της ΠΑΜΘ υπάρχουν και άλλες σημαντικές εγκαταστάσεις υποδομής που περιλαμβάνουν κέντρα υψηλής τάσης, αλλά και απολήξεις των διεθνών διασυνδέσεων με την Βουλγαρία και από το 2008 με την Τουρκία (γραμμή Κέντρου Υψηλής Τάσης-KYT Ν. Σάντας-Babaeski) χωρητικότητας 400KV εκάστη. Ο ΑΔΜΗΕ εκτελεί ή έχει προγραμματίσει σημαντικά έργα που περιλαμβάνουν:

- Νέο KYT Λαγκαδά (υπό κατασκευή)
- Νέα γραμμή μεταφοράς 400kV μεταξύ KYT Λαγκαδά και KYT Φιλίππων ώστε να γίνει η σύνδεση με την Blagoergrad από το KYT Φιλίππων
- Νέο KYT Νέας Σάντας (υπό κατασκευή)

- Νέα γραμμή μεταφοράς 400kV για την σύνδεση με Βουλγαρία μεταξύ KYT Νέας Σάντας και Maritsa East

Υπάρχουν επίσης σχέδια από ιδιωτική εταιρία για την κατασκευή ενός και πιθανόν 2 σταθμών ΦΑ συνδυασμένου κύκλου στην Αλεξανδρούπολη (300MW έκαστος) σε συνδυασμό με τον προτεινόμενο σταθμό εκφόρτωσης LNG.

e. *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*

Στην ΠΑΜΘ λειτουργούν ή βρίσκονται υπό κατασκευή σήμερα εγκαταστάσεις ΑΠΕ που υπερβαίνουν το 14% του συνόλου των εγκαταστάσεων ΑΠΕ της χώρας (Πίνακας 16). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Πίνακας 2 δεν περιλαμβάνει έργα γεωθερμίας στην περιοχή ΑΜΘ επειδή αυτά θα αδειοδοτηθούν με διαφορετική διαδικασία μέσω παραχωρήσεων. Εξετάζοντας το ενδιαφέρον για την εγκατάσταση ΑΠΕ στην ΑΜΘ γίνεται άμεσα φανερό ότι έχει εστιαστεί στην αιολική ενέργεια.

Οι αιτήσεις που υπάρχουν για αξιολόγηση αφορούν σε 4798MW ισχύος, είναι το μεγαλύτερο μέγεθος σε όλες τις Περιφέρειες, του Νοτίου Αιγίου μη εξαιρουμένου, και αποτελούν τα 25% των αιτήσεων για όλη την χώρα. Ήδη λειτουργούν αιολικά πάρκα συνολικής εγκατεστημένης ισχύος που αντιστοιχεί στο 15% του συνόλου της χώρας. Αυτό οφείλεται και στην επιλογή της ΑΜΘ ως μία από τις 3 Περιχές Αιολικής Προτεραιότητας κατά το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ του 2008. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η φέρουσα ικανότητα που προσδιορίζεται στο Ειδικό Πλαίσιο ανέρχεται σε 1076MW, ποσότητα που έχει ήδη καλυφθεί από επενδυτικά σχήματα που λειτουργούν ή έχουν εγκεκριμένη άδεια εγκατάστασης ή παραγωγής (1135MW).

Πίνακας 20: Κατάσταση αδειοδοτικής εξέλιξης έργων ΑΠΕ. Η ισχύς δίδεται σε MW

		Με Άδεια ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ		Με Άδεια ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ		Με ΕΠΟ		Με Άδεια ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ		Αιτήσεις αξιολόγησης	
		Πλήθ.	Ισχύς	Πλήθ.	Ισχύς	Πλήθ.	Ισχύς	Πλήθ.	Ισχύς	Πλήθ.	Ισχύς
ΑΜΘ	Αιολικά	13	240,2	8	110,8	7	100,1	43	1002,9	121	4798
	ΜΥΗΕ	3	3,0	0	0	1	1,0	24	57,4	2	1
	Βιομάζα	0	0	1	9,5	3	13,5	10	40,5	1	2
	Γεωθερμ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Φ/Β	11	25,5	40	89,1	21	53,5	101	327,6	1	1
	Ηλιοθερμ.	0	0	0	0	0	0	1	2,0	3	4
Σύνολο Περιφέρειας		27	268,7	50	210,4	31	167,1	179	1430,3	128	4798
Σύνολο χώρας		426	2050,8	418	2359,3	595	4784,1	2849	29525	752	20000

Πηγή: ΡΑΕ, 31 Οκτωβρίου 2012.

Η δεύτερη μέχρι στιγμής μορφή ΑΠΕ από πλευράς επενδυτικού ενδιαφέροντος αφορά σε εγκαταστάσεις ΦΒ για τις οποίες υπάρχουν εγκεκριμένες άδειες λειτουργίας ή παραγωγής ή ΕΠΟ συνολικής ισχύος 490MW.

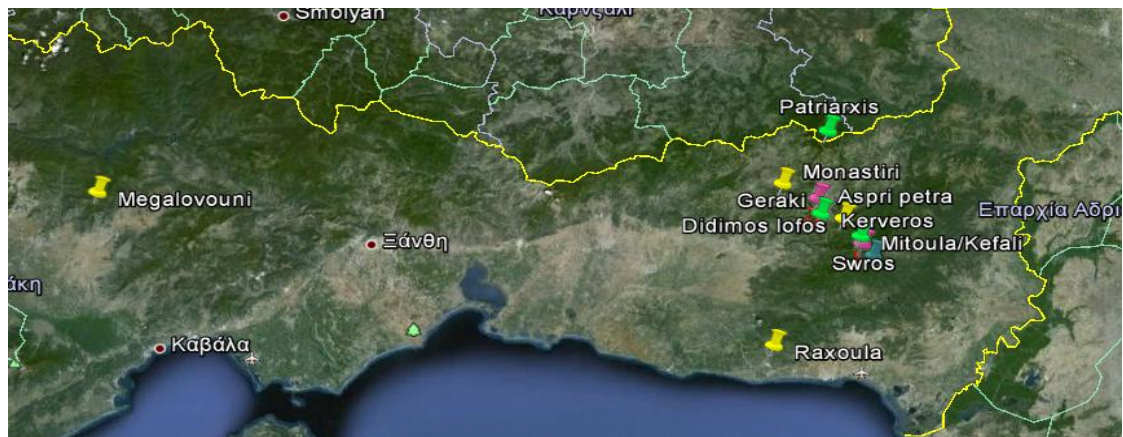
Η τελευταία (Μάρτιος 2013) καταμέτρηση των λειτουργούντων εγκαταστάσεων δείχνει 240MW αιολικών, 31MW μικρών υδροηλεκτρικών (ΜΥΗΕ), 199MW ΦΒ κάθε μεγέθους και 104MW ΦΒ εγκαταστάσεων σε στέγες. Παρατηρείται δηλαδή μία στασιμότητα των αιολικών λόγω προβλημάτων δικτύου αλλά μια μεγάλη αύξηση των ΦΒ και κυρίως σε στέγες που φτάνουν στο 30% των αντίστοιχων εγκαταστάσεων σε όλη την χώρα (σε MW).

e.1. *Αιολική Ενέργεια*

Η αιολική ενέργεια προφανώς αποτελεί την μεγαλύτερη κατηγορία αξιοποίησης του δυναμικού ΑΠΕ στην ΠΑΜΘ. Οι ήδη λειτουργούσες εγκαταστάσεις συνεισφέρουν στην τοπική κοινωνία από το Τέλος ΑΠΕ 3% επί της τιμής της παραγόμενης ενέργειας που σε σημερινές τιμές και μέσους συντελεστές απόδοσης της τάξεως των 28% ποσά της τάξεως των €17εκατ τον χρόνο. Σε περίπτωση που καλυφθεί το σύνολο της φέρουσας ικανότητας του Ειδικού Χωροταξικού των 1076MW, το ποσό της δια νόμου συνεισφοράς σε πληρωμές στην τοπική κοινωνία θα αυξηθεί αναλογικά στα €77εκατ τον χρόνο.

Οι θέσεις των λειτουργούντων αιολικών πάρκων παρουσιάζονται στην παρακάτω εικόνα ενώ στην εικόνα 84 σημειώνονται και οι θέσεις των ήδη εγκριθέντων αδειών ή κατατεθέντων αιτήσεων, περιλαμβανομένων και αυτών των θαλασσιών πάρκων.

Εικόνα 80: Χάρτης θέσεων λειτουργούντων αιολικών πάρκων στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Εικόνα 81: Χάρτης θέσεων αιτήσεων για την δημιουργία αιολικών πάρκων (περιοχές με μπλε χρώμα) στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Επίσης σημειώνονται με κίτρινη γραμμή τα περιγράμματα ζωνών αποκλεισμού

Πηγή: ΡΑΕ, ίδια επεξεργασία.

Η περαιτέρω εγκατάσταση αιολικών πάρκων απαιτεί την ενίσχυση των τοπικών δικτύων: σύμφωνα με την μελέτη ανάπτυξης του Συστήματος Μεταφοράς για την περίοδο 2010-2014 του τότε ΔΕΣΜΗΕ (όπως εγκρίθηκε την 21-11-2010) έχουν

προγραμματιστεί αναβαθμίσεις-επεκτάσεις του δικτύου μεταφοράς (βλέπε ενότητα «Ηλεκτροπαραγωγή») θα επιτρέψουν την απορρόφηση της παραγωγής αιολικών πάρκων συνολικής ισχύος άνω των 900MW.

e.2. Γεωθερμία

Η ύπαρξη και η θέση αξιοποιήσιμων γεωθερμικών πεδίων είναι γνωστή από αρχαιότατων χρόνων. Πρόσφατα όμως έχουν γίνει οι σχετικές έρευνες (γεωτρήσεις) για την εξακρίβωση των κρίσιμων παραμέτρων των πεδίων ώστε να ξεκινήσει μια ουσιαστική προσπάθεια εκμετάλλευσης των (βλέπε σχετική ανάλυση στην ενότητα V.4.3.3. «Γεωθερμικά Πεδία»).

e.3. Υδροηλεκτρικά

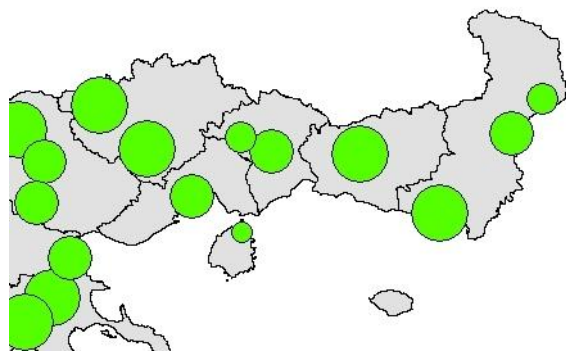
Στην ΑΜΘ λειτουργούν σήμερα 2 μεγάλα υδροηλεκτρικά έργα στον Νέστο, αυτά του Θησαυρού (384MW) και της Πλατανόβρυσης (116MW) που μαζί αντιπροσωπεύουν το 16% της συνολικής ισχύος μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών. Ο ΥΗΣ Θησαυρού είναι αντλητικός σταθμός πολλαπλής χρήσης αφού είναι σε θέση να αποταμιεύσει ηλεκτρική ενέργεια ώστε να μειωθεί η απόρριψη όταν υπάρχει υπερπαραγωγή από άλλες ΑΠΕ. Το συγκρότημα Θησαυρού-Πλατανόβρυσης επίσης προσφέρει αντιπλημμυρική προστασία και βελτιωμένη διαχείριση της άρδευσης.

Υπάρχει όμως εναπομείναν δυναμικό στον Νέστο με την εκμετάλλευση άλλων υπολεκανών όπως αυτές στο Άνω Ποταμάκι, Αρκουδόρεμα, Βαθύρεμα και Μαυρόρεμα. Ήδη λειτουργούν 3 μικροί σταθμοί και υπάρχει σημαντικό ενδιαφέρον, όπως αποτυπώνεται στις αιτήσεις και τις άδειες παραγωγής που έχουν ήδη κατατεθεί.

e.4. Βιομάζα

Μία αναδύομενη τέλος περιοχή ενδιαφέροντος είναι αυτή της αξιοποίησης της Βιομάζας (βλέπε σχετική ενότητα για τον Αγροτικό κλάδο). Η χρήση βιομάζας για ενεργειακούς σκοπούς σήμερα περιλαμβάνει τρεις κυρίως χρήσεις: παραγωγή θερμότητας για θέρμανση χώρων, πρώτη ύλη για παραγωγή βιοντήζελ και αξιοποίηση βιοαερίου από λειτουργούντες ΧΥΤΑ. Πρόσφατη μελέτη προσδιόρισε ότι μόλις 14% των περίπου 38.000 νοικοκυριών στην ΑΜΘ χρησιμοποιούν βιομάζα για θέρμανση χώρων ενώ με αξιοποίηση νέων τεχνολογιών - όπως η χρήση καυστήρων pellets - θα μπορούσε να καλύψει πλήρως τις ανάγκες καταναλώνοντας περίπου 205ktonn τον χρόνο.

Εικόνα 82: Παραγωγή ξυλείας για θερμικές χρήσεις (σε MJ) στην Περιφέρεια ΑΜΘ το 2003. (Το μέγεθος του κύκλου υποδηλοί την συνολική δυναμικότητα για παραγωγή ενέργειας: 1-25MJ, 26-71MJ, 72-220MJ και 221-737MJ).

Πηγή: ΚΑΠΕ.

Η αξιοποίηση είτε γεωργικών υπολειμμάτων είτε ενεργειακών καλλιεργειών για παραγωγή βιοντήζελ και βιοαερίου έχει ήδη ξεκινήσει με την κατασκευή μονάδων, όπως αυτή της «Βιοενέργεια Φέρες ΑΕ» για κατασκευή βιοντήζελ, της «ΕΛΠΕ Ανανεώσιμες ΑΕ» για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με καύση βιομάζας, και της «FOSTA ΑΕ» για την αξιοποίηση βιοαερίου.

Μια εκτίμηση του ΚΑΠΕ (2009) για το δυναμικό της βιομάζας στην περιφέρεια προς αξιοποίηση¹²⁷ καταλήγει στις ακόλουθες ποσότητες:

- Ενεργειακές καλλιέργειες 1,0-1,3 Mtonn/yr (Ήδη το 2010 το 70% των 730.000 στρεμμάτων ενεργειακών καλλιεργειών στην χώρα βρίσκεται στην ΠΑΜΘ και κυρίως στον Έβρο με παραγωγή κυρίως ηλίανθου και ελαιοκράμβης.)
- Γεωργικά και κτηνοτροφικά υπολείμματα 0,78-1,0Mtonn/yr και 0.97-1,28Mtonn/yr
- Οργανικά απόβλητα και λύματα 50-180ktonn/yr και 3,3 -13ktonn/yr

7.2.2. Χαρακτηριστικά προβλήματα και τάσεις

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι επενδύσεις στην ενέργεια είναι μεγάλες. Έτσι μόνο η εγκατάσταση άλλων 800MW αιολικών (με βάση τον σημερινό περιορισμό του Ειδικού Χωροταξικού, απαιτεί επενδύσεις της τάξης των €1,2-1,4Δισ, το επενδυτικό κόστος των εγκαταστάσεων υποδοχής LNG είναι της τάξης των €300-400Εκατ και το κόστος των μεγάλων υδροηλεκτρικών της τάξης του Θησαυρού μπορεί να φτάσει και τα €800-900Εκατ.

7.2.3. Συγκριτικά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα – Δυνατότητες

Η Περιφέρεια έχει σημαντικούς ενεργειακούς πόρους που περιλαμβάνουν συμβατικές πηγές (λιγνίτης, τύρβη, πετρέλαιο, φυσικό αέριο) και ανανεώσιμες (αιολική ενέργεια, υδροηλεκτρικά, γεωθερμία, ηλιακή ενέργεια, βιομάζα) και αξιολογη ενεργειακή υποδομή (αγωγός ΦΑ, χώρος αποθήκευσης ΦΑ) με δυνατότητες περαιτέρω επέκτασης.

Οι επενδύσεις που είτε έχουν γίνει ή αναμένεται να γίνουν στην επόμενη δεκαετία, ανέρχονται σε δισεκατομμύρια ευρώ. Για τον λόγο αυτό, ο ενεργειακός τομέας παίζει και πρέπει να παίζει βασικό παράγοντα στην ανάπτυξη της οικονομίας μακροχρόνια.

Εντούτοις, οι απαντήσεις (βλέπε Παράρτημα) των δήμων σε ερωτηματολόγιο που τους απεστάλη στο πλαίσιο αυτής της μελέτης δεν δίνουν μεγάλη βαρύτητα στον ενεργειακό τομέα. Σε αντίθεση με την ιεράρχηση των δήμων και εν όψει των σαφών προτεραιοτήτων της ΕΕ για ενίσχυση «πράσινων» δραστηριοτήτων, ενδιαφέρον έχει μια τελευταία μελέτη από ερευνητές ιδρυμάτων της ίδιας της Περιφέρειας ΑΜΘ (Stathakis et al., 2012) στην οποία εξετάζεται η συμβολή διαφόρων δραστηριοτήτων στην ανάπτυξη της περιοχής μέσω των εξής παραμέτρων:

- αριθμός νέων κατοικιών που κατασκευάζονται
- ποσοστό κερδοφόρων επιχειρήσεων
- ποσοστό ενεργοβόρων ΜΜΕ επιχειρήσεων
- βιομηχανική παραγωγή 4 ενεργοβόρων κλάδων
- κατανάλωση ηλεκτρισμού στον τριτογενή τομέα
- κατανάλωση ηλεκτρισμού στον βιομηχανικό τομέα
- κατανάλωση ενέργειας από ενεργοβόρες ΜΜΕ

¹²⁷ Περιλαμβάνει και άλλες χρήσεις πέραν των ενεργειακών.

- ποσοστό αξιοποίησης υπάρχοντος βιομηχανικού δυναμικού
- συνολική κατανάλωση ηλεκτρισμού
- δείκτης βιομηχανικής παραγωγής
- κατανάλωση ηλεκτρισμού στον οικιακό τομέα
- συνολικές επενδύσεις σε Ε&Τ από τον ιδιωτικό τομέα

Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι οι τελευταίες 4 παράμετροι του ανωτέρω καταλόγου και κυρίως οι 2 τελευταίες συσχετίζονται με πάνω από το 75% της ανάπτυξης του ΑΕΠ της περιφέρειας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές παράμετροι αφορούν στην κατανάλωση ενέργειας, όχι γιατί η κατανάλωση αυτή καθ' εαυτή είναι η κινητήρια αιτία, αλλά γιατί πολλές φορές παίζει τον ρόλο δείκτη της δραστηριότητας του κλάδου.

Η ανάλυση του μεγέθους του ενεργειακού τομέα, των τοπικών αναγκών, των δυνατοτήτων περαιτέρω ανάπτυξης, των εθνικών και ευρωπαϊκών στόχων και προτεραιοτήτων και η επισκόπηση του υπάρχοντος δυναμικού, όπως τεκμηριώνεται παραπάνω, οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι ο ενεργειακός τομέας μπορεί και πρέπει να αποτελέσει βασικό άξονα του μεσο-μακροχρόνιου αειφόρου στρατηγικού σχεδιασμού της Περιφέρειας ΑΜΘ. Η Περιφέρεια ΑΜΘ θα μπορούσε να εξελιχθεί **στο δεύτερο και πιθανόν και στο μεγαλύτερο** ενεργειακό κέντρο της χώρας.

7.3. Υποδομές διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων

7.3.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Στην Περιφέρεια ΑΜΘ λειτουργούν 3 χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (ΧΥΤΑ), 5 κέντρα διαλογής ανακυκλώσιμων υλικών (ΚΔΑΥ) και 19 εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων (ΕΕΛ). Εξακολουθούν όμως να μην καλύπτονται από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων 11 οικισμοί Γ' Προτεραιότητας (πληθυσμού κάτω των 10000 και άνω των 2000) για τους οποίους έχουν συμπεριληφθεί κονδύλια στον σχεδιασμό του ΕΣΠΑ 2007-2013, καθώς επίσης και η πλειονότητα των πολύ μικρών οικισμών κάτω των 2000 κατοίκων μεταξύ των οποίων και 4 ολόκληρες δημοτικές κοινότητες. Τέλος, λειτουργούν ακόμη και 6 χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων¹²⁸ (ΧΑΔΑ) στην Ορεστιάδα, Σουφλί, Διδυμότειχο, Αλεξανδρούπολη, Δράμα και Προσοτσάνη.

Η διαχείριση των απορριμμάτων γίνεται από ένα φορέα (ΔΙ.Α.ΑΜΑΘ Α.Α.Ε. - Διαχείριση Απορριμμάτων Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης Α.Ε.) ο οποίος καλύπτει όλη την Περιφέρεια.

7.3.2. Χαρακτηριστικά προβλήματα

Στην πρόσφατη SWOT ανάλυση που αφορά το Φυσικό Περιβάλλον και τις Περιβαλλοντικές Υποδομές που εκπόνησε η Περιφέρεια ΑΜΘ¹²⁹ καταγράφονται 20 Ανάγκες-Προβλήματα και μόνο 4 Ευκαιρίες. Τα περισσότερα προβλήματα που καταγράφονται επιδέχονται επίλυσης με την εξασφάλιση ή σωστή αξιοποίηση πόρων. Υπάρχουν όμως και μερικά που είναι διαχρονικά και δεν είναι εύκολη η αντιμετώπιση τους από την Περιφέρεια ΑΜΘ μονομερώς. Αυτά εντοπίζονται στην διασυννοριακή ρύπανση υδάτων και στην αντιμετώπιση των πλημμυρών του Έβρου. Ένας στρατηγικός σχεδιασμός θα πρέπει να διαχωρίσει τις δυο κατηγορίες προβλημάτων και να προσδιορίσει στόχους ανάλογα λαμβάνοντας υπόψη και άλλους

¹²⁸ Κατ' άλλους οι ΧΑΔΑ είναι 11: 3 στην Π.Ε. Καβάλας, 4 στην Π.Ε. Δράμας και 4 στην Π.Ε. Έβρου.

¹²⁹ Στο πλαίσιο της ενημέρωσης της Επιτροπής Διαβούλευσης για «Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες-Προγράμματα ΑΜΘ».

τομείς που επιδρούν επιβαρυντικά όπως ο χωροταξικός σχεδιασμός, η παραγωγή και χρήση ενέργειας, και οι διοικητικές δομές αλλά και η εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας.

7.4. Χρήσεις γης και συγκρούσεις

7.4.1. Χρήσεις γης

Οι γενικές χρήσεις γης και η κατανομή τους στο χώρο διαμορφώνονται διαχρονικά βάσει του συνδυασμού γεωμορφολογίας-ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Στον εξωαστικό χώρο όπου αναπτύσσονται οι πεδινές εκτάσεις ασκείται κυρίως η γεωργική δραστηριότητα. Μεγάλα τμήματα των εκτάσεων αυτών έχουν αναπτυχθεί με εγγειοβελτιωτικά έργα και αναφέρονται ως γη υψηλής γεω-ικανότητας. Οι περισσότερες πεδινές εκτάσεις της περιφέρειας έχουν αξιοποιηθεί χωρίς να έχει εξαντληθεί το πλούσιο υδάτινο δυναμικό του συστήματος και η ανάπτυξη τεχνολογίας διαχείρισης των υδατικών πόρων.

Η κατανομή των εκτάσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης έχει ως εξής:

Πίνακας 21: Κατανομή των εκτάσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης. (χιλιάδες στρέμματα)

Περιοχή	Συνολική Έκταση	Δάση και Βοσκότοποι	Υγρότοποι	Αγροτική γη	Εκτάσεις οικισμών	Λοιπά
Π.Ε. Δράμας	3.468,8	2.517,0	18,5	733,4	33,1	166,8
Π.Ε. Καβάλας	1.735,8	946,5	45,0	653,4	32,0	58,9
Π.Ε. Θάσου	381,5	279,2	0,4	72,3	1,7	27,9
Π.Ε. Έβρου	4.248,0	1.821,1	129,0	2.217,7	56,1	24,2
Π.Ε. Ξάνθης	1.795,6	1.085,5	75,1	578,2	21,9	34,9
Π.Ε. Ροδόπης	2.550,2	1.249,4	82,4	1.077,3	35,3	105,8
Σύνολο ΠΑΜΘ	14.179,9	7.898,7	350,4	5.332,3	180,1	418,5
Περ. Κεντρικής Μακεδονίας	19.170,0	8.752,0	388,1	9.334,1	408,4	287,4
Περ. Θεσσαλίας	14.046,4	7.424,9	81,7	5.991,6	236,5	311,6
Σύνολο Ελλάδας	131.982,2	72.420,5	1.790,1	50.684,6	2.307,5	4.779,6

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1999-2000.

α. Κόμβοι συγκέντρωσης παραγωγικών δραστηριοτήτων – Βιομηχανικές Περιοχές

Στην περιφέρεια έχει δημιουργηθεί σημαντική υποδομή οργανωμένων βιομηχανικών περιοχών από προγράμματα παρελθόντων δεκαετιών κρίσης με τη δραστηριότητα της ΕΤΒΑ. Οι εγκαταστάσεις αυτές δημιουργήθηκαν ως συνοδευτικές δράσεις στον γενικό προγραμματισμό που χαρακτηριζόταν από ισχυρά κίνητρα για την εγκατάσταση ή μετεγκατάσταση επιχειρήσεων του δευτερογενούς κυρίως τομέα στην Περιφέρεια. Οι περιοχές αυτές σήμερα παρουσιάζουν έντονα σημάδια εγκατάλειψης όπως ήδη αναφέρθηκε στην ενότητα IV.1.3. «Δευτερογενής τομέας» με όλες τις επιπτώσεις που συνεπάγονται στο ευρύτερο περιβάλλον (φυσικό, οικιστικό, κλπ). Η διασφαλισμένη όμως κυριότητα της γης, η θεσμοθετημένη χρήση γη, ο κανονισμός λειτουργίας, κλπ. αποτελούν στοιχεία που μπορούν να συμβάλλουν στην

αναζωογόνηση ορισμένων από αυτές. Η χωροθέτηση δε σε κομβικά σημεία του δικτύου μεταφορών και η σχέση με τις μεγάλες οικιστικές συγκεντρώσεις αποτελούν πρόσθετο στοιχείο για τη δυνατότητα ανάπτυξης στις περιοχές αυτές σύγχρονων επιχειρηματικών πάρκων¹³⁰.

7.4.2. Συγκρούσεις για τη χρήση γης

Κάθε ενέργεια παρέμβασης και εκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος, αναμένεται να προκαλέσει συγκρούσεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Δύο συγκεκριμένες δραστηριότητες διακρίνονται αυτή τη στιγμή στην ΠΑΜΘ όσον αφορά την πιθανότητα συγκρούσεων:

- Η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων χρυσού, και
- Η εκμετάλλευση των λιγνιτικών κοιτασμάτων Δράμας

Επίσης συγκρούσεις δημιουργούνται μεταξύ παραγωγικών δραστηριοτήτων και προστασίας περιβάλλοντος. Σε ό,τι αφορά τις προστατευόμενες περιοχές της περιφέρειας, υπάρχει η Κ.Υ.Α. 5796/1996 «περί χαρακτηρισμού των υδροβιοτόπων Δέλτα Νέστου, Λίμνης Βιστωνίδας, Λίμνης Ισμαρίδας και της ευρύτερης περιοχής ως Πάρκου» με τις τροποποιήσεις και συμπληρώσεις της Κ.Υ.Α. του 2008 (ζώνες Ramsar), ο Ν3937/2011 περί Διατήρησης της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις (θέσπιση εθνικού καταλόγου Natura 2000). Στα ανωτέρω οριοθετούνται πλήρως οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες και η κλίμακα αυτών. Ζητούμενο παρόλα αυτά παραμένει η τροποποίηση σε κάποιο βαθμό ορισμένων από αυτά τα μέτρα ως προς την επέκταση των δυναμιτοτήτων των δραστηριοτήτων.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ήδη με το ν.4056/2012 επιτρέπεται η δημιουργία κτηνοτροφικών μονάδων οποιασδήποτε δυναμικότητας εντός των ζωνών Natura 2000, ενώ στις ζώνες Γ Ramsar επιτρέπονται μέχρι συγκεκριμένης δυναμικότητας μονάδες. Θεωρώντας ότι ο στόχος των δύο δικτύων (Natura 2000 – Ramsar) ως προς την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος είναι κοινός, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και η χρήση Α.Π.Ε., μπορεί να επιτρέψει μια συλλογική, κοινή αντιμετώπιση του διπόλου «Οικονομικές δραστηριότητες – προστατευόμενες περιοχές»

Τέλος, στην περιφέρεια ΑΜΘ εντοπίζονται εκτεταμένες παράκτιες περιοχές ευαίσθητων οικοσυστημάτων όπως οι δελταϊκές περιοχές Νέστου και Έβρου, καθώς και η ενιαία σχεδόν διαδοχή υγροτόπων, λιμνών και λιμνοθαλασσών. Στις περιοχές αυτές τα ζητήματα αφορούν την ισορροπημένη αντιμετώπιση πολλών ανταγωνιστικών/αντικρουόμενων δραστηριοτήτων όπως: η γεωργία (και η παρεπόμενη ρύπανση), η διαχείριση των αρδευόμενων εκτάσεων (και ο ανταγωνισμός για υδατικούς πόρους), ο οικότουρισμός (και οι ανάγκες προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος), η επαγγελματική και ερασιτεχνική αλιεία και οι υδατοκαλλιέργειες (και η σύγκρουση με τις τουριστικές αναπτύξεις), η λειτουργία αγροτικών οικισμών, κ.α.

¹³⁰ 'Εμπειρογνωμοσύνη για τη διερεύνηση σκοπιμότητας και τον στρατηγικό σχεδιασμό δημιουργίας ελεύθερης οικονομικής ζώνης (ΕΟΖ) στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ.', Απρίλιος 2012, Ευρωσύμβουλοι Α.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

8. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

8.1. Ανάλυση Δυναμικών στοιχείων-αδυναμιών, ευκαιριών-κινδύνων (SWOT) υφιστάμενης κατάστασης

Δυνατότητες - Αναπτυξιακά Πλεονεκτήματα	Προβλήματα – Αναπτυξιακά Μειονεκτήματα
<p>Η περιφέρεια ΑΜΘ διαθέτει αξιόλογους εκμεταλλεύσιμους αναπτυξιακούς πόρους:</p> <ul style="list-style-type: none">• σημαντικές πεδινές εκτάσεις, και κατάλληλες συνθήκες και για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας,• πλούσιους υδατικούς πόρους (αν και άνισα κατανομημένους),• μεγάλο αριθμό δασών και δασικών εκτάσεων (θαμνότοποι) που ευνοεί την ανάπτυξη σειράς δραστηριοτήτων (κτηνοτροφία, μελισσοκομία, δασοκομία-υλοτόμηση, τουρισμό),• σημαντικούς εκμεταλλεύσιμους ορυκτούς πόρους (μάρμαρα και άλλα διακοσμητικά ορυκτά, αδρανή υλικά, βιομηχανικά ορυκτά, πλατινοειδή, σπάνιες γαίες, λιγνίτη και ουράνιο),• σημαντικούς ενεργειακούς πόρους (ηλεκτροπαραγωγή, φυσικό αέριο, ΑΠΕ, ορυκτά καύσιμα, γεωθερμία, βιομάζα),• σημαντικό αριθμό ακτών και υδάτων κολύμβησης υψηλής ποιότητας που συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη,• πλούσιο φυσικό περιβάλλον υψηλής οικολογικής αξίας και μεγάλου βαθμού «φυσικότητας» που μπορεί να συμβάλλει μεταξύ άλλων και στην τουριστική οικονομική ανάπτυξη.• αξιόλογοι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι, ιδιαίτερα της ενδοχώρας, που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη στοχευμένη ανάπτυξη τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων (πολιτιστικός, οικολογικός, συνεδριακός, ευεξίας, κλπ.), την επέκταση της τουριστικής περιόδου και τη διασπορά της τουριστικής	<p>Το γενικότερο οικονομικό πλαίσιο είναι αντίξοο ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης:</p> <ul style="list-style-type: none">• οι μειωμένοι Εθνικοί και οι Κοινοτικοί πόροι για τη χρηματοδότηση δημόσιων υποδομών δυσχεραίνουν την ολοκλήρωση και επέκταση του δικτύου μεταφορικών και ενεργειακών υποδομών, καθώς τα έργα αυτά απαιτούν μεγάλα κεφάλαια.• τα διαθέσιμα ιδιωτικά κεφάλαια για επενδύσεις είναι μειωμένα λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής (αυξημένες φορολογικές επιβαρύνσεις) <p>Το παραγωγικό σύστημα της ΑΜΘ διακρίνεται από πολλαπλές διαρθρωτικές και συγκυριακές αδυναμίες:</p> <ul style="list-style-type: none">• μειωμένη παραγωγικότητα (σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο) και λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των εργαζομένων και λόγω της διάρθρωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων (μεγάλη συμμετοχή παραδοσιακών μορφών αγροτικού τομέα, βιομηχανικοί κλάδοι χαμηλής τεχνολογίας, μη επαρκής ενσωμάτωση καινοτομίας, κ.α.).• αδυναμία ανταγωνισμού της εγχώριας βιομηχανίας με προϊόντα από τρίτες χώρες (χαμηλότερου κόστους) λόγω κυριαρχίας κλάδων μέσης και χαμηλής τεχνολογίας και κυριαρχία επιχειρήσεων μικρού μεγέθους (κάτω των 50 εργαζομένων) με ασχημάτιστες οργανωτικές και διοικητικές δομές και περιορισμένες δυνατότητες

<p>δραστηριότητας και σε άλλες περιοχές πέραν Θάσου-Καβάλας.</p> <p>Η περιφέρεια ΑΜΘ διαθέτει δυναμικούς κλάδους:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι κλάδοι της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών είναι ιδιαίτερα δυναμικοί, παρουσιάζουν ανάπτυξη σε όλες τις Π.Ε. της περιφέρειας, και ανάπτυξη εξαγωγών, ενώ υπάρχει περιθώριο περαιτέρω ανάπτυξης. • Οι κλάδοι που σχετίζονται με την ενέργεια είναι ιδιαίτερα δυναμικοί (φυσικό αέριο, ηλεκτροπαραγωγή), με μεγάλα περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη και προοπτικές να παίξουν σημαντικό ρόλο στη χώρα και την περιοχή. • Ο κλάδος της εξόρυξης και επεξεργασίας μαρμάρου είναι ισχυρός εξαγωγικά, και αν και παρουσιάζει κάποια σημάδια συρρίκνωσης, μπορεί υπό συνθήκες να παίξει σημαντικό ρόλο. <p>Η περιφέρεια ΑΜΘ διαθέτει αξιολογες υποδομές που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη:</p> <ul style="list-style-type: none"> • καλό υφιστάμενο δίκτυο οδικών υποδομών μεταφορών που διασφαλίζει ικανοποιητική σύνδεση μεταξύ των βασικών αστικών κέντρων (και πόλων ανάπτυξης) καθώς επίσης και ικανοποιητικές διαπεριφερειακές συνδέσεις, • σημαντικά ενεργειακά δίκτυα και υποδομές με μεγάλες δυνατότητες επέκτασης (αγωγοί, τερματικοί σταθμοί και εγκαταστάσεις αποθήκευσης και υγροποίησης φυσικού αερίου, εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής από υδατοπτώσεις, φυσικό αέριο, αιολική και ηλιακή ενέργεια) • σημαντικές βιομηχανικές περιοχές (5 ΒΠΠΕ, 2 ΒΙΟΠΑ, μία υπό δημιουργία ΕΟΖ και 2 υπό δημιουργία ΒΙΟΠΑ), σε καλές θέσεις σε σχέση με τα μεταφορικά και ενεργειακά δίκτυα, σε εγγύτητα με τα μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας, με όλες τις βασικές υποδομές και επαρκή δυναμικότητα προς διάθεση (τόσο σε κενά 	<p>ευελιξίας προσαρμογής.</p> <ul style="list-style-type: none"> • μη βιώσιμη βιομηχανική ανάπτυξη - και ως συνέπεια αποβιομηχάνιση - λόγω των μέχρι σήμερα εφαρμοσμένων πολιτικών κινήτρων χωρίς σχέδιο και στόχευση που προήγαγαν την απορρόφηση πόρων έναντι της δημιουργίας συστηματικών διασυνδέσεων με το τοπικό οικονομικό σύστημα και μεταξύ των επιχειρήσεων. <p>διάρρηξη της παραγωγικής αλυσίδας λόγω αποβιομηχάνισης στον αγροδιατροφικό τομέα, και περιορισμό των αγορών για τα προϊόντα του αγροτικού τομέα που δρα ως ανασταλτικός παράγοντας για πολλές καλλιέργειες.</p> <p>πολλαπλά προβλήματα κερδοφορίας και ανταγωνιστικότητας στις αγροτικές επιχειρήσεις: υπερβολικά υψηλό κόστος κτηνοτροφικής παραγωγής και μικρά περιθώρια κέρδους λόγω αυξημένων (διεθνώς) τιμών ζωοτροφών και η εξάρτηση από εισαγωγές, μεγάλη ψαλίδα τιμών στα αγροτικά προϊόντα (παραγωγού-καταναλωτή) λόγω καρτέλ στο χώρο της εμπορίας και ανυπαρξία συνεταιρισμών, περιορισμένες οικονομίες κλίμακας στη γεωργία λόγω του μικρού και πολυτεμαχισμένου μεγέθους των εκμεταλλεύσεων (αδυναμία εφαρμογής σύγχρονων μεθόδων παραγωγής, μη αποτελεσματική αξιοποίηση του αγροτικού εξοπλισμού), μη ορθολογική εξειδίκευση σε συγκεκριμένες καλλιέργειες (λόγω εφαρμογής της ΚΑΠ και των επιδοτήσεων και όχι λόγω δυναμικών τάσεων για το μέλλον) με αποτέλεσμα να έχουν παραμεληθεί καλλιέργειες όπως τα βιομηχανικά κηπευτικά, τα νωπά οπωροκηπευτικά, η βιολογική γεωργία κτλ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • αρνητικά δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των γεωργών (μεγάλη ηλικία, ελλιπές επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης σε συνδυασμό με απουσία επιστημονικής και τεχνικής
---	--

<p>οικόπεδα όσο και εγκαταλειμμένες ή μη ολοκληρωμένες μονάδες).</p> <ul style="list-style-type: none"> • ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα με υψηλό βαθμό ελκυστικότητας (καθώς προσελκύουν μεγάλο αριθμό σπουδαστών από περιοχές εκτός της περιφέρειας), ευρεία κάλυψη επιστημονικών πεδίων και σχετικά καλές επιστημονικές επιδόσεις (ΔΠΘ 8^ο ανάμεσα στα Ελληνικά Πανεπιστήμια). <p>Η περιφέρεια διαθέτει σημαντικούς αναπτυξιακούς πόλους που μπορούν να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές και κέντρα διάχυσης της ανάπτυξης:</p> <ul style="list-style-type: none"> • το αστικό-παραγωγικό σύστημα Καβάλας-Δράμας-Ξάνθης αποτελεί πόλο βιομηχανικής ανάπτυξης με τη συσσώρευση σημαντικών επιχειρηματικών και ενεργειακών υποδομών, • η Αλεξανδρούπολη – μαζί με τις επεκτάσεις προς Κομοτηνή - διαθέτει αυξημένη αναπτυξιακή δυναμική όσον αφορά το διαμετακομιστικό εμπόριο, • οι ορεινές περιοχές ιδίως στο βόρειο τμήμα της Π.Ε. Έβρου και στη Δυτική Ροδόπη εξελίσσονται σε σημαντικούς πόλους ενεργειακής ανάπτυξης (αιολικά πάρκα). <p>Τέλος, η περιφέρεια έχει κατάλληλη γεωγραφική θέση και αξιόλογες (αν και ελλιπείς) μεταφορικές υποδομές για την ανάπτυξή της σε σημαντικό κόμβο στα παγκόσμια δίκτυα εφοδιαστικής στους διαδρόμους Ανατολική Μεσόγειος – Ανατολικά Βαλκάνια – Μαύρη Θάλασσα, και οι αστικές περιοχές Καβάλας και Αλεξανδρούπολης έχουν την δυνατότητα λόγω του μεγέθους τους να διασφαλίσουν τόσο υψηλό επίπεδο εσωτερικής προσπελασιμότητας επενδύοντας στη δημιουργία ολοκληρωμένων δικτύων κίνησης πεζών και ποδηλατών, όσο και κατάλληλες (αισθητικές και λειτουργικές) συνθήκες, που μαζί με την ύπαρξη των αεροδρομίων και της ξενοδοχειακής υποδομής να</p>	<p>στήριξής τους), και έλλειψη συστηματικής και επαγγελματικής συνεργασίας μεταξύ παραγωγών.</p> <ul style="list-style-type: none"> • περιορισμένη παραγωγικότητα στη γεωργία λόγω προβλημάτων στην άρδευση (μικρό ποσοστό αρδευόμενων γεωργικών εκτάσεων ~60%, υψηλό κόστος χρήσης νερού, έντονα προβλήματα υφαλμύρωσης λόγω υπεράντλησης του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα, επιβάρυνση επιφανειακών και υπόγειων αποδεκτών από τις ίδιες τις γεωργικές δραστηριότητες) • εσωστρεφής τριτογενής τομέας προσανατολισμένος κυρίως στην εξυπηρέτηση της κατανάλωσης με περιορισμένες δυνατότητες επέκτασής ιδίως υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης και συρρίκνωσης του διαθέσιμου οικογενειακού εισοδήματος (κλάδοι εμπορίου, εστίασης, κλάδοι σχετικοί με τις κατασκευές) • διαμετακομιστικό εμπόριο χωρίς επαρκή εξαγωγικό προσανατολισμό • χαμηλά έως μέτρια χαρακτηριστικά του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος: καταλύματα που χρειάζονται εκσυγχρονισμό, με μέτριο έως χαμηλό επίπεδο ανέσεων, υπερσυγκέντρωση καταλυμάτων και συναφών τουριστικών δραστηριοτήτων στη Θάσο και στα παράλια της Καβάλας και απουσία από τις λοιπές περιοχές, μικρή διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος (ελάχιστες εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής όπως μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, υδροθεραπευτήρια, κ.α. και πολύ λίγες δυνατότητες «εναλλακτικού» ή ειδικού τουρισμού), σχετική έλλειψη εμβληματικών πόλων έλξης, και έλλειψη συνολικής ταυτότητας της περιφέρειας ως ενιαίου τουριστικού προορισμού. • χαμηλή δυναμικότητα του τουριστικού κλάδου: εσωστρέφεια (απευθύνεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό), από έντονη
--	--

<p>στηρίζουν την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού.</p>	<p>εποχικότητα (μικρή τουριστική περίοδος), ανισοκατανομή στον χώρο των τουριστικών δραστηριοτήτων, περιορισμένη διαφοροποίηση των πηγών τουριστικού ρεύματος (χωρών προέλευσης τουριστών), και έλλειψη εμβληματικών πόλων έλξης που οδηγεί σε γενική καχεξία στα μεγέθη και τη διάρθρωση της ζήτησης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • πολλά προβλήματα/ανεπάρκειες στις υποδομές στήριξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (μη επαρκής προστασία/αξιοποίηση φυσικών περιοχών, περιορισμένες δυνατότητες χιονοδρομικού κέντρου, ελλείψεις στο επίπεδο παροχής πολιτιστικών υπηρεσιών και στην προβολή των πολιτιστικών πόρων, κ.α.) <p>Πολλές υποδομές/συστήματα υποστήριξης της ανάπτυξης παρουσιάζουν προβλήματα ή ανεπάρκειες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η παλαιότητα των υφιστάμενων βιομηχανικών υποδομών και έλλειψη σύγχρονων εξυπηρετήσεων (όπως π.χ. υποδομές ΤΠΕ, εκθεσιακοί χώροι και υπηρεσίες επιχειρηματικής στήριξης, μονάδες επεξεργασίας/διάθεσης βιομηχανικών αποβλήτων, υπηρεσίες φύλαξης, κ.α.) και η παντελής έλλειψη συνδέσεων με ένα σύστημα διατροφικών μεταφορών περιορίζουν την αξιοποίηση των υφιστάμενων βιομηχανικών περιοχών. • οι χαμηλές επιδόσεις της περιφέρειας στην ευρυζωνική διείσδυση, οι πολύ χαμηλές συνολικές επενδύσεις στην E&A τόσο από τον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα, οι ακαδημαϊκοί ερευνητικοί φορείς που διακρίνονται από εσωστρέφεια και περιορισμένη ανταπόκριση στις ανάγκες της οικονομίας και κοινωνίας και οι αδύναμοι ενδιάμεσοι μηχανισμοί μεταφοράς τεχνολογίας αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στη βελτίωση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων.
--	---

	<p>Η αγορά εργασίας διακρίνεται από πολλαπλά προβλήματα και αδυναμίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • χαμηλή συμμετοχή του πληθυσμού στην αγορά εργασίας, υψηλή ανεργία στους νέους, γυναίκες και μακροχρόνια άνεργους, συσχετιζόμενη τόσο με πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, τις αδυναμίες του τοπικού παραγωγικού συστήματος και με τις επιπτώσεις της κρίσης, • συνεχιζόμενο υψηλό ποσοστό σχολικής διαρροής που εμποδίζει την αποτελεσματική βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου και των δεξιοτήτων των ανθρώπινων πόρων της περιφέρειας (ιδιαίτερα των μειονοτήτων που είναι και το νεώτερο κομμάτι του πληθυσμού) • ασυμβατότητες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας στον τομέα E&T, έλλειψη ειδικευμένων επιστημόνων σε τομείς ταχείας τεχνολογικής ανάπτυξης, χαμηλά επίπεδα δια βίου εκπαίδευσης και έλλειψη κατάλληλων εκπαιδευτών, μέτριες επιδόσεις του εργατικού δυναμικού στη χρήση Ηλεκτρονικού Υπολογιστή και σε άλλες δεξιότητες, κ.α. <p>Κενά και αποτυχίες του εθνικού/ περιφερειακού θεσμικού πλαισίου δρουν ως ανασταλτικοί ή περιοριστικοί παράγοντες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η έλλειψη διασύνδεσης του πολεοδομικο-χωροταξικού σχεδιασμού με τον σχεδιασμό του συστήματος μεταφορών, επηρεάζει αρνητικά τη βιώσιμη και ορθολογική ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών, • το πλήθος των φορέων και αδειοδοτήσεων που απαιτούνται για την ίδρυση και λειτουργία μεταποιητικών μονάδων και οι επακόλουθες καθυστερήσεις αποθαρρύνουν την ανάπτυξη νέων μονάδων, • η απουσία ενός σχεδίου και πολιτικής γεωργικής γης, με συνακόλουθη απουσία χωροταξικού σχεδιασμού ζωνών γεωργίας και κτηνοτροφίας ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις μεταξύ γεωργών και κτηνοτρόφων και μεταξύ αγροτικών χρήσεων και
--	--

	<p>άλλων δραστηριοτήτων,</p> <ul style="list-style-type: none"> • η έλλειψη θεσμοθετημένης ΠΟΑΠΔ με συγκεκριμένους όρους λειτουργίας αλλά και δομές στήριξης για τις λατομικές δραστηριότητες μαρμάρου διακινεί τα προβλήματα συγκρούσεων με άλλες χρήσεις γης (Θάσο, Παγγαίο) και περιορίζει την τοπική ανάπτυξη. • η ανυπαρξία διαλόγου, ενημέρωσης και κοινής δράσης των φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής προστασίας πολλαπλασιάζει τα φαινόμενα επικαλύψεων, στερεί από την περιφέρεια τη δυνατότητα δημιουργίας οικονομικών κλίμακας, και επηρεάζει αρνητικά τις παρεχόμενες υπηρεσίες στους χρήστες (π.χ. αδυναμίες πρόληψης χρόνιων νοσημάτων και προαγωγή της γενικής υγείας του πληθυσμού, αναπαραγωγή παραδοσιακών προτύπων παροχής υπηρεσιών φροντίδας, κυρίως ιδρυματικού χαρακτήρα, κ.α.) <p>Άνιση ανάπτυξη των περιοχών και οι άνισες συνθήκες διαβίωσης, υγείας και εργασίας, που πολλαπλασιάζουν τα φαινόμενα αποκλεισμού και φτώχειας και μειώνουν την κοινωνική συνοχή.</p>
<p>Ευκαιρίες Ανάπτυξης</p> <p>Ευκαιρίες ανάπτυξης που δημιουργούνται από εσωτερικές συγκυρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η γενική πληθυσμιακή σταθερότητα, η νεανικότητα του πληθυσμού της μειονότητας σε συνδυασμό με τη βελτίωση του μορφωτικού του επιπέδου τα τελευταία χρόνια, και η σχετική αστικοποίηση του πληθυσμού δημιουργεί ευνοϊκή συγκυρία για την αναπτυξιακή αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της περιφέρειας, • η πιθανότητα παροχής φθηνής και καθαρής ενέργειας (από την εκμετάλλευση ΑΠΕ, γεωθερμίας, κ.α.) δημιουργεί προϋποθέσεις ανάπτυξης σε όλους τους κλάδους ενώ σε συνδυασμό με τη μεγάλη 	<p>Κίνδυνοι για την Ανάπτυξη</p> <p>Κίνδυνοι προερχόμενοι κυρίως από το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό και θεσμικό πλαίσιο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • αδυναμία πρόβλεψης του γενικότερου μακροοικονομικού περιβάλλοντος, • αδυναμία πρόβλεψης του γενικότερου πλαισίου της ΚΑΠ, • παρατεταμένη διεθνής οικονομική ύφεση και μείωση της ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένου και του τουρισμού • πολιτική αστάθεια στην περιοχή • πιθανή επιδείνωση του ρυθμού αποεπένδυσης σε όλους τους τομείς

<p>ποικιλία πρώτων υλών (ορυκτός πλούτος, αγροτικά προϊόντα) δημιουργεί προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα,</p> <ul style="list-style-type: none"> • η ελλειμματική εθνική αγορά σε προϊόντα ζωικής προέλευσης δημιουργεί επαρκή ζήτηση και ευκαιρίες ανάπτυξης για κτηνοτροφικά προϊόντα, • η δραστηριοποίηση του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου σε επιστημονικά πεδία συναφή με το παραγωγικό σύστημα (π.χ. αγροτική παραγωγή) δημιουργεί ευκαιρίες για τη διασύνδεση της επιστημονικής έρευνας με την παραγωγή με στόχο η βελτίωση του επιπέδου κατάρτισης των αγροτών και στην ενσωμάτωση καινοτομικών μεθόδων στην παραγωγή αλλά και για τη συμβολή του στο σχεδιασμό της αγροτικής πολιτικής, • η συγκέντρωση και δημιουργία πυρήνων βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας παραγωγής συσσωρευτών, ηλεκτρολογικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, κατασκευής μηχανημάτων, φαρμακευτικών και χημικών προϊόντων, και ολοκληρωμένων υπηρεσιών άμεσου Marketing μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά για τη βιομηχανική ανάπτυξη, <p>Ευκαιρίες ανάπτυξης που δημιουργούνται από εξωτερικές συγκυρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • οι διεθνείς αυξήσεις τιμών σε ορισμένα αγροτικά προϊόντα (π.χ. δημητριακά) δημιουργούν ευκαιρίες για την παραγωγή ζωοτροφών και όχι μόνο, • τα ενεργειακά φυτά προσφέρουν μια διέξοδο στη κατεύθυνση της διατήρησης της γεωργικής δραστηριότητας σε περιοχές με μικρές δυνατότητες για εναλλακτικές καλλιέργειες, • η ανάδειξη νέων αγορών (Νοτιοανατολική Ευρώπη, χώρες Μαύρης Θάλασσας, Ρωσία) σε συνδυασμό με τη βελτίωση των 	<p>της οικονομίας λόγω αδυναμίας εύρεσης πίστωσης (είτε μέσω του τραπεζικού συστήματος είτε μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων),</p> <ul style="list-style-type: none"> • αρνητική ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα λόγω της κλαδικής του εξειδίκευσης (δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, κλπ) και λόγω της ανάγκης δημοσιονομικής προσαρμογής με παρεπόμενη τη μείωση των κρατικών δαπανών, • κίνδυνος αντιστροφής των τάσεων βελτίωσης της συμμετοχής της μειονότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα και χειροτέρευσης του κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών ομάδων λόγω των προγραμματιζόμενων συγχωνεύσεων και καταργήσεων σχολείων γενικά και ειδικής αγωγής ειδικότερα, • πλημμελή συντήρηση και αναβολή αντικατάστασης των οχημάτων με κίνδυνο χειροτέρευσης τόσο της οδικής ασφάλειας όσο και των περιβαλλοντικών συνθηκών που σχετίζονται με τις αέριες εκπομπές λόγω πιθανής επιδείνωσης (η μη καλύτερευσης) της γενικής οικονομικής κατάστασης, • επιδείνωση ή μη καλύτερευση των συνθηκών πρόληψης κινδύνων (π.χ. πλημμύρες) και περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων (π.χ. ρύπανση επιφανειακών υδάτων) λόγω μη αποτελεσματικής διασυνοριακής συνεργασίας, • η πιθανή αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισης της ποιοτικής επιβάρυνσης των υδατικών πόρων (τόσο των διασυνοριακών επιφανειακών, όσο και των υπόγειων υδροφορέων) αλλά και της ορθολογικής χρήσης του νερού αποτελεί κίνδυνο για την περαιτέρω ανάπτυξη σε όλους τους παραγωγικούς τομείς αλλά ιδίως όσον αφορά τον τουρισμό. <p>Κίνδυνοι προερχόμενοι κυρίως από τα εσωτερικά χαρακτηριστικά ή επιλογές του περιφερειακού παραγωγικού συστήματος και των</p>
---	---

<p>περιφερειακών μεταφορικών οδικών υποδομών (Εγνατία, ένταξη στο Διευρωπαϊκό οδικό δίκτυο) και τα προγραμματιζόμενα έργα προώθησης της διατροφικότητας, δημιουργούν ευκαιρίες τόσο για την ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα όσο και για την ανάπτυξη του διαμετακομιστικού εμπορίου (logistics),</p> <ul style="list-style-type: none"> • συναφείς με το παραπάνω είναι και οι πρόσφατα παρατηρούμενες τάσεις αύξησης στις αφίξεις των αλλοδαπών τουριστών κυρίως από τις χώρες των νέων αναδυόμενων αγορών οι οποίες παρουσιάζουν ευκαιρίες διαφοροποίησης των πηγών ζήτησης τουριστικού προϊόντος. 	<p>υποστηρικτικών υποδομών:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος στην τοπική ερευνητική κοινότητα και η κυριαρχία της νοοτροπίας αποφυγής κινδύνου δημιουργούν κινδύνους συρρίκνωσης και όχι ανάπτυξης του τοπικού παραγωγικού συστήματος, • η φυγή επιστημονικού και ερευνητικού δυναμικού στο εξωτερικό (και λόγω κρίσης αλλά κυρίως λόγω των διαρθρωτικών προβλημάτων στην αγορά εργασίας) ενδέχεται να επιδεινώσει τις επιδόσεις του τοπικού παραγωγικού συστήματος όσον αφορά τόσο την ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη καινοτομίας, • η εξάρτηση από το οδικό δίκτυο ενέχει τον κίνδυνο αρνητικών συνεπειών για την διατήρηση του επιπέδου προσπελασιμότητας / κινητικότητας τόσο όσον αφορά την επιβατική κίνηση (επιπτώσεις σε τουρισμό αλλά και στην κινητικότητα του εργατικού δυναμικού) όσο και τις εμπορευματικές μεταφορές, λόγω της συνεχούς αύξησης της τιμής των καυσίμων, • οι συνεχιζόμενες παράνομες και παράτυπες εισαγωγές φυτοφαρμάκων από γειτονικές χώρες (λόγω ελλείψεων συννοριακών ελέγχων) επιφέρουν κινδύνους αρνητικών επιπτώσεων στην υγεία των παραγωγών και των καταναλωτών και σημαντικές απώλειες εσόδων (για το κράτος, και για τις τοπικές επιχειρήσεις γεωργικών εφοδίων), • η μη ελκυστικότητα του αγροτικού τομέα στους νέους, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς υποδομές που υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής στην ύπαιθρο, μπορεί να επιφέρει συρρίκνωση του κλάδου, • υπάρχουν κίνδυνοι για την ασφάλεια των κατοίκων της περιοχής σε περίπτωση ενός βιομηχανικού ατυχήματος λόγω ύπαρξης
--	---

	<p>μεγάλου αριθμού μονάδων «Σεβέζο» (με επικίνδυνες ουσίες).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνοι μη βιώσιμης εκμετάλλευσης υφιστάμενων πόρων στην προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας με αντίξοα αποτελέσματα για τη μελλοντική αναπτυξιακή πορεία. <p>Κίνδυνοι προερχόμενοι κυρίως από το εσωτερικό θεσμικό πλαίσιο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που χρήζουν παρεμβάσεων σε συνδυασμό με την επικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ των περιφερειακών και των εθνικών οργάνων δυσχεραίνει τη χάραξη και υλοποίηση αυθεντικά περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης, • η αδυναμία συλλογικής αντίληψης σε επίπεδο περιφέρειας για θέματα απασχόλησης και δια βίου μάθησης, η αδυναμία συνολικού σχεδιασμού, και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις (σχετικά με γυναίκες, μειονότητες) οδηγούν σε μη αποτελεσματικό σύστημα δια-βίου μάθησης και αποκλεισμό από αυτό ομάδων του πληθυσμού, με κίνδυνο να λειτουργήσουν ανασταλτικά στην ανάπτυξη της περιφέρειας.
--	---

8.2. Συμπεράσματα – το όραμα και η στρατηγική της περιφέρειας

Η περιφερειακή οικονομία της ΑΜΘ διακρίνεται από δύο κύρια χαρακτηριστικά, συγκριτικά με άλλες περιφέρειες της χώρας:

- τους χαμηλούς ιστορικά ρυθμούς ανάπτυξης,
- τη σχετικά πιο παραδοσιακή παραγωγική δομή με τον έντονα αγροτικό προσανατολισμό της, και
- τη σημαντική συσσώρευση επενδεδυμένου κεφαλαίου¹³¹.

Το ίδιο χαρακτηριστικό – η παραδοσιακή παραγωγική δομή - στο οποίο οφείλεται η βραδεία μεγέθυνση της περιφερειακής οικονομίας είναι και αυτό το οποίο την προστάτευσε, ως ένα βαθμό και σε σχέση με άλλες περιφέρειες, από την οικονομική ύφεση¹³².

Στην περιφέρεια ΑΜ-Θ τα διαρθρωτικά προβλήματα δεν έχουν αντιμετωπισθεί συστηματικά, όπως άλλωστε και σε όλη τη χώρα και παρά τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν οι ανισότητες επιμένουν και η φτώχεια και η ανεργία αυξάνεται, ιδιαίτερα το διάστημα μετά το 2008.

Από την άλλη πλευρά, όπως έγινε φανερό κατά την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, υπάρχουν επαρκείς προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της περιοχής, τόσο από πλευράς φυσικών πόρων όσο και από πλευράς ανθρώπινου δυναμικού.

Υπάρχει επίσης, μια βασική προϋπόθεση που είναι η βούληση της αιρετής Περιφέρειας να παρέμβει και να αναστρέψει το αρνητικό κλίμα, ως υποκινητής και συντονιστής μιας κοινής προσπάθειας όλων των συντελεστών της περιφέρειας. Για να αναλάβει με επιτυχία το ρόλο αυτό η περιφέρεια θα πρέπει να οργανώσει μια δομή και να δημιουργήσει έναν κατάλληλο μηχανισμό συντονισμού και παρακολούθησης της εφαρμογής του σχεδίου δεδομένου ότι ο φόρτος των διοικητικών αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας και των υποχρεώσεων που προκύπτουν από αυτές μπορεί να αποπροσανατολίσει τη δράση της και να υπονομεύσει την άσκηση του ρόλου της ως φορέα αναπτυξιακού προγραμματισμού.

Μια ακόμη σημαντική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη ενός σχεδίου, του παρόντος μακροπρόθεσμου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης, το οποίο κατά τη δεύτερη φάση του θα εξειδικευτεί περαιτέρω και το οποίο θα αποτελέσει τον οδηγό τόσο για τις δράσεις της περιφέρειας και των τοπικών φορέων, εφόσον αυτό θα συμφωνηθεί, όσο και για τις παρεμβάσεις της κεντρικής διοίκησης, προς την οποία θα παρουσιαστεί και θα συζητηθεί το επόμενο διάστημα.

Όσον αφορά την επιλογή της θεωρητικής προσέγγισης της πρότασης για την ανάπτυξη της περιφέρειας, αυτή επιβάλλεται σε μεγάλο βαθμό, τόσο από την αποτίμηση των πολιτικών του παρελθόντος και τη μακροχρόνια επιμονή των ανισοτήτων (παρά την άσκηση περιφερειακής πολιτικής με σχετικά πλούσιους χρηματικούς πόρους), όσο και από την εξελισσόμενη κρίση και ύφεση: η προσέγγιση περί ανάπτυξης μέσα από μέτρα/κατευθύνσεις μακροοικονομικής πολιτικής νομισματικού, δημοσιονομικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα, με την πεποίθηση ότι

¹³¹ Κυρίως με τη μορφή υποδομών μεταφορών και ενέργειας.

¹³² Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει ότι ο αγροτικό τομέας έχει αποδειχθεί πιο ανθεκτικός στην πρόσφατη οικονομική κρίση από άλλους τομείς (OECD-FAO Agricultural Outlook 2013-2022, Καρανικόλας, Π. (Υπό Δημοσίευση) (2013). *Η Γεωργία και η Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας*, Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Τριμηνιαία Πολιτική και Οικονομική Επιθεώρηση, ISSN: 1790-7519) Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η απασχόληση στον αγροτικό τομέα (ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης), αυξάνεται σταθερά από το 2008 (10,9%), φτάνοντας το 13% το 2012 και το 13,58% το 2013 (προσωρινά στοιχεία Ιαν. 2013).

αυτά θα μπορέσουν να εξειδικευτούν σε περιφερειακό επίπεδο και να οδηγήσουν σε σταδιακή αύξηση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής οικονομίας και σε σταδιακό περιορισμό των ανισοτήτων, παλαιών και νέων, η οποία αντανακλά την κυρίαρχη άποψη του νεοφιλελευθερισμού περί αυτορρυθμίσεως των αγορών, δεν επιβεβαιώνεται.

Επομένως, η βασική προσέγγιση στην οποία στηρίζεται όλη η πρόταση που ακολουθεί, συνίσταται στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κατάστασης «ενδογενώς».

Ο όρος αυτός προσδιορίζεται πολυεπίπεδα και τόσο σε σχέση με την διοίκηση, την αυτοδιοίκηση, όσο και την εν γένει κοινωνία και τις ομάδες από την οποία αυτή απαρτίζεται. Αναφέρεται στη δραστηριοποίηση παλαιών και νέων συλλογικοτήτων είτε των θεσμικών φορέων της κοινωνίας, είτε των κατοίκων αναπτύσσοντας συγκεκριμένες και αποτελεσματικές μεταξύ τους παραγωγικές σχέσεις και σχέσεις διανομής.

Όσον αφορά τους στόχους του σχεδίου αυτοί αποσκοπούν στην εκ βάθρων ανασυγκρότηση του παραγωγικού προτύπου της περιφέρειας, στη βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων, μέσω της συμπλήρωσης των υποδομών και δικτύων, της αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού, της ενίσχυσης της καινοτομίας, της εξειδίκευσης και της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Απαραίτητη προϋπόθεση, ελλείψει εγχώριων πόρων, είναι η αξιοποίηση, όσο το δυνατόν περισσότερο, των πόρων που θα διασφαλιστούν από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία μέσω του αναπτυξιακού σχεδιασμού της επόμενης προγραμματικής περιόδου (2014 – 2020) καθώς και των ευκαιριών κινητοποίησης ιδιωτικών κεφαλαίων είτε εσωτερικών (π.χ. επανεπένδυση εσόδων από εξαγωγές) είτε εξωτερικών (προσέλκυση επενδύσεων)..

Αν σε αυτή την κίνηση του σχεδιασμού και της εφαρμογής «ενδογενώς» μπορούν, τόσο οι αρχές όσο και η κοινωνία, να επιτύχουν, είναι ερώτημα που δεν μπορεί να απαντηθεί αν δεν γίνουν προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση.

Συνοψίζοντας, οι βασικοί άξονες στους οποίους στηρίζεται η πρόταση για την ανάπτυξη της περιφέρειας, είναι οι ακόλουθοι:

- αξιοποίηση του ρόλου της Αιρετής Περιφέρειας για προγραμματισμό, οργάνωση και συντονισμό-κινητοποίηση της προσπάθειας ανάπτυξης, με τις άλλες θεσμικές και άτυπες συλλογικότητες της περιφέρειας και του κεντρικού κράτους,
- αξιοποίηση των διαθέσιμων και εκμεταλλεύσιμων περιφερειακών πόρων και υποδομών καθώς και των διαθέσιμων εθνικών, ευρωπαϊκών και ιδιωτικών κεφαλαίων (ώστε να τροφοδοτηθεί βραχυπρόθεσμα η διαδικασία ενεργοποίησης των παραπάνω πόρων και να παραχθεί μακροπρόθεσμα τοπική υπεραξία που θα καταστήσει την αναπτυξιακή διαδικασία «αυτοτροφοδοτούμενη») στην κατεύθυνση της δημιουργίας μιας εικόνας παραγωγικής εξειδίκευσης της περιοχής και διασύνδεσης των τριών τομέων παραγωγής σε ένα συνεκτικό σύστημα,
- αξιοποίηση του ευρύτερου γεωγραφικού (με γεωπολιτικές προεκτάσεις) περιβάλλοντος της περιφέρειας (διασυνοριακή περιοχή, μεσόγειος, αναδυόμενες αγορές Μαύρης Θάλασσας, κλπ) και των εδραιωμένων ή δυναμικών σχέσεων της περιφέρειας με αυτό,
- πραγματοποίηση των παραπάνω μέσα από μία προσέγγιση υποστήριξης των παραγόντων και διαδικασιών που επηρεάζουν την επιχειρηματική επιτυχία και όχι με κίνητρα που απλώς επηρεάζουν την απόφαση χωροθέτησης επιχειρήσεων.

Οι βασικές αρχές, που διέπουν την πολιτική της περιφερειακής αρχής, που ακολουθούνται κατά το σχεδιασμό και πάνω στις οποίες θα δομηθούν οι βασικοί άξονες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, είναι οι εξής:

- Βιώσιμη ανάπτυξη (ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον).
- Αξιοποίηση πόρων και υποδομών με πνεύμα οικονομίας, εξωστρέφειας, αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητας.
- Ισότητα ευκαιριών – ισονομία ισοπολιτεία - Σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στον πολίτη
- Κοινωνική συνοχή, αξιοποίηση της γνώσης, ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας.
- Συμμετοχή των πολιτών και των φορέων στην διαμόρφωση, στην λήψη και στην υλοποίηση των αποφάσεων
- Σεβασμός της ιδιαιτερότητας του κάθε τόπου, της κάθε περιοχής, της κάθε πόλης και χωριού της περιφέρειας.
- Υπέρβαση επιμέρους αντιθέσεων, συνεργασίες, συμπράξεις και δικτυώσεις σε περιφερειακό επίπεδο, συνέργεια των τοπικών και περιφερειακών δυνάμεων
- Αποτελεσματικότητα στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση παρεμβάσεων και έργων.
- Εξασφάλιση όλων των δυνατών χρηματοδοτικών πόρων για παρεμβάσεις πολιτικής και προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων και επενδύσεων.
- Μετακίνηση του βάρους από το σχεδιασμό στην υλοποίηση

Όσον αφορά το όραμα της Περιφέρειας, αυτό διατυπώνεται ως ακολούθως:

«Βελτίωση της περιφέρειας ως τόπου κατοικίας και παραγωγής, μέσω της αξιοποίησης των πόρων και υποδομών και των γεωπολιτικών χαρακτηριστικών της, με απώτερους σκοπούς την παραγωγική εξειδίκευση και καθετοποίηση, την επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα και καινοτομία, την κοινωνική συνοχή και μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, και τη λειτουργία της ως κέντρου συνδυασμένων μεταφορών, με βασική προϋπόθεση τη βιώσιμη διαχείριση του περιβάλλοντος και των πόρων».

Με βάση τα προηγούμενα και εξειδικεύοντας ανά τομέα, η στρατηγική που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την υλοποίηση του οράματος, είναι η ακόλουθη:

α. Στον τομέα της οικονομίας:

- Ενίσχυση των εξής οικονομικών δραστηριοτήτων ως πυλώνων της ανάπτυξης της περιφέρειας:
 - του πρωτογενούς τομέα,
 - της μεταποίησης σε σχέση με την αγροδιατροφική αλυσίδα, την ενέργεια, και την εξόρυξη, και
 - του τουρισμού και της εφοδιαστικής (logistics)
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικής επιτυχίας μέσα από:
 - την ταχεία ενσωμάτωση υφιστάμενης τεχνολογίας,
 - την παραγωγή εγχώριας καινοτομίας,
 - την επέκταση των προωθούμενων κλάδων με την πραγματοποίηση περαιτέρω επενδύσεων είτε σε παρόμοιες επιχειρήσεις είτε στην αλυσίδα καθετοποίησης και τη διασύνδεση των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

- Βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων των αντίστοιχων κλάδων π.χ. αγροτικά, εξορυκτικά, τουρισμός και προώθηση των προϊόντων σε νέες αγορές μέσα από
 - την προώθηση των πλέον εξαγωγίμων προϊόντων/υπηρεσιών της περιφέρειας
 - υποκατάσταση εισαγωγών με την ανάπτυξη των αντίστοιχων κλάδων σε όλα τα στάδια της παραγωγικής αλυσίδας (π.χ. σε εισαγόμενα προϊόντα που αποτελούν εισροές στην παραγωγή τοπικών προϊόντων ιδιαίτερα αν τα τελικά προϊόντα έχουν εξαγωγίμο χαρακτήρα και τα εισαγόμενα προϊόντα επιβαρύνουν σημαντικά το κόστος παραγωγής)

β. στον κοινωνικό τομέα:

- Βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, μέσα από :
 - στοχευμένες δράσεις και ανισοκατανομή πόρων προκειμένου όλοι οι κάτοικοι να απολαμβάνουν τις ίδιες παροχές, το ίδιο επίπεδο διαβίωσης, τις ίδιες ευκαιρίες ανάπτυξης σε κάθε σημείο της Περιφέρειας
 - την διευκόλυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας
 - την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό και τη λειτουργία των υπηρεσιών
 - την συνεργασία με άλλους τομείς όπως εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση, δημοτικές υπηρεσίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής
 - ενεργοποίηση των φορέων της δημόσιας διοίκησης για την προστασία των δικαιωμάτων των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού
- Αύξηση της απασχόλησης και καταπολέμηση της φτώχειας, μέσα από :
 - τον σχεδιασμό και υλοποίηση ολοκληρωμένων τοπικών σχεδίων και πρωτοβουλιών
 - την ανάπτυξη συνδυασμένων ενεργητικών πολιτικών για ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων (νέων, γυναικών, ρομα κλπ.) που βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης, δια βίου μάθησης κλπ.
 - την ανάπτυξη της κοινωνική οικονομίας ως μοντέλου οργάνωσης της παραγωγής, της οικονομίας και της συλλογικής ζωής και συμβίωσης
- Βελτίωση των υποδομών και των υπηρεσιών εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης ποσοτικά και ποιοτικά, μέσα από
 - ανάπτυξη επαρκούς κτιριακής υποδομής,
 - πρόληψη και μείωση της σχολικής διαρροής και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης
 - προώθηση της συνεργασίας των υφιστάμενων φορέων και δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης
 - ενίσχυση της συμμετοχής των ειδικών ομάδων του πληθυσμού σε προγράμματα δια βίου μάθησης
 - αξιοποίηση των τοπικών δυνατοτήτων και πλεονεκτημάτων
 - σύνδεση της κατάρτισης με τις ανάγκες της περιφέρειας.

γ. στον τομέα του περιβάλλοντος και των υποδομών:

- Διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος ως αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη της Περιφέρειας μέσω
 - βελτίωσης της εφαρμογής των περιβαλλοντικών υποχρεώσεων
 - αξιοποίησης νέων τεχνολογιών μέτρησης και παρακολούθησης της κατάστασης του περιβάλλοντος και τεχνολογιών διαχείρισης αποβλήτων – ανακύκλωση – επαναχρησιμοποίηση

- επέκτασης της κάλυψης της ΠΑΜΘ με υποδομές για την βιώσιμη διαχείριση αποβλήτων
- δημιουργίας αποτελεσματικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών και τον παράλληλο καθορισμό θαλάσσιων καταφυγίων
- επιμόρφωσης στελεχών και ευαισθητοποίησης των πολιτών
- συνεργασίας με τις τοπικές κοινωνίες/δημοτικές αρχές για την προώθηση σχεδιασμού με βάση τις αρχές της αειφορίας
- Βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων και του δυναμικού ΑΠΕ της ΠΑΜΘ μέσω
 - ανάπτυξης στρατηγικού σχεδιασμού αξιοποίησης φυσικών πόρων
 - προσέλκυσης βιώσιμων επενδυτικών σχημάτων με στρατηγικό επιχειρησιακό όραμα στο οποίο θα περιλαμβάνεται η ελάχιστη δυνατή παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον
 - προώθησης αποτελεσματικότερης τεχνολογίας για την μείωση των απωλειών
 - διαχείρισης ακραίων φαινομένων και κρίσεων
 - βελτίωσης υποδομών για την αξιοποίηση του δυναμικού ΑΠΕ
 - δημιουργίας μηχανισμών διοικητικής υποστήριξης επενδυτών ΑΠΕ
- Ορθολογική χρήση ενέργειας και φυσικών πόρων σε όλους τους τομείς μέσω
 - δράσεων ενεργειακής αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος
 - αποτελεσματικής διασύνδεσης πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα όσον αφορά ενέργεια και πρώτες ύλες
 - ενίσχυσης δραστηριοτήτων επαναχρησιμοποίησης υλικών
 - προγραμμάτων βελτίωσης της χρήσης ενέργειας σε γεωργικές εγκαταστάσεις
 - επιμόρφωσης στελεχών και ευαισθητοποίησης των πολιτών
- Ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών: μακροχρόνια στρατηγική για την συνδυασμένη λειτουργία δικτύων και εγκαταστάσεων αποθήκευσης, εισαγωγής, εξαγωγής και μεταφοράς

δ. στη χωρική διάσταση:

- Άρση του κατακερματισμού και των ανισοτήτων στο χώρο της Περιφέρειας και εγκατάσταση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης που προωθεί την **εδαφική συνοχή**. Αυτό εξασφαλίζεται με τη σταδιακή αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως ανισότητες σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων, πρόσβασης στις υποδομές, προβλημάτων σχέσης πόλης – υπαίθρου και ανισορροπίες στη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου.
- Ανάδειξη **των υπερτοπικών στοιχείων του χώρου** σε επίπεδο Περιφέρειας ως δομικών στοιχείων που ολοκληρώνουν τη φυσιογνωμία της Περιφέρειας και συμβάλλουν στην προβολή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της. Αυτά είναι τόσο οι φυσικοί πόροι όσο και χωρικές ενότητες ή συστήματα όπως οι Δελταϊκοί σχηματισμοί, το πλέγμα υδροτόπων – βιοτόπων, τα νησιά και τα εκτεταμένα παράλια καθώς και το πολιτιστικό απόθεμα που συγκεντρώνεται στον αστικό χώρο όπου και δραστηριοποιείται το αναπτυξιακό δυναμικό της Περιφέρειας
- Προώθηση δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών που ενισχύουν την **εξωστρέφεια**, όπως αυτή βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση, παρά τη διαπίστωση για την ευνοϊκή γεωπολιτική θέση της Περιφέρειας. Η πρώτη διάσταση αφορά δράσεις και ανταλλαγές με τις όμορες Περιφέρειες της Βουλγαρίας με δράσεις συνοχής και συνεργασιών που αφορούν τα αντίστοιχα οικιστικά δίκτυα με πόλους τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η δεύτερη διάσταση αφορά τον ευρύτερο διακρατικό χώρο και τα υπερτοπικά δίκτυα υποδομών και εμπορικών ανταλλαγών.

- Με βάση την αρχή της **επικουρικότητας**, ανάπτυξη δράσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο με την εφαρμογή τοπικών προγραμμάτων ανάπτυξης με χωρική διάσταση και συγκεκριμένο χαρακτήρα, που συμπληρώνουν τις γενικές ρυθμίσεις και πολιτικές του χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνική κλίμακα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

9. ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ

9.1. Οικονομία

9.1.1. Πρωτογενής Τομέας

Το όραμα για τον πρωτογενή τομέα σκιαγραφείται ως ακολούθως:

«Δυναμικός-ανταγωνιστικός τομέας, πυλώνας της οικονομίας, με εξαγωγικό προσανατολισμό, αύξηση της καινοτομίας-τυποποίησης-πιστοποίησης σε όλα τα στάδια (εισροές, μέθοδοι παραγωγής, εμπορία) διασυνδέσεις με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα με τη μεταποίηση και τον τουρισμό».

Το παραπάνω αναπτυξιακό όραμα μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεόμενων **στρατηγικών** όπως συνοψίζονται στη συνέχεια:

- Διαρθρωτικές παρεμβάσεις στο παραγωγικό μοντέλο όπως π.χ. η ορθολογική αναδιάρθρωση καλλιεργειών που να βασίζεται στη φέρουσα ικανότητα (ποιότητα αγρών, δυνατότητες άρδευσης, επιστημονική στήριξη των γεωργών, οργάνωση δικτύων και συνεργασιών σε μια κάθετη αλυσίδα εμπορίας, κτλ.), η ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών με παράλληλη στόχευση στην καινοτομία, ο περιορισμός του πολυτεμαχισμού και της μικρής ιδιοκτησίας, η επίλυση των προβλημάτων άρδευσης, η εκμετάλλευση της γεωθερμίας, η δημιουργία υποδομών μεταφοράς αγροτικών προϊόντων υψηλής αξίας από αεροδρόμια ΑΜΘ, η ανάπτυξη της μεταποιητικής βιομηχανίας που δίνει υψηλή προστιθέμενη αξία στα αγροτικά προϊόντα, η ενίσχυση της εξαγωγιμότητας των προϊόντων (π.χ. με τη διασφάλιση των επιπέδων ποιότητας και ασφάλειας των προϊόντων).
- Στροφή προς την παραγωγή προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία και εξασφαλισμένη ζήτηση όπως π.χ. η εναρμόνιση της παραγωγής με τα νέα αγροδιατροφικά πρότυπα, η ανάπτυξη εναλλακτικών καλλιεργειών, ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών, η ενίσχυση της παραγωγής σε τομείς όπου η αυτάρκεια στην Ελλάδα δεν είναι ικανοποιητική (π.χ. κτηνοτροφία).
- Ενθάρρυνση νέων τεχνολογιών στην κατεύθυνση μείωσης του κόστους παραγωγής, προστασίας περιβάλλοντος, και βελτίωσης ποιότητας όπως π.χ. η αξιοποίηση και βελτίωση του εγχώριου γενετικού υλικού, η αξιοποίηση της βιομάζας, των υπολειμμάτων και υποπροϊόντων των γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, η προσαρμογή σε ξηροθερμικό περιβάλλον, η μείωση των εισροών (νερό, λίπασμα, φυτοπροστατευτικά), ο ορθολογικός προγραμματισμός των αρδεύσεων, η αξιοποίηση της γεωθερμίας
- Προώθηση και ενθάρρυνση συλλογικών δράσεων σε νέα συνεταιριστικά πρότυπα όπως π.χ. η ενίσχυση Ομάδων Παραγωγών, ενώσεων Οργανώσεων Παραγωγών και Διεπαγγελματικών Οργανώσεων, η προώθηση της οριζόντιας και κάθετης συνεργασίας, η οργάνωση Δημοπρατηρίων στα πρότυπα χωρών Δ. Ευρώπης, η στήριξη των βραχείων αλυσίδων εφοδιασμού, η ενίσχυση συνεργασίας και δικτύωσης για την προώθηση των τοπικών προϊόντων.
- Υποστήριξη της εισόδου νέων γεωργών στον κλάδο και ανατροπή της υφιστάμενης ηλικιακής πυραμίδας με δράσεις όπως π.χ. η προώθηση εναλλακτικών/παράλληλων δραστηριοτήτων (π.χ. αγροτουρισμού), η χρηματοπιστωτική υποστήριξη και η διευκόλυνση ίδρυσης και λειτουργία επιχείρησης, η τεχνική και συμβουλευτική υποστήριξη, η βελτίωση τοπικών

υποδομών (οδικά δίκτυα, υποδομές υγείας κτλ), η βελτίωση πρόσβασης σε ΤΠΕ (π.χ. broadband δίκτυα).

- Προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας με δράσεις όπως π.χ. η σύναψη συμφωνιών σε αγορές άλλων χωρών, και η διασύνδεση του πρωτογενή με το δευτερογενή τομέα.
- Ενίσχυση επιχειρηματικής οργάνωσης και ανταγωνιστικότητας αγροτικών εκμεταλλεύσεων με δράσεις όπως π.χ. πολυκαλλιέργειες, νέες τεχνολογίες, διασύνδεση παραγωγών με καταναλωτές, branding, ιχνηλασιμότητα, κοινή προώθηση προϊόντων, μείωση κόστους εισροών.
- Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ έρευνας και των αναγκών του πρωτογενή τομέα με τη δικτύωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων όπως π.χ. διασύνδεση με γεωπονικά πανεπιστημιακά τμήματα, εγκατάσταση πειραματικών αγρών/εκτροφών, εκπόνηση στοχευμένων ερευνών και μελετών (αγοράς, κόστους παραγωγής, αναδιάρθρωσης καλλιεργειών, κ.α.)
- Παροχή ολοκληρωμένου συστήματος εκπαίδευσης, ενημέρωσης και τεχνικής υποστήριξης στους αγρότες με δράσεις όπως κατάρτιση και ενημέρωση σε επίκαιρες γνώσεις και δεξιότητες, σύστημα παροχής συμβουλών, επιμόρφωση σε νέες μεθόδους εμπορίας, σύστημα γεωργικών προειδοποιήσεων, θέσπιση και εφαρμογή κανόνων για την περιοδική βόσκηση, τη λίπανση και τη βελτίωση των βοσκοτόπων, τεχνική υποστήριξη στις αδειοδοτήσεις.
- Προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης του αγροτικού τομέα και αειφορική διαχείριση φυσικών πόρων με δράσεις όπως π.χ. η συμπλήρωση του εδαφολογικού χάρτη της περιφέρειας, η ολοκλήρωση δασολογίου και κτηματολογίου, σύστημα παρακολούθησης των ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων των υδάτων, ορθολογική διαχείριση υδάτων με χρήση νέων τεχνολογιών, πρόληψη και αποκατάσταση δασών και δασικών εκτάσεων από φυσικές καταστροφές (πυρκαγιές, ασθένειες, έντομα, κ.α.).
- Προστασία της εγχώριας παραγωγής (και καταναλωτών) από αθέμιτο ανταγωνισμό με δράσεις όπως π.χ. περιορισμός των παράνομων «ελληνοποιήσεων» αμνοεριφίων και βοοειδών, αύξηση των ελέγχων των εισαγόμενων προϊόντων από τρίτες χώρες ώστε να τηρούνται οι όροι παραγωγής και εμπορίας, περιορισμός των παράνομων εισαγωγών φυτοπροστατευτικών ουσιών.
- Αξιοποίηση των γεωθερμικών πεδίων: οι εφαρμογές των γεωθερμικών πεδίων στον πρωτογενή τομέα (με κυρίαρχες τις χρήσεις για θερμοκήπια και υδατοκαλλιέργειες), μπορούν να μειώσουν το κόστος παραγωγής, να μειώσουν την εξάρτηση από συμβατικές πηγές ενέργειας και να γίνουν πιο ανταγωνιστικά τα αγροτικά προϊόντα. Επιπλέον προσδίδει διαφημιστική αξία στο προϊόν (ιχνηλασιμότητα-branding)
- Προώθηση της ιχνηλάτησης των αγροτικών προϊόντων (ειδικά των βιολογικών προϊόντων), της τυποποίησης, και της πιστοποίησης (νομικό πλαίσιο, τεχνολογικές εφαρμογές, διαδικασίες, πρακτική εφαρμογή), με συμμετοχή σε αντίστοιχα έργα και δράσεις.

9.1.2. Δευτερογενής Τομέας

Το όραμα για το δευτερογενή τομέα διατυπώνεται ως εξής:

«Ανταγωνιστικός τομέας, με εξειδίκευση στην τυποποίηση αγροτικών προϊόντων, στην παραγωγή ενέργειας και φυσικών πόρων της περιοχής, που αξιοποιεί τεχνολογίες αιχμής και απευθύνεται σε αγορές στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό μέσα από ένα θεσμοθετημένο περιβαλλοντικό πρότυπο».

Το παραπάνω αναπτυξιακό όραμα μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεόμενων **στρατηγικών όπως:**

- Αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων και υποδομών μέσα από δράσεις όπως π.χ. βελτίωση υποδομών και υπηρεσιών (μεταφορές, επιχειρηματικότητα, υποστηρικτικές) ΒΙΠΕ/ΒΙΟΠΑ και επανάχρηση σχολάζοντος κτιριακού αποθέματος, κίνητρα για εγκατάσταση σε σχολάζουσες εκτάσεις και εγκαταλειμμένα κτίρια, αξιοποίηση του υφιστάμενου εργατικού δυναμικού του οποίου οι γνώσεις παρουσιάζουν βελτίωση (νέοι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) και το οποίο (μπορεί να προσαρμόζεται στις ανάγκες του κλάδου (δεξιότητες, κατάρτιση, μετεκπαίδευση), αξιοποίηση σημείων συγκέντρωσης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων (πόλοι ανάπτυξης, κόμβοι διατροφικών μεταφορών, ΕΟΖ, ενεργειακοί κόμβοι, κλπ).
- Εξειδίκευση της παραγωγής και μεγιστοποίηση της συνολικής τοπικής προστιθέμενης αξίας με δράσεις όπως π.χ. σύνδεση της μεταποίησης με τα τοπικά παραγόμενα προϊόντα (αγροδιατροφή), με τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους (π.χ ζεόλιθος, μάρμαρα), και με τις λοιπές παραγωγικές δραστηριότητες (εμπόριο) τόσο προς την κατεύθυνση της παραγωγής τελικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας όσο και προς την κατεύθυνση υποκατάστασης των εισροών που σήμερα προέρχονται από το εξωτερικό ή από άλλες περιφέρειες, ανάπτυξη κλαδικών clusters (π.χ. αγροδιατροφικός κλάδος), ενδυνάμωση των διαδικασιών διάθεσης των τελικών προϊόντων εκτός και εντός της περιφέρειας (μηχανισμοί προώθησης και προβολής, τοπικές συμφωνίες).
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με δράσεις όπως π.χ. αξιοποίηση ενεργειακών πλεονεκτημάτων (γεωθερμία) για μείωση κόστους παραγωγής, ενσωμάτωση τεχνολογιών αιχμής με στόχο την και την παραγωγή προϊόντων υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, παραγωγή προϊόντων που απευθύνονται σε εξειδικευμένες αγορές, οργάνωση δικτύωσης και συνεργασιών σε τοπική βάση, ανάπτυξη διακρατικών clusters (με τις γειτονικές χώρες), ανάπτυξη συνεργασιών με τα Εκπαιδευτικά ιδρύματα της περιφέρειας, εντοπισμός, στήριξη και ανάδειξη των «παραδειγμάτων καλών πρακτικών» καθώς και των νησίδων επιτυχίας ή αντοχής στην κρίση.
- Δυναμική ενίσχυση της εξωστρέφειας για κάθε παραγωγικό κλάδο η οποία θα συντελείται σε δύο άξονες που θα περιλαμβάνει: α) την ανάπτυξη και τόνωση των εξαγωγών μέσω της σωστής προώθησης (εκμετάλλευση των υποδομών μεταφοράς και της επιστήμης του marketing), β) τόνωση της ρευστότητας των σοβαρών επιχειρήσεων (βάσει οράματος στο οποίο θα περιλαμβάνεται και φιλοπεριβαλλοντική συνείδηση) μέσα από επιχειρησιακά προγράμματα.
- Ενίσχυση του Συνεταιριστικού και Συνεργατικού Πνεύματος και δημιουργία κάθετων συνεταιριστικών και συνεργατικών δομών (που να διατρέχουν όλα τα στάδια της αλυσίδας παραγωγής)

9.1.3. Εμπόριο - Υπηρεσίες

Το όραμα για τον τριτογενή τομέα είναι:

«Σημαντικός τομέας της περιοχής που αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης και των υποδομών της Περιφέρειας, διασυνδεδεμένος με την παραγωγή του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Οι ειδικότερες υπηρεσίες του κλάδου στηρίζουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια και ο δημόσιος τομέας προσφέρει ποιοτικές και αποτελεσματικές υπηρεσίες προς τους πολίτες».

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω **στρατηγικών όπως:**

- Δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την ανάπτυξη διαμετακομιστικού εμπορίου - και για την προώθηση τοπικών προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού και για διερχόμενα φορτία - με δράσεις όπως π.χ. προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων, δημιουργία δυνατοτήτων διασυνδεδεμένων (πολυτροπικών) μεταφορών, βελτίωση προσβασιμότητας απομακρυσμένων περιοχών (που αποτελούν τόπους παραγωγής εξαγωγίμων προϊόντων), δημιουργία υποδομών φορτοεκφόρτωσης και αποθήκευσης εμπορευματοκιβωτίων, αναβάθμιση ΒΠΠΑ/ΒΙΟΠΑ ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της εφοδιαστικής (logistics) και δημιουργία διασυνδέσεων με μεταφορικό δίκτυο, δράσεις για την ανάπτυξη συνεργασιών σε εμπορικό και επιχειρηματικό επίπεδο.
- Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της Περιφέρειας, μέσω διαδικασιών προγραμματισμού, παρακολούθησης και αξιολόγησης της δράσης της, διενέργειας ερευνών αναγκών και αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού της περιφέρειας, συνεργασίας και συντονισμού των φορέων αυτοδιοίκησης στο πλαίσιο κοινώς συμφωνηθέντων στόχων και δράσεων. Πλήρης ηλεκτρονικοποίηση των υπηρεσιών που προσφέρει η περιφέρεια στις επιχειρήσεις καθώς και όλων των διαδικασιών που απαιτούνται να ακολουθούν οι επιχειρήσεις προς την Περιφέρεια.
- Δημιουργία ανεξάρτητης δομής υποστήριξης της επιχειρηματικότητας, εταιρικής μορφής, με συμμετοχή της Περιφέρειας καθώς και άλλων φορέων (Τραπεζών, επιμελητηρίων, Δήμων, κλπ). Η δομή σκοπό θα έχει την παροχή ευκολιών τόσο στην έκδοση εγγυητικών επιστολών, όσο και στην συμμετοχή των νέων εταιρειών σε εθνικά και Ευρωπαϊκά έργα. Πιο συγκεκριμένα: η δομή θα μπορεί να συμμετέχει ή ίδια σε διάφορα προγράμματα. Μέρος της εργασίας της θα το δίνει με σύμβαση υπεργολαβίας σε νέες επιχειρήσεις οι οποίες θα έχουν έδρα στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Με τον εμπλουτισμό του βιογραφικού της δομής, οι νέες επιχειρήσεις θα μπορούν να χρησιμοποιούν το βιογραφικό της για να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς (μετά από σχετική συμφωνία). Σχετικό παράδειγμα προς μελέτη αποτελεί η περίπτωση του CSI - Piemonte (Consorzio per il Sistema Informativo), μιας κορυφαίας εταιρείας ΤΠΕ της Ιταλίας που για πολλά χρόνια είναι μεταξύ των μεγαλύτερων 20 Ιταλικών εταιρειών στον τομέα ΤΠΕ, παρέχοντας υπηρεσίες σε όλα τα τμήματα του δημόσιου τομέα – από την υγειονομική περίθαλψη έως το εμπόριο & τη βιομηχανία, από την πολιτιστική κληρονομιά έως τα συστήματα διοίκησης, από τις τοπικές υπηρεσίες έως την κατάρτιση και την απασχόληση σε συνεργασία με νέες Επιχειρήσεις. Σημαντικό είναι ότι πολλές φορές η Εταιρεία δανείζει το βιογραφικό της σε νέες επιχειρήσεις ώστε αυτές να συμμετέχουν αυτόνομα σε Ευρωπαϊκά έργα και Εθνικά έργα, ενώ άλλες φορές λειτουργεί και σαν φορέας διαχείρισης έργων για μικρές και νέες εταιρείες..

- Δημιουργία δικτύων για την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών (διασύνδεση εμπορίου με τον τουρισμό), ενίσχυση του συνεργατικού πνεύματος μεταξύ των επιχειρήσεων και προώθηση νέων εταιρικών δομών συνεργασίας μεταξύ τους, προώθηση των προϊόντων ή υπηρεσιών των συνεργατικών σχημάτων και μέσω δράσεων της περιφέρειας στο εξωτερικό.
- Προώθηση του τουρισμού (βλέπε παρακάτω για αναλυτικό αναπτυξιακό όραμα και στρατηγικές).

9.1.4. Τουρισμός

Το όραμα για τον τουρισμό στην Περιφέρεια είναι:

«Συγκρατημένη και ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού σε όλη την έκταση της Περιφέρειας (παραλιακή, ορεινή, νησιωτική), με έμφαση στον «ποιοτικό» τουρισμό, στις διάφορες ειδικές μορφές του, και στην ήπια αξιοποίηση των τουριστικών πόρων της ενδοχώρας.»

Το παραπάνω αναπτυξιακό όραμα μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεόμενων **στρατηγικών όπως:**

Ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού, με προώθηση του κοινωνικού, του εκπαιδευτικού, του οικοτουρισμού, καθώς και του πολιτιστικού και του θρησκευτικού τουρισμού. Παράλληλα, επιζητείται η προσέλκυση τουριστών από χώρες του εξωτερικού, και ιδιαίτερα από τις αναδυόμενες αγορές (χώρες Μ. Ανατολής, Ασίας) προκειμένου να διευρυνθεί το φάσμα άντλησης τουριστικού ρεύματος και πέραν των γειτονικών χωρών, και με προσέλκυση διαφοροποιημένης ζήτησης (νέοι, τρίτη ηλικία, ομάδες με ειδικά ενδιαφέροντα, κλπ.)

Ανάπτυξη «Πράσινου» τουρισμού, με προστασία και αειφορική διαχείριση του περιβάλλοντος, χρήση ανακυκλούμενων υλικών, χρήση ανανεώσιμων πηγών και τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, καθώς και παροχή πιστοποιημένων φιλοπεριβαλλοντικών υπηρεσιών.

Ανάπτυξη τουρισμού στην ενδοχώρα με ήπιους τρόπους και σε 12μηνη βάση, αξιοποιώντας τους τοπικούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους.

Εμπλουτισμός του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος αναδεικνύοντας νέους πόλους έλξης οργανωμένους σε ολοκληρωμένα δίκτυα διαδρομών, προσφέροντας υποδομές και δυνατότητες για νέες δραστηριότητες και παρέχοντας πιστοποιημένες ποιοτικές υπηρεσίες.

Οι στρατηγικοί στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν μέσω των εξής ενδεικτικών επιμέρους αξόνων δράσης (μέτρων):

Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός τουριστικών εγκαταστάσεων, με βάση τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.

Βελτίωση παρεχόμενων υπηρεσιών με πιστοποίηση ποιότητας.

Βελτίωση προσβασιμότητας (αξιοποίηση σιδηροδρόμου, εκσυγχρονισμός ακτοπλοΐας, νέοι σταθμοί).

Κίνητρα για αναβάθμιση ή απόσυρση μικρών μονάδων χαμηλής ποιότητας στις τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές.

Εξειδίκευση μέτρων για τη στοχευμένη ανάπτυξη τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων (πολιτιστικός, οικολογικός, συνεδριακός, ευεξίας, κλπ.), συμπεριλαμβανόμενης της ανάπτυξης σχετικών υποδομών και της δημιουργίας δικτύων διαδρομών (πολιτιστικών, οικολογικών, ορειβατικών, θρησκευτικών, ποδηλατικών, γαστρονομικών, κλπ.)

Διαμόρφωση ταυτότητας της Περιφέρειας ως «συμπλέγματος επιμέρους αξιόλογων προορισμών», και προώθηση στοχευμένου μάρκετινγκ σε διαφοροποιημένες πηγές ζήτησης (αναδυόμενες αγορές), στηριγμένου σε εξειδικευμένες αναλύσεις αγορών.

9.2. Κοινωνία

9.2.1. Υποδομές Υγείας - Πρόνοιας

«Ενίσχυση του κοινωνικού κράτους κεντρικά και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ιδιαίτερα το κοινωνικό κράτος στους ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού αποτελεί τη μοναδική ασπίδα προστασίας των ευάλωτων, των ευπαθών ομάδων και ανθρώπων που αδυνατούν να επιβιώσουν. Η επιτυχία αυτής της προοπτικής συναρτάται με τη συγκρότηση ενός δικτύου οργανώσεων και ομάδων.»

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεόμενων **στρατηγικών όπως συνοψίζονται στα παρακάτω:**

- Σχεδιασμός του συστήματος υγείας με βάση τις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες, με δράσεις όπως π.χ. αποτίμηση της δυναμικότητας και της επάρκειας των δομών υγείας, ανάλυση των επιδημιολογικών δεδομένων και των νοσολογικών πρότυπων που επικρατούν στην περιφέρεια, εκτίμηση των υγειονομικών αναγκών του πληθυσμού, διαμόρφωση πολιτικής προτεραιοτήτων.
- Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος υγείας με δράσεις όπως π.χ. αξιοποίηση του δικτύου Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, προώθηση της αγωγής υγείας (επιμόρφωση), προώθηση επιδημιολογικού ελέγχου και προληπτικών ενεργειών.
- Οργάνωση Περιφερειακού Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης με δράσεις όπως π.χ. καταγραφή και αξιολόγηση των κοινωνικο-προνοιακών δομών (επικαλύψεων, κενών, κλπ), συγκρότηση δικτύων και μηχανισμών συντονισμένης δράσης, προώθηση εθελοντισμού.
- Εκσυγχρονισμός δομών πρόνοιας με έμφαση στις δομές για παιδιά και ηλικιωμένους όπως π.χ. εκσυγχρονισμός κέντρων ημερήσιας φροντίδας ηλικιωμένων, δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, νηπιακών σταθμών, υποδομών υγείας και διεύρυνση παρεχόμενων υπηρεσιών κυρίως σε απομακρυσμένες περιοχές ή περιοχές με ιδιαίτερα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα, κ.α.
- Βελτίωση ποιότητας ζωής μειονεκτούντων και περιθωριοποιημένων με δράσεις όπως π.χ. η ενδυνάμωση και δικτύωση των ιατροκοινωνικών κέντρων στις περιοχές συγκέντρωσης των ομάδων αυτών, ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις, πληροφόρηση/ευαισθητοποίηση σε θέματα θρησκείας, ισότητας των φύλων κλπ., προώθηση στην εκπαίδευση και στη συμμετοχή σε άλλες κοινωνικές δραστηριότητες .

9.2.2. Απασχόληση και κοινωνική συνοχή

«Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς με αύξηση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής. Προώθηση της ενεργού ένταξης και της πρόληψης του κοινωνικού αποκλεισμού των μειονεκτούντων και εξαιρετικά περιθωριοποιημένων κοινοτήτων.»

Το παραπάνω πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω των εξής **στρατηγικών:**

- Κοινωνικός Σχεδιασμός και υλοποίηση Τοπικών Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για την κοινωνικο-επαγγελματική ένταξη με δράσεις όπως π.χ. δημιουργία Παρατηρητηρίου Περιφερειακής Οικονομίας & Αγοράς Εργασίας, προώθηση Τοπικών Συμφώνων Ανάκαμψης, δημιουργία νέων ή/και υποστήριξη υφιστάμενων δομών παροχής κατάρτισης και συμβουλευτικής υποστήριξης ανέργων.
- Προώθηση της ενεργού ένταξης και της πρόληψης του κοινωνικού αποκλεισμού των μειονεκτούντων και εξαιρετικά περιθωριοποιημένων κοινοτήτων με δράσεις όπως π.χ. δράσεις προώθησης στην εκπαίδευση, κατάρτιση και απασχόληση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών και των επιχειρήσεων σχετικά με τα δικαιώματα των ευπαθών κοινωνικά ομάδων.
- Περιορισμός της φυγής νέων επιστημόνων (brain drain) με δράσεις όπως π.χ. ενισχύσεις/επιστρεπτές επιχορηγήσεις για την ανάληψη από νέους επιχειρηματικών πρωτοβουλιών που εστιάζουν σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας και ενσωματώνουν την καινοτομία ή/και τον εξωστρεφή προσανατολισμό
- Ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των φύλων σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Χάρτα Ισότητας των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες.
- Προώθηση της κοινωνικής οικονομίας μέσα από δράσεις όπως π.χ. ενίσχυση σχεδίων δράσης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, σχεδιασμός και υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης και συμβουλευτικής σε θέματα οργάνωσης και διοίκησης της κοινωνικής οικονομίας, υποστήριξη της δημιουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, κ.α.)

9.2.3. Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση

«Επένδυση στην εκπαίδευση, τις δεξιότητες και τη δια βίου μάθηση ώστε να καταστεί το σύστημα εκπαίδευσης – δια βίου μάθησης της ΑΜΘ, περιφερειακό πρότυπο σε ότι αφορά την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών που ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις.»

Το παραπάνω αναπτυξιακό όραμα μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεόμενων **στρατηγικών όπως:**

- Ανάπτυξη επαρκούς κτιριακής υποδομής και βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής με δράσεις όπως π.χ. πρόγραμμα επενδύσεων και ενίσχυσης της υλικοτεχνικής υποδομής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η ανάπτυξη βιβλιοθηκών, εργαστηρίων, καταγραφή και μελέτη των παρόντων και μελλοντικών αναγκών σε υποδομές εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης
- Μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, με δράσεις όπως π.χ. παρακολούθηση και καταγραφή του φαινομένου της σχολικής διαρροής, ενίσχυση των ειδικής εκπαίδευσης, ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας, ενίσχυση των δράσεων συμμετοχής των παιδιών μειονοτήτων στο σύστημα εκπαίδευσης.
- Προώθηση της συνεργασίας των υφιστάμενων φορέων και δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης με την ανάπτυξη Ολοκληρωμένου Συστήματος Περιφερειακής Δομής Δια Βίου Μάθησης

- Σύνδεση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις ανάγκες της Περιφέρειας σε νέες επαγγελματικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες

9.3. Φυσικό Περιβάλλον – Τεχνικές Υποδομές

9.3.1. Φυσικό Περιβάλλον

Το όραμα της βιώσιμης ανάπτυξης με την προϋπόθεση μιας αντίστοιχα βιώσιμης διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος θα πρέπει να κινείται στη βάση εννέα πυλώνων:

- Αποτελεσματική εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας
- Γρήγορη επίλυση διαφορών μεταξύ προστασίας τοπικού περιβάλλοντος και νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου
- Χρήση ποσοτικών στόχων και δεικτών για την βελτίωση του περιβάλλοντος και την μείωση του αποτυπώματος της περιφέρειας.
- Δημιουργία συστήματος μετρήσεων/παρακολούθησης της κατάστασης του περιβάλλοντος
- Σταδιακά αυξανόμενη εμπλοκή των πολιτών στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων και ενίσχυση περιβαλλοντικής συνείδησης
- Εμπλοκή του επιστημονικού δυναμικού της ΑΜΘ στην παρακολούθηση και την καταγραφή απειλών και αντιμετώπιση περιβαλλοντικών κινδύνων (πλημμύρες, πυρκαγιές)
- Προσέλκυση/προώθηση παραγωγικών δραστηριοτήτων βιώσιμης λειτουργίας
- Διασφάλιση της μη υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας της περιφέρειας όσον αφορά τη χρήση των φυσικών πόρων από τις οικονομικές και άλλες δραστηριότητες
- Διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών με σαφή καθορισμό των επενδυτικών δραστηριοτήτων ανά περιοχή
- Ορθολογική αξιοποίηση υπόγειου και επιφανειακού υδ. Δυναμικού με ειδικό καθεστώς στα διακρατικά υδάτινα σώματα

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεδεμένων στρατηγικών όπως συνοψίζονται στα παρακάτω:

- **Αποτελεσματική εφαρμογή των περιβαλλοντικών δεσμεύσεων** με δράσεις όπως εφαρμογή και βελτίωση των σχεδίων διαχείρισης του δυναμικού των 2 υδατικών διαμερισμάτων (ΥΔ12 και ΥΔ11), επέκταση των συστημάτων διαχείρισης στερεών αποβλήτων περιλαμβανομένων και των αγροτικών οικισμών σε όλη την αλυσίδα από αποδοτικά συστήματα διαλογής στην πηγή, συλλογή μέχρι και την τελική διάθεση, ανάπτυξη συστημάτων διαχείρισης και επαναχρησιμοποίησης λυμάτων σε όλους τους οικισμούς, ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών, χρήση νέων τεχνολογιών και συστημάτων.
- **Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δομών και συστημάτων** με δράσεις όπως π.χ. ενδυνάμωση του μηχανισμού διεθνούς δράσης για την αντιμετώπιση κινδύνων (πυρκαγιές, πλημμύρες, λειψυδρία) αλλά και των τοπικών μηχανισμών στους ΟΤΑ, ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου περιβαλλοντικών υποχρεώσεων, ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις τομεακές/θεματικές πολιτικές στην περιφέρεια και αποτίμηση επιπτώσεων με ποσοτικούς δείκτες και συστήματα παρακολούθησης, βελτίωση της συνεργασίας της Αιρετής

Περιφέρειας με την Αποκεντρωμένη Διοίκηση που έχει πολλές σχετικές υπηρεσίες καθώς και τους ΟΤΑ, σύσταση μηχανισμών/διαδικασιών επίλυσης συγκρούσεων χρήσεων γης, εμπλοκή επιστημονικού δυναμικού (δημοσίου, εκπαιδευτικών φορέων, ερευνητικών κέντρων) στο σχεδιασμό/παρακολούθηση/παραγωγή νέων τεχνολογιών.

- **Θέσπιση και εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης υγροβιοτόπων.** Περιοχές απόλυτης προστασίας μπορούν να αναδειχτούν και να αξιοποιηθούν τουριστικά. Επιπρόσθετα ο υγροβιότοπος είναι σε θέση να προσφέρει δυναμικά στις δραστηριότητες του ανθρώπου (π.χ. ανάσχεση θαλάσσιας διείδυσης), μέσα από την δημιουργία κατάλληλων υδραυλικών έργων που θα εκμεταλλεύονται το πλυμμηρικό χειμερινό νερό για τροφοδοσία του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα. Η ορθολογική διαχείριση επιφανειακών και υπόγειων νερών καθίσταται ωφέλιμη για τη διατήρηση και ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, ενώ μεταποιητικές δραστηριότητες με ελάχιστη περιβαλλοντική ζημία είναι δυνατό να συνυπάρξουν αρμονικά με ευαίσθητα οικοσυστήματα.
- **Θέσπιση και εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης παράκτιων υδάτων** μέσα από τη συμμετοχή της διοίκησης και των επιστημονικών φορέων που θα αποσκοπεί στον καθορισμό αναπτυξιακών ζωνών εντός των παράκτιων υδάτων (περιοχές ιχθυοκαλλιέργειας, ζώνες κολύμβησης, ζώνες που δεν πρέπει να αλλοιωθούν κλπ). Η παραθαλάσσια ζώνη είναι σε άμεση συσχέτιση με τις παράκτιες περιοχές όπου αναπτύσσονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες (η αναφορά καταδεικνύει το δυναμικό χαρακτήρα καθώς οι επιπτώσεις είναι σωρευτικές και διαφοροποιούνται ανάλογα με το αναπτυξιακό πρότυπο) και ως εκ τούτου απαιτείται προσδιορισμός των προδιαγραφών για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντός των υδάτων.
- **Δημιουργία ή ενίσχυση μηχανισμού πρόληψης- αντιμετώπισης φυσικών και ανθρωπογενών κινδύνων** με δράσεις όπως η σύσταση/αναδιοργάνωση/εξοπλισμός των Κέντρων Αντιμετώπισης Καταστροφών που απαιτούνται από το Σχέδιο «Ξενοκράτης», εκτίμηση της τρωτότητας της περιοχής, σχέδια προσαρμογής σε φυσικούς κινδύνους όπως η κλιματική αλλαγή. Οι κίνδυνοι διακρίνονται στους φυσικούς (πυρκαγιές, πλημμύρες, λειψυδρία) και στους ανθρωπογενείς (καμία επενδυτική δραστηριότητα δε μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς έστω την ελάχιστη αποτίμηση του περιβαλλοντικού κινδύνου η οποία αυτή ενέχει). Η έννοια της διαχείρισης στους ανθρωπογενείς κινδύνους περιλαμβάνει κύρια την έννοια της πρόληψης μέσα από τη σωστή αξιολόγηση Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ενώ για τους φυσικούς κινδύνους η αντιμετώπιση (καταστολή) γίνεται μέσα από την εφαρμογή σωστών διαχειριστικών σχεδίων.

9.3.2. Μεταφορές

Το αναπτυξιακό όραμα στον τομέα των μεταφορών θα πρέπει να κινείται στη βάση δέκα πυλώνων:

- Διασφάλιση της ικανότητας στήριξης της οικονομικής ανάπτυξης, των αναγκών της κοινωνίας και της ποιότητας ζωής.
- Απρόσκοπτη διασύνδεση μεταξύ μέσων μεταφορών για επιβάτες και εμπορεύματα.
- Αποτελεσματική σύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα και ανάπτυξη της εφοδιαστικής.
- Ολοκλήρωση και διασύνδεση του συστήματος μεταφορών σε αστικές και αγροτικές περιοχές.

- Μεγιστοποίηση της αποδοτικής χρήσης της υφιστάμενης υποδομής, των υπηρεσιών και των πόρων.
- Σχεδιασμός σε συντονισμό με τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό και σε ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ όλων των επιπέδων διοίκησης και των τοπικών φορέων.
- Βελτίωση της προσπελασιμότητας, προσβασιμότητας και ασφάλειας για όλους.
- Ανθεκτικότητα υποδομών σε απρόβλεπτα συμβάντα.
- Αποκατάσταση ισορροπίας μεταξύ οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορών.
- Ανταπόκριση στις προκλήσεις του περιβάλλοντος, της κλιματικής αλλαγής και τις μελλοντικές ελλείψεις καυσίμων συμβάλλοντας στην μείωση της εξάρτησης από τις οδικές μεταφορές.

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο απαιτεί αλλαγή στον τρόπο σχεδιασμού που θα πρέπει να προχωρήσει πέρα από τον αποσπασματικό σχεδιασμό μεμονωμένων έργων, ανά μέσο μεταφορών και τμήμα δικτύου, στην υιοθέτηση μιας πολυτροπικής προσέγγισης σε επίπεδο συστήματος. Αυτό επιβάλλει τη βελτιστοποίηση της αποδοτικότητας της υφιστάμενης υποδομής αναπτύσσοντας τις συνέργειες και συνδέσεις μεταξύ δικτύων. Πιο συγκεκριμένα, το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεδεμένων **στρατηγικών όπως συνοψίζονται στα παρακάτω:**

- **Εστιασμένες βελτιώσεις των μεταφορικών υποδομών** με δράσεις όπως π.χ. εστιασμένες βελτιώσεις οδικών τμημάτων και κόμβων και ολοκλήρωση παρακάμψεων πόλεων, ανάπτυξη συστημάτων παροχής ταξιδιωτικών πληροφοριών, παρακολούθησης φορτίων, μέτρησης κυκλοφοριακών δεδομένων, διαχείρισης πόρων συντήρησης οδικού δικτύου, ανάπτυξη βάσεων δεδομένων μετακινήσεων, προώθηση διασυνδέσεων (λιμένων με τρένο, παρακάμψεων με σταθμούς μετεπιβίβασης), μελέτη σκοπιμότητας σιδηροδρομικής σύνδεσης Κομοτηνή – Dimitrograd.
- **Βελτίωση του συστήματος επιβατικών μεταφορών** με δράσεις όπως π.χ. διερεύνηση δυνατοτήτων ανάπτυξης σταθμών λεωφορείων Δ.Χ. στις παρυφές των πόλεων και χώρων στάθμευσης για μετεπιβίβαση σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση των παρακάμψεων, συντονισμός υπηρεσιών δημοσίων συγκοινωνιών μέσω ενοποιημένων συστημάτων εισιτηρίων και βελτίωσης της πληροφόρησης δρομολογίων, καταγραφή αναγκών μετακινήσεων και ανάπτυξη δεικτών προσπελασιμότητας (τόσο για τον μόνιμο πληθυσμό όσο και τους τουρίστες), διερεύνηση δυνατοτήτων ανάπτυξης ευέλικτων μορφών Δημόσιας Συγκοινωνίας, διερεύνηση δυνατοτήτων ανάπτυξης προαστιακής σιδηροδρομικής σύνδεσης μεταξύ των πόλεων της Περιφέρειας, προώθηση υποστηρικτικής υποδομής ποδηλάτων.
- **Βελτίωση της αποδοτικότητας του συστήματος εμπορευματικών μεταφορών** με δράσεις όπως π.χ. προώθηση κατασκευής της πολυχρηστικής προβλήτας στο Λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, αξιοποίηση τεχνικών Τηλεματικής για την βελτίωση της λειτουργίας των σημερινών σιδηροδρομικών γραμμών, διερεύνηση δυνατοτήτων μείωσης ισόπεδων διασταυρώσεων, αντιμετώπιση προβλημάτων διαλειτουργικότητας Ελληνικού, Βουλγαρικού και Τουρκικού σιδηροδρομικού δικτύου, ενίσχυση της διατροφικότητας στα λιμάνια Αλεξανδρούπολης και Καβάλας, εκπόνηση σχεδίου γενικής διάταξης διατροφικού κέντρου στην περιοχή του Ορμενίου – Svilengrad, διενέργεια ειδικής έρευνας εμπορευματικών μεταφορών.

- **Βελτιστοποίηση του σχεδιασμού του συστήματος μεταφορών** με δράσεις όπως π.χ. χωροθέτηση σημαντικών αναπτύξεων (π.χ. εμπορικά κέντρα που έλκουν μεγάλο αριθμό μετακινήσεων) σε θέσεις προσπελάσιμες με Δημόσια Συγκοινωνία, ενθάρρυνση της συγκέντρωσης βιομηχανικών δραστηριοτήτων και αποθηκών σε υφιστάμενες βιομηχανικές περιοχές και κέντρα εφοδιαστικής με καλές συνδέσεις με το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, περιορισμός των σημείων πρόσβασης και έλεγχος χρήσεων σε στρατηγικούς οδικούς άξονες και σε οδικά τμήματα πρόσβασης σε σημαντικούς συγκοινωνιακούς κόμβους (π.χ. λιμάνια), συλλογή στοιχείων για τις ανάγκες των επισκεπτών και συντονισμός της πολιτικής τουρισμού (υφιστάμενη κατάσταση, τάσεις) με τον συγκοινωνιακό σχεδιασμό.
- **Βελτίωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων** του συστήματος μεταφορών με δράσεις όπως π.χ. προμήθεια οχημάτων της ανώτατης κατηγορίας EURO, αξιοποίησης υβριδικών οχημάτων στον στόλο οχημάτων της Περιφέρειας, των Δήμων και της Δημόσιας Συγκοινωνίας, ενίσχυση των διαδικασιών ελέγχου τήρησης της νομοθεσίας (κάρτες καυσαερίων), ανάπτυξη σχεδίου αντιμετώπισης κυκλοφοριακού θορύβου σε ευαίσθητες περιοχές (αστικές, τουριστικές), υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης στην ανάπτυξη μεταφορικών υποδομών και την διαχείριση και λειτουργία συγκοινωνιακών υπηρεσιών, διασφάλιση της ανθεκτικότητας της συγκοινωνιακής υποδομής σε ακραία καιρικά φαινόμενα.
- **Βελτίωση του επιπέδου ασφάλειας** του οδικού δικτύου της περιφέρειας με δράσεις όπως π.χ. δημιουργία βάσεων δεδομένων ατυχημάτων και ανάλυση αιτιών, εκπόνηση ολοκληρωμένου σχεδίου οδικής ασφάλειας, εστιασμένες παρεμβάσεις ήπιας κυκλοφορίας και διαχείρισης ταχυτήτων, εστίαση των επενδύσεων σε εξοπλισμό οδών σε οδούς με υψηλό φόρτο και αριθμό ατυχημάτων, εγκατάσταση εξοπλισμού βέλτιστης πρακτικής σε οδικά τμήματα με υψηλό συντελεστή ατυχημάτων.

9.3.3. Ενέργεια

Το αναπτυξιακό όραμα στον τομέα της ενέργειας θα πρέπει να κινείται στη βάση επτά πυλώνων:

- Προσέλκυση επενδύσεων στις ΑΠΕ (αιολικά, ΦΒ, βιομάζα) και στο Φυσικό Αέριο
- Αύξηση της τοπικής προστιθέμενης αξίας, και της τοπικής απασχόλησης με την συμμετοχή των τοπικών ΜΜΕ στο κατασκευαστικό τμήμα του κλάδου της ενέργειας και των τοπικών τεχνολογικών και ερευνητικών οργανισμών
- Συμβατότητα του ενεργειακού κλάδου με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες
- Γρήγορη επίλυση διαφορών μεταξύ νέων ενεργειακών δραστηριοτήτων και άλλων χρήσεων ή της τοπικής κοινωνίας προς όφελος του κοινωνικού συνόλου
- Αύξηση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Προστασία του περιβάλλοντος και μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο απαιτεί την εγκατάσταση μονάδων αξιοποίησης ενεργειακών πόρων - βάσει ενός στρατηγικού σχεδίου μακροχρόνιου ορίζοντα - με έμφαση στις ΑΠΕ και το ΦΑ, ορθολογική κατανομή των μονάδων με βάση το δυναμικό, την συμβατότητα με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και τις τοπικές διαφοροποιήσεις, και ποσοτικούς δείκτες για την επεξεργασία και την

παρακολούθηση της αναπτυξιακής πορείας, την αποτίμηση του οφέλους και την διαφανή συμβατότητα με άλλους στόχους. Πιο συγκεκριμένα, το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αλληλο-συνδεδεμένων στρατηγικών όπως συνοψίζονται στα παρακάτω:

- **Βελτιστοποίηση του σχεδιασμού του συστήματος ενέργειας** με δράσεις όπως π.χ. σύνταξη ενός «ενεργειακού στρατηγικού σχεδίου» για την Περιφέρεια που θα θέτει συγκεκριμένους στόχους και δείκτες, διερεύνηση της σκοπιμότητας αξιοποίησης (ή μη) και με ποιούς όρους των λιγνιτικών αποθεμάτων και της τύρβης, σχέδιο περαιτέρω ανάπτυξης των αιολικών πάρκων (επίγειων και θαλασσιών), σχέδιο ενίσχυσης των ηλεκτρικών δικτύων μέσης και υψηλής τάσης, διερεύνηση δυνατοτήτων προώθησης της βιομάζας είτε σαν καύσιμο είτε σαν πρώτη ύλη για βιοαέριο/βιοντήζελ, της ενεργειακής χρήσης γεωργικών υπολοίπων και ενεργειακών καλλιεργειών, κλπ.
- **Προώθηση της συμβατής ανάπτυξης ενεργειακών δραστηριοτήτων** με τις άλλες χρήσεις με δράσεις όπως π.χ. ανάπτυξη μηχανισμών αποδοχής του ενεργειακού σχεδιασμού (πιθανόν υπό μορφή Συμφώνου), σύσταση μηχανισμού εκδίκασης διαφορών, ολοκληρωμένη προσέγγιση της χωροθέτησης των ενεργειακών έργων (χωροταξικά σχέδια).
- **Άρση των εμποδίων για την ανάπτυξη του κλάδου** με δράσεις όπως π.χ. δημιουργία ενός φορέα εν είδει «one-stop-shop» είτε εξ αρχής είτε με αναδιάρθρωση υπαρχουσών διοικητικών μονάδων, τεχνική υποστήριξη και συνδρομή σε επενδυτές για την προώθηση των έργων, ενημέρωση των πολιτών.
- **Αντιμετώπιση της ζήτησης και ορθολογική χρήση ενέργειας** με δράσεις όπως π.χ. βελτίωση του οικιακού αποθέματος ως προς την ενεργειακή συμπεριφορά των κτισμάτων με την βοήθεια προγραμμάτων ενίσχυσης του είδους «Εξοικονομώ κατ' οίκον» και «Εξοικονομώ», περαιτέρω αξιοποίηση τηλεθερμίας και συμπαραγωγής, βέλτιστη αξιοποίηση τοπικών ενεργειακών πόρων στον δευτερογενή τομέα, μείωση της χρήσης ενέργειας στον πρωτογενή τομέα και κυρίως στην γεωργία-κτηνοτροφία.

9.4. Χωρική Διάσταση

Το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης αντικατοπτρίζει το βαθμό επίτευξης των οραμάτων και στόχων των επί μέρους τομέων και κινείται στη βάση τεσσάρων πυλώνων:

- Ορθολογική χρήση του εδάφους,
- Αξιοποίηση της αγροτικής γης και του θαλάσσιου χώρου της Περιφέρειας,
- Συνετή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων όπως το υδάτινο δυναμικό, τον ορυκτό πλούτο, και το φυσικό περιβάλλον
- Αποτελεσματική διαχείριση των συγκρούσεων χρήσεων γης.

Το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης θεσμικά κατοχυρώνεται από το Χωροταξικό της Περιφέρειας αλλά η εφαρμογή του και εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας του κατοχυρώνεται από την Περιφέρεια μέσω της παρακολούθησης των Τοπικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης και άλλων μηχανισμών.

Το παραπάνω αναπτυξιακό πρότυπο εξειδικεύεται και υλοποιείται μέσω των ακόλουθων στρατηγικών ανά τομέα:

Στρατηγικές

Οικιστικό δίκτυο

- Εξισορρόπηση, εξειδίκευση και διασύνδεση σε διαπεριφερειακό αλλά και διακρατικό επίπεδο.

- Διατήρηση της ισοδύναμης σχέσης των τεσσάρων οικιστικών κέντρων αλλά και της σημασίας της Ορεστιάδας ως κέντρο διακρατικών σχέσεων και επικοινωνιών στην τοπική κλίμακα του συνοριακού χώρου.
- Αποκατάσταση των περιοχών πληθυσμιακής αποδυνάμωσης (ορεινός χώρος Δράμας, ορεινή Ξάνθη, Ροδόπη) με διαδικασία αναδιάταξης που αντιστοιχεί στις επιπτώσεις των ζωνών που καθορίζουν οι νέοι κάθετοι οδικοί άξονες.
- Συμπλήρωση του κύριου δικτύου μόνιμης κατοίκησης με τα αναδυόμενα οικιστικά κέντρα ζωνών τουρισμού – αναψυχής στην ορεινή ενδοχώρα, τα νησιά, την παράκτια ζώνη και την ειδική περιοχή του ‘Τόξου Υγροτόπων – Βιοτόπων’ που περιλαμβάνει και το Εθνικό Πάρκο.

Αγροτικός χώρος

- Ενδυνάμωση της συμπληρωματικότητας δραστηριοτήτων στον πεδινό χώρο με την ανάπτυξη αγροτικής παραγωγής, μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και άλλων ειδικών εγκαταστάσεων με ευέλικτο καθορισμό χρήσεων γης και αποτελεσματική περιβαλλοντική προστασία.
- Αξιοποίηση των ήδη θεσμοθετημένων βιομηχανικών περιοχών με κατάλληλη εξειδίκευση και προσανατολισμό.
- Ενδυνάμωση των υποδομών των αγροτικών οικισμών και λειτουργική σύνδεσή τους με το αστικό κέντρο.

Ορεινός χώρος

- Ανασυγκρότηση ορεινού χώρου με νέους όρους ανάπτυξης και αξιοποίησης των παραγωγικών πόρων σε συνδυασμό με εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αναψυχής.
- Αναβάθμιση του υφιστάμενου πρότυπου αγροτικής παραγωγής της Δυτικής Ροδόπης (Νευροκόπι) και ορυκτού πλούτου (μάρμαρα) και συμπλήρωση του με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και συναφών εξειδικευμένων δραστηριοτήτων (ερασιτεχνική θήρα, χιονοδρομικά).
- Ανάπτυξη του άξονα των νέων τεχνιτών λιμνών και φραγμάτων του Νέστου και ενδυνάμωση των παραποτάμιων οικισμών με τουριστικούς υποδοχείς μικρής κλίμακας.
- Άσκηση στην Ανατολική Ροδόπη ισχυρών μέτρων δημιουργίας επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κυρίως στις περιοχές των καθέτων αξόνων που συνδέονται με τον συνοριακό χώρο.
- Ένταξη ορισμένων επιλεγμένων εγκαταλελειμμένων οικισμών σε ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης και εγκατάστασης επιχειρηματικών και τουριστικών δραστηριοτήτων μικρής και μεσαίας κλίμακας.

Παράκτιος και νησιωτικός χώρος

- Οι περιοχές του παράκτιου μετώπου και των νησιών αναπτύσσονται με όρους βιωσιμότητας/αειφορίας
- Η διαδικασία στηρίζεται από δράσεις της Περιφέρειας αλλά και μέτρα προστασίας (ρυθμίσεις οικιστικών περιοχών, κανονιστικούς όρους δόμησης, έλεγχο εκτός σχεδίου δόμησης)
- Στις ήδη επιβαρυνόμενες περιοχές (όρμου Καβάλας, παράλια Παγγαίου) εφαρμόζονται προγράμματα ανάπλασης.
- Στα νησιά επιβάλλονται ισχυρά μέτρα προστασίας του παράκτιου μετώπου και της εκτός σχεδίου δόμησης.

- Το σύνολο της έκτασης ‘τόξου υγροτόπων και αρχαιολογικών χώρων’ οργανώνεται ως ολοκληρωμένο Πάρκο Εθνικού Επιπέδου και αποκτά ιδιαίτερη διεθνή προβολή.

Η Περιφέρεια και ο ευρύτερος συνοριακός χώρος

- Προώθηση ενεργειών για την ανάπτυξη σχέσεων των πέντε αστικών κέντρων της Περιφέρειας με αντίστοιχα των όμορων περιφερειών της Βουλγαρίας. Η διαδικασία αυτή στηρίζεται από την πλήρη ανάπτυξη του συστήματος Εγνατία – Κάθετοι άξονες που διασυνδέουν το συνοριακό χώρο. Η εξέλιξη αυτών των συνδέσεων δεν περιορίζεται στον άμεσο συνοριακό χώρο που αφορά τα μεσαίου μεγέθους κέντρα (Gotse Deltsev, Smolyan, Kardjali) της Βουλγαρίας αλλά επεκτείνονται και στα δυναμικά κέντρα Plovdiv και Haskovo.
- Ανάπτυξη συνεργασιών που αφορούν κοινά ενδιαφέροντα σε διαπεριφερειακό επίπεδο (διαχείριση υδάτων, δίκτυα τουρισμού - πολιτισμού, εμπορικές συναλλαγές) αλλά και σημαντικές επιχειρηματικές ανταλλαγές και συνεργασίες
- Σταδιακή ανάπτυξη των σχέσεων με την όμορη περιφέρεια της Τουρκίας Edirne (μέτρα ασφαλείας συνόρων, μεταναστευτικό κ.ά.)

Η συμμετοχή της Περιφέρειας στην επίτευξη του ως άνω προτύπου:

- Παρακολούθηση της εφαρμογής του ΠΧΣΑΑ της περιφέρειας και των αναγκών αναθεώρησης και εξειδίκευσης
- Κατάρτιση Τοπικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης με ολοκληρωμένες παρεμβάσεις συνδυάζοντας συγχρηματοδοτούμενες επενδύσεις με μηχανισμούς χωρικής παρέμβασης ΠΕΧΠ, ΣΟΑΠ του Ν. 2742 περί χωροταξίας.
- Συντονισμός, επικαιροποίηση και ολοκλήρωση του σχεδιασμού ΓΠΣ – ΣΧΟΑΠ ως υποβάθρου για τα Ολοκληρωμένα Τοπικά Προγράμματα.